

Г. Ф. ЮРЧАНКА

**НАРОДНАЯ
СІНАНІМІКА**

Г. Ф. ЮРЧАНКА

НАРОДНАЯ СІНАНІМІКА

ВЫДАВЕЦТВА «НАВУКА І ТЭХНІКА»
МІНСК • 1969

Г. Ф. ЮРЧАНКА

НАРОДНАЯ СІНАНІМІКА

ВЫДАВЕЦТВА «НАВУКА І ТЭХНІКА»
МІНСК • 1969

Р е д а к т а р
кандыдат філалагічных навук
А. А. КРЫВІЦКІ

Юрчанка Г. Ф.

Ю 83 Народная сінаніміка. Рэд. А. А. Крывіцкі. Мінск. «Навука і тэхніка», 1969. 280 с. 1100 экз. 52 к. У перапл.

У кнізе на матэрыяле гаворак Мсціслаўшчыны распрацавана 440 сінанімічных радоў, у якія ўвайшло больш 4000 шырокаўжывальных слоў. Праследжваюцца асаблівасці сінанімізацыі лексікі народных гаворак, паказваюцца ўзаемасувязь народна-дыялектнай і літаратурнай лексікі. Значная ўвага ўдзяляецца сінаніміцы розных фразеалагічных зрашчэнняў.— Бібліягр. с. 278—279.

Слоўнік Г. Юрчанкі «Народная сінаніміка» — другая яго лексікаграфічная праца па мясцовай мове Мсціслаўшчыны¹. Крыніцай, з якой чэрпае ён матэрыял па лексіцы, з'яўляецца яго родны дыялект, на якім гавораць па Сожу і Вяхры на мяжы са Смаленшчынай.

У сваёй новай працы Г. Юрчанка падае пераважна лексіку, якая не трапіла ў ранейшы слоўнік. Змешчана тут больш чатырох тысяч слоў. Аднак гэта не алфавітны збор мясцовай лексікі, а невялікія або значныя па колькасці рады слоў, якія ўжываюцца ў гаворцы ў якасці абазначэнняў аднолькавых з'яў рэчаіснасці. Словы, якія ўваходзяць у падобныя рады, у практыцы лічацца сінонімамі. Слоўнік уключае 440 такіх сінанімічных радоў.

Слоўнікі сінанімаў складаюцца звычайна па лексіцы літаратурных моў. Праўда, пакуль што яны — досыць рэдкая з'ява ў лексікаграфіі. Стварэнне ж сінанімічных слоўнікаў па дыялектнай лексіцы, можна сказаць, зусім не практыкуецца. Адсутнасць падобных слоўнікаў не азначае, аднак, што дыялектная сінанімія не заслугоўвае ўвагі.

Лексічныя сінанімы ў гаворках — гэта яркія фарбы ў моўнай палітры народнай паэзіі, маляўнічага жывапісу словам, выяўлення пачуццяў да розных падзей, абставін і з'яў жыцця. Спецыфікацыя слоў у дыялектнай мове не па іх абазначальнай, а па эмацыянальна-выразнай сэнсавай функцыі надзіва багатая і разнастайная. І вядома, што назіранне над сінаніміяй і раскрыццё асаблі-

¹ Першая яго праца па лексіцы Мсціслаўшчыны — «Дыялектны слоўнік» (Мінск, 1966; больш за 2 тысячы слоў). Надрукаваны таксама артыкулы: «Скарбы — побач» («Полымя» № 1, 1965); «Пра адзін сінанімічны рад» (3 жыцця роднага слова. Мінск, 1968); «Устойлівыя сінтаксічныя кампаненты ў сінанімічным радзе» (Лінгвістычныя даследаванні. Мінск, 1968).

вай сэнсавай ролі кожнага асобнага слова ў складзе сінанімічных радоў паказвае складаную распластаванасць лексікі ў мясцовай гаворцы, выяўляе разнастайнасць яе экспрэсіўных, выразных, стылявых і проста абазначальных сродкаў.

Слоўнікі дыялектнай сінаніміі раскрываюць таксама, як працякае працэс пранікнення ў дыялектную мову лексікі літаратурных моў, паказваюць, якія функцыянальныя ўзаемаадносіны складваюцца паміж мясцовымі і новымі словамі ў розных галінах моўных зносін. Адначасова яны даюць магчымасць выявіць у дыялектным слове не толькі бліжэйшыя, прамыя яго значэнні, але і прыгледзецца да яго семантычнай перыферыі. Супастаўленне і параўнальная ацэнка значэнняў слоў у сінанімічным радзе дазваляе выявіць самыя тонкія іх сэнсавыя адрозненні. Такія адрозненні немагчыма заўважыць пры назіранні над кожным словам паасобку, як бы ні стараліся мы ўглыбіцца ў яго семантыку. Пра гэта гаворыць, напрыклад, той факт, што ў некаторых словах, якія разглядаліся раней у «Дыялектным слоўніку» (*гудзець, дрызнуць, заткнуцца, калоць, найціць, наравіцца, пакласць, свіснуць, убухацца* і інш.), раскрыты новыя значэнні. Сінанімічным слоўнікам у гэтым можна нават аддаць перавагу перад звычайнымі алфавітнымі зборамі дыялектных слоў.

Значную вартасць і цікавасць з гэтага боку мае і слоўнік «Народная сінаніміка» Г. Юрчанкі. Але галоўная каштоўнасць слоўніка — новыя шматлікія нізкі разнастайных слоў усходняй дыялектнай перыферыі нашай мовы, вялікія стосы ўдала падобраных і яркіх мясцовых выразаў і сказаў. Беражліва і дбайна адносіцца аўтар да мовы свайго роднага кутка, да яе спрадвечных лексічных багаццяў. Не адно стагоддзе служылі мясцовыя дыялектныя словы ў зносінах нашым продкам. Але многім з гэтых слоў яшчэ і цяпер рана адмаўляць у прыдатнасці, рана выстаўляць іх толькі за вітрынай, як старыя рэчы, на дзіва аматарам усялякай моўнай экзотыкі. Сакавітае, вобразнае і зладжанае па гучанню дыялектнае слова або выраз вельмі да спадабы і пісьменніку, і журналісту, і літаратуразнаўцу, і іх чытачам. Нямала такіх добрых слоў і ў гэтым невялікім слоўніку. А тая дыялектная лексіка ў ім, якой ужо не трапіцца стаць у шарэнгі слоў нашай агульнанароднай мовы, паслужыць яшчэ,

безумоўна, нашай лінгвістычнай навуцы пры даследаванні мінулага беларускай мовы.

Пра лексікаграфічны бок слоўніка «Народная сінаніміка» Г. Юрчанкі гаварыць было б зараз, зразумела, не дарэчы. Да таго яшчэ трэба зазначыць, што ў сувязі з нявырашанасцю пытання аб сутнасці сінаніміі аўтару, можна сказаць, амаль што навобмацак даводзілася вызначаць сінанімічнасць слоў. А нераспрацаванасць прыцыпаў укладання сінанімічных слоўнікаў прымушала яго іншы раз зыходзіць з адных толькі ўласных меркаванняў адносна таго, як лепш падаць матэрыял у слоўніку. Але яго вопыт з'явіцца цікавым для спецыялістаў, карысным для тых, хто возьмецца за вывучэнне дыялектнай сінанімікі іншых беларускіх гаворак.

А. КРЫВІЦКІ

Мова живе ў слове. Словы называюць не толькі прадметы, з'явы, але і самыя найтанчэйшыя паняцці пра іх, адценні іх прыкмет і асаблівасцей. Важным сродкам такога выражэння з'яўляюцца сінонімы, якія служаць адным з асноўных лакачыкаў багацця мовы, яе развітасці і выразнасці. Сінонімы садзейнічаюць дакладнасці выражэння думак, даюць магчымасць абрысаваць усебакова прадмет, з'яву ці выдзеліць іх пэўны бок, дапамагаюць выявіць адносіны гаворакай асобы да выказанай думкі. Гэта неад'емная частка і найкаштоўнейшае багацце слоўнікавага складу любой развітай літаратурнай мовы і мясцовай гаворкі.

АБ СУТНАСЦІ СІНОНІМАЎ

Для таго каб правільна зразумець сутнасць сінонімаў і ўсіх звязаных з імі пытанняў, неабходна ў першую чаргу вызначыць, што такое сінонімы як моўная з'ява.

У азначэнне кожнага паняцця павінна ўваходзіць тое асноўнае, што вылучае яго з рада іншых падобных з'яў. Пры падыходзе да сінонімаў, на наш погляд, трэба ўлічваць наступныя моманты. Па-першае, тое, што яны абазначаюць адно і тое ж паняцце, адну і тую ж з'яву, прадмет аб'ектыўнай рэчаіснасці, а не розныя, хоць і блізкія прадметы. Па-другое — сінонімы маюць паміж сабой сэнсавыя і стылістычныя адрозненні. Па-трэцяе — сінонімы адрозніваюцца па гукавому складу.

Значыць, у аснове сінанімічнасці ляжыць агульнасць значэння, семантычная блізкасць слоў. Сінонімы выражаюць раўнацэнныя паняцці і супадаюць у істотных прызнаках свайго зместу. Розніцца яны паміж сабой у прыватных адценнях агульнага значэння, а таксама па шырыні, сферы і асаблівасцях ужывання, аб'ёму

значэння, па моўнай прыналежнасці, граматычнай і сінтаксічнай спалучальнасці, кіраванню, здольнасці да форма- і словаўтварэння, па адносінах да актыўнага ці пасіўнага запасу лексікі і інш. У сінамічныя адносіны ўступаюць таксама словы лексічна звязаныя: *чорны* — (толькі пра каня) *варанэй*¹, *старый* — (толькі пра чалавека) *пажылэй*, *хадзіць* — (толькі пра чалавека) *шалацца* і інш. Слоў, якія б абсалютна супадалі ва ўсіх аспектах, у мове наогул не існуе. Праўда, з пункту гледжання толькі семасіялогіі пра абсалютныя сінонімы гаварыць можна, семантычная тоеснасць, ідэнтычнасць у мове існуе. Але нават лексічныя дублеты маюць тыя ці іншыя адрозненні. Возьмем, напрыклад, у мсціслаўскай гаворцы сінонімы *самалёт* і *ераплан*. Семантычна яны супадаюць поўнасю, затое прыкметна адрозніваюцца шырынёй бытавання. Другое слова ў цяперашні час сустракаецца толькі ў мове старэйшага пакалення і то досыць рэдка. Яно ўжо фактычна перайшло ў пасіўны запас лексікі. Не выключана магчымасць, што з цягам часу гэты сінанімічны рад распадзецца, паколькі яго другі член можа зусім знікнуць з жывой мовы. Няма ні сэнсавых, ні эмацыянальна-стылістычных адрозненняў паміж членамі сінанімічнага рада *рушнік* — *палаценца*, *ўціральнік*, *ўцірка*, але ў іх таксама неаднолькавая ступень бытавання сярод розных узростаў груп насельніцтва. Словы *ўціральнік* і асабліва *ўцірка* пераходзяць у пасіўны запас, прадстаўнікам малодшых пакаленняў яны амаль невядомы. *Палаценца* прыйшло ў гаворкі параўнальна нядаўна, але пачынае бытаваць актыўна і паступова выцясняе апорнае слова *рушнік*.

Лексіка-семантычныя сінонімы розняцца паміж сабой рознымі сэнсавымі адценнямі аднаго і таго ж значэння: *плакаць* — *галасіць*, *угаварываць* — *уважчаць*, *вазіць* — *цягаць*² і інш. Сэнсавыя адрозненні могуць заключацца ў ступені інтэнсіўнасці дзеяння, яго працягласці, абставінах працякання, у градацыі па нарастанню ці спаду прыкметы, дзеяння, у якасных ацэнках, у ступені канкрэтнасці ці абстрактнасці і г. д.

¹ Увесь ілюстрацыйны матэрыял у «Прадмове» прыводзіцца з гаворак Мсціслаўшчыны.

² Тут і далей у «Прадмове» ў радзе выпадкаў, з-за немэтазгоднасці прыводзіць увесь сінанімічны рад, падаюцца толькі пары яго членаў.

Стылістычныя сінонімы супадаюць па значэнню, але належаць да розных стыляў мовы, надаючы ёй асаблівую выразнасць і вобразнасць. У ролі такіх сінонімаў вельмі часта выступаюць пераносныя значэнні слоў. Эмацыянальна-экспрэсіўныя сінонімы таксама супадаюць семантычна, але выражаюць розныя ацэначныя адносіны да з'явы, прадмета, дзеяння: *дрэнны* — *гадкі*, *плюгавы*; *рукі* — *лапы*, *граблі*.

Сінаніміка цесна звязана з мнагазначнасцю слоў. Таму шмат якія словы ўваходзяць у некалькі сінанімічных радоў. Адны з іх супадаюць ва ўсіх значэннях, іншыя—у асобных ці толькі ў адным. Утвараецца складаная, рознагаліновая сістэма сінанімічных сувязей. Так, у залежнасці ад кантэксту *лясн*уць у пераносных значэннях сінанімізуецца з *удар*ыць, *пай*ціць, *пабеж*ч. Цікавыя рады ў сваіх пераносных значэннях утварае слова *схва*ціць. Яно ўступае ў сінанімічныя адносіны з усімі словамі, што абазначаюць уборку ўраджаю: *ж*аць, *скас*іць, *згрэс*ць, *змала*ціць, *выкапа*ць, *выбра*ць (лён), *падня*ць (лён) і інш.

Важнай уласцівасцю сінонімаў з'яўляецца іх здольнасць нярэдка ўзаемазамяняцца (у межах аднаго сінанімічнага рада). Сапраўды, напрыклад у сказе *Я не стану жалаць нікому дрэннага*, інфінітыў можа быць заменен словамі *пры*ць, *зыч*ыць. Сэнс выказанай думкі ад такой замены не зменіцца. Узаемазамяняльнасць — наогул важная катэгорыя і ў шмат якіх выпадках, безумоўна, дапушчальная. Гэта адзін з паказчыкаў сінанімічнасці і досыць часта практычны спосаб яе праверкі. Але агульным і абсалютным паказчыкам узаемазамяняльнасць не з'яўляецца, гэту прыкмету нельга лічыць дамінуючай і класці ў аснову вызначэння сінанімічнасці. Абсалютнай узаемазамяняльнасці сярод сінонімаў не існуе. Яны часта і ўзнікалі як дыферэнцыруючыя адзінкі. Самой іх прыродай у большасці выпадкаў узаемазамяняльнасць выключаецца. Далёка не заўсёды сінонімы могуць узаемазамяняцца ў адным і тым жа радзе з-за дадатковых семантычных, стылістычных і эмацыянальна-экспрэсіўных асаблівасцей, якія патрабуюць іменна данага, а не іншага слова. Так, словы *вазі*цца і *бянтэжы*цца, абазначаючы адно і тое ж дзеянне, не ва ўсіх выпадках могуць замяняцца з-за аб'ёму значэння: *вазі*цца можна з неадушаўлёным прадметам, жывёлай, чалавекам, а *бянтэжы*цца—звычайна з дзіцем. Трэба таксама мець на ўвазе, што

відавья паняцці досыць лёгка падмяняюцца родавымі, а яны сінонімамі не з'яўляюцца.

Сінонімы, як правіла, адносяцца да аднаго лексіка-граматычнага разраду слоў, да адной часціны мовы, паколькі розныя часціны мовы называюць розныя бакі аб'ектыўнай рэчаіснасці. Так, словы *разумнік*, *разумок* абазначаюць асобу (прадмет у шырокім значэнні слова), якая валодае пэўнай якасцю. *Разумны*—прыкмета прадмета. *Разумнець*—спосаб набыцця якасці. *Разумна*—спосаб выражэння якасці. Але гэтыя аднакарэнныя словы не ўтвараюць сінанімічнага рада. Разам з тым сустракаюцца выпадкі сінанімізацыі розных часцін мовы. Гэта адбываецца тады, калі словы аднаго лексіка-граматычнага разраду выконваюць функцыі іншых часцін мовы: *многа*—*гібель*, *цьма*, *засыпацца*, *не сасчытаць*.

Бясспрэчна, сінанімічныя сістэмы літаратурнай мовы і народных гаворак не маюць істотных адрозненняў. Але ў апошняй ёсць рад асаблівасцей, на якія варта звярнуць увагу.

Мова народа багатая і дакладная, яркая і вобразная. Багацце яе ў разнастайнасці выяўленчых сродкаў, дакладнасць—у надзвычайнай здольнасці выражэння таго ці іншага значэння, яркасць і выразнасць у выключнай вобразнасці. У народна-дыялектнай мове многа живога, трапнага, каларытнага, што можа пашырыць выяўленча-стылістычныя магчымасці мовы літаратурнай. Тут сустракаюцца словы, што выражаюць паняцці, якіх няма ў літаратурнай, або выражаюцца ў ёй грувастка і нязграбна. У дыялектнай мове багатыя і своеасаблівыя адценні згушчанай экспрэсіўнасці, дакладная абрысоўка, вялікая вобразнасць: *жвянькаць*—далёка не тое, што эмацыянальна нейтральнае *гаварыць*; *торснуць*—не ідэнтычна *штурхнуць*; а *ўкінуць* прыкметна адрозніваецца ад *пасеяць*.

Мсціслаўшчына цесна прымыкае да тэрыторыі сучаснай рускай мовы. Тут сутыкаецца беларуская і руская дыялектная лексіка, адбываецца шырокі міжмоўны кантакт. На гаворцы Мсціслаўшчыны пакінула пэўны адбітак багатае гістарычнае мінулае гэтага кутка Беларусі. Для цяперашніх мсціслаўскіх гаворак найбольш характэрнай адзнакай з'яўляецца двухмоўе. Сістэма сінанімікі тут складаная і своеасаблівая.

Лексічныя багаці народнай мовы яшчэ далёка не вывучаны. Знаёмства з яе сінанімічнай сістэмай дае нямала цікавых і карысных матэрыялаў для вывучэння дыялектнай лексікі наогул. Але калі распрацоўка сінанімікі літаратурнай мовы звязана са значнымі цяжкасцямі, паколькі яшчэ да канца не высветлена, што лічыць сінанімамі, якія межы сінанімічнага рада, як адносіцца да архаізмаў, шматлікіх пераносных значэнняў, родавых і відавых паняццяў, рознага роду словазлучэнняў і г. д., то яшчэ больш пытанняў паўстае пры распрацоўцы сінанімікі народна-гутарковай мовы, ды яшчэ такой, што знаходзіцца на мяжы сутыкнення розных нацыянальных моў, пры іх цесным узаемадзеянні. Тут нярэдка бытуюць побач літаратурныя і дыялектныя назвы адных і тых жа паняццяў. У народна-дыялектнай мове часцей, чым у літаратурнай, да асноўнага значэння дабаўляюцца дадатковыя, удакладняльныя, функцыянальныя. У ёй у сінанімічныя адносіны часам уступаюць словы, якія ў літаратурнай мове маюць далёкія значэнні: *счытацца* — *думаць, празнаваць*.

ПАХОДЖАННЕ СІНОНІМАЎ

З'яўленне сінанімаў у мове тлумачыцца у першую чаргу тым, *як, якім чынам* адбываецца працэс называння прадметаў, з'яў акружаючай нас рэчаіснасці. Кожны прадмет, з'ява маюць не адну, а многа ўласцівасцей, якасцей, прыкмет. Пазнаючы прадметы, з'явы, чалавек у канкрэтных моўных формах выражае пэўнае паняцце аб іх, гэта значыць дае ім назву. «Пачуццёвае ўспрыманне,—пісаў У. І. Ленін,—дае *прадмет*, розум — *назву* для яго... Што ж такое назва? Адметная адзнака, які-небудзь асабліва прыкметны прызнак, які я раблю прадстаўніком прадмета, ... каб уявіць яго сабе ў яго татальнасці»¹. Пры называнні ў канкрэтнай сітуацыі выдзяляецца той або іншы бок прадмета, з'явы, дзеяння. У розных месцах і ў розныя часы адным і тым жа прадметам, з'явам надаюцца розныя назвы. Паколькі працэс пазнання адбываецца паступова, назвы якасцей, уласцівасцей прадметаў, з'яў матэрыяльнага свету з'яўляюцца неадначасова.

¹ У. І. Ленін. Творы, т. 38, стар. 376.

Усё глыбейшае пазнанне чалавекам матэрыяльнага свету выклікае ўзнікненне новых слоў або пераасэнсаванне старых для абазначэння кожнага асобнага паняцця. Але адно слова не можа выразіць усёй сутнасці таго ці іншага паняцця. «Усякае слова (мова) ужо *абагульняе*»¹. А «ўсякае агульнае толькі прыблізна ахоплівае ўсе асобныя прадметы»². Значыць, чым больш слоў будзе абазначаць адно і тое ж паняцце, тым больш дакладна гэта апошняе будзе абрысавана, тым больш інфармацыі аб ім мы атрымаем.

Для з'яўлення сінонімаў для абазначэння аднаго і таго ж паняцця павінны быць пэўныя ўмовы — магчымасць ацэначнасці з'явы, вызначэння ў ёй колькаснай і якаснай градацыі, яе колькаснай і якаснай афарбоўкі і інш. Многа сінонімаў там, дзе выдзяляецца многа прыкмет з'явы. У сінанімічным радзе кожны яго член выражае тое ці іншае адценне агульнага значэння. Агульнавядомае слова *іціць* толькі канстатуе, называе пэўны від руху, не выражаючы ніякіх дадатковых прызнакаў, і з'яўляецца эмацыянальна нейтральным. Але ж гэты рух мае рад асаблівасцей. Ён бывае шпаркі і павольны, энергічны і расслаблены, цяжкі і лёгка, старэчы і маладзекі, імклівы і марудны, неахвотны і г. д. Зразумела, адно слова ўсіх гэтых адценняў выразіць не можа. Акрамя таго, нярэдка бывае патрэбна падкрэсліць суб'ектыўна-ацэначны момант. І мова стварыла новыя словы, што выражаюць тое ж значэнне 'рухацца ў адным кірунку, пераступаючы нагамі': *дзяжыць, перцца, клыпаць, чапаць, дыбаць, цюхаць, цёхаць* і інш. Тут ужо цэлае багацце адценняў, шэраг дадатковых адзнак руху. Сапраўды, *дзяжыць* далёка не тое, што нейтральнае *іціць*, а *чапаць* не адно і тое, што *дыбаць*, і тым больш не тое, што *перцца*, хоць усе яны нясуць асноўную прыкмету апорнага слова. Але і гэтыя словы яшчэ не выразілі ўсіх разнавіднасцей таго руху, які чалавек назірае ў паўсядзённым жыцці. І паколькі словаўтваральныя магчымасці мовы не бясконцыя, яна прыстасоўвае іншыя, ужо гатовыя словы для выражэння новага значэння ці яго адценняў. Адбываецца перанос назвы з адной з'явы на іншую. Слова, такім чынам, набывае некалькі значэнняў, становіцца

¹ У. І. Ленін. Творы, т. 38, стар. 263.

² Там жа, стар. 351.

шматзначным. Пры гэтым нейтральныя словы ў пераносных значэннях набываюць ярка выражаныя эмацыянальна-экспрэсіўныя фарбы. Спосаб выкарыстання мовай пераносных значэнняў слова выразна прасочваецца на прыкладзе сінанімічнага рада з дамінантай *іціць*. Каб выразіць дадатковыя адценні гэтага значэння, ужываюцца словы *поўзць, дрыгаць, ламіць, валіць, каціць, дрынчэць, шаваліць, шпарыць* і некаторыя іншыя. Кожнае з іх, выконваючы свае непасрэдныя функцыі прамога значэння, без асаблівых намаганняў нясе дадатковую «нагрузку». Такім чынам адно слова пачынае абслугоўваць некалькі паняццяў. Другасныя значэнні настолькі «прыжыліся» да гэтых слоў, што ўспрымаюцца ў іх нават без кантэксту. Такія словы з поўнай падставай можна ўключаць у сінанімічны рад. Сінонімамі становяцца розныя тropy — метафары, метаніміі, сінекдахі, перыфразы і іншыя паэтычна-вобразныя сродкі: *зляжацца — злітавацца, трэсць — патрашыць, чалавек — мурло, заплеснявець — зацвісць, карова — хвост, панаравіцца — спазрыцца, распакацца — раскрыўляцца, выпіць — ажажурыць* і г. д.

У народныя гаворкі ў наш час асабліва інтэнсіўна пранікае літаратурная лексіка. Гэты працэс адбываецца пад уплывам усеагульнай пісьменнасці, дзякуючы небывала шпаркаму росту адукацыі, павышэнню агульнай, у тым ліку моўнай, культуры. Гэта пранікненне таксама садзейнічае ўтварэнню сінонімаў. Літаратурныя словы пачынаюць бытаваць побач з дыялектнымі, абазначаючы адны і тыя ж прадметы, з'явы. Часам літаратурныя словы ў гаворках пераасэнсоўваюцца, набываюць іншае значэнне. Сустракаюцца таксама пашырэнні і звужэнні значэнняў літаратурных слоў.

У гаворцы Мсціслаўшчыны сустракаюцца запазычаныя з іншых моў, як блізкароднасных, так і больш далёкіх. Пры гэтым словы, што прыйшлі з іншых дыялектаў ці літаратурных моў, пачынаюць актыўнае жыццё ў новым асяроддзі, уступаюць у шматлікія сувязі з карэннымі словамі, значны час жывуць паралельна, утвараючы нярэдка лексічныя дублеты, а часам і выцясняюць іх у саборніцтве за права бытавання.

І нарэшце, важным сродкам сінанімікі з'яўляюцца рознага роду сталыя словазлучэнні, аб якіх размова пойдзе ніжэй.

Пры складанні сінанімічнага рада надзвычай важна правільна выбраць апорнае слова — дамінанту. Ад яе залежыць дакладнасць вызначэння членаў усяго рада, яго межаў. Апорнае слова вызначаецца па тых элементах, якія характэрны для ўсяго сінанімічнага рада. Дамінанта найбольш дакладна і поўна выражае агульнае значэнне рада. Гэта найбольш тыповое і характэрнае, найбольш ужывальнае ў даным значэнні слова, нейтральнае ў стылістычных адносінах. Але калі ў радзе няма стылістычна нейтральных слоў, тады ў ролі дамінанты можа выступаць слова з пэўнай афарбоўкай. Дамінанта змацоўвае сінанімічны рад, падтрымлівае яго сістэмнасць. Слова, аб'ядноўваючыся ў сінанімічны рад на аснове сэнсавай агульнасці, павінны несці намінатуўную функцыю дамінанты. Гэта найбольш ёмістае і ўмяшчальнае слова. Члены сінанімічнага рада, як правіла, больш канкрэтызаваныя і, значыць, абмежаваныя.

Дамінанта дапамагае правільна размясціць члены сінанімічнага рада і даць ім больш ці менш поўную характарыстыку. Часцей ў ролі яе выступае адназначнае слова або асноўнае значэнне мнагазначнага. Але некаторыя мнагазначныя словы выступаюць дамінантай у некалькіх радах: *іціць, бежч, біць* і інш. Пераносныя значэнні слоў таксама могуць выступаць у ролі апорнага слова: *прагарэць — вылецець у трубу*. Іншы раз у якасці дамінанты выступае фразеалагічнае зрашчэнне: *сайціць с ума 'звар'яець'*. Нярэдка мнагазначныя словы адначасова выступаюць і дамінантай і членамі сінанімічнага рада. Так, цесна пераплятаюцца ў сінанімічных радах словы *даіць, ссаць, цягнуць*: *даіць — цягнуць; ссаць — цягнуць, даіць, дудоліць; цягнуць — валоч*. Такое ж перапляценне дамінанты і радавых членаў у сінанімічных радах *вісокій — здаровый; здаровый — крэпкій; крэпкій — здаровый*. Першы рад абазначае рост, другі — фізічны стан арганізма, трэці — фізічную развітасць.

СІНАНІМІЧНЫ РАД

Больш складаным, чым у літаратурнай мове, з'яўляецца ў народных гаворках пытанне аб складзе сінанімічнага рада. Тут трэба ўлічваць рэальныя факты толькі

вуснага бытавання слоў, іх стылістычную і эмацыянальна-экспрэсіўную афарбоўку. Састаў і аб'ём сінанімічнага рада вызначаюцца яго сэнсавай асновай — тым агульным, што ўласціва членам толькі данай групы слоў. Сінанімічны рад — гэта група слоў, якія звязаны паміж сабой агульнасцю значэння.

Сінанімічныя рады — не ізаляваная, нерухомая з'ява. Яны ўзнікаюць, павялічваюцца, змяншаюцца, распадаюцца, хоць працэс гэта павольны. На тым ці іншым канкрэтным этапе сінанімічны рад можна лічыць замкнутай лексіка-семантычнай групай. Сінанімічныя рады дазваляюць прасачыць жыццё слоў, іх рух у гістарычным аспекце, убачыць, якія з іх адыходзяць, забываюцца, якія ўзнікаюць. У дыялектах, як і ў літаратурнай мове, існуе актыўны і пасіўны запас. У радах ярчэй раскрываюцца часам зусім нечаканыя грані слова.

Пры складанні сінанімічных радоў маем справу не са словамі ў поўным аб'ёме іх значэнняў, а толькі з іх асобнымі значэннямі. А паколькі ў сінанімічны рад уключаюцца словы з адным і тым жа лексічным значэннем, то больш дакладна будзе гаварыць не пра сінаніміку слоў, а пра сінаніміку іх значэнняў, прамых і пераносных.

Важнае месца займае пытанне аб уключэнні ў сінанімічны рад пераносных значэнняў слоў і слоў абмежаванага функцыяніравання. У мсціслаўскіх гаворках сістэма пераноснасці вельмі развіта. Пераносна-фігуральныя, вобразна-метафарычныя значэнні слоў, безумоўна, трэба ўключаць у сінанімічныя рады. У многіх выпадках у сінанімічныя рады ўваходзіць большасць слоў з пераносным значэннем.

Ёсць пастаянная сінанімічнасць і выпадковая. Мяжа паміж сталым і выпадковым ужываннем слова вельмі ўмоўная, неакрэсленая, яе нельга вызначыць дакладна. У дыялектнай лексіцы многа сінонімаў звязаных. Таксама вялікае месца належыць тут словам індывідуальнага ўжывання, якія выступаюць як кантэкстуальныя сінонімы, гэта значыць іх сінанімічнасць праяўляецца толькі ў сказах. У кантэксце словы могуць атрымліваць дадатковыя адценні, таму ў іх нярэдка ўзнікаюць новыя сінанімічныя сувязі.

Патрэбна ўлічваць неаднароднасць слоў індывідуальнага ўжывання. У гаворках яны сустракаюцца асабліва часта. У такіх словах у выніку іх індывідуальна-творчага

выкарыстання выражаюцца суб'ектыўныя адносіны гаворачага да выказанай думкі, іх сэнс часам перадаецца інтанацыяй, акцэнтацыяй, сітуацыяй размовы, слоўным акружэннем.

У сінанімічныя рады могуць, відавочна, уключацца тыя кантэкстуальныя, сітуацыйныя сінанімы, ужыванне якіх у даным значэнні замацавалася досыць стала. Але ў мове часам выкарыстоўваюцца выпадковыя словы, наогул далёкія ад гэтага значэння. Іх у сінанімічны рад уключаць нельга. Так, у сінанімічны рад з дамінантай *ісці* не ўключацца словы *дуць, жаць, ціснуць*, бо намінацыйнай функцыі данага значэння яны не выконваюць, хоць у значэнні 'ісці' іх час ад часу можна сустрэць.

Не з'яўляюцца сінанімамі словы, паміж якімі існуюць відавочныя адносіны: *чарана* ≠ *грабляльнішча* ≠ *вілашнік*; *армяк* ≠ *тулуп* ≠ *касцюм* ≠ *тужурка*.

Складаныя адносіны ўзнікаюць паміж родавымі і відавочнымі паняццямі. Безумоўна, гэтыя паняцці ў іх «чыстым» выглядзе не сінанімічны: *бярэза* ≠ *дзерава*, *пастройка* ≠ *гумно*. Разам з тым у гаворках часам наглядаецца звужэнне родавага паняцця, а таксама ў розным моўным асяроддзі, у розных пазіцыях слова можа абазначаць і родавае і відавочнае паняцце, і тады яно можа выступаць сінанімам да відавочнага: *іціць* — *дзвігацца*. Таксама слова *скаціна* на Мсціслаўшчыне настолькі трывала ўжываецца са значэннем *карова*, што іх правамерна лічыць сінанімамі: *Гані скаціну ў пастух*; *Скаціна на градах*, *згані скарэй*; *Ідзі за скацінаю: сонца заходзіць*. П. С. Аляксандраў у артыкуле «Да пытання аб некаторых лексікалагічных тэрмінах» зусім слушна прызнае, што «ў ролі сінанімаў могуць быць ужыты ў гаворцы таксама значэнні, якія абазначаюць родавыя і відавочныя паняцці»¹. У гэтых выпадках відавочнае паняцце выражаецца праз родавае: *пограб* — *ямка*. Значэнні падобных слоў збліжаюцца, і родавае паняцце як родавы член уваходзіць у сінанімічны рад.

У некаторых выпадках шырокія значэнні слоў не набылі родавага паняцця і «распаліся» на некалькі відавых: *пацярцаць* — *згыркаць*, *разбіць* — *згыркаць*, *зламаць* — *згыркаць*. Родавага значэння *згыркаць* у гаворцы не існуе. Пры складанні сінанімічных радоў нельга

¹ Ученые записки Куйбышевского гос. пед. ин-та им. В. В. Куйбышева. Кафедра русского языка, вып. 26. Куйбышев, 1959, стр. 206.

скідваць з разліку і наша «моўнае чуццё», якое некаторыя даследчыкі, думаецца, не без падстаў лічаць зусім рэальнай катэгорыяй¹.

Сінанімічныя рады вельмі неаднародныя па свайму аб'ёму. Шмат якія з іх уключаюць толькі два словы, у іншыя ўваходзіць па некалькі дзесяткаў слоў. На велічыню радоў, апрача іншых фактараў, уплывае таксама лексіка-граматычная прыналежнасць слоў. Так, сярод сінонімаў-назоўнікаў часцей сустракаецца семантычная ідэнтычнасць. Велічынёй вылучаюцца дзеясловыя рады, асабліва тыя, што абазначаюць рух і розныя працоўныя дзеянні. У сінонімах-прыметніках часта сустракаецца ўзрастаючая азначная характарыстыка. Маюць свае асаблівасці прыставачныя і беспрыставачныя дзеясловы-сінонімы. Дзеясловы закончанага і незакончанага трывання ўтвараюць самастойныя сінанімічныя рады. Некаторыя фразеалагізмы адначасова ўваходзяць у прыметнікавыя і прысловныя рады. Сустракаюцца ў гаворках сінонімы да тэрмінаў: *прывіць — прышчапіць; прычарціць — прыпусціць*.

У сінанімічныя рады словы ўключаюцца ў зыходнай форме. Граматычна абумоўленыя фразеалагізмы падаюцца ў той форме, у якой яны ўжываюцца: *зуб загарэўся, хоць шаром пакаці*.

Некаторыя кампаненты сінанімічнага рада маюць лексіка-фанетычныя варыянты. Іх увагуле нямнога, але больш, чым у літаратурнай мове. Асобныя з іх адрозніваюцца шырынёй ужывання, нясуць розныя дадатковыя адценні і, значыць, ужо выходзяць за межы ўласна варыянтаў: *змойчыць — змаўчаць, шаваліць — шавяліць*. Некаторыя з іх абумоўлены з'яўленнем у мове пэўных новых з'яў. Асобныя варыянты вылучаюцца націскам. У народна-дыялектнай мове наогул націск больш рухомы. Для стылістыкі марфалагічныя і нават фанетычныя варыянты маюць пэўнае значэнне, таму іх трэба ўключаць у сінанімічныя рады.

Важна правільнае размяшчэнне слоў у сінанімічным радзе. Тут не можа быць прымальным, напрыклад, алфавітны парадак, таму што менш характэрныя словы, а таксама пераносныя значэнні слоў, словы індывідуальна-

¹ В. А. Звегинцев. Замечания о лексической синонимии. Вопросы теории и истории языка. Сборник в честь проф. Б. А. Ларина. Л., 1963, стр. 133.

га ўжывання, сітуацыйныя могуць заняць першае месца. Члены сінанімічнага рада трэба размяшчаць зыходзячы з семантычных і стылістычных прыкмет.

Спрэчным застаецца пытанне аб тым, як павінны сінанімізавацца члены ў сінанімічным радзе. У літаратуры на гэты конт існуюць розныя думкі. Правільна, на нашу думку, падыходзіць С. Ф. Леўчанка¹, лічачы, што пры складанні сінанімічнага рада трэба ісці ад апорнага слова і з ім, а не з папярэднім словам суадносіць члены рада.

Сінанімічныя рады ў данай працы складаліся з улікам апошняй думкі.

ФРАЗЕАЛАГІЗМЫ У СІНАНІМІЦЫ

У народных гаворках вялікае месца належыць разнастайным устойлівым словазлучэнням. Яны ўпрыгожваюць мову, робяць яе вобразнай, каларытнай, жывой. У іх скандэнсавана шматвяковая мудрасць народа, яго ідэі, вопыт, тонкі густ, наглядальнасць. Яны валодаюць вялікім зарадам трапнасці і экспрэсіўнасці, вялікай выяўленчай сілай. У народных гаворках, як правіла, няма моўных штампаў або ўяўных фразеалагізмаў.

Устойлівыя словазлучэнні, асабліва ўласна фразеалагізмы, павінны заняць сваё месца ў сістэме сінанімікі, таму што па сваіх асноўных прыкметах, па свайму прадметна-лагічнаму зместу яны эквівалентныя слову, маюць усе адзнакі яго лексічнага значэння. Устойлівыя словазлучэнні, як і словы, носяць намінацыйны характар, ужываюцца ў гатовым выглядзе, а не будуюцца гаворачым, і выражаюць адно паняцце: *балавацца — хадзіць на га-ловах*. Яны валодаюць граматычнымі ўласцівасцямі слоў, выконваюць функцыі часцін мовы. Іх граматычныя ўласцівасці вызначаюцца па граматычна незалежных кампанентах або па значэнню і сінтаксічнай ролі ў сказе.

Фразеалагізмы сінанімізуюцца са словамі і паміж сабой. Як і словы, яны маюць сэнсавыя і стылістычныя асаблівасці, уваходзяць у актыўны ці пасіўны запас, уступаюць у разнастайныя сінтаксічныя сувязі, некаторыя з іх маюць па некалькі значэнняў. Яны валодаюць павышанай эмацыянальна-экспрэсіўнай выразнасцю.

¹ Лексическая синонимия. М., 1967, стр. 87.

Фразеалагізмы пастаянныя па свайму саставу, але ў іх магчыма апушчэнне аднаго з кампанентаў — звычайна дзеяслова-звязкі *быць* ці блізкіх да яго па граматычнай ролі *станавіцца*, *дзелацца* і інш.: *відна, ні на сабе было ў гасцях — яму нешта не на сабе*. Устойлівыя словазлучэнні з апушчанай звязкай — гэта скрытыя фразеалагізмы: *не на сіле, не на гадах, у гадах, не на душэ, на віду, пад корань*.

Сярод фразеалагізмаў сустракаюцца застылыя формы — *часнае слова, галава яловая, галава і два вухі, ступень на пень, вош за кайнер запаўзла*. Тады яны сінанімізуюцца толькі ў гэтых формах. Але большасць з іх змяняецца, дапасоўваючыся да іншых слоў у сінанімічным радзе і ў сказе: *зубы загаварыць, вочы атвесць* — тут дзеясловы спрагаюцца, мяняюць трыванні.

Фразеалагізмы могуць мець розныя формы варыянтаўнасці — лексічную: *зарубіць на лбу — зарубіць на насу*; граматычную: *прыкінуцца дураком — прыкінуцца дурачком*; фанетычную: *жывыя мошчы — жывэя мошчы*. У іх можа мяняцца парадак слоў. Пры гэтым перастаноўка кампанентаў адбываецца часцей, чым у літаратурнай мове (у данай працы захоўваецца найбольш ужывальны парадак). У аснове фразеалагічных варыянтаў адзін семантычны вобраз, характар якога пры змене аднаго са слоў не парушаецца: *узяць за горла — браць за горла*.

У сінанімічныя рады ўваходзяць не ўсякія словазлучэнні. Свабодныя спалучэнні слоў тыпу *здзелаць падшчот, даць пользу* не валодаюць сінтаксічным адзінствам і таму ў сінанімічныя рады не ўключаюцца. Параўнальна часта адно і тое ж паняцце абазначаюць словы з адмоўем: *запусціць — не даіць; бярэжч — не траціць*. Тут таксама маем справу з свабодным спалучэннем слоў.

У народных гаворках сустракаюцца словазлучэнні, якія знаходзяцца на мяжы паміж фразеалагізмамі і свабоднымі словазлучэннямі. Так, паняцце 'многа' на Мсціслаўшчыне выражаецца паўторам назоўніка ў назоўным і месным склонах з прыназоўнікам *на*: *стог на стагу, капец на капцу, мех на мяху, капа на капе, грыб на грыбу* і г. д. Іх, бадай, нельга назваць уласна фразеалагізмамі, але яны ўжо набылі пэўную ўстойлівасць, выражаючы вобразнае мысленне народа. Іх правамерна ўключаць у сінанімічныя рады.

У данай працы не ставіцца спецыяльнай задачы вырашыць тыя ці іншыя тэарэтычныя праблемы сінаніміі. Задача яе больш сціплая. Яна мае на мэце паказаць багатае народнай гаворкі, яе вобразна-выяўленчыя магчымасці, спецыфіку ўжывання тых ці іншых слоў і пэўных іх груп, спосабы выражэння аднаго і таго ж значэння пры наяўнасці розных яго адценняў. Паказваецца рэальна існуючая ў гаворках сінанімічная сувязь. Пры распрацоўцы сінанімічных радоў ўлічвалася ў першую чаргу, што кніга павінна мець практычнае значэнне пры вывучэнні лексікі народных гаворак.

Для данай працы адабрана толькі частка складзеных і апрацаваных сінанімічных радоў. Пры адборы перавага звычайна аддавалася тым з іх, у якія ўваходзяць найбольш яркія дыялектныя лексемы. Гэтыя рады складае галоўным чынам бытавая лексіка, што выражае самыя распаўсюджаныя паняцці. Апрача сінанімікі назоўнікаў, прыметнікаў, дзеясловаў, тут паказаны сінанімічныя магчымасці прыслоўяў, злучнікаў, мадальных слоў і рознага роду ўстойлівых словазлучэнняў. Праца дапамагае высветліць узаемаадносіны паміж дыялектнай лексікай і лексічнай сістэмай літаратурнай мовы.

Прынцыпы складання сінанімічных радоў наступныя: сінанімізуюцца не словы ў поўным аб'ёме, а толькі іх значэнні;

кожны сінанімічны рад пачынаецца апорным словам — дамінантай, якая служыць адначасова і назвай рада. За дамінанту бярэцца найбольш ужывальнае і стылістычна нейтральнае слова. У залежнасці ад дамінанты сінанімічныя рады размешчаны ў алфавітным парадку. Яны складаліся толькі па аднаму значэнню дамінанты. У сінанімічныя рады не ўключаліся павелічальныя, памяншальныя і іншыя ацэначныя формы слоў;

сінанімічныя рады для зручнасці карыстання індэксам пранумараваны;

пасля дамінанты раскрываецца змест сінанімічнага рада — прыводзіцца літаратурная назва паняцця, якая ў далейшым выкарыстоўваецца скарачана, і даецца кароткае азначэнне. Затым прыводзяцца члены рада з вызначэннем іх асаблівасцей — семантычных, стылістычных, эмацыянальных, экспрэсіўных, указваюцца асаблі-

васці ўжывання слоў, іх бытавання, для дзеясловаў часам указваецца кіраванне;

у асобных выпадках першае пасля дамінанты слова прыводзіцца без памет. Гэта азначае, што яно вельмі блізкае да дамінанты і лічыцца яе аналогам. У некаторых выпадках даецца характарыстыка адразу двух ці некалькіх сінонімаў. Гэта, безумоўна, не значыць, што паміж імі няма ніякіх адрозненняў. Але адрозненні гэтыя настолькі тонкія, што іх не ўдалося выдзеліць;

словы ў сінанімічных радах размяшчаюцца па прызнаку пэўнай градацыі — па меры нарастання ці спаду дзеяння, прыкметы, меры якасці. Улічваецца пры гэтым розная афарбоўка, шырыня бытавання слоў, асаблівасці іх ужывання. Устойлівыя словазлучэнні прыводзяцца ў канцы;

кожны з членаў сінанімічнага рада ілюструецца прыкладам-сказам. Ілюстрацыйны матэрыял падаецца асобна пасля апісання сінанімічнага рада. Прыклады адбіраліся з такім разлікам, каб іх змест найбольш выразна раскрываў значэнне слова;

члены сінанімічнага рада пры іх апісанні прыводзяцца ў літаратурным запісе. Для ілюстрацыйнага матэрыялу прынята спрошчаная транскрыпцыя. Націскі ставяцца ў тых словах, якія без націску могуць быць прачытаны няправільна. *О, э, е, ё* заўсёды ўжываюцца пад націскам, таму над імі націск не пазначаецца.

некаторыя словы ўжываюцца з націскам на розных складах. У адных выпадках гэта амонімы, якія ўваходзяць у розныя рады: *панарáвіца — панараві́ца, бў́дзіць — будзі́ць*. У іншых выпадках гэта словы з рухомым націскам. Калі словы ў залежнасці ад месца націску не маюць істотных адрозненняў, яны паказваюцца адзін раз з двума націскамі: *акапі́равáцца*. Гэта азначае, што ўжываюцца два раўнапраўныя варыянты — *акапі́равацца* і *акапіравáцца*. А калі ў залежнасці ад націску варыянты слова прыкметна адрозніваюцца (звычайна па шырыні ўжывання), яны паказваюцца двойчы з указаннем асаблівасцей ужывання: *вы́жымкі, кіда́ць*, але *выжы́мкі, кідаць*;

дужкі выкарыстоўваюцца ў наступных выпадках: пры падачы варыянтаў слоў: *стой́ніца (стай́ніца)*, варыянтаў змяняльнай часткі фразеалагізмаў: *вочы кало́ць (па́роць)*. У дужках падаецца слова, якое з іншым словам

можа ўтвараць фразеалагічнае спалучэнне: *лухта* (*непадсяваная*), а таксама розныя абмежаванні пры агульнай характарыстыцы рада і асобных слоў.

У ілюстрацыйным матэрыяле сустракаюцца вузкадыялектныя словы. Значэнне некаторых з іх раскрываецца ў прыкладах, а іншыя тлумачацца ў дадатку-слоўніку.

Пры тлумачэнні асаблівасцей сінонімаў ужываюцца стылявыя і экспрэсіўна-ацэначныя паметы. Большасць іх агульнапрынятыя, але некаторыя патрабуюць спецыяльнай агаворкі: *абмеж.* — абмежавана. Памета ставіцца пры тых словах, якія ў даным значэнні ўжываюцца рэдка, а ў іншых — бытуюць шырока. Гэта звычайна пераносныя значэнні; *адзінк.* — адзінкава. Словы з гэтай паметай адзначаны ў адным-трох выпадках; *іншаск.* — іншасказальна. Даная памета ставіцца пры словах, якія ўжываюцца не ў сваім прамым значэнні; *кніжн.* — кніжнае. Гэта словы, якія прыйшлі ў гаворку пад уплывам беларускай літаратурнай мовы і «запазычанае» якіх адчуваецца досыць выразна; *малаўж.* — малаўжывальнае. Гэта словы, якія ўжываюцца радзей у параўнанні з іншымі словамі данага сінанімічнага рада; *руск.* — рускае. Словы з гэтай паметай запазычаны з рускай мовы, і гэта запазычанае выразна адчуваецца.

СПІС СКАРАЧЭННЯЎ

абмеж. — абмежавана
абраж. — абражальнае
адзінк. — адзінкава
адм. — адмоўнае
асудж. — асуджальнае
він. — вінавальны склон
груб. — грубае
гумар. — гумарыстычнае
дав. — давальны склон
дзіц. — з дзіцячай лексікі
звыч. — звычайна
зневаж. — зневажальнае
іншаск. — іншасказальнае
кніжн. — кніжнае
ласк. — ласкальнае

лаянк. — лаянкавае
малаўж. — малаўжывальнае
неадабр. — неадабральнае
неалаг. — неалагізм
нездав. — з незадаволенасцю
паблаж. — паблажлівае
пагардл. — пагардлівае
прыназ. — прыназоўнік
род. — родны склон
руск. — рускае
рэдкаўж. — рэдкаўжывальнае
спец. — спецыяльнае
творн. — творны склон
часц. — часціца
шкадав. — са шкадаваннем

1. Абайціцца

абысціся, задаволіць патрэбы тым, што ёсць — абярнуцца а. малым; вѳвернуцца а. з цяжкасцю; вѳкруціцца а. у нязручным, складаным становішчы; перапіхнуцца а. пры недахопе прадуктаў харчавання.

Я магу абыйціцца і адным тыпаром, а во як ты біз рубанка абойдзісся. Ні рышчыніла ўчора, зыбсхлебiлi, ну, праўда, пряснушку раскычала, пару пріснакоў зь дзежкі ўскінула, так і абярнуліся. Яно, канешня, няўдобна было, ну неік жа вѳвiрнуліся і дзвѳюмя карзiнкымi. Аддай мяшкі, яму большы нада, мы як вѳкруцімся. Цэлы твае бѳдуць, дѳжа яны хлiпясьлiвыя, дзень можна і с прісныкамі пірiпiхнуцца.

2. Абайціць

паправіць, дагледзець пасля акучвання — перайціць п. лёгка; перахадзіць п. лёгка і хутка; перабраць п. старанна; паправіць п. хутка, абмеж.; падправіць п. крыху; аббежч п. вельмі хутка, нядбайна, неадабр.

Прiвѳк ты ехыць ну слугах, як ну скулаx, і грядкі бѳльбы ні абойдзiш. Дровы сырѳа, дык тапіла чуць ні да беда, а тады зымiла, крупенi ў лѳхкую печ пыставiла дый пабегла грядкі пірайціць, — учора атпыхалi. Рузурiлыся мыя гылыва, калi тую бульбу пірiхадзіць — сена ні сагребiна і еткыя туча находзіць. Атпыхалi бульбу, пірiбралi, ладна пыправілі, — узiлася як — што ухадзi! Мазкі ня дбiла, дайжа грядкі пыправіць ні пашоў, а з грабiлькымi луччы пругуляцца. Було толька ходу ды тае бульбы, яе пытправіць — пуўчыся работы. Нешта німа бѳльбi ні расьценiя, нiчога, алi што ж зьдзелыiш, нада й такую аббежч, можа, айдзе камлѳжкыю зывалiла.

3. Аббѣгаць

абабегаць, пабываць у розных месцах без затрымак там — абнасіцца а. шпарка; аблѣтаць (аблятаць) а. надзвычай шпарка; абкалясіць, іскалясіць а. усё навокал, неадабр.; абкалаціць а. без сур'ёзнай патрэбы, іран.; выкалаціць а. вельмі многа без сур'ёзнай патрэбы, іран.; абзыкаць а. на пустой справе (пра худога, лёгкага), іран.; абшныраць а. цішком, патаемна, асудж.; аблахаць а. з карыслівымі мэтамі, з мэтай разнюхаць або пажывіцца, асудж.

Айдзе ты сяння толькі ні пабыў, наверна паўсвѣта аббегыў. Абнасіліся за дзінь і ў Радкеўшчыні, і ў Рывах, і ў Пашыні, а каб хто спрасіў, чаго вас насіла. Дылася мне спраўка: і канторы аблѣтыла, і сільсавет — то пічаці німа, то стыршына пашоў, — толькі к вечыру справіліся. Ты, хочыш, аблітаіш ня толькі свой раён, а й за Сож паспеіш. Сколькі ты апкылясіў за ныч, чаго табе прітўльля нійдзе німа. Зы ірундоўскаю бумажкаю прідзіцца цэлы сьвет іскылясіць. Што ім еткім лабрэтым, апкалоцюць за ноч пыўраёна. Айдзе яны піраполюцца, спалі дзень у кустах, выкыліцілі ж і Лешчынкі, і Зяціцы. Як ноч — і пашлі, на дзесіць вёрст кругом абзыкуюць. Апшнырѣў і Сьлѣзкі, і Дўччычы, усюдых ні лало. Ну, Мыланка, Дуброву апшнырііць, а біз грібоў ня верніцца. Дзельцы жа ні за што ні бярецца, аблахыіць хаты — во і ўсё яе зыняція.

4. Абваліцца

абваліцца, упасці зверху пад уздзеяннем уласнага цяжару — абрушыцца а. неспадзявана, з моцным грукатам; праваліцца а. унутр; заваліцца а. усёй масай; рўхнуць а. неспадзявана; шамнуць а. адразу, ціха, іншак.; абсўнуцца а. паволі.

Трошку выда пыцьціклá, а тут пацсошкі гнілэя, так і абваліўся погріб. Ты глянь-ка, ета паветка чуць ліпіць, тут усё можаць абрушыцца. Сыцены крепкія, а балькі зыцікалі, пыдгнілі, ну зверверху ўсё і прываліліся. Зываліліся крыша ды набык зьехыла, бульбу пымясіла. Ета ж нада прідумыць, каб столь рўхнула. Усё гыраджэньня тваё шамнула з балик, якей быў клок карміны — у гной. Апсўнулыся столь зразу с трімя брусамі, а тады і астатнія злумаліся.

5. Абгаварыць

абгаварыць, недобразычліва выказацца пра чалавека, узводзячы паклёп — абсудзіць а. спакойна; абтрапаць а. легкадумна; абразкатаць, аббразкаць а., пусціўшы шырокую пагалоску, асудж.; абмалаціць, аблапатаць а. рэзка, надумана, асудж.; абжвянькаць а. падкрэслена недобразычліва, дробязна аж да агіды, асудж.; аблахаць а. у выпадковых размовах, недарэчна, неадабр.; абзваніць а. многіх, іран., абмеж.; ачарніць а., узводзячы грубую напрасліну, прыпісваючы нядобрае; разабраць па костачках а. да дробязей, гумар.; косці (костачкі) перамыць а. да дробязей, іран.

Каго хочыш агаворіць, язык нізыбърсывыны. Сыбралыся іхнія кодла, пыстыялі, апсудзілі яе кругом і рызыйшліся. Пыдажджы, ні зырікайся, і цябе аптрэплюць. Ім многа ні на́да, удзьвю́х каго хочыш аптрэплюць. Скажы́ця вы мне, каго вы толькі ні аббрі́зкыта́лі сяньня сваімі язы́камі. Ну што, і цябе аббры́зкылі? Пуўлю́чка абмыла́цілі, цяпері́цька бірі́цеся зу другога. У Ада́ркі язык такей, што каго хочыш аблапачы́ць. Сыбяру́цца і сідзя́ць, аднаго абжвя́нькыю́ць, тады зу другога бяру́цца па вочы́рідзі. У цябе, зна́ць, адно толькі на ў́ме, каб абла́хыць каго-небудзь. Етык абзвані́ць на́да ў́меньня ні абы́-яко́я. Прі́творык — мякчэй па́ріны́й репы, ізы́ком лах-лах-лах — харош, а лю́бога ачэ́рніць. Во, во, ім толькі дай, па ко́стычках ры́збяру́ць. Ка́му вы зы ца́люхты́нькій дзе́нь касьце́й ні пі́рамы́ця. Усі ко́стычкі я́му пі́рамылі́.

6. Абду́маць

абду́маць, разабра́цца разу́мова ў дэ́талях і су́тнасці з'я́вы — разва́жыць а. уважлі́ва, няспешна; рассу́дзіць а. стала, сур'ё́зна; прыкі́нуць а. кры́ху, неглы́бока; праду́маць, узве́сіць а. усеба́кова і поўна́сцю; абма́зкава́ць а. глы́бока, часа́м гу́мар.; раскі́нуць (пашава́ліць, пашава́ліць) ма́зкамі а. сур'ё́зна, ста́ранна, гу́мар., іран.

Ты сы́пірва́ абду́мый усе́ як на́да, а тады пы́чына́й дзе́лыць. Тут знало́пу ні ры́зва́жыш, на́да пыга́дзіць ды хыра́шэнька пымі́ркува́ць. На́да ж сы́маму́ рассу́дзіць, што к ча́му, каб лю́дзі ні сьмі́яліся. Каб прыкі́нуў, ці ля́жыць ты́ка́я захвосты́вытыя палка́ сю́да, дык ба і ні ця́гнуў ны сы́яну. Праду́мыў я і так, і еты́к,— на́да сы́маму́

ехыць, ма́ліц нічога там ня здзелыіць. Мы ўжо самі узьвесілі, што к чаму. Яны ня ты, перша чым бра́цца, аб-мазку́юць усё пы пы́рядку. Нада мызка́мі раськінуць, на што йта пахожа бўдзіць. Пышывалі мызка́мі, пышывалі, большы пользы бўдзіць. Каб мызка́мі пышывяліў, ны надворы б адзёжы ня кінуў,— сушы́ся цяпері́цька.

7. Аб'ёддзе

аб'едкі, рэшткі недаедзенага жывёлай корму (сена, са-ломы, трасянкi) — аб'едкі, воб'еддзе, воб'едкі, недаедкі, недаёддзе, вы́баркі а., з якіх жывёлай выбрана лепшае; астаткі, астатак а., пакінутыя жывёлай на прычыне сы-тасці.

Сыбярí аб'едзьдзя, ніхай ні гамзі́цца ў гной. Прыбраў вун аб'едкі ў вугалок, ніха́й пыліжа́ць. Нябось ты, нюх-ну́ла цёлка, што ета воб'ідзьдзя, і ні блізка. Растрёс воб'-ідкі пад ногі, куды я іх дзену. Сыбраў нiдаедкі ў карзі-ну, пыстаіць галодныю, дык зьесьць. Пірякінь карові́на нiдаедзьдзя аўцам, яны яшчэ троху папору́юцца. Убўхыў каню аха́пык сена як зыхва́ціць, а ўра́ньні глянуў — там адны вы́быркі. Сыка́ ні сыка́, а ўсё паела за́ ныч,— шчэ-пыць астаткыў. Якей там астаты́к, трухні пад ногі, ня будзі́ш жа насі́цца упря́д-ныза́д.

8. Абжы́цца

абжы́цца, нажы́ць неабходнае — абгледзе́цца, агледзе́-цца а. крыху, набы́ўшы самае неабходнае, iншаск.; абчы́-сціцца а. крыху, набы́ўшы самае неабходнае, iншаск., абмеж.; акапа́цца, акапашы́цца а. у гаспадарцы; акапі-рава́цца а., асейшы надоўга; ачу́хацца а. крыху пасля ня-год; абчу́хацца а. крыху пасля нягод, малаўж.; абгарну́-цца а. у маёмасці; прычапуры́цца а. убора́мі, iншаск., жарт.; устаць (стаць, падня́цца) на ногі а. нядаўна.

Ай, як-небудзь абжыве́сься, у мяне вун ні тыка́я біда́ была і цэла, а пацьце́лык пі́ріжаве́цца. Посьлі вайны ні-чагені́чка ні астáлыся, а тады патроху абгледзі́ліся — і хату пыста́вілі, і на скот узьбі́ліся. Ого, агледзі́лыся, жы-вель прі́піва́ючы. Зыхадзі́ла к ім, глядзела, живу́ць ні-чога, апчы́сьціліся. Акыпа́ўся сь сям'ёю, усё ўжо ёсьць, можа́ць жыць. Нябось, акыпашы́ўся: і цілі́візыр, і мыта-цы́кыл свой. У Каробчы́ні прістаў у зяці, акыпі́руваўся

і живець. Па-мойму, яны акапірывыліся ныўсігда і зь места большы ня тронуцца. Ладна пугурюваў, нічога ні было, цяпер ачухыўся, Апчухыісься ты, апчухыісься, плакыць ні нада. Абгарнуліся, нічога живуць. Вун Марья прічупурыліся з новым мужуком — куды там, палкыю носа не дыстаніш. Пыживеш трошку бядней, а тады ўстаніш на ногі, у жызнi роўна ні буваіць. Стала наша Хадоска на ногі, купіла карову, пырысят, аўцу зь ігнятымі. Пыдняліся на ногі посылі вайны ня скоро, нічога ж ні было. Раз мужык хызяйлівы, то й скоро пыдняліся на ногі.

9. Абідзіцца

пакрыўдзіцца з адчуваннем прыніжэння годнасці — надўцца п. моцна; насўпіцца п. да слёз; пасўпіцца п. крыху; намамыліцца, намамырыцца п., рэзка нахмурыўшыся, іран.; замамыліцца, замамырыцца п. раптоўна, прыняўшы непрыступны выгляд, іран.; аскарбіцца п., руск., іран.; разабідзіцца п. вельмі моцна (пра крыўдлівага), іран.; надўць губы п. моцна, іран.; атвесіць (развесіць, адтапырыць) губы п. вельмі моцна, іран.; распусціць губы п. вельмі моцна, пагардл.; надуць (атвесіць, развесіць, адтапырыць, распусціць) грыбы п. вельмі моцна, груб.; губы закапыліць п., прыняўшы непрыступны і злосны выгляд, неадабр.; грыбы закапыліць п., прыняўшы непрыступны і злосны выгляд, груб.; надўцца як мыш на крэпы п. без прычыны, іран.

Абідзіўся Пынкрат, што ты саўсім забыў пры яго. За дно слова нада было табе надўцца, ён жа нічога такога ні скызаву. Напроця яе плахога слова ні скызаву, а йна насўпіліся, чуць ні рявец. Іх усё па шэрсцы гладзь ды нікога ні ўгнаві,— пасўплюцца,— на сьвет ні глідзіць. Нымамыліўся, усёдно як там кріўда бог знаіць ікая. Як нымамыріцца, то ўжо ні ўмасьліш і ні ўлашчыш. То было ні дыслацца к цёткі, то зымамыліўся, с хаты ня йдзець ат яе. Каб галодзін — галодзін, а то зымамыріўся — ня ў тую міску яму ныліла. Вун твой паніч аскарбіўся — пылажыла мыла прастоя. Айдзе ж ты яе ўгаворіш,— рызабідзіліся. Як ня ў дўхі — губы надўіць і атверніцца. Ікая ня ёсьць карміна, сыламіна, мякніць, а ён губы атвесіў і сядзіць: ні так глянулі ны яго. Чуць што ні пы яго, нізашто — забі — ня возьміць, губы развесіць і будзіць сядзец. Ня трогый, січас губы аттапыріць, а хо-

чыш — рызрявецца. Губы руспусьціў, пахож ніізьвеснаны каго. Случылся к дзелу — ён надуў грібы і ў кусты. Сядзеў, сядзеў, мурзапон етый, грібы атвесіў, а талды як сноп пук у падушку і сьпіць. Із-за нічога ніякыга развесіў грібы на цэлы дзень. Дужа ты важын некыму, калі грібы аттапыріш. Грібы руспусьціў і ходзіць як радзіміц нейкій. Як зыкапыліў губы, як зайшоўся, а ўсе кругом смяюцца. Грібы зыкапыліў — ні пущступіся. Ну, надуўся як мыш на крупы, ня скоро атойдзіць, — цаца дай божа.

10. Абкрасць

абкрасці, забраць патаемна чужую маёмасць — абабраць а., забраўшы шмат чаго; абчысціць а., забраўшы ўсё з лоўкасцю; агаліць, абгаліць а., забраўшы ўсё адзенне; абшаваліць а., перамацаўшы або ператросшы (воз, сад); аблаташыць а., павыбіраўшы або пазрываўшы (у садзе, агародзе, у возе); абтрэсць а. дашчэнт; ператрэсць а., параскідаўшы ўсё ў гаспадарцы; пашчупаць а. моцнага, багатага гаспадара, дзе існуе сур'ёзная небяспека, іран.; пачысціць а. часткова моцнага, багатага гаспадара, іран.; пашаваліць а., ператросшы часткова, іран.; абабраць (абчысціць, агаліць) да ніткі (нітачкі) а., забраўшы ўсё да чыста.

Ужо гадоў дзесіць ня чутна, каб айдзе каго апкрасці, а раншы было і пачуіш — то там, то там аббяруць. На хуторы, помню, жылі: крышу ўзыдзілі з затула нат клецьцю, на столь пралезлі, а клець была замкнута, дык пычалі шаріць, каб кватэрку ўзыдзіць, а мы прашнуліся ды зь вілкімі ў сенцы, — дык уцяклі, а каб ні пачулі — абыбраці б. Ці чулі вы — апчысцілі ўчора Пітраковых. І так у яе нічога дужа ні было, а цяпер агалілі саўсім. Зыбраці ўсё чысцінька, абгалілі, кінулі, як стаіць. Якея былі яблыкі — ні яблыкі, а сад апшывалілі. Ні кідай дужа калёс адных, у мінуту аблытышаць. Ныбраціся чужбіны, ні адзін двор аптрясці. Самі б ні дадуміліся, піртрясці пы чыйму-небудзь наводу. Якей ужо сам махыр, а й яго пашчупылі, дый, знаць, дужа ладна. Ні пымаглі ні замкі, ні сыбакі, — і ключы пыдыбраці, і сыбак пыткармілі, — і пачысцілі. Зьехыў у сьвет ускорысці посылі тога, як яго пышывалілі. Ніхто там ні ткуль ні пріхадзіў, свае залезлі і абыбраці па ніткі. Ходзіць сыбаторія і ныглідаіць,

каб куды зыбра́цца і апчы́сьціць да ніткі. І так у Кузьмы ні чырта́ дужа ні было, а тут на́ табе—крышу ўзыдра́лі і агалі́лі да ніткі. Храбрі́ся, храбрі́ся, аббяру́ць да нітычкі—наўчы́ся і зычы́няць, і замок на́йдзіш. Чаго-небудзь другога ат іх ні глядзі, а да нітычкі апчы́сьціць могуць. Помніш, як да нітычкі агалі́лі, зьмяні́цца ў баню нечым было, дык зра́зу Пёкла дыла́ трошку тряхо́лля, а тады Ва́ся.

11. Абляні́цца

зленава́цца, зрабі́цца гультаём, прывыкну́ць ленава́цца — абляне́ць з. мо́цна; зляні́цца, зляне́ць з., ператвары́ўшыся ў гульта́я; разляні́цца, разляне́ць з., прывыкшы гульта́ваць пастая́нна; разгульта́іцца, разгульта́йніча́цца з. у выні́ку працягла́га гульта́вання, гу́мар.; згульта́іцца, згульта́йніча́цца з. канча́ткова, гу́мар.; згульта́іць, згульта́йніча́ць з. канча́ткова, гу́мар., мала́ўж.

Ай, ну цябе, абляні́лыся, што гыршкá сь печы дыста́ць ня хочыш. Мы ж с табо́ю хату работы́лі, і ты бра́ўся як чыла́век, а тут абляне́ў — зы тапо́р ня хочыш узя́цца. Ні дыва́й патво́ры: зылі́няцца — тады слухы́ць ня бу́дуць. Папо́мніш маё слова — зьленю́цца, што ха́ту ні пі́росту́плюць. І пры́піва́іць усё на нет, і зляне́ў ужо настолька, што да́льшы некуды. Ты ўжо настолька рызьля́ніўся, што табе ступе́нь па пень і ды калодзі́жа да́йціць. Ці ты ня ві́дзіш, што ту́ча ны́цягы́іць, ай рызьля́неў — с крыва́ці ні падні́місься. Так ты ўжо, чыла́век, рузгульта́іўся, што большы некуды, яй-бо́гу, некуды. Пры́кыча́ўся зі́му, рузгульта́йнічы́ўся — лєні́цца зы мя́тлу ўзя́цца. Што, можа й ты згульта́ісься, як бацька твой? Згульта́йнічы́ўся, то́лька б спаў, і спаў, і спаў. Усё кызáлі ры́быцяшчы́й, сты́рця́цільны́й, а ё́н згульта́іў — па́лкі дроў ні раско́ліць. Ка́лі ты пасьпе́ў так згульта́йнічы́ць?

12. Абману́ць

падману́ць, ашука́ць на́мерана — падману́ць; абма́ніць, падма́ніць п., рэ́дкаўж.; абду́рыць п. хі́трыкамі; падду́рыць п. хі́трыкамі, лё́гка; наду́ць п. з вы́годай; абду́ць п. гру́ба з пры́быткам; абкру́ціць п. затлу́міўшы; абжу́льніча́ць, абжу́ліць п. ма́хлярствам; правесць, абвесць п. пе́рахі́трыўшы; ака́лпа́чыць, аблапа́шыць п., вы́карыста́ўшы да́верлі́васць; аб'яго́рыць п. гру́ба; падкава́ць п., вы́ка-

рыстайшы даверлівасць або недасведчанасць іран.; абўць, падбўць п. нязначна, выкарыстайшы даверлівасць або недасведчанасць, іран., ахмурыць п. недалёкага, даверлівага, груб.; купіць п. з уяўнай выгодай, іран.; абўць (падбўць) у лапці п. значна, выкарыстайшы даверлівасць або недасведчанасць, іран.; абвесць кругом пальца п. з лёгкасцю.

Эйш ты яго, адзь зямлі ні атрос, а ўжо глядзіць, каб абмануць. Во табе: хваліўся, што зь ім ніхто ні зрыўняіцца, а тут на мелычы пыдманулі. Не, мяне ні абманіш, ні ны таго нырваўся. А мяне вы нізашто ні пыдмыніцё. Ты й бальшэй, а як мάλінькыга цябе хто захочыць, тэй і абдуріць. Во ты ўжо дажыўся, цябе й дзіцёнык пуддуріў. Ета ж нада каб так надуць—заместа цёлычкі прыдалі бычка. Нейкія бысякі нырваліся і абдулі. Сыбраліся кучыю, адзін адно вярзець, другей — другою пляцець, так і абкруцілі. Ні жывець, каб ні абжўльнічыць, што ў ім зывіраіцца! Купляй, ды варон ні шчытаі: раз-два абжўлюць. Хітцяцом усё сябе пыказывыў, а прывялі і яго. Такей прайдоха, каго хочыш абвадзець. Там ня то што Пітрычка, а сь сямю галовымі акылпачуць. Уміг аблыпашылі, пывярнуцца ні паспеў. Хіцір, хіцір, а толька ў два шчоты аб'ягорілі. Ні храбріся, путкуюць і цябе. Дужа ні дывіраіся, січас абўюць. Як жа ета ны такой ірундзе цябе падбўлі? Нёкыга ж найшоў, ахмурыў—так і прыдаў. Відзіш, як цябе купілі, што ты ні пыглядзеўшы браў. У тоя скрысеньня лоўка Максіма абулі ў лапці. Ні зырікаіся, нойдуцца атлёт, так падбўюць у лапці — дзівіцца будзіш. Абвялі цябе кругом пальца як мілінькыга.

13. Абнасіцца

абнасіцца, давесці да непрыгоднасці адзенне пры карыстанні — абарвацца, абадрацца а. да дзірак і шмацця; абтрапацца а. да дзірак і шмацця з-за неахайнасці; абшарпацца, абшэрапацца а. ушчэнт, да лахманой, асудж.; абдрыпацца, задрыпацца а. з-за неахайнасці, іран.; аблупіцца а. дагала, іран.; датрапацца а. канчаткова з-за бестурботнасці, асудж.

Ны каго ты паходж у етым сваім трып'е, чаго ты абнасіўся як старіц? Абырваўся, ажно шмацця кускамі вісіць. Айдзе гультай заробиць, абыдраўся, ходзіць у лахмоўці. Аптрэпіцца і ходзіць, ажно глядзець стыдна. Калі што й справіць, дык за месіц апшырпаіцца, — саў-

сім ні бірягець адзежыну. Апшэрпыўся як старіц галеіўскій. Усё ў глотку, усё ў глотку, вочы зыліваіць, абдрыпыўся ды пасьледнія ніткі. Саўсім задрыпыўся, як яму толька людзей ня стыдна. Прапіўся, аблупіўся, ходзіць—сьвеціць дзір'юкімі. Ты скоро датрепліся, што пірядзець нечыга бўдзіць, і так ужо ні знатна, што адзежа.

14. Абняць

абняць, заключыць у абдымкі — абшчапіць а. моцна за шыю; абхваціць, абхапіць, а. як папала; павіснуць а. за шыю моцна і надоўга, неадабр.; абшчапуліць, абшчалепіць а. моцна, гулліва, жарт.

Абніму я дырагога, ніхай людзі дзівюцца. Ці відзіў ты ету указэю: апшчапіў пысярэд вуліцы і цалуіць. Я ішла ціхінька, нічога ня думыла, а ён із-зы дзьвярей торьк і апхваціў мяне. Відзіш, апхапіла, як год ня відзіла. Павісла на ім — ні тарьвецца. Апшчапулілі за шыю і ні тпускаюць. Апшчалепілі яго кругом, круціюцца, пішчаць, а ён нудубыріўся, як мамр'юк нейкій.

15. Абсэч

адсцябаць, пакараць фізічна дзягаю, дубцом — адхвастаць а. моцна, але не вельмі балюча; адшпіляць, адшмуляць а. балюча; нашпіляць, нашмуляць а. вельмі балюча, са злосцю; адлупцаваць, налупцаваць а. моцна, кніжн.; адлупіць, налупіць а. са злосцю; адшп'ярыць а. моцна, балюча, іран.; ссеч, зрэзаць а. без жалю, балюча; адсцягаць а. досыць моцна; адсцябаць (адсцёбаць) а. злёгка; адчахвосціць а. добра, гумар.; даць баню (лўпку, лупцоўку, узбўчку, пытлю) а. моцна і сур'ёзна; даць бярозавай кáшы а. дубцом, іран.; зрэзаць на горкае яблыка а. без жалю, цяжка і балюча; злупіць (спусціць) кожу (шкуру), спусціць мехам шкуру а. бязлітасна з лютасцю.

Усёроўна апсяку, ладна прўтым ныджгаю. Хырашо атхвыстала, мутузоў уволю пулучыў. Кызали, ачшпіляла свайго, знаць, што п'яный прішоў. Ладна супонькыю ачшмуляў, пыкызаў чужую маліну. Нышпіляла зу гуркі, большы ні палезіць. Нушмуляла, нушмуляла, во як табе, гыварю, вокны біць. Не, я ўжо даўно віджу: пакуль цябе ні атлупціўш, толку ніякыга ня бўдзіць. Нулупцуваў свайго, і дарогу у тэй сад забўдзіць. Думыш, луччы зьдзеляла, што атлупіла? Бувала, налупіць іх, налупіць,

сколька ўлезіць, дык ці яны каюцца, нызаўтра ўзноў зы сваё. Што ты ачшпáріш, ці ён твайго шпáрінья баіцца. Дыбраўся, сьсек, места живога ня кінуў. Так ужо зрежу, што шкўра тресьніць. Ты толька грозіш, што ацьсьцігаіш, ты і пáльцым ні зачэпіш. Не, сяньня ты ня выкруцісься, ацьсьцібаю, ды лáдна палўчыш. Ацьсьцёбыў прўцікым, рёў троху. Калі ні ўспакоісься — аччахвошчу і пойдзіш з рióмзымі. Плакыў увечырі, відна, далі баню зы рáнішнія. Калі ты мне толька січáс жа ня здзелыіш, што гыварю, дам лўпку. Крепку лупцоўку далі, рёвым рёў. Во пыладзіш, дадуць табе ўзбўчку зы такая дзела. Дай свайму пытлю: у чужэй сад лазіў. Дыла бярэзывый кашы, ікытаў на ўсю дзяреўню. Зрежу на горькыя яблыка, места живога ні стáніцца. Некрылі я ды цябе дыбарўся, злуплю кожу. Вазьму вожкі ряменныя, бўдзіш харош, спушчу кожу. Сь цябе пакуль шкуру ня злўпіш, нічога і нікога не паслўхыіш. Ці ты січáж жа паслўхыіш, ці шкуру спушчу. Ідзі, пакуля ні спусьціў мехым шкуру.

16. Абстрыжч

абстрыгчы, зняць нажніцамі ці машынкай валасы, шэрсць — абчыкрыжыць, абчыкáніць а. роўна, нізка, жарт.; абгалагáніць а. дагала, жарт.; абгаліць а. нізка, неахайна або дагала, неадабр.; абрэзаць а. няроўна, неадабр.; абскўсьць (абскўбсьць) а. як-небудзь, іран.; аббалвáніць а. гладка, іран.; адзінк.

Сяньня пыхадзі так, а заўтра атвечыра я вы́біру як мінутку і апстрыгў. Апчыкрыжылі ж цябе лáдна і ні пы́знаць стáла, што йта ты. Зы мінўту яго апчыкáніў, доўга ні вазіўся. Калі ты толька ня бўдзіш гылавў мыць ды рашчэсывыць, абгылыгáню на голая калена. Ён жа ўжо ў цябе лáдний мáліц, а ты яго абгаліла як мáлінькага. Ні паслўхыісься — вазьмў авеччыя ножні, злаўлю і агалю. Абреж лахмоця, ходзіш, а пы кыўнярю грíва ляжыць. Апстрыжч ні апстрыгець, а апскўсьць можыць. Што, і мяне хочыш апскўбсьць? Пыглядзі-ка, як Міхалку аббылвáнілі, блішчыць як гарбўз.

17. Абы-як

абы-як, нядбайна, без жадання — як-небудзь (як-нібўдзь), як-ліба, сяк-тáк, кой-як, туды-сюды а. з-за спешкі, ляноты або адсутнасці зацікаўленасці; náсмéх, дзеля блі-

зіру, дзеля мадзелі *а. толькі для выгляду*; спусця рукава *а. з лянотай, навольна*; цяп-ляп, шулды-булды, абы з рук, абы рад здаць, з бухты-барэхты, цераз пень-калоду, пусці, божа, павалюся, ні сабе паглядзець, ні людзям паказаць *а., вельмі нядбайна*; з пятага цераз дзесятае *а., спехам*.

Касіць абы-як, пыхаць абы-як і жыць луччы ўсіх хочыць. Зьдзелыць як-небудзь, кініць, рініць і пашоў, хуць трыва не расьці. Усігда глядзіць, каб як-нібўдзь. Ікая там работа, сыбяруць як-ліба ўместа, толька што ні ў пірібі-раньких пыд дажджом. Сыбралі сяк-так, што ўзялі, што асталася. Кой-як ськідылі і скарей зыпрігаць. Туды-сюды згрымазьдзіў ды крышу ныцягнуў, хуць ні пыд дажджом. Прівык усё дзелыць насьміх, дык і тут тоя самыя. Ну ці ты на сьвеці жыць ні зьбіраіся, што ўсё насьмех дзелыіш. Кыпанулі дзеля блізіру, во і ўсё. Дзеля мадзелі віл-кымі пымышаў, дзелыў ня дзелыў, а ны рабоці быў. Ета работа Мікілаіва, ён усё спусця рукава дзелыіць. Ты ўсігда прівык дзелыць цяп-ляп. Ці ня відзіш, хто строіў — шулды-булды зьдзелына. Ну й прівычка ж у чыла-века: усё абы з рук. І бацька з бухты-бырахты, і сын абы рад здаць. Нехта ськідывыў з бухты-бырахты, дзіркі — воўк улезіць. Выйдуць, цірся пень-калоду лупаткымі пырануць, а дзень кычаюцца. Мацьвей усігда адзінакыва дзелыіць: пусці, божа, пывалюся. Зьдзелыў ні сабе пыглядзець, ні людзям пыказаць. Ён ўсюдых адзінакыва: сь пятага цірізь дзісятыя кыпанець і пашоў, і ўся работа.

18. Абязяцельна

абавязкова, пры любых абставінах, у любым выпадку — край, непрымённа, беспрымённа; канешня *а., адм.*; усёроўна (усёраўно, усёраўна), усёдно, усёадно *а., нават наперакор*; на *а. як прадказанне*; кроў з носу *а. як клятва*.

Ты мяне яшчэ ні знаіш, што я скажў — абізацільна выпыўню. Як выпрывіцца — дыб-дыб-дыб-дыб-дыб, — край зываліцца і нос рыскваіць. Малаый такей — дай ты яму шчэпычку, ніпріменна шчэпычка ў яго ў пачоці. Ты ні сучуствуіш, што мне біспріменна у горыд атвярнуцца нада. Канешня табе плесца зы дваццыць вёрст? Раз задумыў, ета ўжо ўсёроўна зьдзелыіць, хуць реж. Кінь ты, ўсёраўно пыставіць на сваём. Нет, усёрыўна пайду, ты ня ўдзержыш. Усёдно зьдзелыю, як скызаў. Куплю ўсё-

адно́ касьцю́м, ці мне абырва́нцым хадзіць. На пупадзець табе за етыя твае дурікі. Раз я сказыаў — кроў з носа, а зьдзелью.

19. Аб'ясніць

растлумачыць, зрабіць ясным, зразумелым шляхам тлумачэння — раз'ясніць р., раскры́шы парадак дзеянняў ці структуру з'явы; паясніць р. проста і зразумела; расталкава́ць р. падрабязна; разажва́ць р. вельмі падрабязна, неадабр.; расту́лмачыць р. дэталёва, малаўж.; растлу́мачыць р. дэталёва, кніжн., рэдкаўж.; уталкава́ць р. дэталёва, цярпліва, рэдкаўж.; уклáсьць (улажы́ць) у мазкі р. з цяжкасцю, неадабр.

Найдзіць адзін дарогу, я хырашо яму аб'ясніла і яшчэ прывіла́ трошку. Рызьясні́ ім, што к чаму: ніяк ні рызьбяру́цца. Ты ж пыясні́ хырашэнька, што ўзяць, а што ты так пысыла́іш. Ніхай ты яму рысталку́іш, усёрыўна ні паймець. Во ні рызажві́, што і як зьдзельцы — і ня бу́дзіць зьдзельцына. Табе русту́лмачыць — нада цярьпеньня ймець. Ну як жа табе яшчэ рустлу́мачыць? Зьмітраку́ утулкува́ць што-небудзь няпроста. Ну, ка́жыцца, уклáла у мазкі, пыняў. Ка́жыцца ж лу́ччы некуды, як улажы́ла ў мазкі, — не, заместа Рожыва заеху́ у Га́лкывічы.

20. Адзе́жа

адзенне, сукупнасць прадметаў для апранання, адзявання — адзе́жа; шмоткі а., пага́рдл.; шмоцце а. старое, пага́рдл.; шалу́п'еце а. старое, зневаж.; надзява́нне а. для носкі; форма (хорма) а. салда́цкае; абмундзірава́нне а. салда́цкае, неалаг.; аму́ніцыя а., іран.; на́рады, абра́ды, прыборы, уборы а. свято́чнае; нараджáнне, абраджáнне а. свято́чнае, іран.; свісты а. ву́зкае, цеснае, пага́рдл.; ма́тузы, шкума́ты, рубцы́, хвяру́б'е, тра́нты, тра́нне, бара́хло, барахо́лле, трахо́лле, лахмо́цце, ры́ззе, тра́пкі, трап'ё (тра́п'е), ра́ссе, стар'ё, шкума́цце (шкума́цце) а. старое, рва́нае, пага́рдл.; пляхо́цце, плеву́цінне а. зноша́нае, старо́е, пага́рдл.; шарабу́р'е, шаллё́ (шы́лле) а. старое, непрыбра́нае, пага́рдл.; шкума́цінне, шкума́чанне, шкума́рджанне а. рва́нае, пага́рдл.

Ляжы́ць адзежа кучыю, нада ў шап павесіць. Пі́рісушы́-ка адзе́жу на сонцы. Ныкря́тыла сунду́к шмотык, і

куплєныга, і сымытканыга. Сыбраў мокрыя шмоцьця ды вун выкінуў ну бульбоўнік,—нада на сонцы развешыць. Домна развесіла сваё шалуп'іцьця, каб усе людзі відзілі, і сўшыць. Я ж відзіла тваё нызіваньня, на хворысьці пад вербыю ляжыць, а ты ішчыш ветра ў полі. Ні бузуй форму, чысьціць зы цябе дужа ніхто ні станіць. Вазьмі хорму, прібярі у шкаф, тут звыліцца. Абмундзіраваньня зьняў, павесіў акуратнілька і палез ны хату. Пірібраў ба вун амуніцыю, нызівачь жа будзіш. Гатоў ныр'яды, вічарінка будзіць, зы гырманістым паехылі. Пыкажы, пыкажы свае абр'яды,—хырашо, нічога ні скажыш. Чаго ты кінуў свае прыборы пысарэд хаты, я ж зы табою ня буду ухаджывыць. Любіць, каб уборы яму спруўлялі, а бярежч саўсім ні бірягець. Хуваі сваё ныріджаньня, січас саўсім ня ўремя зь ім вазіцца. Як жа, мне тваё абріджаньня дужа в'ажна, толькі пры яго і думую. Уськінь вун сьвісты на шост, ніхай прасохнуць. Якея былі мутузы — знасіла, цяперя нада узноў думыць троху ны адзёжу ўзьбіцца. Ні хадзі ў шкумутах, надзенься, як усе людзі нызіяюцца. Нымачыла шайку рубцоў, нада будзіць вічарком пірісьцірнуць. Вун тваё хвар'юб'я на лесьвіцы вісіць. Ны транты зываліўся і сыпіць, тут яму ўся й вічарінка будзіць. Хадзіў нейкій партнэй траньня троху піратрєс,—зь яго й маьсцір ня дужа каб сыпецный. Бырыхла троху ёсьць, надзецца можна. Купляіць бырахолья ўсякыя, справіў ба путных сколька адзежын. Зы пасьледнія гады троху абжылаься, і с тряхолья сёя-тоя купіла. Ходзіць у лахмоцьці як старіц сапрыныўській, а грошы ўсё бірягець, склыдаіць. Ікая там адзежа, рызьє адно, большы нічога. Нуспруўляла троху тряпык, ёсьць што надзец і ны вічарінку, і ў горыд, і ны свадзьбу. А ёсьць тріп'я, надзецца можна, калі яго дужа надзеніш. Ляжыць вун цэлыя тваё тряп'я, ніхто яго ня трогыў. Купілі ў скрысеньня адзёжны шкаф, хуць р'ясься ня будзіць выляцца ды па сыценых вісець. Сыбарі старьє ды зьвяжы ў вузіл, будзіць тряпышнік ездзіць, дык здасі, нызівачь там ужо нечыга. Якея там дужа прыборы, так, шкумацьця. Кініць-рініць шкумацьцє, пыльныя і выліцца. Якоя було пляхоцьця, усьє пірамыла. Ці ні пыт пр'яслым забыў сваё плівуціньня. Шырабур'я кучыю ляжыць, прусушыць нада. Прыбарі троху шальє, можа, хто ў хату зайдзіць. Пірамыі шыльля і пірісушы, пыліцца кыряўкымі. Ні трясі шкумаціньнім лі гаршкоў, пытпіражыся.

Што ты рызглідаіш ета шкума́чыньня, яго толька вы́крысіць ды вы́брысіць. Вод жа бі́рягеш уся́кыя шкума́рджыньня, тря́пышніку б здыла́.

21. Адста́віць

адста́віць, адвесці ў́бок — адтапы́рыць *а. нязграбна, нязручна, гумар.*; аддуды́рыць *а. нязграбна, няўкладна, іран.*

Што ты ацста́віў руку́, хочыш, каб пупа́ла па ёй. Адзін па́лкую мыха́іць, а другей руку́ ата́пыріў, тэй хрысь пы па́льцых. Рукú аддуды́ріў і ходзіць, гаворіць, ні магу́ пріжа́ць к сабе.

22. Адста́ць

адстаць, аддзялі́цца ад ствала асобным сло́ем (пра кару) — адстра́ць *а. зусім*; адсача́ць *а. у самы разгар руху сокаў*; адсачы́ць *а. у самы разгар руху сокаў, рэдкаўж.*; адхлупну́ць *а. поўнасьцю*; атайці́ць *а. злёгка, інішаск.*

На то ж і вісна́, што кыра́ ацста́ла, нябось, увосінь сі́люю ні адзьдзя́реш. Кыра́ як ацстра́ла, так і пашлі́ сьвісткі зьніма́ць. Што ты хочыш, тыка́я цяплы́нь, даўно ўжо на ўсіх дзері́вых кыра́ ацсыча́ла. Кыра́ ацсачы́ла, а каромісьлі́кым зычапі́ў, дык ну пуўствыла́ і зьлезла мехым. Такея пікуны́ ды са́мыга ці́пла́ дзі́ржа́ліся, а кыра́ зра́зу атхлупла́, як толька пы́цяплела́. Відзі́ш, кыра́ ўжо тро́шку аты́йшла́, на то ж і вісна́.

23. Адчапі́цца

адчапі́цца, перастаць прыстава́ць, чапля́цца; пазбаві́цца прыстава́ння, чапля́ння — адста́ць, адстра́ць *а. пры настойлі́вым чапля́нні, прыстава́нні*; аддзела́цца *а., прыня́ўшы рашучыя заха́ды*; атв́яза́цца *а. з неця́рплі́васцю*; адкаса́цца *а. пры фізі́чным чапля́нні, прыстава́нні*; адкасну́цца *а. з неця́рплі́васцю, у адзін заход*; адсука́цца *а. пры настойлі́вым чапля́нні, неадабр.*; адкара́скацца *а. з намага́ннямі*; атле́зць *а. рэ́зка з неця́рплі́васцю*; атма́лі́цца, адхры́сці́цца *а. пакорлі́ва*; адшасну́цца *а. з пачу́ццём непра́язна́сці*; адшатну́цца *а. з пачу́ццём спало́ху*; адчура́цца *а. з про́сьбай, пакорай*; адцура́цца *а. з про́сьбай, пакорай, рэ́дкаўж.*; адшы́цца *а. рэ́зка, гру́б.*

Устреціў Хвядоса,— як прістаў, як прістаў з рызгаворымі, а мне некылі, чуць аччапіўся. Хырашо было б, каб ты ацстаў і ні дуріў мне гылавы. Ацстрынь ты ат мяне, нікуды я с табою іціць не зьбіраўся і ні зьбіраюся. Лявон ні такей чылавек, каб ат яго скора можна было адзьдзельца. А каб табе ску́льля зываліла, як аць цябе ні ны міну́ту ні атвіза́цца. Ня трогый чорта, зачэпіш — ні аткысаісься. Як увідзіць мяса, аж дрыжыць, тут ужо ат яго ні аткасьнешся. Ацсука́йся ты сы сваімі новысьцімі, іх ні ў век ні пірэслухыць. Як ета ты ат яго так скора аткыра́скыўся, — я яго знаю, ня дужа лёгка аччапіцца. Атлезь, калі ня хочыш заробіць ны ла́дныя арехі. Ну й ныдыядлы́й жа ты чылавек, аць цябе ні атмалі́цца, ні атхрысьці́цца. Як пупадзець, прічэпі́цца, ні атхрысьцісься тады. Ачшасну́ўся, аж яго кылатну́ла, як лягу́шку прыглыці́ў, а ты гаворіш, цяперь яго прівярну́ла нысаўсі́м. Ачшатну́лыся, як яе хто уда́ріў. Аччура́йся ты, мне ікра́з уремя с табою руссусолівыць. Дужа б ладна было, каб ты ацчура́ўся і ні ныдыда́ў. Ачшы́йся ету ж мінуту, кылі хочыш чылавеком пайціць.

24. Адчыніць

адчыніць, зрабіць адкрытым, адчыненым — адкрыць а., кніжн.; адтварыць а., неалаг.; адку́таць а. часцей печ, комін, уст.

Адчыні коўрыты, січас прібягіць скот. Аткрый погріб, ніхай праветрі́цца, іна́чы туды ні пыка́жысься. Аттварі́ла вокны праветрі́цца, а вецір пылаві́нкыю брязь і шы́бка пасыпы́лыся. Дзьвёрку нехта атку́тыў і ўвесь дух вы́йшыў сь печы.

25. Акалёчыць

акалечыць, нанесці кале́цтва, зрабіць калекай — скалёчыць а. раптоўна; абязвэчыць а. вельмі цяжка; ізувэчыць а. вельмі цяжка, рэдкаўж., падкалёчыць а. не цяжка.

Яны зналі, што будзіць адзін іціць, пірастрелі і акалечылі. Скалечылі яго яшчэ у дзецтві. Нешта пупа́лі і дыва́й кыві́рыць,— яно як стрі́лянець: аднаго на́сьмірць, а другога абязвечыла. Ізувечылі нізашто, ніпрашто. Ну што, страшны́га нічога, толька ж пыткалечыла,— пыкычаі́цца, крі́чыю будзіць ліжа́ць.

26. Аканоміць

эканоміць, абмяжоўваць выдаткі — аканомнічаць, аканоміцца, аканомнічацца э. з-за сквапнасці, неадабр.; цягнуць э., змяшчаючы выдаткі, інішаск.; ціняціць э., выдаткоўваючы вельмі ашчадна, пры недахопе; расцягываць э., выдаткоўваючы з разлікам, інішаск.

Ня ўмеіш ты аканоміць, вун цётка твая была — у яе зярэнца ні прыпыдала. Ну й жаднысьць твая, кáжныю крошку аканомнічыіш. Ні аканомся, спраў путнэй касьцюм. Ня ў меру вы аканомнічыісіся, во што я вам скажу. Цягнула й цягнула патрошку, дык яно й хваціла да новыга сáла. Па крошычкі цінячу́, уволю дужа ні даю, думыю, хва́ціць, паку́ля троху другога пйдгладзім. Дужа ні трачу, рысьцягывыю, каб хваціла да лета.

27. Апазобрыць

зганьбіць, пакрыць ганьбаю — астраміць з., дапусціўшыся да непрыстойнасці; абстраміць з. з сорамам; аславіць, абславіць з., распусціўшы кампраметуючыя чуткі, інішаск.; абняславіць з. моцна, распусціўшы кампраметуючыя чуткі; зняславіць, састраміць з. вельмі моцна, распусціўшы кампраметуючыя чуткі; праславіць з., распусціўшы чуткі вельмі шырока, інішаск., іран.; аканфўзіць, сканфўзіць з., гумар.; замараць з., распусціўшы брудныя чуткі, інішаск.; спорціць рэпутацыю з. знарок, руск., іран.

Глядзі, дзеўка, апазоріш матку ны ста́рысьці гадоў. Астраміў бацьку, хуць на людзі таму́ ні пыка́зыйся. Ці ты знаіш, як мяне апстраміў етымі гурка́мі. Ліканор любога можыць асла́віць нізашто ніпрашто. Так ужо цябе апсла́вілі, ты можыш ка́пнуць, зь места ні схызься. Абнісла́вілі хлыпца за што зы́якыя, ён у тых Сьлёзкых нагою ня быў і дарогу туды ці зна́іць. Зьнісла́віла чылавека, а первы́й жа раз у вочы ві́дзіць. Сыстрамі́ла мужука́, таму цяперя вачэй на вуліцу ні пыка́зый, усе па́льцымі заторкыюць. Як жа ў цябе совісьці хваці́ла нас так прысла́віць, у нашым жа рад́у ні разу злодзі́я ні зывадзі́лыся. Ну так ужо аканфўзі́лі цябе, як то́лька ты жыў аста́нісься. Ну чым жа я цябе сканфўзі́ла, ці я ж ніпра́ўду сказы́ла? Зымыра́лі чылавека на ўсю жысьць, а ён жа ніско́лічка ні вінува́т быў. Глядзі ты — спорці́лі яму́ рэпу́тацыю, гініра́л такей.

28. Арганізатар

арганізатар, завадатай, ініцыятар, важак — завадатар, завадэвуш а., ініцыятар, неадабр.; завадзіла а. у заганнай справе, неадабр., а. у дзіцячай гульні; запявала а. як першы пачынальнік; закапёршчык а. вынаходлівы, дасціпны; верхавод а. як кіраўнік, неадабр.; атаман а. у стыхійна арганізаванай групе, іран.; канавод а. як кіраўнік у падазронай кампаніі, іншаск., асудж.

Ета ні было ныстыяшчыга аргынізатыра, дык у вас нічога і ня выпыліла. Біз зывыдатыра тут ні абыйшлося, зразу відна. Быў усё ціхінькій, а тут ніждана зывадэвушым стаў. Ну, ці ты ні знаіш, хто ў іх зывадзілыю быў, — Сямёныў большый. Ён усігда зыпівала, таго к яму й кучуца. Такей ужо зыкапёршчык, пряма ўсё гаріць на ім. Любіш ты вірхаводым быць, каб цябе ўсе слухылі. Чаму ж я ня помню Сіргяёнка, атыман быў ну гулюшкых. Ны якую-небудзь дурату ён усігда первый кынавод.

29. Асвабадзіць

вызваліць, пазбавіць турбот, клопатаў, абавязкаў — вызваліць в. ад прысутнасці, уст.; аслабадзіць, аслабаніць в. ад значных турбот, клопатаў, рэдкаўж.; даць спакой в. ад тлуму; даць адхлын в. ад тлуму на пэўны час; даць аддўху (прадўху) в. на кароткі час; развязаць рукі в. поўнасьцю, іншаск.; вызваліць рукі в. поўнасьцю, іншаск., рэдкаўж.; апрастаць рукі в., памёршы пасля працяглай хворобы; развязаць галаву в. духоўна.

Столька было работы, што ні знала, як справіцца, хырашо — сын пад'ехыў, памог, асвыбадзіў троху мяне. Вызвыль ты мяне ат етыя марокі, некылі мне зь естымі карзінкымі вазіцца. Во як ладна ты мяне аслыбадзіла на цэлыю нядзелю. Ну, аслыбаніў мяне тэй гыварок ат трілюды. Дайця вы мне спакой, хуць ба я мінутычку пыліжа́ла, аддыхну́ла. Як сыбярў́цца разым, дык ні даюць атхлыну ніско́лічка, усё носю́цца, гарцу́юць. Крі́клівы́й, дзіце́нык, аддў́хі ні даець ні днё́м, ні ўно́чы. Хуць ба даў хто пра́дўху ат еты́га лё́ну, пра́ньнік ужо ру́кі аты́рваў. Ныва́зіліся сы спраў́кымі, паку́ля ры́звы́зілі сабе ру́кі. А ты́кі паехы́лі, вы́звылі́лі ру́кі, ця́пера слыба́дней бу́дзіць. Наму́чылыся сы сты́ріком: лі́жаў, ні пы́днімаўся

большы паўгода, пакуль апрыстаў рукі. Ні зна́ла сымá, што дзельцы і як быць, во тут ныскачы́ла пляменьні́ца, сі́стрына́ дычка́, рызьвіза́ла гылаву́.

30. Аслабець

знясі́лецца, страці́ць сі́лы — а́бяссі́лець з. мо́цна ў фі́зічных а́дносі́нах; саслабець з. да кра́йнасці; асла́бнуць з. мо́цна, адразу; сасла́бнуць з. да кра́йнасці, адразу; знясі́лець з. мо́цна; абнясі́лець з. мо́цна, рэ́дкаўж.; зда́цца, здаць з. канчаткова, безнадзейна, і́ншаск.; аплаша́ць, аплашэ́ць з. значна ў вы́ніку хваробы; сплашэ́ць з. мо́цна ў вы́ніку хваробы; сплаша́ць з. мо́цна ў вы́ніку хваробы, часта гумар.; паслабець з. часткова; паплашэ́ць з. яшчэ больш у вы́ніку хваробы, старасці; падупа́сць з. у некаторай ступені, часова; вы́дыхну́цца з. ад стомленасці; ізняможч з. зусім, руск., гумар.

Луччы еж, а то аслабе́ш, ні пывыла́кеш ног. А́бяссі́ліў — чуць ціга́йца. Нешта ты зы пасьледні́я ў́ремя сыслабеў. Зы якея дзьве нядзелі асла́бла, чуць ногі валочыць. Ай, ні гыварі́, як сысла́бніш, нічога ня мі́ла і ня лю́ба. Зья́сілі́лі ўжо абоя, што ж ты хочыш, гады́ пыдыбра́ліся. Гады сваё́ бяруць: абнясі́ліў і Сьпі́рідон. Доўга дзі́ржаўся, толькі ў пасьледні́ год зда́ўся. Дзі́ржаўся, дзі́ржаўся і ны лі́цо, і на це́ла, а ця́перя здаў. Што ж ты так зразу а́плышаў. Аплашэ́ла Праско́ўя, дужа сла́бых стала. Відзіў і́х ніда́ўна, абей нешта дужа сплашэ́лі. Нада ж яму так ско́ра сплыша́ць, таке́й мушчы́нішча быў. Пыслабеў жа ты, рана пыслабеў. Што ж ты хочыш, што пыплашэў, балезня́ — ня родны́я матка. Троху пудупа́ў зы пасьледні́я ў́ремя. Вы́дыхнуўся за́ дзінь, і ног ні пывыла́кець. Ну што, і́знямог ны на́шый рабо́ці, ета табе́ ні с кырында́шыкым сядзець.

31. Атамсціць

адпомсці́ць, ажы́цяві́ць акт помсты́ — адпомсці́ць а. кні́жн., абме́ж.; адплаці́ць а. жо́рстка, і́ншаск.; папо́мніць а. праз пэ́ўны час; прыпо́мніць а. праз пэ́ўны час, і́ншаск.; расчы́тацца, расплаці́цца а. за ўсё́, і́ншаск.; пасчы́тацца а. за ўсё́, і́ншаск., абме́ж.; разлі́чыцца а. за ўсё́, і́ншаск., кні́жн., рэ́дкаўж.

Я табе етыга ні забўду, пыдбярў ўремя і атамшчў. Во відзіш, як табе атпомсьцілі. Сідырька, гыварю, ні зыдзірайся, яны ж табе атплоюць,— айдзе там паслўхыць, і ў вус ня дмець. Пыдажджы, пыдажджы, так ня бойдзіцца, Мікіцёнке табе напомуць снапы. Ета ж сколько гадоў прайшло, а прыпомнілі, ну што ты хочыш, злудзюганы еткія. Рышшчыталіся Драчы с Хвядосым за ўсё, ну ён жа ім і нысаліў, сколько жыць ні дываў. Восіп так ні мінець свайго, хто-небудзь расплоіцца зь ім. Ну во, пышчыталіся Каця с Хрысьцінкою за просу. Гулубец так ні прасьціць, абізацільна разьлічыцца.

32. Атвучыць

адвучыць, прымусіць адвыкнуць — атучыць, атвядзіць а. за працяглы час, у некалькі прыёмаў; атахоіць а. ад жадання; адшыць а. рэзка, груба.

Глядзі, карова, атвучў я цябе ну Лугуватку бегыць, як атлуплю бакі вярэўкою. Пыгадзі, пыгадзі, атўчыць цябе хто-небудзь лазіць пы сыдах. За нешта атвядзіла Аксёта Піліпа, пройдзіць міма і дайжа ні гляніць ны яе хату. Як атахоіла яго паленым ат хаты, дык ні пыказыіцца, зяць еткій. Ачшыла ат хаты, большы і ні пыказыіцца.

33. Ахотна

ахвотна, з вялікім жадааннем, задавальненнем — ахотня а., уст.; з ахоцю а. вельмі; ахоцю а. вельмі, рэдкаўж.; у ахоту, у ахотку а., да поўнага задавальнення; да слова а., з гатоўнасцю (звыч. даць, згадзіцца); як заветачку а., з гатоўнасцю (звыч. пайсці); с удавольствам а., з прыемнасцю, неалаг.; за мілую душу а., з вялікай прыемнасцю; з дарагою душою а., з выключнай прыемнасцю.

Нешта ты сяння ня дужа ахотна зьбіраісься. Пызаві, іна ахотня пойдзіць. Толька слова прікініць, с ахоцьцю пыбігаць. Ня дўмыю, каб Сідарёнык што-небудзь ахоцьцю даў. Пыработылі ў ахоту, аж рызапрелі. З расою пыкасіў у ахотку, ня то што жарішчыю. Зьбегый к Пуўлючку, ён да слова дасьць, калі ў яго ёсьць цісла, а ў яго дылжна быць. Напрей, бувала, ўсігда як заветычку паслўхыць. Мне што, я с удавольстваім пыдыйдў. Пы-

прасі Анікына, ён табе за мілыю душў зъездзіць,— ну, паўлітра пыста́віш, ні накрыйся ж хвостом. Во Каця, бу́вала, з дырагою душою зьдзелы́ць што ні выпрасі,— і пла́ты ня возьмі́ць.

34. Ашы́бца

памылі́цца, дапусці́ць, зрабі́ць памылку — ашы́бца *п.*, *малайж.*; ашыбну́цца *п. у адным выпадку*; прашы́бць, прашыбі́ць *п. груба, са стратай*; прашыбну́ць *п. груба, са стратай, у адным выпадку*; абмішу́ліцца *п. прыкра ў разліках, меркаваннях*; абмылі́цца *п. прыкра ў дробязях, рэдкайж.*; спаткну́цца, спатыкну́цца *п. нечакана ў важным, значным, іншаск.*

Пышчыта́ў, а тады пірішчыта́ў, і пулучы́ўся разны́й шчот,— нейдзі ашы́бся ці первы́й раз, ці другей. Ты ня слухы́й етыга трілю́ду, можыш ашы́бца. Ну, каб ты ды ашыбну́ўся, такога ні ў век ня бўдзі́ць. Прашы́б с каровыю—толька на трі цыцкі до́йца, пра́ўда, мылако жы́рныя. Глядзі́ця, каб ні прышыбі́лі, пацсу́нуць што зря — і возьмі́ця. А ні прышыбну́лі, што пашлі́, хуць тро́ху пымя́клі, затоя пы карзі́нішчы быры́вікоў, ды такіх мыладзенькіх. Нада ж было так абмішу́ліцца, ка́жыцца, сам ны сябе й ні падумы́ў ба. Ня думыю, каб Хвядос абмы́ліўся. Ні бяры́ся і ні руча́йся, і ты можыш спаткну́цца. Ско́лька гадоў усе йшло гла́дка, а тут спытыкну́ліся, ды́й здорыва.

35. Бага́та

багата, у матэрыяльных дастатках — зажы́ташна *б. умеру, неалаг.*; раско́шна *б.*, з вялікі́мі вы́даткамі; шыро́ка *б.*, з вялікі́мі і разнастайны́мі вы́даткамі; у даста́тку (у даста́тках) *б.*, не маючы ні ў чым патрэ́бы; як сыр (клё́цка) у ма́сле *б.*, з вялікі́мі дастатка́мі ў спажыва́нні; на шыро́кую ногу *б.*, з вялікі́мі і разнастайны́мі вы́даткамі; пан па́нам *б. вельмі*; як у бога за па́зухай *б.*, спакойна, без турбо́т; на кары́ ка́ша, на пра́сле бліны *б. празмерна, іран.*

Піра́днінцы абжылі́ся, чорт іх ні бяре́ць, быга́та жы́вуць. Зажы́тышна дужа я ня жы́ў, ну біс куска́ хлеба ні ра́зу ні сядзе́ў. Жы́ць ты любі́ш раско́шна, а ны работу ня дужа пы́тхва́цін. Пыжы́лі шу́рока, ды мала раско́шы-

ствывылі, ніхто за іх зырыбляць ні хацеў. Зыхадзіла і ў хату — у дыстатку жывуць, абстаноўка новыя, цілівізыр, хыладзільнік. У дыстатках былі сталі жыць пірід вайною, а ў вайну пашло ўсё прахым. Пыспытала іна усякый жызьні — і як сыр у масьлі жылося ёй, і біс кускі хлеба сядзела. Што ёй атходзіць, живець як клёцка ў масьлі. Пыжыла зу мужуком ну шурокую ногу. Што яму атходзіць, живець пан паным. Жылі як у бога зы пазухый. Я знаю, табе каб жыць так — ны каре кáша, ны прясьлі бліны.

36. Багáч

багатыр, той, хто мае вялікі дастатак — багацей б. з раскошай; тўмар б. з гонарам, іран.; вараціла б. уплывовы, іран.; буржуй б., іран., рэдкаўж.

Барчонкі ўсе хадзілі у быгычáх. Як паслўхыіш — такей ужо быгацей, на ўсю акругу адзін. Тўмырым стаў, нос зыдраў, а ці даўно старцым хадзіў. Як Дзім'янёнкi жылі? — быгáства нямерныя, вырацілымі былі. На ўсю акругу буржуй быў, на тройкі рыскáтывыўся.

37. Бáлаваць

балаваць, рабіць недысцыплінаваным, свавольным — распускáць б. у паступках, свавольстве; патурáць, патакáць б. у свавольстве, апраўдваючы яго; патварáць, патворстваваць, патворнічаць б., бяздумна садзейнічаючы ў свавольстве; патвораваць б., бяздумна садзейнічаючы ў свавольстве, рэдкаўж.; папусціцельстваваць б., садзейнічаючы ў свавольстве, руск.; даваць волю (свабоду) б. празмерна наблажлівымі адносінамі, неадабр.

Нашто ты яго так бáлыіш, ён жа табе ні дасьць нічога у рот уклáсьць. Руспускáй, руспускáй, пыглядзіш, што будзіць зь яго цірізь якіх гады два-трі. Сымá ж ўсё ўрэмя пуртурáла, дык во й дупутурáлыся. Во бўдзіш ім пытыкáць — ныгарюісься, так цяпніш горя, што зукукуіш. Ты як большыя над ім вірядуйш, большыя я табе пытвырýць ня бўду. Прівійк, каб яму патворствывылі, а як у рукі троху ўзялі, дык нісмáшна стáла. А ніхай цябе лом вылыміць, як ты ім патворнічыіш. Не, каб зьдзельць што двору, а ўсё з двыра́, з двыра́, а ты йшчэ патворыіш. Нашто ты сваім лабрэтым пупусьціцільствыіш, яны ж

рызьлянелі — ног цігаць ня хочучь. Ці чулі вы етыю новысьць, дыва́йця яму волю, ён, што захочыць, будзіць дзельць. Хочыш, каб я табе на ўсё дываў свабо́ду,— не, ня будзіць етыга.

38. Балаўство

свавольства, няўрымслівыя паводзіны — балаўства; балаванне с., неадабр.; балава́нне с., неадабр., рэдкаўж.; адурава́нне с. грубае; дур, дуры, дурыкі, дурата с. з рознымі глупствамі; дурэ́нне с. з шумам і гвалтам, неадабр.; дурача́нне с. з легкадумнымі глупствамі, неадабр.; ашмурава́нне с. з пракудамі; распуста, разуратнасць, разуратлівасць с. з ганебнымі ўчынкамі, асудж.; распуснасць с. з ганебнымі ўчынкамі, асудж., рэдкаўж.; здзяканне с. у час яды; самавольства с. з грубымі, неабдуманымі ўчынкамі; арцікулы с. з нечаканым вычвараннем, асудж.

Успакойся троху з балыўствам, пысядзі ціха. Столька ў табе былыўства, што, верна, ні ў кога німа большы. У цябе на ўме адно балывы́ння. І ка́жыцца ж, бальшэ́й хлопц, а булыва́ння ўсё ні кіда́іш. Такая ўжо ў тваіх сарвілыўцыў адурюва́ння, што й гываріць ня хочыцца. Адзін дур аць цябе й відзіш, большы нічога. Дужа ж ныдаелі твае дуры. Ой, нада меншы табе ду́рыкуў, ой, нада меншы. Піріста́нь з дуратою, пакуль ні ўляцела. Унімі січас жа сваё дурення. Гляджу́ ны тваё дурачы́ння дый думую: даўно ўжо хлыбазі́на плачыць пы табе. Узноў у вас пычына́іцца ашмуруюва́ння? Столька ў тых хлопцых распусты, і ніхто за імі ні глядзіць. Ты сам ныпра́шыісься, каб я сь цябе троху рузуратнысьці вы́гннуў. Чаго ў цябе рузуратлівысьці столька многа? Ат етыя ва́шыя распуснысьці аж у гылаве гудзіць. Зы сталом у цябе зьдзіка́ння ня будзіць, жы́ва вы́гнню. Ні гыварі ты мне, ці я сымá ні зна́ю, сколько ў яе сымавольства. Ну й арцікулы ж у цябе, відна, некому іх вы́гняць.

39. Балёць

балець, знаходзіцца ў стане болю (аб частцы цела) — сáдніць б. злёгка пры паверхневых ранах; ныць б. тупа; шчымець б. злёгка і аднастайна; знібець б. тупа, аднастайна, іншаск.; гарэць б. пякуча, іншаск.; смылець б. вельмі пякуча, іншаск.; калоць б. з вострымі імгненнымі ўспышкамі; печ б. вострай пякучасцю; рэзаць б. востра,

іншаск.; ламіць б. моцна тупа (звыч. пра боль касцей); агнём гарэць (смылець) б. надзвычай някуча.

Іна карова тыка́я, калі дзень паводзіць, дык заводзіць, ні хыця ногі будуць балець. Рыссадзіў калена на нейкій прытырча́к, цяперя са́днііць. Плячо што́-то ны́іць і ны́іць, усё́дно як пі́рід дажджом. Нешта шчыміць і шчыміць, ні так больна, як ныдаедліва. Зьнібіць у грудзях, нешта здаўлівыіць там, ні рызьбяру́ што. Руку́ ражном носіць: гаворіць, гаріць уся чы́ста. І прамы́лі і пі́рвіза́лі, а йна ўсе́раўно смыліць. Відна, прудуло, чаго-то баліць у грудзях, аж коліць. Як жырныга зьем, так і зыбіра́іць пуд грудзямі, і зыбіра́іць, зразу патроху пякець, а тады як смылянець, дык я соды скарей,— во атпўсьціць. Нешта режыць і режыць, каб гнаенія ні пашло ў сярэ́дык. Ло́міць гы́лыва́, аж рызрыва́іцца. Ай-яй-яй, што там тварі́цца — агнём гаріць. Ні знаю, што зыві́рлясы, толькі смылела агнём.

40. Бая́цца

баяцца, адчуваць страх — трусіць б. ад адсутнасці смеласці; дрыжэць б., іншаск.; трэ́сца, калаці́цца б. вельмі, іншаск.; апаса́цца б. небяспекі; пужа́цца б. перад нечаканасцю; пуга́цца б. перад нечаканасцю, руск.; дрэ́йфіць б. крыху, гумар.; паба́івацца б. крыху, увесь час; дў́ху баяцца б. на́мёку на небяспеку.

Ці чу́лі вы еткыя дзі́ва—ён ня пойдзіць адзін на вуліцу,—каго ж там бы́яцца—кы́та? Ёлычка калю́чыя, баюся, укалюся я; мілыя красі́выя, баюся, улюблюся я. Ду́мью, трусі́ла адна ці́ріс кусты́ такою пызнатою бежч, пакуль ня вы́скычыла ны чысьці́ну. Што ё́н за жы́ціль, усяго дрыжы́ць. Тама жывэ́я душы́ німа, а ё́н аж трысе́цца — ня йдзе́ць. Таке́я ўжо грі́моты бы́лі, я ажно кылаці́лыся. Мы апы́са́ліся, ці ні зублудзі́ўся айдзе; дужа ж цёмна. Ні пужа́йся, ета я, ато ўці́каць яшчэ кытанеш. Ні зы́пріга́й Зьвё́здычку, іна ў́сяго пуга́іцца, ат птушкі ўці́каіць. Ня дре́йфіць зяць, дае́ць цёшчы атпор. Пыба́івыўся, каб аднаго айдзе ні пупа́лі, ма́глі б ны́кліпаць. Што ты зы ба́цька, што ця́бе дзе́ці дў́ху бы́яцца.

41. Бе́гаць

бегаць, шпарка руха́цца ў розных напра́мках, моцна адштурхо́ўваючыся нага́мі ад зямлі — ля́таць б. вельмі

шпарка, іншаск.; лётаць б. вельмі шпарка, іншаск., неадабр.; насіцца б. імкліва; гойсаць, гайсаць б. пры гульні, свавольстве, неадабр.; гарцаць б. з топаннем, крыкам, асудж., гоцаць б. з цяжкім топаннем, іншаск., неадабр.; дзогаць, дзугаць б. з гулкім топаннем, іншаск., асудж.; дзыгаць б. з топаннем, няўклюдна, іншаск., пагардл.; зыкаць б. ад гізу (звыч. пра жывёлу); брыкаць б. гуліва (звыч. пра каня); матацца б. лёгка, шпарка, б. стомлена.

Мінут дзесіць таму нызад бегылі тут, а куды яны дзеліся — хто іх знаіць. Літалі па вуліцы чуць ні да поўнычы с крікымі. Лётыюць і лётыюць, у хаці ні стыкаюцца. Носюцца жырібіты па выгину с кынца ў канец, што ім, рузгудуваліся. Пашлі куды — упяліцца, а гойсыць гатоў да ночы. Айдзе ён пыладнеіць, калі гыйсаіць ні пірістуючы. Хуць ба што памог у дваре зьдзелыць, дык не, у цябе адно на ўме — гырцаць. Гадысьць адна ў мірі, знаіць толькі гоцыць і гоцыць. Кругом двыра адзін за дным дзогыюць, глядзі, вокны высыдзюць. Нукупяюцца, тады лі большыка дзугыюць, каменным кідыюцца. Пу лужку дзыгылі, усю траву пымялі, пытыталі, пыгадзілі. Сонца пріпакець, вадні ныліцяць — і пашлі каровы зыкыць. За лета ат'еліся, глэдкія сталі, брыкыюць. Мыталыся цэлы дзень туды — нызад, туды — нызад, к вечыру так выбілыся — чуць ногі вылыкля.

42. Беднасць

беднасць, малыя, абмежаваныя дастаткі — нястача б. з матэрыяльнымі недахопамі; недастача, недастаткі б. з невялікімі недахопамі; нужда б. з вялікімі недахопамі; голь, галёча, галота б. з крайнімі недахопамі (звыч. у рэчах), іншаск.; злыдня, злыдната, нішчата б. безвыходная; старэшчына б. вельмі працяглая; сарвілаўшчына б. з-за ляноты, някемнасці, асудж.

Беднысьць цяперя буваіць так — калі ня хочыш работыць, во й беднысьць, а дзелыўшы прыжывеш. Пыжылі й мы ў ністачы, чаго там гываріць. Была выскычыла нідыстача, сяк-так пірябіўся. Нідыстаткі случаліся, ну то так, то етык, бувала, выкруцісься. Ета ты жывеш — горя ні знаіш, а мы нужды ныцярпеліся, хваціць. Усякій жа відзіць, чаго цябе голь зыдаіць — спаць многа любіш. Каб ты пыпытаў галечы, як я, тады б знаў, што стоіць кусок хлеба. Чаго ні было, а галоты хвытала. Ці ты ня помніш хутароў: зімля пустая, сена ні расьцець,—

тыкая была злыдня, што луччы і ні ўспымінаць. Злыдна-тыі цягнулі, большы ні нада. Ці ты знаіш, у якой нішчаце мы гудуваліся?— адны лапці ны піцярых былі. Сколька я помню, яны ўсігда жылі ў старешчыні,— так, пірібіваліся з быйка ны індыка. Ці ты ня помніш Хвядоськіных, у іх у хаці ўсігда была сарвілыўшына.

43. Бежч

бегчы, шпарка рухацца ў адным напрамку, моцна адштурхоўваючыся нагамі ад зямлі — трўхаць б. няспешна; каціць б. бадзёра, інашск., гумар.; дзяжыць б. вельмі бадзёра, гумар.; джгаць б. шпарка, гумар.; (і) мчацца, (і) мчаць б. вельмі шпарка; несца б. надзвычай шпарка; ляцець б. надзвычай шпарка, імкліва, інашск.; часаць б. вельмі шпарка, бадзёра, інашск., гумар.

Доўга бег, аж ні аддышуся — так задыхаўся. Ціляты голывы зыдралі, ныпярэдзіліся бежч. Ніхай сабе стар конь, а трешку трюхыць біс пыдгынненья. Коцюць, толька пыл с-пад ног клубамі. Куды ты дзяжыш наныч? Джгаіць, ажно полы рызвываюцца. Калі хочыш засьпець іх, імчыся с усіх ног. Вун яны мчацца із-за ліпык. А чаго было так імчаць, у шывырыт хто гнаў ці што? Мчыць с усіх ног на злом гылавы. Ух, нясуцца, як голыў сабе ні пазлумаюць. Ляціць, ні глядзіць куды, бўхніцца ў яму, хочыш — ногі пывыкручыць. Так ужо чэшуць, адзін піріда дным стырваюцца, хто каго піргоніць.

44. Безразлічна

абьякава, без зацікаўленасці і інтэрасу — адзінакава, няважна, усёдно, усёадно, усёроўна (усёраўно, усёраўна), хоць ба што, ня голена, дык стрыжана, ні халодна ні жарка, ні ў карман ні с карман а. абсалютна; хоць травя не расці, хоць гары, хоць гарру гары а. абсалютна, неадабр.

Няўжэлі табе біразьлічна, што пры цябе стануць гываріць. А мне адзінакава — і тэй дужа ладзін, і етый дужа харош. Мне ніважна, ніхай жэніцца, ніхай ня жэніцца. Я знаю, што табе ўсёдно, дык мне ня ўсёдно, сь кім жыць. Усёадно куды йціць, дзвінім, знаць, ны Бірызуйкі. Яму усёроўна, пріедзіш ты ці не. Думыш, мне ўсёраўно, касіць ці пыхаць. Айт, мне ўсёрыўна, капусты улі. Ці гыварі, ці маўчы, яму хуць ба што. Ікай там разь-

ніца, Іван ці Стыхв́ан, ня голі́на дык стры́жына, адзі-на́кыва сь кім ехы́ць, што мі́ру, то й ба́біному сыну бу́дзіць, паеду. Тряпі́ця што хочы́ця, мне ат вашы́я тріпаг-ні ні халодна, ні жа́рка. Ці ё́н ку́піць кра́лі, ці ня ку́піць, мне ні ў кырма́н, ні с кырма́на. Ніхай дождж, ніхай ня дождж, ім хуць трыва́ ні расы́ці. Як жа ё́н живе́ць, што яму ўсе́ хуць гарі́. Я знаю, табе ўсе́ хуць га́рьрю гарі́.

45. Бervяно́

бервяно, ствол ссечанага і ачышчанага ад сучча дрэва (без верхавіны) — бярно́ б. вышэйшай якасці; краж б. вельмі тоўстае; палка, палёна б. сярэдніх памераў, пагардл.; калода, цёлеш (цялёш) б. тоўстае кароткае (звычай для распілоўкі); кругляк б. кароткае; бернушко́, бернушо́к б. адносна невялікае і нятоўстае.

Рысыпілі́лі бі́рвяно пыпыла́м, два шу́лы вы́йшлі. С твайго бі́рна пывда́лкі вы́йдуць. Ныці́гаў бе́рныў ны пі́цісьценку. Ліжа́ць два кряжы́, ні апхва́ціць. Пушчу́ па́ру па́лык ны рысы́лоўку ны аса́ду. Выля́іцца палена, нада пы́ць сы́яну пы́ткаці́ць. Здаровы́я калода і чы́стыя, столь вы́йдзіць, бу́дзіць аж блі́шчэць. Хоро́шый целі́ш, ны аса́ду лу́ччы ні на́да. Во каб айдзе таке́й цялеш дыста́ць, ды шту́кі трі-чаты́ры, столь ба была́ як яйцо. Зьве́рху кругля́к здаровы́, а ў сі́рядзіні дуплюва́тый. Апчы́сьціў бі́рнушко, ніхай па́цсохні́ць, пойдзі́ць на досткі́. Руспусы́ціў бі́рнушок ны аса́ду і нескы́лька па́лык пыпыла́м на наро́жнік.

46. Беспакі́ць

турбава́ць, пасяля́ць трыво́гу, клопат — непакі́ць т. у невяліка́й меры; трыво́жыць т. з трыво́жным клопатам; ру́піць т. неадвяза́на; скрэ́сьць т. шчы́мліва, надакучлі́ва, іншаск.; му́ліць т. перашкаджа́ючы, іншаск.; таўха́ць т. напамі́нам, іншаск.; тоўха́ць т. напамі́нам, іншаск., рэ́дкайж.; валнава́ць т. мо́цна, іншаск.; ва́дзіць т. назойлі́ва, адчувальна, неадабр.; паро́ць т. адчувальна, часты́мі напамі́намі, іншаск.; трога́ць т. хвалю́юча, да расчу́ленасці́, іншаск.; чапа́ць т. злё́гка, краем, іншаск.; бры́дзець т. пры́кра, надакучлі́ва.

Мяне ду́жа біспако́іць, што паехы́лі мае ў лес і ні ўзя́лі це́плы́ адзежы. Нас усе́ ў́рэмя ніпако́іць, як ё́н

там адзін у нізнакомым горыдзі. Бірыгём, бірыгём і бярежч некуды, а ўсё трывожыць, хуць ба ня здзелылыся чаго. Мне ўсё рўпіць, чаго там дым так швірыгаў паткрышу. Дайжа пыняція ня ймею пра етых чарцей тулкуваць, мяне саўсім другога скрябець. Кажный мяткі мулііць, як там яе дзеці. Усё нешта мяне туўхала, ці дае-хуў ты к сроку. Усё неік тоўхыіць, як ім там у сьвеці. Дужа нас вулнувала, ці ўсё ў вас было ў пырядку. Вадзіла ўвесь дзень, што забыў табе пірідаць Ганьніну прозьбу. Толька зывінуся айдзе, узноў поріць, што ні зайшоў к Зьмітраковым. А чаго мяне далжно трогыць, што яны там нывтарілі, ніхай самі біспакоюцца. Неік пряма чыпаіць, што ні схадзіў ні нывясыціў. Ці ніхай гаворіць, ці ні гаворіць, мне ета дайжа ні брыдзіць, а во што забыў сказыаць Ганьні, што Пёкла прасіла зайціць, неік аж нялоўка, аж мішаіць.

47. Беспарадак

беспарадак, адсутнасць парадку — неразбярыха, бязладдзе б. поўны; путанніца б. з-за блытаніны; роіла б. пры складванні; каша б. пры вялікім скапленні, іншаск.; куламе́са, каварда́к б. вялікі, з поўнай блытанінай; халэ́мус, ералаш б. вялікі і непрыступны, дзе немагчыма ра-забра́ца; куцярма́ б. вялікі і непрыступны, руск.

У цябе ні на двор ні пыкызацца, ні ў сенцы ні ўвайціць — усюдых біспырядык. Нада ж чым адбырыняцца у еткый нірызьбяріхі. Такого бізладзьдзя днём с агнём большы ні знайціць. Сам пўтыньніцу дзелыіць, а тады ну другіх зьвярнуць хочыць. У хаці было роіла, аж сты́дна пыкызацца. Ні пасьпелі яшчэ нічога прыбраць, там каша, і глядзець нечыга. Ра́зві у такой куламесі рызьбяре́цца хто, — ні ў жысьць ні рызьбяре́цца. У іх там такей кывырда́к, што сам чорт нагу зломіць. Устроілі халэ́мус у пўні, усё рыгізою стаіць. Сы трыда́ ня відзіў такога ірылашу, як у цябе тут ныграможджына. Дайжа ня йдзі і ні пыка́зыйся, там куцюрма́ нывыяшчыя, заўтра можа прыбярúць троху.

48. Біцца

стукаць, пульсавать (пра сэрца) — та́хаць с. ро́йна, адчува́льна; та́хкаць с. ро́йна, адчува́льна, рэдкаўж.; тра-пята́цца с. узмоцнена ў сполаху, с. ці́ха, ро́йна, жарт.;

стўкаць с. *моцна*; тыхаць с. *адчувальна ў сполаху*; тых-
каць с. *адчувальна ў сполаху, рэдкаўж*.

Б'еца у птушычкі серца, як ня выскычыць. Пріклá-
ла я руку к грудзям, дык серца тахыіць — тах-тах-тах.
У цябе серца ні рáзу так ні тахкыла, як у мяне. Я дў-
мыў, ты памёр, а ў цябе серца тряпечыцца. Ні дзяржы́-
ся, ні прітвырай́ся, тваё серца стўкыіць, як мылаток.
Так выпужылыся, ажно сiчас серца тыхыіць. Дужа тых-
кыла серца, ні знаю ач чаго.

49. Блізка

блізка, на невялікай адлегласці — недалёка; радам, па суседству б., побач; пад (самым) бокам, рукою падаць б. зусім; пад рукою б. зручна; пад носам б. зусім, неадабр.; не за гарамі б. досыць, хоць і не бачна; на віду б., так, што зайсьдэды відаць; на валасок б. надзвычай, жахліва.

Тут блізка, ты зы час якей туды й нызáд абернісься. Нідалёка пыхадзіў, нескылька ба́бык найшоў і вярнуўся. Вы, знаць, рýдым стыялі, а мы вас і ня відзілі. Ну хуту-
ра́х мы с Ыльлёвымі жылі пу суседству. Што ты клапа-
ціш, твая пад бокам выйшла,— і ў дваре і зámужым,
во мыя аж у Мўрмынску. Што тут іціць ды таго лужка́,
ён жа во, пыц самым бокам. Бягі прýма ці́рас поля, Шу-
мянічы во яны, рукою пыдаць. Люблю, як інструмент усi-
гда пуд рукою. У цябе ж пад носым тапор, а ты ішчыш,
горы пірiварнуў дыгары. Ты ж ні зы гыра́мі живеш, што
мiнуты якой прiціць ня можыш выбрыць. Вун iхныя
хата, ны віду. Ты знаiш, я ўчора быў ны выласок ад
сьмерці: воўк за мною гнаўся.— А можа то быў кот?

50. Будзіць

будзіць, прымушаць прачнуцца — паднімаць, падымаць б., прымушаючы ўставаць, iншаск.; пароць, успарываць б. катурхаючы, iншаск.; таўхаць, таўкаць б., злёгка штурхаючы, iншаск.; тоўхаць б., асцярожна штурхаючы, iншаск.; штўрхаць б., катурхаючы досыць рэзка, iншаск.; шаваліць, шавяліць б. ці́ха, павольна, iншаск.; трэсьць б., рэзка калоцячы, iншаск.; тармасіць, тармашыць б., рэзка калоцячы, iншаск.; узганяць б. рэзка, не цырымонячыся, iншаск.; узбутураць б. з шумам, крыкам, iншаск.

Будзіў-будзіў, чуць растўркыў, — ні хацеў пыднімацца. Калі засну, падніміш мяне пірід за́хыдым сонца. Пыдымі, ніхай мы́іцца, цэлыя печ вады. Нада пароць хлопцыў, ужо на зорьку бярецца. Ня дужа яны хочуць, каб іх рана успа́рывыў. Туўхай, ра́нняя ны дваре, ён жа сам прасіў узбудзіць да сонца. Нада б туўкаць, прасьпіць. Тоўхыў я яго, тоўхыў, ня хочыць пыднімацца, хуць забі. Штурхай яго ні штурхай, ня хочыць пыднімацца. Шту́рхый, ні жалей, кычаіцца чуць ня сўдкі. Шывалі-ка, шывалі, даўно ўре́мя устаць. Што́, шывяліць ці ніхай трошку пывыляіцца? Трясі, нечыга вылежывыцца, уре́мя дорыга. Яго тырмасіць нада ця́рпення — ні ўстаець і ўсе́. Тырмашы, хва́іць вылежывыцца. Стаў узгы́няць, дык ныга́мі адбыва́іцца: ні пущта́йся і ўхадзі. Узбу́турый, хва́іць вылежывыцца, ніхай меншы бегы́ць.

51. Бурчаць

бурчаць, выражаць незадаволенасць, абзываючыся сярдзіта, невыразна — бубнець б. паціху, бесперапынна, іншаск., асудж.; грымець б. гучна, іншаск.; гыркаць б. адрывіста, рэзка, іншаск., груб.; гыкаць б. адрывіста, гучна, груб.; балабоніць б. манатонна, бесперапынна, асудж.; хўркаць б. злосна, адрывіста, асудж.; пўрхаць б. вельмі злосна, адрывіста, асудж.; мырчаць, маркатаць б. паволі, невыразна, іншаск., іран.; барматаць б. невыразна, іран.

Чаго ты бурчы́ш, як бу́ркыла, сыбра́лыся і пайду, у цябе ні спрашу. Бубні́ць і бубні́ць цэлы́ дзень, а чаго — дык і сам ні знаіць. Рузу́рілыся мы́я гы́лыва і бісь цябе, а тут ты яшчэ грі́міш, спако́ю ні даеш. Каб цябе шку́ра ні чыпа́ла, я ж цябе ня трогы́ю, чаго ты гы́ркыш. Пуў́дня гы́кыў, паку́ль ні ўспакоі́ўся, усё ні пы яго. Я дыха́дзілыся, кажу, што ні ма́гу сты́аць, а ты яшчэ нуд душо́ю былабоні́ш. Ня хў́ркый, дужа цябе нехта ба́іцца ці прі́знаець. Што ты ны яе як сьве́кыр бурклі́вый пў́рхыш. Я табе ні зы́прыда́ня, што будзі́ш ны мяне пў́рхыць. Мырча́ць, і мырча́ць, і мырча́ць, а яго ніхто і прі́зныва́ць ня хочыць. Ні мырка́чы, а ва́змі сам ды пі́ряреж. Хва́іць бырмы́таць, зьбіра́йся ды пае́дзім.

52. Бядніцца

прыбядняцца, прыкі́двацца бедным — прыбядняцца п. крыху, гумар.; скна́рыцца п. у дробязях, неадабр.; стаг-

на́ць п. з скарга́мі, і́ншаск., і́ран.; квакта́ць п. з папрока́мі, і́ншаск., і́ран.

Хто б ужо бядніўся, толька ня ты. Прыбідня́ца ўме́іць, гляні́ш — ну пря́ма кызаньскы́я сірыта́. Зыка́рюз-лы́й, зыка́рюзлы́й, скна́ріца ўсе́ ўре́мя. Сунду́кі і за́сікі ўся́го ўся́кыга ны́кряты́на і ныва́ліна, а ўсе́ стогні́ць, чу́ць ня з голы́ду пыміра́іць. Ка́му — ка́му, а табе квыкта́ць сты́дна, ча́го сь ця́бе ні хвыта́іць.

53. Бяздзельні́цаць

бяздзе́йні́цаць, праводзі́ць час у бяздзе́йнасці — гульта́й-ні́цаць, гульта́йствава́ць б. ад ле́ні; лода́рні́цаць б. ад нежа́дання рабі́ць; за́гара́ць б. выму́шана, і́ншаск.; гуля́ць б., праводзя́чы час во́льна, у заба́вах; гу́льма гуля́ць б., зусі́м нічо́га не робя́чы, неада́бр.; лы́нды (бры́нды, баклу́шы) бі́ць б., праводзя́чы час у бязме́тным ба́дзянні, і́ран.; грэ́ць зубы б., праводзя́чы час на све́жым паветры́, і́ран.; валя́ць дурака́ б., ухіля́ючыся ад пра́цы, асудж.; саба́к ганя́ць б., тра́цячы час по́пусту, асудж.; плява́ць у пата́лок б., зусі́м нічо́га не робя́чы, руск., і́ран.; ляжа́ць на ба́ку б., зусі́м нічо́га не робя́чы, гу́мар.; лоды́ра спраўля́ць б., зусі́м нічо́га не робя́чы, і́ран., рэ́дкайж.

І мой любі́ць бяздзельні́чыць, а ныйпа́чы с тваі́м зьбяру́цца. Садзі́сь-ка ты зы прясьлі́цу, нечы́га гульта́йнічы́ць. Ні гульта́йствуй, а і́дзі ху́ць падо́ньня у сяні́цы сы́грябі. Аччы́сьці устань ху́ць пя́цьміны, хва́ціць лоды́рнічы́ць. Пры́ехалі ны машы́нах і ўзно́ў зыгы́раюць: сеі́лкі спорчы́ны. Гуля́іць і гуля́іць, палкі́ дроў дайжа ляні́цца пі́расеч. Гу́льма гуля́іць цэ́лыя лета́, ні кажы́ яму што зьдзельы́ць і ні гыва́рі — дре́нь бу́дзіш. Лы́нды б'е́ць і б'е́ць, дайжа су́ру с-пад ног ні пры́барець. Пры́вык бры́нды бі́ць, па́лкі с-пад ног ні па́днімі́ць. Баклу́шы б'е́ць і б'е́ць дзе́нь пры́ дні, ні да чо́га ні да́туркы́сься. Яко́я там у яго́ паство́, зубы́ дзе́нь пры́ дні гре́іць, скот́ як ні па́сьві́н. Во пра́жыў на сьве́це — выля́ў ду́рука́ цэ́лы́й век, па́ліц ап па́ліц ні ўда́ріў. Ні зна́іш, што Шу́рка тваё́й дзельы́ць — сы́бак гы́няіць дзе́нь пры́ дні. Ты́ яму́ гато́ў, пы́днасі́, трах-ту́й яго́, а ё́н будзі́ць у пы́тало́к плюва́ць. Ну што́, ты́, зна́ць, цэ́лыя лета́ ны баку́ ляжы́ш. Лоды́ра спру́ўля́ць ты́ гато́ў, а ка́б с касо́ю пра́йці́ць — ды́к не, а зы́ ця́бе ж дру́гея дзельы́ць ні стану́ць, ні надзе́йся.

54. Бярэжца

берагчыся, засцерагаць сябе — сцярэжца б. пастаянна; надберага́цца, насцерага́цца б. у некаторай меры; аберага́цца, асцерага́цца б. вельмі, пастаянна; прыберага́цца, прысцерага́цца б. у некаторых выпадках; засцерага́цца б. з увагай.

Бірыгіся, іх кымпанія можаць зьдзельць усё, што дайжа ні падумыш. Ён ні такей як ты, усю жыццё сцярэся, ні табе бысяком ні прайшоў, ні халодный вады ні напіўся. Посьлі бальніцы нядбірігаўся, дужа нікуды ні лازیў. Посьлі апірацыі нада нысьціріга́цца, еж большы малошныя. Ідзі, ды абіріга́йся, там дзірка хуць сіміріком едзь. Ты яго асьціріга́йся, ён калі ні сарьвець, тады зубамі. Абяя прыбіріга́юцца, куды зря ня пойдучь. Дужа ж ужо прысьціріга́ліся, бысяком, бува́ла, на мост ні адзін, ні другей, забі, ні ста́нуць. Зысьціріга́йся, у тубуне ёсьць дужа бадучыя каровы.

55. Бярэжч

берагчы, захоўваць ад страты — блюсьць б. да часу; падберага́ць, падблюда́ць б. часткова, да пэўнага часу; надберага́ць, надблюда́ць б. часткова, з разлікам; прыберага́ць, прыблюда́ць б. эканомна; хаваць б. не на віду, іншаск., іран.; трэ́сца, калаці́цца б. са скватнасьцю, іншаск., асудж.

Бірыгу цубулю, дужа ні расходую — і сабе нада на семя, і сістра прасіла пысадзіць. Блюла сувойчык беліныга пылытна, а тады пусы́ла ны рубашкі, ніхай носюць. Новую адзежыну пыдбіріга́й, у грязь дужа ні гамзі. Хочыш ты, каб тая кыряўка пудблюда́ла адзежыну. Ні трып-ка ты харошыга касьцюма, нядбіріга́й, прэзьнікі сора. Длі каго мне дужа нудблюда́ць, хочучь — ніхай ядуць, кылі есца. Купіла сялёдык, прыбіріга́ю, свае ж абішчалі заехыць. Тэя гады дык прыблюда́ла кілбасы к іхніму прыезду, а сёліта — вазьмі трэ́сцу, німа. Усё хува́іць, усё бірыгець, як ёй дужа многа нада. Трысецца ныт ка́жнью цубу́лінкью, кру́ціць, мярьку́іць, каб яе ня то што пыпыла́м, а й пылаві́нкі пыпыла́м разрэзыць. Калоці́цца нут кусочкым са́ла, вы́ніць, агледзі́ць і ныза́д паложыць — ні атрежыць і ня зьесьць як чылабек.

56. Бяссмысліца

бяссэнсіца, глупства, думка без сэнсу — ярунда б., дробязь, неалаг.; чапуха б., пустое; чуш б., недарэчнасць; трылюда б. відавочная; ахінея б. недарэчная і няскладная; бязгліўдзіца б., пазбайленая ўсякай думкі; глупасць б., дробязь, руск.; лухта (непадсяваная), мох з балота б. абсалютная з выдумваннем.

Скызала іціць удвору — усёроўна як ні ды яго, сядзіць, бяссмысліцу слухыць. Ні гырадзі ты мне ірунды, я бісь цябе рызьбяруся, што мне браць, што ні браць. Чупуху нейкую поріць, а яны і раты пырызіўлялі. Прыдзіць, чушы нынясець, нывярзець, думыць, яму хто веріць. Пірістань ты трілюдыю зынімацца як Гырас Пархвеныў. Што ён там рыскажыць, нёс ахінею, аж слухыць ня хочыцца. Хваціць табе бязгліўдзіцу слухыць, вун ўсё ня дзельна. Глупысьць якую рыскажыць — і ўсе рады, сьмяюцца. Сядзеў ба дзень, лухту слухыў, каб толька нічога дзельць ні зыстыўлялі. Вярзець лухту ніпыцьсіваную, што сам прыдумыць. Сыбяруцца і каб жа казкі, ато мох з балота пручь.

57. Вазіцца

важдацца, дзейнічаць, рабіць няспешна, павольна — цацкацца в., дробязна даводзячы, неадабр.; мэсліцца в., залішне даводзячы, іншаск., неадабр.; бабчыцца в., залішне марудзячы, неадабр.; мэнчыцца, валыніцца в., бескарысна трацячы час, неадабр.; дрэнчыцца в. доўга і па-пустому, груб.; шарахоніцца в. цярпліва, іран.; цырымоніцца в. цярпліва і доўга, іран.; чыкацца, чыкрыніцца в. з асцярожнасцю, неадабр.; бянтэжыцца, валхвіцца в., пестуючы (дзіцё), неадабр.; валаводзіцца в. доўга і беспарадкава, неадабр.; каніцеліцца в. доўга і неарганізавана, неадабр.; далікатнічаць в. з празмернай абыходлівасцю, іншаск., іран.; кукобіцца в. з асаблівай увагай і прыхільнасцю (з дзіцем, з большай), неадабр.; пароцца, калупацца в. марудна, іншаск., неадабр.; капашыцца в. вельмі марудна, іншаск., неадабр.; валтузіцца в., барукаючыся, рухаючыся з сілай, неадабр.; цягацца в. рухаючыся, іншаск., неадабр.; кавэнчыцца в. з большай, неадабр.; дурыцца в., стамляючы думкі, неадабр.; масоліцца в., пэч-

каючыся ў тлустае, неадабр.; квáкліцца в., пэцкаючыся ў густое, іншаск., неадабр.; вазголіцца в., пэцкаючыся ў вязкае і цягучае, іншаск., неадабр.

Сяньня вазіцца с табою саўсім німа ўрэмя, прідзіш як-небудзь другой раз. Троху цісані, цісані дый зыкльда́й у шу́лля, дужа ні ца́цкыйся с палкью,—красу́ нывадзіць. Крыса-то тыка́я шу́ла, ма́сьліцца зь ім цэ́лый дзе́нь,—троху шпар вы́дзіўбыў і зыка́пывый, бу́дзіць стыяць, нійдзе дзеніцца. Ні ба́бчыся, сёя-тое скорі́нька ў́кінь у кашолку дый ны калёсы, стыяць дужа не́кылі. Мэнчу́цца і мэнчу́цца сы снапом, усёроўна як німа другога зыня́ція. Ва́лыні́ція вы біз уся́кыга толку. Дрэ́нчыся зь ім, дрэ́нчыся, а ра́бота ніхай ста́іць. Я б дужа стаў зь е́ткім супчы́кым шырахо́ніцца, раз-два пы́кызаў ба даро́гу ны́зад. Цы́рімо́ніліся с табою доў́га, а ця́пер хва́ціць, ці за ро́зум бя́ріся, ці асвы́быджа́й ме́ста. Ты сам зна́іш, што я чы́кыцца с табою доў́га ні ста́ну, хлы́базі́ну ў ру́кі і пу́турю пі́ріц са́бою. Я та́бе дыла́ судзе́нца кі́дыць бульбу́, а ні чы́крі́ніцца. Не́кылі мне с та́бою бя́нтэ́жыцца, пы́бегу́ яке́й мяшо́к тра́вы прі́нясу. Ва́лхві́лыся і зь ме́ншым, і з бо́льшым ва́лхві́лыся, ды́к ме́ншы́ і прі́едзіць, і ка́пейчы́ну я́кую да́сыць, а бо́льшы́ і но́са ні пы́ка́зыіць, і да́йжа пі́сьмо ля́ніцца ны́пісаць. Доў́га зь Мі́трыхва́ным вы́лаво́дзіліся, і ў́гыва́рівылі, і ў́вішча́лі, і ча́го то́лька ня дзе́лы́лі,—нічо́га ды чы́лаве́ка ні да́ходзіць, та́ды ў́зялі дый пры́гна́лі — і́дзі куды хо́чыш. Ско́лька ў́годна́ ня возьмі́ць, будзі́ць кы́ніце́ліцца. Ты б ды́ліка́тнічыў, ка́б зы ця́бе хто па́стух гля́дзеў. Не́шта ма́лый зыхвы́раў, усё жы́воці́кым жа́ліўся, ды́к па́сыці́ дзьве́ ня́дзеле́ куко́білыся зь ім. Па́роўся́ кы́ла ты́х ва́ліны́к цэ́лый ве́чыр і ні прі́шыў пы́-чы́лавечы. Ку́лупа́іцца і ку́лупа́іцца, а та́м а́ц сі́лы ны ча́с уся́го дзе́ла. Хва́ціць кы́пашы́цца, пі́рідзі́вайся ды пы́бегі́м скорі́нька к ма́шыні́, жа́даць на́с доў́га ні ста́нуць. Ва́лту́зіцца і ва́лту́зіцца, а ка́б хто спра́сіў, на што і ны я́коя, ды́к і са́м ні зна́іць,—та́к, дзе́лыць не́чы́га. Ці́гаю́цца ву́н лі ба́ні, е́здзю́ць адзі́н ны адны́м. Ла́дны́га ка́вэ́нчыўся́ з ру́кою, па́куль зы́жыла́ тро́ху, а то́ бу́ло нічо́га ні ў́зяць і ні к ча́му ні прі́трону́цца. Тут уре́мя га́ріць, ды́хнуць не́кылі, а тут з ва́мі ду́ріся. Ма́солі́ся ты зь е́стыю ко́сткью́ як ма́лі́нькі́й. Ні квá́кліся́ дужа, ны́кльда́й ска́рей, пы́нясу ў́ ка́ры́та вы́кльду́. Ско́лька ты ва́зго́лілыся́ зь е́стымі́ блі́намі́? — ві́дзіш, ны бы́льша́ку ско́лька,—сы́ёмшы́ся і́дуць.

58. Вазня

важданіна, неапраўдана працяглыя і неарганізаваныя дзеянні — валакіта, валынка в. праднамераная; каніцель в. бясконцая і безвыходная; цеганіна в. цяжкая і працяглая; клопат в. вельмі турботная.

Сколько вазні было, пакуліцька тэя спраўкі выбіглыі. Ну ікая ж тут вылакита, схадзі, і стыршына січас табе патпішыць. Ай, ці ты ні знаіш Ігнацёнка, яму толька каб найціць зачэпку длі валынкi. Ні хачу кыніцелі, яшчэ раз с тым чортым звязывыцца. Хваціла і мне ціганіны, большы ні нада. Було клопыту, ныхадзіліся і набегыліся.

59. Валёссе

валасы, расліннасць на галаве чалавека — хахолле в. нерасчэсаныя і даўно не стрыжаныя, неадабр.; кўдлы в. узрахмачаныя, зневаж.; пátлы, касмоцця в. вельмі ўзрахмачаныя і даўно не стрыжаныя, груб.; пэйсы в. даўно не стрыжаныя, што звiсаюць на шыю, кайнер, іран.; кучма в. пышныя, узрахмачаныя, гумар.; грыва в. вялікія, пышныя, даўгія, іран.; кўдры в. кучаравыя; хахол, чупрына в. над ілбом, іран.; прычоска в. упарадкаваныя.

Рышчысала б троху валосься, ны каго ты пахожа. Як вумá рiшомшы быў, яго ніхто ні глядзеў, хахольлім увесь аброс. На зеркыльца, глянь ны свае кўдлы, можа, сам спужаісься. Як с такімі пátлымі за стол лезыць, цябе ўжо ня стрыжч, а смаліць нада. Руспусыціў касмоцця і ходзіць як чўчыла ны гародзі. Будзіш у горыдзі — зайдзі ды пыцстрыжыся, пэйсы вун пы кыўнярю ліжаць. Ня лезь кучмою у гаршкі. Зугудуваў гріву хуць косы зыплітай. Хто іх будзіць зывіваць, ат роду такея кўдрі. Як пацстрыг свой хахол, ны чылавека троху пахож. Ці помніш ты, калі сваю чупріну чысаў. Сколько ты ні нывадзіся, вецір зы раз тваю прічоску растрепліць.

60. Везць

везці, перамяшчаць пры дапамозе пэўных сродкаў у адным напрамку—цягнуць в. многа, павольна, іншаск.; валоч в. вельмі многа або неакуратна, іншаск., неадабр.; перць в. вельмі многа, з цяжкасцю, асудж.; імчаць в. вельмі шпарка, неадабр.

Каму ты вязеш сена? Каторый ужо воз сяньня цягніць і кáжны пудоў пы два́ццыць пяць. Толька паехылі, ужо ўзноў вузюга́н вылакець. Такей воз пёр, што як ён толька ныклáў. Відзіш, твае памошнікі імча́ць вазы наўскыч, пызыгыняюць коні, — унімі і ўспакой.

61. Вёрный

верны, такі, які не мяняе сваіх перакананняў, унушае давер — надзе́жнны в., такі, на якога можна пакласціся; прэда́нны, адда́ны в., такі, у якога асаблівая сіла і глыбі́ня верна́сці; непадку́пны в., такі, якога нельга падку́піць; закады́шны в., вельмі блі́зкі; прэда́нны (адда́ны) душою і цела́м в., поўна́сцю адданы.

Ты мой са́мый верный тыва́рішч, я табе верю. Кузьма — надзе́жнны чыла́век, раз скыза́ў — дзела сьвя́та, ні пы́двядзец. Большы такога преды́нныга чыла́века ты ні зна́йдзіш. Вун твой адда́ны Кі́рей, ідзі пыдыма́й яго. Не, пры Лявона ты ні гыва́рі, чыла́век ён ніпа́тку́пны. Быў у мяне зыкады́шны друг — ета Кыны́стра́т, — ны вайне пагі́б. Лісей сваёю хвалі́ўся, што дужа преды́нны душою і цела́м, а вярну́ўся с Крі́чыва — паехыла зь Мікі́лаёнкывым. Яны адзі́н другому душою і цела́м адда́ныя, ня то, што ты — прыда́сі зы капе́йку любо́га.

62. Вёрыць

верыць, аказваць давер — давяраць в. поўна́сцю; давяра́цца в. пры наяўна́сці пры́чын для неда́веру; паклада́цца, палага́цца в. без сумне́ння; дава́ць веры в. поўна́сцю, в. з сумне́ннем.

Пі́рістаў я табе ве́рыць, ты мяне дужа-дужа падвёў. Я іду, а мне наўстре́чу ряд зялёных ё́лычк; табе ўру́ць, а ты ўсе́ ве́ріш, дырагой мілёнычк. Яму можна дыві́ряць, ён жа ні разу ні пы́двадзіў. Ты кáжнуму дыві́рыі́сься, ета табе калі-небудзь бо́кым вы́лізіць. Ны Ся́ргея можна пы́кльда́цца, ён хло́піц чэ́сны. Я то дужа ні на ко́га ні пы́лыга́юся, а ны Мі́ркулё́нкыў пы́кльа́сца можна. І ты лухце даеш веры?—у яго пра́ўды ні на грош.

63. Віднець

віднець, пачынаць святлець (у адносі́нах да сві́тання) — святлець в. пры́кметна; світа́ць в. пры́кметна, кні́жн.; відне́цца в., і́ншаск., абме́ж.; дзя́ннець в. досы́ць пры-

кметна; днець в. досыць прыкметна, рэдкаўж.; зараць, брацца на зорку в. ледзь-ледзь.

Вецір-вецір быў, як пычынала віднець. Што ты, вазы ныклалі як каню дзёрнуць, пріехалі, як сьвятлела. Ужо сьвітала, тады неткуля прывылакліся мокрыя па вушы. Бўдзіць віднецца, тады пыбягу, а цяпер пыляжу трошку. Іду я, ужо дзяньнеіць троху,— ляжыць ён ны зямлі, адзін і бісь пінжыка. Устывай-ка ты, ужо днеіць, зыпрігаць скоро нада. Пасі яго, ні прагледзь, ён пыднімаіцца, як толька зыраіць. Браўся на зорку, як усталі, яны ні прысыпяць, злыйдухі сідзяць у іх.

64. В́ідный

паважны, такі, які прыкметна выглядае знешне — заметный п. досыць; знáтный п., прыкметны; ва́жный п. з вялікаснасцю; салі́дный п., са стрыманымі рухамі і спраўнасцю, неалаг., малаўж.; сцяпенный п., навольны ў рухах, руск.; прадставіцельный п., высокі ростам, неалаг., руск.

Па́віл пыджылы́ чылавек, алі яшчэ ві́дный сь сябе. Ён і ў хлопцых быў заметный — і рослы́й, і веў сябе строга. Ві́дзіў яе мужука́, ні скыза́ць, каб ужо дужа быў, а толька нічога, знáтный мушчы́на. Пріі́джаў нідаў́на, рызадзетый, ва́жный. Усе троя вы́вучыліся, былі ў прошлым гаду́, такея салі́дныя, толька пыглядзець. Антон — мужык сцяпенный, ён ня кіні́цца як другія на злом гылавы́. Ві́дзілі мы яго: прі́цставі́цільный стаў мушчы́на.

65. Ві́ніцца

ві́ніцца, прызнаваць сябе ві́наватым — кары́цца в., згаджаючыся на расплату; ка́яцца в., шкадуючы аб зробленым.

Есьлі ўжо што ні так зьдзеляюць мае, усігда́ ві́няцца. Карі́ўся ён пі́ряд ёю, карі́ўся, чуць ні сты́навіўся ны каленкі, дык прасьці́ла. Ка́іўся,— нашто мне так было дзеляць.

66. Ві́сокі́й

высокі́, вялікі́ ростам — рослы́й в. не па ў́зросту; доўгі́й в. пры малай таўшчыні́, і́ншаск., гу́мар.; длі́нный в. пры малай таўшчыні́, і́ншаск., і́ран.; ба́льшэй, ба́льшый в. да-

статкова; здоровый в. пры значнай сіле і камплекцыі; даўгавязый в., няскладны; даўгальгій в., з доўгімі нагамі, іран.; як біржа в. вельмі, рухавы, неадабр.; як дрында в. вельмі, худы, іран.; як жэрдзь (жардзіна) в. вельмі, тонкі, груб.

Вісокія вімыхылі хлопцы, ныстыяшчыя гвардзейцы. Стыхвыняты усе рослыя. Нашто б ужо яму росць такому доўгуму. Вірыс длінный, длінный. Ён бальшэй, табе такому кыратышку ні справіцца зь ім. Усе яны бальшыя хлопцы. Здравый мушчына, як дуб. Устреціла, ішла інасы сваім,— дыўгывязый-дыўгывязый. Што ёй пыныравілыся ў тым дыўгальгім? Вірысла як біржа, так і носіцца, так і носіцца, тут ёсьць, тут німа. Як дрында віцігнулыся, усё бегыць і бегыць, як ня дзеўка, а радзіміц нейкій. Знаць, рос як жэрдзь, на лес гледзічы, Вымыхыў хлопціц як жардзіна, куды ён толька й рос.

67. Воддых

адпачынак, перапынак у працы — перадышка а. кароткі; аддышка а. невялікі; прадуха, аддуха а. выпадковы, як прамежак паміж працай; аддушына а. выпадковы і кароткі; адхлын а. ад знясільваючай працы; перакўр а. кароткі, іншаск.; перапынак а. невялікі, прадугледжаны, кніжн.; перапынка а. невялікі, прадугледжаны, рэдкаўж.; перарыў а. невялікі, прадугледжаны, руск.

Посьлі воддыху узяўся зы работу як вол. Хваціць, пыдажджы, нада зьдзельць хуць нібальшую пірядышку. Харошыя была аддышка, ды скоро кончылыся. Ацсеіліся, дык хуць трошку прадуха бўдзіць. Сёліта нічога выйшла: пыкасілі і пыгряблі, а жніво ні пыдыйшло, дык аддуха пулучылыся. Якая там свабодныя уремя, аддушына была, агледзіцца ні пасьпелі. Так ужо вібілыся сь сіл, калі там якой атхлын бўдзіць. Қынчай пірякўр, нада дацёсывыць, каб к цёмному пасьпець ны дзяреўню. Што мы дзельлі пы піряпынковых? — курілі. Як будзіць піряпынка, я прінясу цітрадзі. Хваціць, ныхахіліся, дывай дзельць піряпыў.

68. Воля

воля, адсутнасць абмежаванняў — свабода в. поўная; слабода в. поўная, уст., рэдкаўж.; патачка, пабляжка в. паблажлівая, без патрэбных абмежаванняў, неадабр.;

патвора, патворства *в. пры заганнай паблаглівасці, неадабр.*; патура *в. пры празмернай паблаглівасці і са-дзейнічанні, неадабр.*; прывілегія, вільгота *в. з асаблівым забеспячэннем*; распу́ста *в. на ганебнае, асудж.*

Ты хырашэнька запомні: волі ны гылаве хадзіць у мяне табе ня бўдзіць. Глядзі-глядзі, дужа, знаць, многа ты сабе свабоды узяў. Дыла слабоду: ма́лінкія, ма́лінкія, а цяперь куку́іць, ні зна́іць, як пуцступіцца к ім. Ня ў тэя ты рукі, хлопіц, пупа́ўся, ат мяне пыта́чкі ня ждгы. Во відзіш, дыла пыблájку, а цяперіцька ні зна́іш, як у рукі ўзяць. Многа ты, я віджу, патворы даеш. Мы яго змалку дзіржа́лі ў руках, патворства ня відзіў, як другея. Пату́ры ні дыва́й, ні прыгыда́іш. Ета ж як з вашыга племя быў брыгадзі́р, тады вам была прівілегія, а цяперя мінецца. Луг скасі́лі рана, ата́ва ла́дныя, посьлі дажджоў ацскачы́ла, скату́ ста́ла вільгота. Дыла распу́сту зма́лку, ла́сіца, вазіся цяперь.

69. Вóчы

вочы, орган зроку — глаза́ в., неалаг., руск.; ца́цкі в., іншаск., груб.; бельмы, бельмакі в., груб.; бўркалы, зіркалы, глядзелкі, ша́ры в., груб., малаўж.; зенкі в., зневаж.; рўмзы в. заплаканыя, іран.; шкля́нне, шкля́нкі в., іншаск., зневаж.; кіслякі в. загноеныя, непрамытыя, абраж.

Веіў ды засыпыў мякіныю вочы, ні глянунць стала, нада прамы́ць скарей. Хва́лісься, што свае глыза ёсьць, а каго ж ты браў тады. З горычкі спуска́лыся, зы травушку дзіржа́лыся; гдзе былі мае глыза́, ў каго я ўлюбля́лыся. Вы́трішчыў свае ца́цкі бяссты́жыя, ні стыда́ німа, ні сырыма́. Прулупі бельмы, усе ўжо ны работу пашлі даўно. Більмыка́мі глядзі, куды пресься, ня відзіш? — лужа пыд ныга́мі. Ні ўстыўля́йся бўркылымі, куды ня просюць. Чаго ты зіркылы вы́трішча́іш, чылавека голыга ня відзіла? Ні прыдыва́й глядзелкі, усё чы́ста у хаці ня дзелына. Прулупі ша́ры, сонца нівісь айдзе, а ты брjóзьніш. Ні бяре́г зенык сваіх, ні прымува́ў посьлі пылі, цяперь чуць відзіць зерь піріц сабою. Абмýй рўмзы, дужа цябе абідзі́лі — ні так слова скызáлі. Шкля́ння ац сну апұхла,— бяс просыпу дзень і ноч, дзень і ноч. Ідзець — дык шкля́нкі на сьвет ні глідзі́ць. Вы́лупіўся кісьліка́мі, верна, год ні прумува́ў.

70. Вы́гнаць

выгнаць, прыму́сіць вый́сці, пакі́нуць—прагна́ць в. і адагна́ць да́лей; пагна́ць в. рашу́ча; вы́турыць в. з на́порам і хутка́сцю; прату́рыць в. з на́порам да́лей; турну́ць в. э́нергічна, імклі́ва; пугну́ць в. на́палоха́ўшы, і́ншаск.; шурну́ць в. з на́порам і хутка́сцю (звыч. аб гру́пе і́стот); шугану́ць в. з на́порам і хутка́сцю, і́ншаск.; вы́ставіць, вы́дварыць в. гру́ба за ме́жы памяшкання ці тэ́рыторыі; вы́перць в., нягледзячы на нежада́нне ці супраці́ўленне, гру́б.; прапе́рць в. да́лей, нягледзячы на нежада́нне ці супраці́ўленне, гру́б.; вы́каціць в. з фі́зічным уздзе́яннем, гру́б.; вы́месць в. хутка, імклі́ва, і́ншаск., і́ран.; вы́чысціць в. з калекты́ву (ка́лгаса), і́ншаск., спе́ц., уст.

Ні ўспакоі́ся — вы́гыню, аж дзі́віцца бу́дзіш, як бу́дзіш дрынчэ́ць. Вы́гынъ авец на вулі́цу, ніхай бі́гаць у пасту́х. Узноў пры́гналі свайго з́яця, верна, ўжо раз дзі́сяты. Прышоў, расьсеўся як у гысьця́х, а тут яго як пагоню́ць, аж дзі́віўся. Эх ты, дажы́ўся, што с хаты вы́турі́лі. Пруту́рі, ніхай зьбе́гыць у ла́ўку ды ку́піць, ні ма́лінкэй. Турні цялё́нка, чаго яму ў тэй гарод лезы́ць, зьмесі́ць усё. Хацеў быў пріма́зыцца, пугну́лі як мі́лінькыга. Шурні разым з-за прясла, ня столька пускубу́ць, ско́лька сталю́ць. Шугану́ў раз-другей, большы ня лезу́ць. Што ты сабе, ма́ліц, ду́мыш — і раз ба́цьку заву́ць у школу, і другей раз, і тре́цый,— цябе ж вы́стывю́ць. А й хыра́шо, што вы́двырі́лі зь дзяре́ўні, хуць пы́цішэ́ла. Ня хочы́ць пы́дніма́цца, ляжы́ць, пру́тым узы́гна́ла ды вы́пі́рла. Прапе́рлі чуць-чуць, дайжа ў горы́д ні да́шлесься. Пашоў, гыва́рілі, пі́ріпры́шаць, дык чуць ні ны вы́спяччых вы́кыці́лі. Доўга зь ім ні пы́цацкыю́цца, вы́міту́ць ско́ра. Помні́ш, быў улез у кылгас і яшчэ пы́чаў ры́зіва́цца, дык яго на сходзі́ тады і вы́чысьці́лі, доўга ня чы́кыліся з гырлыва́там.

71. Вы́даць

выда́ць, па-здра́днічку вы́крыць — прада́ць в. з кары́слывым разлі́кам; уда́ць в. вера́ломна; пры́даць в. вера́ломна, абме́ж.; ута́піць в., наста́віўшы ахвя́ру ў безвы́ходнае стано́вішча; зата́піць в., наста́віўшы ахвя́ру наза́ўсёды ў безвы́ходнае стано́вішча; па́дторну́ць, па́дторкну́ць

в., указайшы на ахвяру; заявіць, падаць в. афіцыйна; данесць в., вераломна паведаміўшы.

Вакула быў такей: сам на што-небудзь пудбухторіць, а тады й выдысьць. Каб цябе ды хто ні знаў, што ты зы чарку гарелкі прыдасі чылавека. Знаіш хто — цябе шумяніцкія хлопцы удалі, яны відзілі, як ты зь ім ішла пад рўчку. Умесьці пілі, а тады яго аднаго прідалі. І хто б цябе мог утапіць, я ні ны каго ні магу падумыць. Зытапілі, ні за што, ні пра што зытапілі саўсім. Можа пудлужані патторнулі, а можа й кылатовінцы, — відзілі тэя й другея. Патторкніць, а тады сьмяецца, во ўжо халеріна нейкыя. Зыявілі ны яго і ўсё, а ён богу душою ні вінуват. Хто б мог пыдаць? — нада ж пайціць ны такая. Ну й ізыкі, ужо дынясьлі і ў дзесіць раз пріклалі.

72. Выёсць

выесці, з'есці ўсю траву да астатку (у адносінах да жыўёлы) — выкусць в. рэдкую траву; выгрыць в. да каранёў; выгладзіць в. да каранёў, іншаск.; выгладаць в. да зямлі; вытравіць в. ядомое; выбіць в. вытаптаўшы; здзелаць ток, здзелаць як (на) ток в., вельмі вытаптаўшы.

Выіў скот аборычык, ні травінкі німа. Нехта коні пьдзіржаў, выскублі бічавіну ныгладка. Пярініну кáжныя лета скот як выгрызіць, нічога ні буваіць, а тады прагонуюць табун — аткуль што возміцца. Выглыдзілі коні балота — як бўбін стáла. Харошыя была трыва пы лагў, а трі тубуны, як зупусыцілі, — выглыдылі náчыста. Вытрывілі Шыіну зы адну ноч. Выбілі пярініну, аж пыл пыднімаіцца, а травішча ж была — касу зыкльдай. У лесі табун ну тубуну, пряма ток зьдзелылі. Лі Масывыга балота зьдзелылі як ток. Зы два дні зьдзелыюць на ток і Міждарожжа.

73. Выкапаць

выкапаць, зрабіць паглыбленне — вырыць в. са значнымі намаганнямі; раскапаць, разрыць в. занадта шырокае паглыбленне; разбухаць в. празмерна шырокае паглыбленне, неадабр.; выбухаць в. празмерна вялікае паглыбленне, неадабр.

Выкыпыў сáжылку, ныбрáлыся вады, паўніосінкыя, як вока. Вырыць то вырыў, а толька хваціла, убіўся здо-

рыва. Нашто ты рыскыпаў такую ямішчу. Разрылі тэй погріб — тысічу пудоў сып. Ідзі, ямку выкыпый, толька ні разбўхый як на хутырі, што было хуць сіміріком зы-іжджай. Выбухылі дык выбухылі яміну, зысыпаць ны пылавіну нада.

74. Выпіць

выпіць, ужыць вадкае — выжмурыць в., жарт.; выцягнуць в. няспешна; высмактаць, выцмактаць в. зайзята, іншаск., іран.; выссаць в. зайзята, іншаск., асудж.; выцадзіць в. да кроплі, груб.; выжлукціць в. у значнай колькасці, іран.; выхлябтаць, вылакаць в. з прагнасцю, іншаск., груб.; ажажўрыць в. многа, асудж.; перавярнуць в. да дна, іншаск., неадабр.; апаражніць в., не пакінуўшы ні кроплі, іншаск., іран.; асушыць, высушыць в. да суха, іншаск., іран.; кулдыкнуць в. хуценька, адным махам, іншаск., гумар.

Адным глытком кружку мылыка выпіў, во горла дык горла. Калі йта ты паспеў кушунок бярэзывіку выжмурыць? Выцігнуў конь пуўтыра цэбра, піць дужа зыхацеў. Хуваі далышы: найдзіць — высмыкчыць і будзіць выляцца. Найшоў пра што кызэць — яму паўлітра выцмыктыць, як табе стыкан вады выпіць. Ніхай толька бутылку пупадзец, з горла высьсіць і стыкана ні станіць ждаць. Што-што, а бутылычку выцыздзіць умець. Выжлукціў усю ваду і мне ня кінуў. Пўста ўжо, выхліптылі, нічога німа. Пыдывай ім, узнасіся — вылыкуюць, і спасіба ні пачуіш. Рызагреўся, а тады с пуўвідра халодныя вады ажажўріў, ну й зьлёг. Пы стыканчыку пірэварнулі, а тады пу другом дыбавілі. Пыставіла пы бальшэнный кружкі — апаражнілі мігым. Графінчык удваіх асушылі і яшчэ глідзяць. Што ім тэй літыр, яны б вядро высушылі. Кулдыкнуў стыканчык, наверх другей, гурок у рот і пашоў.

75. Выпрасіць

выпрасіць, атрымаць у выніку просьбы — вымаліць в. з уніжэннем сябе; выклянчыць в., прыстаючы з працяглай назойлівасцю, неадабр.; выцыганіць в., прыстаючы з неадвязнай назойлівасцю, іран.; выканькаць в. з працяглым хныканнем, неадабр.; вымандзырыць в. ашуканст-

вам, неадабр.; вѣманчыць, вѣцягнуць в., прыстаючы
настойліва і надакучліва, неадабр.; вѣплакаць в. са
слязамі, іншаск., неадабр.; вѣманіць в. працяглай нада-
кучлівасцю, неадабр.

Зыкарюзлы чылавец, у яго са свечкыю нічога ня
вѣпрысіш. Тыкаѣ ўжо йна — што хочыш вѣмыліць. Саў-
ка ўсігда бува́ла як ныста́ніць, як ныста́ніць і ўсёроўна
вѣклінчыць. Вѣцыгыніць ён у любога, пріста́ніць — дык
рубашку зьдзеніш і аддасі. Ты і ў ніжывога вѣкынькы-
іш. Пры Га́пку ты мне ні талку́й — вѣмындзыріць у дзі-
цёнка і тады сьмяецца. Ні ра́зычку с хаты ня пойдзіць
да тых пор, паку́ліцька чаго-небудзь ня вѣмынчыць. Бу-
дзіць ныдыда́ць і ныдыда́ць і абіза́цільна вѣці́гніць.
Што, у цябе вѣплыкыла пінжачок? — у мяне рубашку.
Ты ўмеіш вѣмыніць, як цыга́нка іка́я, ато й яшчэ чышчы.

76. Вѣсахнуць

высахнуць, стаць сухім — вѣчаўрыць в. вельмі; вѣпет-
рыць в. празмерна, зрабіўшыся лёгкім, неадабр.; пера-
со́хнуць в. звыш меры; засо́хнуць в., пакрыўшыся цвёр-
даю коркай.

Прышоў — ла́піка сухога ні было, усё мокрая, а за
ныч вѣсыхла. Зімя вѣчыўріла, лупаткі ні ўбадзюліш,
нада-нада дождж. Курчыгі пыць сыяною за лета ня
толька вѣсыхлі, а й вѣпітрілі. Зьнімі жы́та сь печы, яно
даўно пірсохла. Так зімя засохла, што зьверху як
кірпічы́на, прыпа́ла ўсё біз дажджу́.

77. Высме́іваць

высмейваць, выражаць насмешкай адмоўныя адносіны —
прасяха́ць в. усюды; асме́іваць, абсме́іваць в. рэзка;
насяха́цца в. слабейшага; надража́цца в. здэкліва сла-
бейшага.

Другіх ты вѣсьмеівыіш, а сам якей. Найшоў ты каго
прысьміха́ць, ён у трі разы старей зы цябе. Айдзе ні
пыка́жыцца, усюдых асьмеівыюць. Сьпіцыяліст апсьмеі-
выць, толька каб каго-нібу́дзь, ні сябе. Ну што ты ныд
дзіцёнкым нысьміха́ісься. Нат кім-небудзь ты ма́сьцір
ныдрыжа́цца, а цябе зычапі — дык на́дыбы.

78. Выспацца

выспацца, задаволіць патрэбу ў сне — атаспацца в. пасля доўгага часу без сну; выкачацца в., доўга спаўшы і валяўшыся, іншаск., іран.; выбрузнуцца в., вельмі доўга праспаўшы, асудж.

Ці я ні знаю — табе выспыцца нада судык троя пырда. Ну, сяньня, знаць, атыспаліся за ўсю нядзелю. Калі ты ўжо выкычыіся, як табе бакі ні зыбыляць ат лежні. Устывай, устывай, выбрызнуўся ўволю, большы некуды.

79. Вытапіць

выпаліць, закончыць паленне — пратапіць в. хутка; пракласць в. злёгка, іншаск.; прапаліць в. злёгка, кніжн.; пракурыць, выкурыць в. нязначна, іншаск.; выпаліць в. няспешна, добра, кніжн.

Печ вытпіш і хлұзым, толька ціпла ты ат яго ня жджы. Устань-ка ды прытапі сам, ато ўсё я ды я, а ты нашто ў хаці. Пакўліцька печ прыклала, дык і скот прыгнالی — ні пагледзіла. Летым дубовыя дровы у баню ні нада, трошку прыпаліў і мыйся. Ранінька, с сонцым, устаю, печ трошку прукурю і пабегла ў лес. Ні было калі дужа мэнчыцца, на скорую выкуріла, гаршчонычык бульбы пріставіла і пабегла. Можа б ты сам як-небудзь выпыліў, а я б пышла ды хуць грядкі трі бульбы пірыццла.

80. Выцярпець

вытрымаць, перанесці выпрабаванні (мукі, пакуты, гора, боль) — вытрываць в. парайнальна лёгка; выдзержаць, вынесць в. выпрабаванні стойка; перанесць в. працяглыя выпрабаванні; перацярпець (перацёрпець) в. пакутлівыя выпрабаванні; перажыць в. стойка працяглыя выпрабаванні; перагараваць в. выпрабаванні ў муках; перасмегавацца в., пакутуючы з-за нястачы харчавання.

С самыга раньня так луманула гылыва — выцёрпіць нільзя. Баню выпаліў, ныдаў дұху, што чуць вытрывыць і выпыріўся, — усю прастуду як рукою зняло. Стаў ну вухналь нагою, ён і пралез чуць ні наскрозь, дык чуць выдзіржыў ад болі. Вынісьлі мы ўсяго за свой век, былі і с хлебом, і з вадою. Сколька яны пірінясьлі абей ат

яго хыра́кціра, ніхто толька ні знаіць. Піріцяр'пела, ні зыкріча́ла, хуць было ня вы́трывыць. Піряцерьпілі, хва́ціць, як біс хаты асталіся. Піріжыла́ я ўсякыга ны сваім вяку, было й хырашо, а было й такая, што урагу́ свайму́ ні пыжылаю. Ні такая піріжыва́лі, пірігарю́іш і ету бяду. Што ж ты зьдзелы́ш, год як-небудзь пірісьмігу́імся, а там іка́я ча́рка мылыка́ бўдзіць.

81. Гадзіць

гадзіць, задавальняць, робячы прыемнае — ла́дзіць г. з пачуццём уласнай годнасці; угаджа́ць, дагаджа́ць г. паслужліва; угаджа́ць, дагаджа́ць г. паслужліва, іран.; угоднічаць г. вельмі паслужліва, неадабр.; піса́ць г. надзвычай паслужліва, інішаск., толькі з прыназ. перад, іран.; хадзіць на пальчыках (на за́дніх ла́пках) г. з празмернай ветлівасцю, іран.; гадзіць як скулье (ліхой скулье) г. вымушана.

Ты яму гадзі, ты яго трахту́й, а пыпрасі што зьдзелыць — толька тады й чуў. Ла́дзіла я ім, ла́дзіла, толька віджу: толку ня бўдзіць, ні ўжыву́. Я ім дужа угыджа́ць ня буду, ніхай абнырывя́ць і пыдажду́ць. Міну́лыся тоя ўрэмя, што табе дыгыжда́лі. Ты ёй угыджа́й, пішы́ піряд ёю, а йна цябе скры́явіць кыравей кыря́ўкі. Што найшоў, то й еж, ня жджы, каб табе дыгыджа́лі. Прівы́к ты, каб піріт табою угоднічылі. Так ужо сты́ряіцца, так сты́ряіцца, аж пішыць. Ганна пішыць піряд Полькыю, надзеіцца ны яе бульбу. Хадзі яму ны пальчыках, ета ён любіць. Хуць ты хадзі піряд ёю ны задніх лапкых, усёдно бўдзіць бріха́ць, так ня бойдзіцца. Прівык, каб усе гадзілі табе як скульі. Нягож, зыхацеў, каб яшчэ я табе гадзіла як ліхой скульі.

82. Галава́

галава, частка цела чалавека — лазбе́нь г., пагардл.; башка́, мазкаўня́ г., іран.; кацяло́к, чарапо́к, чарапа́нка, шалаба́нка г., груб.; кўмпал г., інішаск., зневаж., адзінк.

Вы́мыла гылаву, цяпера сяджу́, сушу́. Ні пыцстыўля́й лазьбе́нь, кылі хочыш, каб цэл быў. Башкою думый, раз ны пліча́х сядзіць. А мызкыўня́ табе нашто — дўмыць ці касмо́ўця насіць. Кыцялок ны плічах носіш — дык думый. Чырапок твой саўсі́м ні ва́ріць. Каб ты паду́мыў

чыріпáнкью, дык ба ні стаў так дзельць. Убіра́й сваю шылыба́нку, пакуля па ёй ні пупа́ла. Кўмпыл ны плічах носіш, толька ён табе ці нада.

83. Гарава́ць

гараваць, жыць у горы — мўчыцца *г. увесь час*; бédстваваць *г. страшэнна, кніжн.*; цярпéць, перажыва́ць *г. у нястачы*; страда́ць *г. працягла*; гора гарава́ць *г. востра*; гора мўкаць *г. у пакутах і нястачы*.

Ні гарю́й, ні стару́ха, на́йдзіцца хто-небудзь яшчэ і табе. Чаго ні было, а мучэ́ння хвыта́ла, мўчыліся, ніхто ні знаіць як. Васіль ня тэй чылабек, каб бедствыву́. Цярьпела дый гыварю сабе — хва́ціць; зы палку і прамаяму: «Ні хацеў жыць — вон с хаты!» Буду я дужа піржыва́ць із-зы таго біндавокыга. Стрыда́ю, што ніхто толька ні знаіць як. Було мне ач чаго горя гурюва́ць — пулучы́ла ізьвяшчэ́ння ны днаго, а ўскорысьці прішло ну другога. Мўкью горя ўвесь век, а ім хуць ба што, ні спыгыда́юць, ні пусучу́ствуюць.

84. Гарэ́ць

гарэць, спальвацца на агні — цьмець *г. без агню*; сіпець *г. (пра сырое)*; тлець *г. без агню*; капцець, капціць *г. з чорным дымам*; пыла́ць *г. вялікім агнём*; шуга́ць *г. вялікім полымем*; бушава́ць *г. вельмі вялікім і моцным агнём, іншаск.*; гудзець *г. вельмі моцным агнём з гудзеннем, іншаск.*; смылець *г. моцна, ярка*; кіпець *г. моцна, з сілай, іншаск.*

Гнілу́ю салому пытпалі́лі зь вечыра, дык ня столька гарела, сколька дыміла. Ма́мінька радзі́мыя, гарела неба сінія, гарела неба, та́іла, любі́ла, ды аста́віла. Паткінула таршын, ды сурува́тых, цьмеюць і ўсё. Ускінула асінывых палык, сіпяць, адзін дым. Гнілу́шкі, пырыхня, толька тлеюць. Сыры́я хрэ́пкі сасновыя кыпця́ць і кыпцяць, агню ня відна, адзін дым. Ні кіда́й смылякоў, капціць будуць, дымым усё возьміцца. Кусты пыла́юць, толька іскры́рья сы́пліцца. Шуга́ла нешта у бок Скви́раты ны паўнеба, аж кропна было. Смылякі бушу́юць, ажно ў ко́мін агонь ска́чыць. Ныкря́тылі на хворысьця смылякоў, прамая гудзя́ць. Су́чча вы́сыхла, смылі́ць — ні пуцступі́цца. Гумно было дужа смалістыя, а тут вецір, дык яно пря́ма кіпела.

85. Гатовіцца

рыхтавацца, рабіць падрыхтоўку — гатавацца р. досыць энергічна, гумар.; падгатаўлівацца р. загадзя; падгатаўляцца р. загадзя, абмеж.; прыгатаўлівацца, прыгатаўляцца р. крыху, абмеж.; збірацца, сабірацца р. дзейсна, інішаск.; рапярціцца р. энергічна, гумар.; шарудзіцца р. мітусліва, гумар.; шарахоніцца р. дзейсна, з шумам, іран.; харахоніцца р. дзейсна, з шумам, абмеж.; шаравацца р. спяшаючыся, гумар.; напараджацца р. у дарогу, іран.; трахтавацца р. карміць, частаваць, гумар.

Я дужа ня буду гатовіцца, сала нарежу, гуркоў выбіру, ніхай ядуць. Гутуваліся цэлую нядзелю. Дывай пыдгытаўлівыцца, у Ходысых поїзд ма́ла стаіць. Антон пычаў пыдгытыўляцца к свадзьбі. Ні цягні, прігытаўлівыйся, зразу посьлі абед а пыбягім. А што мне прігытыўляцца, пінжак на плечы — і ўся пыдгатоўка. Зьбірайся скарей, ра́зым пыбягім ны быльшак. Даўно сыбіраюцца к свадзьбі, ныгатовілі ўсяго ўсякыга. Ріпярціся, сяньня ж твой зьбіраўся пріціць с хлопцымі. Шурудзіліся, шурудзіліся — і на табе, ғырманіст паехыў у дровы. Як ён шыра-хоніўся: рыбы нылавіў у Сажы, пырасёнка зарезыў, гарелкі нукупляў — а яны ні заехылі. Відзіў, хырахоніліся, верна, ны запоіны. Выгладжыюцца, ма́сьлюцца, шуру́юцца і ў вакно пыглідаюць, а там дождж як зь відра льець. Куды ж сяньня ныпырядзіліся, ці ні ў Жыгалькі? Трахтуйся, госьці едуць, самыя ва́жныя твае.

86. Глядзэць

глядзець, накіроўваць погляд — паглядáць г. час ад часу; паглядываць г. урыўкамі, рэдка; прыглядáцца, прыглядывацца г. уважліва; углядáцца, углядывацца г. з напружаннем; узіра́цца г. з напружанай цікавасцю; любавáцца г. з прыемнасцю, асалодай; зерыць г. прыжмурана, неадабр.; зрэць г. са здзіўленнем, іран., абмеж.; лы́паць г. з неразуменнем, неадабр.; зы́ркаць г. час ад часу, злосна, неадабр., абмеж.; лы́біцца г. нахабна, асудж.; вытрашча́цца г. уважліва, асудж.; вылупля́цца г. уважліва, груб.; пялі́цца, пяліць зэнкі г. з большай увагай, чым трэ́ба, здалёк, асудж.; не звадзіць (не спускаць) вачэй г. неадрыўна, з зацікаўленасцю.

Глядзі-ка, там далжны быць пўкынкi, яны смашней, чым зь дзерiва. Пыглідаю, можа тога вірэзубыга увiджу.

Пыглядывый, я зы цябе ня буду глядзець. Ходзіць, усё нешта пріглідаіцца, што-то, знаць, шукáіць. Уніма́цільна, уніма́цільна пріглядывыўся, як што пызнываў. Што ты ўгліда́іся, — абыкнавенный сьвістун, рускусі — там чырьвяк. Углядывыйся — ні ўглядывыйся, нічога ня ўвiдзіш. Узiраўся ды ня ў тэй бок, а чэрня дызарезу нада. Любуiцца сваiмi сенцымi, давёў як яечка. Стыяў, зерiў нешта ны балота. Пыдажджы, мы яго уговорiм, ато ён ня хочыць зрeць. Стыяла тая дýлда, толька лыпыла. Збоку прiтулiўся, усё нешта зýркыў — то глянiць, то атвернiцца. Чаго ты лýбiсься, праскоўкi ня вiдзiў? — можыш сам пулучыць. Вытрiшча́іся, як нейкiй цяляпень пiрiяднiньскiй. Хто ня iдзець, ны кáжныга вылупляюцца, як людзей ня вiдзiлi. Нi пýлься, а пыдýдзi ды пыглядзi, як нада, а хочыш што скызáць, дык скажы. Лi прýсла стыялi i ўсё нешта пýлiлi зенкi у тэй бок, а тады шу-шу-шу адна другой. Нешта ты с Аняты вачэй ня зводзiш. Куды ня пойдучь, iна зь яго вачэй нi спуска́іць.

87. Гнаць

гнаць, прымушаць рухацца — турыць г. вельмi шпарка; кацiць г. вельмi энергiчна, iншаск.; перць г. груба.

Я гнаў скот у пастух i вiдзiў, як ета ў iх зывязывылыся сварка. Турi авец, хвáцiць iм капусту абгрызаць. Кацiла яго пiрiць сабою прýтым, пыкызала i вiчарiнку i вiчарiнышнiкыў. Пёрла б с хаты качу́лкыю, каб ногi дрынчэлі.

88. Гнiсць

гнiсцi, псавацца пры гнiеннi — тлець г., непрыкметна разбураючыся; тынець г. ад сырасцi; прэць г. ад сырасцi i цeплынi; трухлець г., прыкметна разбураючыся (пра цвёрдае); паракнець г. у паракню; трупехнуць г. да мяккасцi (пра дрэва); гарэць г. пры злежваннi ў сырасцi, выдзяляючы цяпло.

Бульба гнiець, нада скарей пiрiбраць. Пыглядзi-ка, пiрiбярi адзежу, цi ня тлеiць iна ў цябе. Бочка тынеiць у погрiбi, нада вiцiгнуць наверх. Ныкрятыла кучу ўсякыга шырабурья, преiць, ажно пáхнiць прелым. Трецьцiй год саломá ляжыць, трухлеiць. Лiжала куча сакi, пырах-

нела, дык пустухі пытпалілі. Крючча на крышы зыцікаіць кыла коміна і трупехніць. Зірняты ссыпылі сырымі,— гыряць.

89. Гора

гора, падзеі, абставіны, якія выклікаюць пакуты, нягоды — бяда, няшчасце г. нечаканае, у выніку якіх-небудзь здарэнняў; нядоля г. працяглае; бяздольле г. пастаяннае; безгалоўе, немярч г. раптоўнае, цяжкое; ліха, ліхалёцце г. злое; кара г. як пакаранне; трасца г. раптоўнае, прыкрае; напасць г. раптоўнае, вельмі прыкрае; нава́ла г. шмат; насланне, пракляцце г. як фатальная, непазбежная з'ява.

Якая ета горя ны маю гылаву́ — вума́ ні прыкладу́, У нас еткыя самыя біда тожа случы́лыся, гады трі ныза́д. Столька тае бяды, а ўбіва́іцца як німаведыма па чым. Нешта даўно мае ня пішуць нічога, каб якога нішчасьця у іх там ні было. Сколька ўжо ўре́мя — усё ў нядолі жывець. Прыжыла́ ў бяздольлі ат ра́ння ды зьмі́рка́ння. Аткуль якая бізгалоўя́ — усё ны мяне, усё ны мяне. Адно толька пі́ржылі, другая німяреч ныва́лілыся. Такая ўжо ліха сёлі́тній год ныва́лілыся, што прями́а ні знаю. Пыдажджы́, міне́цца ліхале́цця, як-небудзь пі́ржывём. Длі цябе ета нысты́яшчыя кара́. Ізноў тыкая ж самы́я трясца ныва́лілыся. Купіў ныпа́сьць ны сваю гылаву́, важу́ся цэ́лый дзе́нь як з бально́ю ску́люю. Еткыю ныва́лу сёлі́та пі́ржыла́, нікому ня зычу такога. Усе́дно як нысланне́ адно за дным ны мяне. Узноў ны мяне ета прыкля́цця: ё́н зьлё́г, адна пі́клуйся, хвыта́й ротым і носым.

90. Гра́зны́й

брудны, пакрыты брудам — кара́вый б., злубелы ад за-сохлага бруду; бру́дны́й б., кні́жн., абме́ж.; мурза́тый б. на твар; замурза́ны́й, абмурза́ны́й б. вельмі на твар; замурза́ны́й, абмурза́ны́й б. вельмі на твар, рэдка́ўж.; рудзя́ны́й б. да чарна́ты; зарудзе́лы́й, закарэ́лы́й б., пакры́ты застарэ́лым брудам; брудзя́ны́й б. надзвы́чай; закару́злы́й, каржане́лы́й б., пакры́ты вельмі застарэ́лым брудам.

Ні хадзі́ грязным, памыйся ды пі́рядзе́нься. Прыві́к хадзі́ць кы́равым, у баню ні дашле́сься. Пы́цягну́ўся некуды бру́дным, аж паце́кі пы шы́ка́х. Мурза́тыя-мурза́-

тыя бегыюць па вуліцы. Такей замурзаный ты са мною ня пойдзіш. Абмурзаный, кыравый неткуль чуць прыцягнуўся. І ўчора зумурзаны, і сяння еткій самы. Нямытыя, абмурзаныя, адны толькі вочы блішчаць. Некуды ўжо рубашку няздзімаць, рудзаны каўнер, вазмі другую. Уся адзежа зурудзелая, нада шчолык дзелыць. Ікаяны табе адзежа зыкарелая, яе ж ні дамыісься. Пыль, грязь, усё брудзаныя, ні намыісься і ні ныацьціраісься. На што ўжо што, а ны табе кожа прыма зыкарызлая. Выляюцца вун лі вугля твае транты кыржанелая.

91. Грубіць

грубіць, гаварыць грубасці — грубіяніць г. са скандалам, неалаг.; хаміць г. па-хамску, неалаг.; вока на кулак несць г. з нястрыманасцю.

З мылалества такей — кажному грубіць і ўсё. Малинькій быў ціхій, а цяпер грубіяніць, слова яму ні скажы. Папробый пыгварі зь ім — хаміць любому. Ніхай малы, ніхай стары, ён кажному вока ну кулак нясець і наўгрудкі кідыцца.

92. Грымець

грымець, раздавацца (пра гром) — стукаць, грукаць г. адрывіста; бухаць г. моцна, адрывіста; біць г. рэзка, адрывіста; трахаць г. рэзка адрывіста, абмеж.; стукатаць, грукатаць г. працягла, раскаціста.

Толька я прашнуўся, і пычало грімець. Стукыла, стукыла, а дождж так і ні сыбраўся. Глядзі, што дождж пройдзіць, даўно нешта грюкыць. Во ўжо бухыла ноч, я вачэй дайжа ні звіла. Нешта цэлыя лета б'ець, нейкія грозы сталі страшныя. Ой, як трахыць, як неба пупулам ськіпаіцца. Ну што толку, што яно стукочыць, кылі зімля пірсохла як камень, і дайжа ні прабрызніць. Крепка грюкутала ноч, а ўранні харошый прайшоў, ні забойны.

93. Гуртам

гуртам, некалькі чалавек разам — гуртом г., рэдкаўж.; гурбою г. значным; разам, умесце г., сумесна; кучаю, гамузам г. вялікім і неарганізаваным; роём г., мноствам;

саабшча́, саўме́сна *г. сумесна, руск.*; арце́ллю *г., зладжа-*
на; калякці́вам *г., зладжана, неалаг.*; талако́ю *г., спецы-*
яльна скліканым; ско́пам *г. вялікім, бязладным, рэд-*
кайж.; ара́птам *г., зладжана, уст., рэдкайж.*

Калі ім было дужа рысцаджывыцца, трошку глыда-
ну́лі ны хаду́ і гуртым пыдаліся ціраз речку. Гуртом ім
апетывыць етый чугунок раз-два. Ходзюць вун гурьбою
с кынца ў канец па вуліцы. Кылі разым возьмі́ся, дык
етыя палкі вам згуртува́ць і дзельцы́ нечыга. С пыдмі-
та́йлюю ўмесьці́ я і стыяць дайжа ні хачу. Цэлюю кучую
зыяві́ліся, вічарі́нык ім нехта нуспруўля́ў. Га́музым
вы́сунуць — дык ім тую бульбу схваці́ць і дзельцы́ нечы-
га. Прільну́лі ро́ім, глянь-ка, сколько коп пыста́вілі.
Проста табе нехта глузьдзі́ў, айдзе тэ́я карю́зьлікі
сыбышча́ возьму́цца. Хто там што саўме́сна дзельцы́
стані́ць — хлю́ндра, бэ́ньсь і бы́рдабы́н? Арце́ллю як
прільну́лі, дык і такую́ цэль бы́истра скла́лі. Дружны́ у
і́х народ, за ўсе́ ўсі́гда кылі́кці́вым бяру́цца. Ныляце́лі
тылако́ю, ны пы́ўднэ́ тae работы́ было. Во гыварі́лі, што
будзі́м ско́пым, — аж удва́іх яві́ліся, і большы́ каб ляль-
ка. Што ні бяру́цца дзельцы́, яны ўсі́гда ара́птым.

94. Дагляда́ць

дагляда́ць, ажы́ццяўля́ць догляд — прыгляда́ць *д. кла-*
патліва; глядзе́ць *д. час ад часу*; уха́жыва́ць *д. старанна*;
уха́джыва́ць *д. старанна, уст.*; валхві́ць, бянтэ́жыць *д. з*
асаблі́вым ва́жданнем (дзі́ця), неадабр.; ца́цкацца *д. з*
празмернай увага́й, неадабр.; ня́нчыць *д. з празмернай*
увага́й, іншаск., неадабр.; пе́сціць *д. з асаблі́вымі клопа-*
тамі і ласка́й; агляда́ць, абгляда́ць *д. утрымо́ўваючы.*

Ла́дна ўжо, едзь, па́ру які́х днeй і я буду тваю до́інку
дыглі́даць. Як ні прі́гліда́ю, а нешта дужа ні́ма я́блын-
кым расьце́нія. С самы́га ра́ньня лі́ яго ты́ўклэ́ся, глядзе-
ла, а тут на́да і на двор вы́скычы́ць гляну́ць, — ужо
абедзьдэ́я, а я і ні а́гріша́лыся. Каторы́ год ля́жыць
Хадоска пла́стом, меншы́я за ё́ю уха́джывы́ць. Так ужо
за і́мі уха́жывы́ю, што ім нічо́га ні на́да. Валхві́ла яго,
валхві́ла, дык ё́н і адзьдэ́ячы́ў. Ума́лку бянтэ́жыла —
ця́пера бянтэ́ж. Ца́цкыйся, ца́цкыйся, ду́мыш, яке́й
узны́к бу́дзіць. Ня́нчыла гадо́ў ды пяці́, з рук ні спуска́-
ла. Дзі́рвенцы́ так сва́іх ня песьцю́ць, як ты ду́рісься.

Злума́ла нагу, кавэ́нчыца, — і яе а́гліда́ю, і ў сябе ніхто
зы мяне ня зьдзельы́ць. Гады трі яе абгліда́лі, а тады
дычка пріе́хыла і зыбра́ла.

95. Дажы́цца

дажы́цца, дайсці́ да апо́шняга ў жыццё́вых патрэ́бах,
расхо́дах — дажы́ць; прыжы́цца, прычы́хацца д. дашчэ́н-
ту, іран.; дасту́кацца д. у вы́ніку неа́шчаднасці́, і́ншаск.,
асудж.; дасту́каць д. у вы́ніку неа́шчаднасці́, і́ншаск.,
асудж., абмеж.; прычы́гацца, дачы́гацца, прыдры́гацца
д. у вы́ніку безгаспада́рлівасці́, іран.; прычы́гаць, дачы́-
гаць, прыдры́гаць д. у вы́ніку безгаспада́рлівасці́, іран.,
абмеж.; даскака́цца д. у вы́ніку гульта́йства, і́ншаск.,
іран.; даскака́ць д. у вы́ніку гульта́йства, і́ншаск., іран.,
абмеж.; дакаці́цца д. у вы́ніку лега́думнасці́, асудж.; да-
тра́ціцца, датранжы́рыцца д. у вы́ніку непра́думаных
стра́т, асудж.; дайці́ць да ру́чкі д. канча́ткава, іран.

Скажы́ ты мне, ды чаго́ ты дыжыве́сься с такі́мі
зыма́шкымі. Што́ ты да́льшы сам сабе ду́мыш — дажы́ў,
куска хлеба́ ны ста́ле ні́ма. Дзельы́ць нічо́га ня хочы́ць,
дык пріжы́ўся — што́ то́лька на ё́м, то й быга́ства яго́.
Прычы́хыцца, бува́ла, бяз бу́льбіны сядзі́ць, — і ўсе́ гуль-
та́йства. Дасту́кы́сься і ў е́тым га́ду, як у про́шлым.
Дасту́кылі́ — жыву́ць як старцы са́прыныўскія. Прычы́гы-
ліся, што́ ніча́генічка́ ні́ма. Папо́мні́ця маё́ слова: дачы́-
гыці́ся — бу́дзіця бу́льбіну прасі́ць пазы́чыць. Што́, і ты
пры́дрыгы́ўся як Сі́мын лешчы́нскі́й. Прычы́гыла, што́
спы́днічэ́нкі незы́шта купі́ць. Дачы́гыш, што́ ні капе́йкі
ня будзі́ць, і я тады́ ні да́м: жы́ві як хочы́ш. Так ужо́
пры́дрыгы́ў, што́ да́льшы і на́да, ды неку́ды. А́дна ды́скы-
ка́лыся і дру́гая — і до́бра: буду́ць зна́ць як жы́ць на
сьве́ці. Пыля́дзіш — дыска́чуць, што́ буду́ць прасі́ць ны
абед. Што́, дыкаці́ліся — ны да́рогу прасі́ць на́да? Ды-
тра́ціўся, што́ капе́йкі ні аста́лыся. Ды́транжы́ріліся —
пяшкoм з Мугу́лёва каці́лі. Ну ўжо́, ка́жыцца, усё́: дай-
шоў да ру́чкі, да́льшы йці́ць неку́ды.

96. Далё́ка

далё́ка, на вялі́кай адлегла́сці́ — за све́там, за гара́мі д.,
за межа́мі бачна́сці́; у све́це, у бе́лым све́це д. недзе́
вельмі́; на краё́ свету́ д. надзвы́чай; блі́зкі́й (бе́лы́й)
свет, не блі́зкі́й свет, тэй́ свет, а́йдзе д. досы́ць; у ві́рах,

у віру *д. неапраўдана, нездав.*; нямаведама айдзэ *д. надзвычай*; даляко *д., руск., рэдкаўж.*

Я б так далёка нізашто б ні пашоў. Наша вўліца шурока, лентычкый ня зьмерііш, а мой мілінкый далёка, вічарком ня зьбегыіш. Айдзе тэя Сапрынывічы — за сьветым, каб туды ны вічарінку выпрывіцца. Зы гырамі тоя Бялішчына, што табе пывадырь нада. Айдзе у сьвеці тоя Яўкіна, мне да яго дыбірацца нада двоя судык. Айдзе ты яго будзіш шукаць у белым сьвеці. Ты, знаць, нейдзі жывеш ны краю сьвета. Блізкій сьвет Шамыва тоя, ні з маімі ныгамі туды йціць. Белый сьвет да тых Шырык, пакуль дайдзіш, дўху дасіся. Ні храбріся, ні храбріся. Зімоніна ня блізкій сьвет. Тэй сьвет выпрывіцца у Бялішчына. Айдзе тоя Пнёва, і там умудріліся пабыць. Жылі на хўтырі у віра́х, людзей жывых ня відзілі. У віру́ вун за Рослывым буду я цябе шукаць. Німаведыма айдзе пысяліўся, як бліжы места ні було. А мой мілый дыляко, дыляко на югі, пысабіця зыбываць, мілыя падрўгі.

97. Дарма́

бясплатна, без аплаты грашыма — д́арам, бясплатна; зад́арам б., малаўж.; за́дарма́ б., малаўж.; так, за так, за спасіба, за здарова жывеш б., неадабр.

Ні хачу́ я дайжа дырма́ тваіх цацык. Дывай ты мне д́арым яблыкі — я іх ні вазьму і ў рукі. Ну хто ж табе бісплатна ны бызари́ што аддасьць, там грошыкі пыдывай. Чаго йта я буду зы́дарым аддываць. За́дырма купі ў каго другога. Стыяў да вечыра і аддаў зы́дарма. Не, зыдырма́ і ў свайго дужа ня возьміш, тожа глядзіць: зыплаці. За што я тут буду грошы требывыць, так бярі. Зы так у свайго бацькі вазьмі, ён быга́т. Не ўжо, ня ждзжы, каб яшчэ зы спасіба і пырыся́т пулучыць. Любіў ба ты браць зы здарова жывеш.

98. Даўно́

даўно, многа часу таму назад — парадкам д. досыць; парадашна (га), ла́дна (га), каторая пара́ д. адносна; це́персь (це́перся), калі́, калі́ яшчэ, бог знаіць калі́ д. вельмі; пры цару́ Гароху д. вельмі, жарт.

Даўно ўжо таго Холды німа на сьвеці, а я як січас помню, як ён прістыўляў камедзію. Пырядкым як пашлі, ужо часы два бўдзіць, пыра б вярнуцца. Пырядышна ўжо як ня пішыць, ці піривялі куды, ці што. Пырядышныга як паехыў, січас далжон вярнуцца. Ладна ўжо бўдзіць, як я цябе ні сустрыкала. Ладныга як жаўрынкi пріляцелi, а ціплá пакуль німа. Цепірьсь ты ня быў у нас, мог ба калі і забежчi. Цепірься як пашоў, а ўсё ня чуць і ня чуць. Калі йта ён зыхрамеў і ўсё кáрствыіць. Калі яшчэ я надворья тоя сыбіраўся прібраць. Бог знаіць калі яны тáмыцька заселі — сідзяць, розбырышы п'юць. Ты яшчэ, відна, і прі царю Гароху варіла ў дырабкú, ніяк ны бызár ня вiбiрiсься.

99. Даць

даць, уручыць для карыстання — раскашалiцца д. до-сыць многа, iран.; раскашырыцца д. колькi трэба (пра скупога), iран.; разагнúцца д. колькi трэба (пра скупога), iншаск., iран.; аджалець д. са шкадаваннем, iншаск.; пiхнуць, торнуць, торкнуць д. для прылiку, iншаск., нездав.; уручыць д. непатрэбнае ўрачыста, iран.; удружыць д. зусiм дрэннае або непатрэбнае (пры сяброўскiх адно-сiнах), iран.; усúнуць д. непатрэбнае, iншаск., неадабр.; сúнуць д. хаваючыся, iншаск., неадабр.; усучыць д. непатрэбнае падманам, iншаск., неадабр.; уперць д. непатрэбнае падманам, iншаск., груб.; уцúргаць, удзудзúрыць д. зусiм непатрэбнае, груб.; наградзiць д. клопатнае, турботнае, iншаск., iран.; атвалiць д. многа, д. мала, iншаск., iран.; падараваць д. як падарунак.

Хто табе даў пыпрáньнікыў? Ўзялі брата у сылдаты ўзялі ў кывалерію, далі серыга кыня, далі шынель серыю. Жджы, Стыхвáн табе рыскышалiцца. Рыскашырi-лыся на свáдзбi, руб пудурувала. Пітрачок ні такей чылавек, ні рызагнецца дужа. Як жа ета ты аджалела, карюзлыя еткыя, стырасьвецкiй камлёт? Пiхнула булку хлеба: iдзi. Торні ў руку пы бырáнку, нiхай бiгáць на вулицу дый грызуць. Дзiцёнку што торкнуў у руку, абы нi пiшчэў. Што ж табе зы пыдáрык уручылі? Што ж ты такая удружыў свайму прiяцiлю, нешта гыварiць сты-дзiцца. Усúнула мне трáпык, куды зь iмi дзiвáцца. Сúнуў — нá табе, божа, што мне нягожа. Усучыла гыр-лáч мылыка: нясi, — а мне па вулицы несць. Мы дужа й

ні хацелі браць тае аўцы, а ён ныстаў, ныстаў: «Бяріця, бяріця»,— так і ўпёр нам. Ны бызэрі ўсяк буваіць: то купіш што харошыя, а то ўцўргыюць якую дрянё і ні рызьбяресься зразу. Пыраска усігда удзудзўріць пасвойму: на табе, што я выкідаць дўмыла. Ныградзілі — сколька тае солі і тая с сурком. Атваліў жа ты старым грошы: сыты будуць і надзеты. Склаліся ўтраіх ці ўчыцьвярых і пудуравалі ёй ны свадзьбу цілівізыр.

100. Дзэлаца

рабіцца, адбывацца ва ўнутраным стане асобы — тваріцца, завярацца р. працяглы час; дзяцца р. часамі; адхадзіць р. увесь час, іншаск., неадабр.; станавіцца, падскакываць р. выпадкова, іншаск., неадабр.; утварацца р. часамі, кніжн., неадабр.

С табою, хлопіц, нешта дзельніцца, што цябе ні дашлесься і ні датўркыісься. Дакуль дурутá ў табе будзіць тваріцца, што ты і вўхым ні вядзеш, калі табе гаворюць. Дуры ў табе зывірыюцца, толька я іх скоро вўгыню, як вазьмў вярёўку ці хлыбазіну. Што зь імі тама дзеілысья, — глянула я: усё піравярнута дыгары ныгамі. Што табе атходзіць, гўльма дзень прі дні гуляць. Што яму там становіцца і чаго? Узноў ім нешта пыцскакыіць. Ікая табе халера утвыряіцца, што ты места сабе ні найдзіш.

101. Дзёшава

танна, за вельмі нізкую плату — дзешава; дарма, дарам т. зусім, іншаск.; нядорга т. парайнальна; ніпачом, нізаштó (нізашта), нізаштачка т. вельмі; за бясцэнак, ні за панюх (нюх) табакі т., з мізэрнай платай; па дзяшоўкі т. выпадкам; за паўцаны т. вымушана; жалься божа т. шкадуючы; на вецер, дзяшэўлі (дзяшэўшы) паранай рэпы т., за пустую плату.

Цябе я знаю, ты дзёшава дужа ні прыдасі. Дзешыва купіў бульбы: многа було. Купіў бульбы пряма дырма — па сорык капеік за пуд. Дарым ціплят нукуплялі — многа нынясьлі, а торгу ніякыга. Да не, нядорга зыплацілі, пряма ў рукі пупаў пацўцёлык. Повін бызэр быў жыта, цына спала, аддывалі ніпачом. Купіў пырасёнка пряма з рук нізашто. Ніхто нічога ні суліў, прішлося нізашта аддаць. Пыдвязло табе: нізаштычка купіў еткіх достык.

Я табе гыварю, ні вязі сяння пырысът: ці зы бясцэнык аддасі, ці нызад прывылакеш. Аддаў мякіну ні зы панюх тыбакі. Ні за нюх тыбакі прыдаў цубулю тваю. Яно ж так, буваіць, пупадзецца, і пы дзяшоўкі кúпіш. Ямень сяння зы пыўцаны аддыва́лі, — столька было. Ні было бызару, усё жа́лься божа прішлося аддыва́ць. Курей я тваіх аддаў на векі, ніхто іх браць ня хочыць. Ціляты былі дзяшэўлі па́ріныя репы. Якей там торг, аддыла́ во ўсё дзяшэўшы па́ріныя репы.

102. Дрыжа́ць

дрыжаць, калаціцца цэлам — трэсца д. моцна; калаціцца д. вельмі моцна.

Стыяць, дрыжа́ць, а ў хату пагrecца ні загоніш. Пірі-калелі, аж трясúцца, зуб на зуб ні пыпыда́іць. Вот вы ж і ўчора кылаці́ліся, і сяння пы-чылавечыскі ні надзеліся.

103. Ду́жа

вельмі, у вышэйшай ступені, меры — парáдкам, здрава, сільна в., але нетэрмінова; край, кра́йня, горка в., тэрмінова; конча в., уст.; бязмерна в., абмеж.; чартоўскі в., руск.; пільна, дазарэзу, да смерці, як раз хлеба ўкусіць в., неадкладна; як піць даць в., рэдкаўж.

Ду́жа б хацела пабы́ць у сваіх і атырва́цца ніяк ні магу: усё хызáйства і хызáйства. Зымарі́ліся пыра́дкым, сьпяшы́лі, ні мінуты ні ддыхну́лі. Здорыва зыхацелі есьць, дарога ла́дныя. Сільна хацеў паехыць ны шахты, а тут у сям'е тыка́я нязыда́ча, — ні паехыў. Ну што ты ны быза́р, я край хачу ў ягыды зьбегыць: нада і пусушы́ць, і на-стойкі пыста́віць. Крайня ў Віхряны атвярну́цца нада. Кукшуны́ пашлі па целу, горька нада баню ныта́піць ды выпы́ріцца. Конча хацеў схадзіць к Пына́сывым, а тут сырва́лыся зь естым лесым. Абея сьпяшы́лі пряма бяз-мерна, дык і пыгыварі́ць ні прішлося. Ого, у вас тут чар-тоўскі хырашо: і лес, і ріка, і воздух хуць еж. Пільна, пільна нада було б увідзіць айдзе Гаўрі́лу. Мы дызарезу хацелі устрэ́ціць вас. Сялёдку зьеў, ды сульнува́тыя, піць зыхацеў да сьмерці. Мне ж як раз хлеба ўкусіць нада зьбегыць за Сож к сваім. Як піць даць карову купі́ць нада, з ма́лымі біз мылы́ка ні прыжывеш.

104. Дух

присутнасць пры непажаданасці — званне п., іран.; пах п., груб.; прысутствія п., руск., іран.

Ні хачу даўжа дўху яго ў сваёй хаці. Убіра́йся етыю ж мінуту, і каб твайго звáння тут большы ні было. А я гыварю, яго паху ў мяне зь естыга дня ня будзіць. Ой, як яно мне важна тут, яго прісу́ствія.

105. Душа́

душа, жыццё ў слабога, хворага — дух д., іншаск.; чар д. у вельмі слабога; звáнне д. як адзінае, што засталася, іншаск.

Толька што яшчэ душа́ дзяржы́цца ў целі, а так ён ні жылец. Вы́сых, вы́пітрыў, у чым тэй дух дзяржы́цца, а ду́роў ні кіда́іць. Я ж гыварі́ла, айдзе тэй чар будзіць дзі́ржа́цца, хадзіў, як жывэй мярцьвец. Адно звáння, што мальчы́на, ды вочы блішчаць, а есьць нічога ня есьць, носі́цца аць ці́мнá ды ці́мнá.

106. Ёздзіць

ездзіць, перамяшчацца пры дапамозе сродкаў перамяшчэння — ката́цца, ката́ць е. дзеля прагу́лкі, без мэты, іншаск.; раз'язджа́ць, раз'язджа́цца е. у розныя месцы дзеля забавы, іншаск., неадабр.; раскаты́ваць, раскаты́вацца е. дзеля забавы, пы́шна, іран.; калясі́ць е. шпарка без мэты ў розныя месцы, асудж.; насі́цца е. шпарка, іншаск., неадабр.; лёта́ць (лята́ць) е. вельмі шпарка, іншаск.

Відзілі яго, ездзіў нешта па полю, зразу пы́т Пі́рэдні́на, а тады ў бок Лешчы́нкі паеху́ў. Кыта́іцца увесь дзень ны лісапе́ці. А што яму дзелы́ць?— кыта́іць сабе і знаць нікога ня хочы́ць. Куды такой ляпё́хі рызы́джа́ць вярхо́м? Рызы́джа́іцца ла́нка сы сваім мужу́ком, гресьць і́ціць ня йдзе́ць. Калі мне ёсьць рыска́тывы́ць, работа гарі́ць. Як жа я прімо́ўчу, калі рыска́тыю́цца, а ты на іх і́рвьі́ся. Кылясі́ць ты ўжо дужа ладна наўчы́ўся, каб работы́ць так. Глядзі́, будзі́ш так насі́цца — зьверні́ш гылаву. Лётылі́ усю ноч пы́ Пы́дгара́дзье́дзю. Чаму ім ні літа́ць — ко́нь разье́ўся як ля́лька і са́мі вы́гулі́ліся.

есці, прымаць ежу — кúшаць е., руск., іран., абмеж.; жвяліць е., бяззуба комкаючы; ша́маць е. жвава і старанна; га́маць, га́мкаць е., дзіц., ласк.; ліза́ць е. мала, перабі́рліва, неадабр., і́ншаск.; куса́ць е. крыху, і́ншаск.; аграша́цца е. пасля сну, гумар.; хру́паць е. з хрумканнем, і́ншаск.; хру́мкаць е. паволі з хрумканнем, і́ншаск., ласк.; храпата́ць е. з моцным хрумканнем; руба́ць е. вельмі энергічна, неалаг., рэдка́жж.; муры́жыць е., мучаючыся з кавалкам; грызць е., скрабучы кавалак зубамі; масоліць е., возячыся з кавалкам, пэ́чкаючы яго, неадабр.; дзе́ўбць, дзяўба́ць е. старанна, але маленькімі кавалачкамі (звычайна дзяцей), і́ншаск.; упі́сываць е. старанна, апеты́тна і прагна, і́ншаск.; уплята́ць е. прагна, спешна, неразборліва, і́ншаск.; аплята́ць е. вельмі прагна, спешна, неразборліва, і́ншаск.; наварачываць е. многа, іран.; камса́ць, камсі́ць е. добра, старанна, гумар.; камка́ць е. старанна густое, камякаватае, і́ншаск., іран.; комкаць е. энергічна густое, камякаватае, і́ншаск., іран.; тоўч е. густое з прагнасцю многа, і́ншаск., іран.; укла́дываць е. размерана, грунтоўна, і́ншаск., іран.; малоць е. бесперапынна і хутка, і́ншаск., іран.; мяжджу́ліць е. многа, груба, без разбору, іран.; малаці́ць е. многа і хутка, і́ншаск., іран.; мясі́ць е. многа, мягкае, і́ншаск., іран.; церабі́ць е. часта з стараннем, і́ншаск., гумар.; жраць е. многа са сквапнасцю, груб.; лопаць, трэ́скаць е. хапаючыся, і́ншаск., груб.; пурга́ць е. вадкае хапаючыся, груб.

Ні прісі́лівыі ты мяне, есць я нічагенька ні хачу. Усты́вай, мой пан, кúшыць ныгатоўліна і пыда́на. Айдзе мне тую ска́рінку зьесьць, мя́куш трошку жвялію. Ша́мыць і ша́мыць міску за міскаю. Га́мый, га́мый, я табе місы́чку пы́дзяржу́. Хадзі ка мне ны калені, бў́дзіш га́мкыць. Ско́лька ты бў́дзіш ліза́ць, ці мне ў́ремя сты́яць, ждаць цябе. Позна ў́жо, нада было б куса́ць. Я дык яшчэ ні а́гріша́лыся. Хру́пый, хру́пый, быра́нкі дужа сма́шныя. Зра́зу дзічы́лыся, а тады асвоі́лыся, дывай хру́мкыць пячэ́ння. Чу́іш, як кошка храпочыць пат печчу нейкаю птушку. Дывай-ка мы будзі́м руба́ць с табаю. Муры́жыць бру́квіну, ажно засопся. Што ні дасі, усё грызу́ць, — еткыя ара́ва. Што ты столька масолі́ш, зье́ў і пашо́ў. Пысы́дуць кыла мі́скі і дыва́й дзе́ўбць, абалью́цца кругом. Ча́го там гыва́ріць — дзіўба́юць, то́лька гатові́ць

спруўляйся. Што ні дасі, упісываюць пыччыстую. Уплітаюць ладна, нечыга богу гряшыць. Сідзяць удваіх ныд гаршком, аплітаюць, аж зу вушамі тряшчыць. Нывырачыць адзін зы траіх, праўда і зьдзелыць што, кылі возміцца — работа гаріць у руках. Кымсаіць, і кымсаіць, і кымсаіць, калі ты ўжо ныясіся. Камсіў ба і камсіў цэлый дзень бісьпірістанку. Што ні дасі, кымкаіць і кымкаіць, будзіць час сядзець. Комкыіць куряціну пряма с кысьцямі. Сядзіць, таўкець сабе бульбу і таўкець і яшчэ мурлычыць нешта, длі яго ж ета ноў. Уклáдыіць здорыва, зы дваіх зразу, а ўсё маліцца. Што ні дай, будзіць малоць, аж нос гнецца. Мяджджуліць тую бабку, толька пыдывай. Што ім дзелыіцца, малоцюць ладна. Як сядуць удваіх мясіць — чугункá мала. Толька атойдзіць, кáжыцца наеўся — не, ўзноў бягіць, і дывай цірябіць. Жраў ба й жраў і ўсё зь яго мала. Сколька б ты лопыў, каб табе пыднасіў і пыднасіў. Трескыіць дык трескыіць, верна, ўпіцярых зь ім ні справюцца. Во ета пўргыіць, чугунок-вядзернік зразу апыражніў.

108. Ёхаць

ехаць, рухацца пры дапамозе сродкаў перамяшчэння ў адным кірунку — каціць е. шпарка, бадзёра, іран.; смаліць е. вельмі шпарка, з імнэтам, іншаск., іран.; грывець е. шпарка, з стукатам, іншаск., іран.; (і)мчацца, (і)мчаць е. шпарка; несца е. вельмі шпарка; ляецць е. надзвычай шпарка, іншаск.; трўхаць е. павольна (на кані); цягнуцца е. павольна, стомлена (на кані); гудзець е. з шумам, іншаск., іран., абмеж.; лескатаць, дрынчэць е. з грукатам, звонам, іншаск., неадабр.; перць е. напралом або празмерна шпарка, іншаск., асудж.

Я відзіў, як вы міма ехалі, хацеў гукнуць, ды ні пасьпеў. Коцюць адзін за дным, зыдываньня — куды там! Так ужо смаліў і ні на кога ні глядзеў, як піряд ім нікога і німа. Толька паехыў — гріміць нызыд: грошы забыў. Узноў імчыцца нызад, ну й дыкаріцільний хлопці. Толька паехылі—гляджу: мчацца нызад, дык у мяне і серца ёкнула. Куды йта імчаць Вірькііняты? Вірьхамі мчалі некуды у бок Жыріціна. У мяне зразу вомырык ба стаў, каб так ніслася. Мурзалей ты йшчэ ляець так, як Пітрачок лётыіць. Куды ты трюхыіш, ці ня к цёшчы ў госьці? Цягнуўся на нейкім лубакў — ныга зы нагу

чыпляіцца. Глянула ў вакно — гудзяць некуды ны ліх-кавой. Так ліскытаць — айдзе ж тая дзіржава будзіць у калёсах, і каткі рассыплюцца. Дрынчыць пу бургунах наўскыч, а там бургуныя — толька гылаву злумаць. Ні глядзіць, куды ён едзіць і што ён едзіць, прець ныпрямік — і большы нічога.

109. Жалець

шкадаваць, выяўляць спагаду — шкадаваць ш., кніжн., рэдкаўж.; божкаць ш. крыху або прытворна; убівацца ш. вельмі, іншаск.; дрыжэць, трэсца, калаціцца ш. празмерна, іншаск., неадабр.

Разьві ты дужа жалеіш, што ён паехыў. Шкадую, што так выйшла, толька што ж ты здзелыіш. Ня божкый ты, ня божкый, тваю жалысьць кажный знаіць. Я асобінна ні ўбіваюся, сыбраўся іціць — ідзі. Дрыжыць над ім, каб і на вуліцу ня выскычыў, і вады ня выпіў, — нічога. Так ужо іна над ім трясецца, так жалеіць, як ён рассыпліцца ці рыстаніць. Ну чаго ты калоцісься так, зь ім жа нічога ні случылыся і ні случыцца.

110. Жывот

жылот, частка цела — пўза ж., іран.; бру́ха, трабу́х ж., груб.; бўбен, бараба́н ж., іншаск., гумар.; ночвы, начоўкі ж. вялікі, іншаск., гумар., іран.; утроба, чэрава ж. вялікі, руск., неадабр., рэдкаўж.

Чуць зьеў толька трошку ні так, жылот січас хвытаіць, і што зь ім толька зывіраіцца. Нугудуваў сабе пуза, нічога ня дзелючы. Таўсыценный-таўсыценный, брюха тоя вісіць цірязь ремень. Адгудуваў сабе трябу́х, нечыга скызаць. Наб'ець свой бў́бін чым пупа́ла, ходзіць — ня спышыцца. Набіў сабе бырыба́н, пыўвядзернік капўсты убўхыў. Во ета ночвы, як ён толька носіць такея. Твае начоўкі напоўніць — нада ні абы-якей чугунок убўхыць. Здаволіў сваю утробу, сыт. Відзіш, рузгудуваў чэріва, пудоў ны пяць сала, а можа й большы.

111. Жы́рный

сыты, укармлены з выгляду — глады́й с. роўна, у адносінах да чалавека, іран.; сы́тый, спраўны́й с. умерана, моцны фізічна; поўны́й с. умерана, здаровы; тўчны́й с.

вельмі, з тлустасцю, руск., рэдкаўж.; адкормленый, раскормленый с. вельмі, часта іран.; ажырэлый, аплыўшы с. празмерна, неадабр.; таўстамясы, таўстапұзы, таўстабрұхій с. празмерна і тоўсты, груб.; як налітый, як наліваны, як перавязаны с. вельмі (пра дзіця, пад-ростка); як лялька с. і выпешчаны; як клёцка с., невялікага росту; як слімень с. вельмі, гультаваты, неадабр.; як вапёр с. празмерна, іран.; у ціле с. умерана, моцны целаскладам; у шкуры не месціцца с. вельмі, здаровы, неадабр.

Ай, калі ўжо хто цірашчұр жырны, ці мыладэй, ці старый, дык ня дужа хырашо. Каціў пы дзяреўні, конь глэдкі-гладкі, аж блішчыць. Прыехў сыты, нябось троху пудуреў ды абрузуміўся, жывець — чорт ні бярець. Знаць, корміш ладна, што ён у цябе такей спраўны. Некуды ны Кыўказ ездзіў у вотпуск, прыехў поўны, чысты. Стаў тучны, разбұхыўся як кыбан. Што таму шкарюдніку, аткормліны, глэдкі, толька пасьвістывыіць. Відзіла ўчора Трыхвынка: такей раскормліны, што прыма хуць ты на ім сала крой. Куды ўжо такому ажырэлыму быць, ета ж хадзіць дайжа цяжка. Кісель увесь аплыўшы, ходзіць, толька сапіць. Ідзі ўжо, йдзі дыглідай свайго тыўстымясыга, ато ён ні дагледжын. Ніканешня таму тыўстапұзыму клявёц дываць: згыркыіць. Лявон ты тыўстабрұхій, во хто ты, і большы ніхто. Ладны кырапұз, увесь як налітый, ручонкі тэя, як пірвіязыныя. Прывазіла сваю дзяўчонку зь Лінінграда, — як ныліваныя. Відзіла яе мульчугана: як пірвіязыны. Рыскарміў карову па сьцежках ды кынаўках, стала як лялька. Ні гарюй ты ўжо, ні гарюй пы сваёй, іна як клёцка. Рузгудуваўся, як сьлімень стаў. Устреціў яго ну лугу — ішоў ужо такей, як вапёр. Сёліта коні у целі: сена хвытаіць, ды яшчэ аўса пыцсыпаюць патроху. Разьёўся — стаў, што ў шкуры ня месціцца.

112. Задзержка

затрымка, запынак у выніку перашкод ці непаразуменняў — загваздка з. нечаякая і складаная; затор з. на доўгі час; заміна з. кароткая; зацяжка з. з валакітай; закавірка, закавірына, закавічка, закавіка з. прыкрая.

Я думую, задзержкі ніякія ня будзіць, зразу пулучу

ўсе дукументы. Каб жа мне знаць, што тыкая за́гвызд-ка палучыцца, нядзелю б якую піріждаў. Што там у цябе затор с куплю пулучыўся, ці можа раздумыў. Нібыльшая заміна выйшла, нада айдзе грошы пірхваціць. Я ж ні прадвідзіў такея зыцяжкі. Усё хырашо ішло — і на табе, зыкавырка пьд канец. Зыкавырина выйшла: ні там пічаць пыставілі. Каб ня ета зыкавырка, я б даўно быў на месцы. Ён табе пацстроіць зыкавыку, і нічога ня зьдзельыш, будзіш глядзець толька дылыпыць, як мыла зьеўшы.

113. Задзэць

закрануць з ушчамленнем годнасці, гонару, самалюбства — затронуць, тронуць з. злёжку; зачапіць з. адчувальна; забосць з. моцна, іншаск.; заесць з. глыбока; замўліць з. журботна, іншаск.; узяць (задзэць) за жывое з. балюча.

Гыварі што хочыш, ета мяне нісколька ні зьдзэць. Нябось, затронула, кылі скызалі ёй пры Хвядоську. Можа, троху й тронула, толька ня думыю, каб дужа. Я знаю, што яго зачэпіць: зывядзіця рызгавор пры Машу. Нешта цябе ладна зыбрало, што цірыз ноч выпрывіўся ў Лідагошча. Тут ужо яго заела, чуць зьдзержыўся. Што табе так замўліла ў тым горыдзі? — верна, устреча цірызшчур важныя. Што, і цябе узяло зы жывоя, ня выдзіржыў? Задзела зы жывоя, ну толька віду ні пыказыць.

114. Задрамаць

задрамаць, упасці ў дрымоту — задрамнуць, уздрамнуць з. на кароткі час; прыдрамаць, прыдрамнуць з. лёгка, на зусім кароткі час; прыкархнуць з. у зручны момант.

Зыдрімаў, зыдрімаў, а тады заснуў і прыспаў да вечыра. Якей там быў сон, зыдрымнуў адну мінутку. Пьднімі вун пасыцілку, уздрымнеш трошку. Прілёг, думыў хуць прідрімаць, дык ці яны ж дадуць спакою. Што ты дужа будзіш дзельць, прідрымні. Толька прікархнуў, ужо будзюць: устывай, а я выбіўся са сну — вачэй ні магу ўзьняць.

115. Зайціць

зайсці, прыйсці мімаходам, выпадкова, ідучы з іншай мэтай — забежч з. спяшаючыся; заскачыць з., вельмі спяшаючыся, на вельмі кароткі час; заглянуць з. на вельмі кароткі час; заглянуць з. на вельмі кароткі час, малаўж.; завярнуць з. выпадкова; нос паказаць з. дзеля прыліку.

Сяньня трошку раншы выбрылыся дый пы дарогі к сваім зыйшла. Ай, якая госьці, забегла, глянула, як іх тама здароўя. Зыскачы-ка ты пы дарогі к Дзімідзёнку, зыбярі вогылыва. Во, тыкі і ты зыгляну́ла, выбрыла часіну. Нада б трошку у хаці прыбраць, можа свае зыглянуць. Ні разу ні была, а й тая хлюндра зывярну́ла. Якая там зыхадзіла, так, нос пыкыза́ла, можа мінут пяць пысядзела.

116. Закрычаць

закрычаць, пачаць крычаць — загарлаць, загарла́ніць, загарлапа́ніць з. вельмі моцна, груб.; зарэўць з. дзіка, іншаск., груб.; разінуцца, разявіцца, раззяпіцца, расчыніцца, распасцерцца з. вельмі моцна, іншаск., груб.

Усё муўчаў, а як яго затронулі, нябось ты, зыкрічаў. Узноў зыгрла́лі, ні мінуты ім ні айдзе спакою німа пабыць ціха. Выйдзіць ны гарод, як зыгрла́ніць, усе сьмяюцца. Якей сход, Мікіта зыгрылпа́ніў, слова ні даў скызаць нікому. Чаго цябе хвыта́іць, — зареў, як цябе резыць сыбра́ліся. Як пычану́ць, як разінуцца, адна хырашо, а другая яшчэ луччы. Ну чаго рызяві́лыся, режыць хто ці што. Ета ўжо Мікіла́іха рызязпа́ліся, большы ніхто так ня можыць. Як рышчыні́ліся пысярэд, ажно поля тряшчэла ат кріку. Пыдажджы, пачу́ш, як рыспастрецца с крікым пря́льля.

117. Заліць

заліць, пакрыць вадой — затапіць з. значна; паняць з. нязначна; пакры́ць з. значную прастору, кніжн., рэд-каўж.

Сёліта ладна зылі́ло лугі, трыва дылжн́а быць. Ет-кыю траву зытапі́ла, што дажджы надзелы́лі пысярэд

лета. Усе курганкі пыніла выда і зілянцы пыплылі. Пыдзь дзяреўню рызьлілося, а луг увесь пакрыла, толь-ка кўсьцікі тырчаць.

118. Занепагодзіцца

занягодзіць, устанавіцца дрэннаму надвор'ю — занепагодзіць, закулáжыцца з. з прыкметай працяглых дажджоў; заняна́сціцца, заняна́сціць з. з дажджом; раскулáжыцца з. з прыкметай дрэннага надвор'я; разнепагодзіцца, разняна́сціцца з. надоўга; задажджыцца, задажджыць з. дажджамі; раздажджыцца з. працяглымі дажджамі.

Глядзі, што зыніпагодзіцца: і ластыўкі апусьціліся к зямле, і пітухі крічаць як на дождж. Думылі, ужо дажджы пірісталі, а яно ўзноў зыніпагодзіла. К вечыру зукулáжылыся, пасіціў дождж. Зыніна́сцілыся і, відна, надоўга, сена можаць пагнісьць. Ну й зыніна́сціла, ня вьлізьць нікуды. Рускулáжылыся, во ўжо трецьцый дзень усё мякніць. У самыя жніво рызьніпагодзілыся нядзелі на дзеве. Помніш, летыся як рызьніна́сцілыся, трыва пыгніла ў пакосых. Як зыдажджылыся, дык усё ета ўремя Стыхван у нас ня быў. Толька скасілі луг—і зыдажджыла. Як рыздажджылыся, дык і рыздажджылыся, і рыздажджылыся і калі хуць трошку нацьціхніць.

119. Заплаціць

заплаціць, аддаць за купленае пэўную колькасць грошай — аддаць, падсунуць з. не таргуючыся, дорага, іншаск., неадабр.; уперць з. вельмі дорага, без патрэбы, іншаск., неадабр.; уваліць, убўхаць з. надзвычай дорага, неадабр.; уцўргаць з. неабдуманая надзвычай дорага, неадабр.

І дорыга зыплаціў, і пырасёнык ніважны: есьць ня дужа хочыць, глядзіць, каб мылыка лінуў ды лінуў. Паўсотню аддаў зу пулушубык, ды яшчэ мыгарыч рысьпілі. Ныпрасна ты столька пацсунуў, ён ба многа спусьціў. Упёр нізашто дзьевесьця рублей, тут красныя цына паўсотня. Уваліў зы сыпагі семдзісят рублей, ну, думую, на век хваціць, а пыглядзеў хырашо — у левым дзірічка. Хуць убўхылі зы карову нямерныя грошы, зато, праўда, мылыка хуць заліся і дужа жырныя. За што ж ты уцўргыў пяцьсот рублей, етый жа хвост ны мяса здаць — і ці возьмуць.

120. Заснуць

заснуць, упасці ў сон — уснуць з., руск.; захропсець, захрапець з. з храпением; задаць храпакá з. з асалодай, жарт.; звесць вочы (вачамі) з. на вельмі кароткі час.

Дождж, ляж дый засьні, дзельцы усёроўна нечыга. Думыў, трошку пыляжу, а тут зразу зыдрімаў, а патом і саўсім уснуў. Лёг і захроп як пнянку прыдаўшы. Адзін зыхрапеў і другой усьлед, а скот ні выгынён. Ладна зыдаў хрыпыка, паўсудык—ня меншы—спаў. Толька зьвеў вочы — чую, сморьгыць: устывай, устывай. Якей тут сон, трошку вычамі зьвеў і ўсё, з малымі дужа ні засьнеш.

121. Застаўляць

примушаць, ужываць примусовыя меры — зацяваць п. настойліва і нецярпліва; прысіліваць, прыцясняць п. настойліва (пры пачастунку); прыганяць, паганяць п. настойліва, іншаск.; налягаць, прынуджаць п. настойліва; вынуждаць п. настойліва, малаўж.; няволіць п. наперакор жаданню; пароць, падпáрываць п. катурхаючы, іншаск.; шаваліць, шавяліць п., злёгка напамінаючы (звыч. пры пачастунку), іншаск.; пашавáліваць, пашавéліваць, падшавáліваць, падшавéліваць п. злёгка, напамінаючы перыядычна (звыч. пры пачастунку), іншаск.; стаяць над душою, не даваць дыхнуць п. неадчэпна; гнаць у кáрак (шыю, сугон) п. настойліва і груба.

Нада зыстаўляць, прівучаць патроху к рабоці. Цябе кылі ні зыцівай, дык ня выйдзіш с хаты дайжа скаціні паткінуць. Ні прысілівайця мяне, хлопцы, я ўжо большы ні піць, ні есьць і ні хачу, і ні магу. Прыцісьняй, прыцісьняй, ніхай закусыюць. Што ты мяне прыгынэйш, ці я ў чужых, ці што. Пыгынэйць старэй, дыхнуць ні даець. Пычыла нылігаць, дык я і ўзяў. Я цябе дужа прінуждаць ні стану, ня хочыш — ні бярі. Ну хто ж цябе вынуждаў браць Тánічку, на ком хацеў, на том і жаніўся. Дужа я цябе няволю, што хочыш, то й нызівай. Парі іх, парі, ніхай яшчэ пы чаркі нальлюць. Пытпáрывыў, дык вісялей ішло дзела. Цябе ні шывалі — і ў рот нічога ні ўкладеш. Ну няўжэлі ж і цябе шывяліць нада, ты ж ні ў чужых людзей. Пышавáлівый, твае госьці саўсім заснулі. Нада пышавеліваць, вісялей бўдзіць. Пышышавáлівый,

вісялей дзела пойдзіць, скарей. Нада хуць трошку пычшавелівыць. Ну як ба ж я ні ўзяў, кылі яны стыяць нуд душою: бярі і бярі. Зь ёю работыць ні ў карты гуляць, іна табе дыхнуць ні даець. Дужа я цябе стану гнаць у кáрык. Ён такей — гані ды гані ў шыю. Я ўжо іх дужа ў сугон ні гна́ла.

122. Заста́ць

застаць, паспець сустрэць, убачыць — заспець, заскачыць з. *перад самым адпраўленнем*; *захваціць, засцігнуць* з. *раптоўна*; *захапіць* з. *раптоўна, рэдкаўж.*; *паймаць, спаймаць, злавіць, папа́сьць* з. *шукаючы, іншаск.*; *зашчўчыць* з. *выпадкова ў патрэбным месцы, жарт.*; *накрыць, засту́каць* з. *на месцы злачынства, іншаск.*

Во хырашо, што я зыста́ла вас, хуць пыгаворім разым, даўно ня відзіліся. Цыляў, каб як засьпець цябе у дваре, прыбег, а ты, гаворюць, у лугу, — жалеў я, жалеў: дужа нада быў, хацеў фуга́нка ўзяць. Ні разу цябе ні заскочыш на месці, усё ны рабоці, а ты мне дужа-дужа нада. Айдзе мне яго зыхваціць, кылі яго ні разу на месці ні бува́іць. Прыбегла і ўжо ні засьцігла, толька вы́хыў. Ду́мыла, у дваре — ні зыхапі́ла. Бягі пы Ма́слыўскый даро́гі, можа, айдзе пыйма́іш, кызalı, там яго відзілі. Айдзе ж ба спыйма́ць таго бры́гадзіра? Зловіш, будзіць злоўлін, — ён ужо, наверна, пы́т Пі́рядніным. Зы капою схуваўся, ну я яго ўсе́роўна пупа́ў. Во хырашо, што я цябе тут зашчўчыў. На што йшоў, тоя й пулучыў, накрылі пряма ў амба́рі і акт сыста́вілі. Нуц сундуком засту́кылі, у вузіл адзе́жу скла́дывыў.

123. Заступі́цца

заступі́цца, стаць на абарону — зашчыціць з., *цалкам узяўшы на сябе абарону*; *уступі́цца* з. *актыўна*; *устра́ць, устра́цца, абараніць* з., *не даўшы ў крыўду*; *адбараніць* з. *пры нападзе*; *абстаяць (абсто́яць), адстаяць (адсто́яць)* з., *з рашучасцю адбіўшы або адве́ўшы любыя напады*; *закінуць слова* з. *у невялікай меры выказваннем*; *не даць у абі́ду* з., *абараніўшы ад крыўды*; *стаць гарою* з. *рашуча і непахісна*; *душу пакласць (палажыць)* з. *самааддана, як магчымасць, гатоўнасць*.

Зуступіся хуць ты, яго ж па слову зыдзяўбуць. Ні прасі і ня думый, каб я цябе зышчыціў, ты сам кругом вінуват. Каб ні ўступіўся я, яны б табе далі. Далі б табе, каб браты ні ўстрылі. Ня думый, што зы цябе яшчэ хто-небудзь устрыніцца. Ты абароніш, гірой знайшоўся. Хырашо, што ўтраіх былі, дык адбыранілі, адзін ба нічога ня зьдзелыў. Як усталі адзін за дным і абстыялі так. Як нываліліся ўсе на сходзі, а мы ўдваіх выступілі і апстоілі. Зьмітрыка нада ацстыяць, ён нікому нічога плахога ня зьдзелыў. Ацстоім — ні ацстоім, а паспробым. Прыдзі ны пасежыньня, можа слова закініш. Сьмела реж праўду ў вочы, мы цябе ў абіду ні дадзім. Яму б там уськінулі, ды знакомыя хлопцы былі, гарою сталі. Адзін зы днаго гарою, душу гатовы пыкласць. Душу зы яго ўсігда паложыць,— так стаіць.

124. Засыпацца

засыпацца, атрымаць з лішкам, празмерна — асыпацца; агрэсца з. да немагчымасці сабраць; адгрэсца з. да немагчымасці сабраць, абмеж.; атабрацца, абабрацца з., сабраўшы звыш меры; азяліцца з. да неразумення, што рабіць; азязюліцца з. да разгубленасці; адурывацца з. да затлумлення, інішаск., нездав.; апрэжца, ажарабіцца з. да немагчымасці спажыць, інішаск., груб.

Усі засыпыліся арэхымі, такей быў урыжай на іх. Тыкая удашныя зыраділа бульба — прыма асыпыцца. Ад гуркоў сёліта было агрэсца. Столька летыся было арэхыў — ні адгрэсца. Во ўжо год на моркву, ува ўсіх ні атыбрацца. Ты ўжо, знаць, аббярэсься ач чыснаку, дзьве гряды пысадзіў. Вы, верна, азеліціся ат ягид, кажны дзень зь лесу ні вылазіця. Азязюлісься знаць ат репы, паўпогріба будзіць. Адуріліся сёліта ад быракоў, прыма дзівацца зь імі некуды. У вас столька пымідорыў — апрэжца, куды вы іх дзіваць будзіця. Ажаребісься ты ад грібоў етых, столька хвытаўшы і насіўшы.

125. Затаніцца

утаніцца, патонуць у вадкім (са смяртэльным зыходам) — заліцца у., уст.; утаніцца у., кніжн., абмеж.; затонуць (затануць) у., апусціўшыся глыбока; захліпнуцца у., набраўшы вады ў лёгка; захлынуцца у., дыхнуўшы ў вадзе, груб.; утануць у., руск., рэдкайж.

Іна Ігна́тыва са́жылка, што Ігнат рылыўскі́й у ё́й зытапіўся. У бочку гылавою зваліўся і заліўся. Ну, ўжо толька ты мне утапіся, да́м тады ба́ню дык дам. Лезь, лезь, ні затонуў дык затоніш, там і дна ня ві́дна. Вазьмі вы́цігні за шкырку—зытанець. Ікая там выда—кынаўка, пы калена німа, а неі́к зыхлі́пнуўся. Пад лё́д гылавою пупаў і зыхлынуўся. К сі́ню морю пы́тхадзі́ла і крі́чала: утану́; сі́ня мора атві́чаіць:— А любоў тв́яя каму? Ця́гні, ні глядзі́, утанець сі́час.

126. Затўркаць

затузаць, давесці да бязвольнай пакорлівасці — затўкаць, зацію́каць, зацію́паць з. няспыннымі воклі́чамі і дробнымі прыдзі́ркамі; задзяўбаць, задзеўбаць, задзеўбаць, за́кляваць з. бесперапыннымі назойлівымі прыдзі́ркамі, і́ншаск.; за́ганяць з. здэклі́вым і няспынным пасыла́ннем; за́травіць, за́біць з. канчаткова; забуза́ніць, збуза́ніць, за́біць за буза́н з. здэ́камі і прыні́жэннем чалавечай годнасці.

Затў́ркылі хлы́пца і затў́ркылі і кіну́лі ўсе зы пакі́дзішча. Не, Аксі́юта тыка́я, што яе дужа ні затў́кыюць. Глядзі́, зацію́кыюць тама дзяўчо́нку саўсі́м. Ну, ты гі́рой, каб цябе ды зацію́пылі. Асташо́нка ім зудзю́ўбаць ні ў́дасца, ета ні Гыра́ська. Ні хва́ліся дужа, ні хва́ліся, і цябе могу́ць раз-два задзеўбаць. Задзеўбы́лі яго і зыгы́нялі, усі́гда сьмяю́цца і руба́шкі дайжа ні ататру́ць, так і ходзі́ць у нямы́тым. У такую́ сям'ю́ пупаў, што зуклю́юць і прамы́тыя вады ні даду́ць. Ё́н там ні зяць, а па́рыбык, зыгы́нялі саўсі́м. Не ў́жо, як ба ні було́, а я ні ця́рыпеў ба, яны ж зытра́вілі саўсі́м. Хто ж стани́ць зь і́мі жыць, калі заб'ю́ць чылаве́ка і прамы́тыя вады ні даду́ць. Зубуза́нілі чылаве́ка, яму ў́жо дзіва́цца ат і́х некуды. Пупа́дзіся ты — і цябе збуза́нюць. Там сі́м'я ты́кая: хто ні пупа́дзе́цца, лю́бога зу буза́н заб'ю́ць.

127. Захаце́цца

захаце́цца, пачаць хаце́цца—заману́цца, закарце́цца, за́карцець з. не́цяярплі́ва; за́гарэ́цца, узга́рэцца з. неча́кана і мо́цна, і́ншаск.; ла́ману́цца, ла́мануць з. вельмі мо́цна, неа́дабр.; за́рупіць з. турбо́тна; за́дрэнчыць, за́дрэнчыцца з. мо́цна і з ка́прыза́мі, гру́б.; прыспі́чыць з. неа́дкладна, неа́дабр.; пры́перць з. надзвы́чай, і́ншаск., гру́б.; за́часа́ц-

ца, заскрэсца, засвярбеца, замўліца, закалоцца з. *на-
вязліва, надакучліва, іншаск., іран.*; зуб загарэўся (раз-
гарэўся, узгарэўся) з. *неадольна, іран.*

Ці чуў ты еткыя дзіва — і яму зыхацелыся жаніцца, шэсцьдзісят гадоў меўшы. Віджу ўжо, віджу: зыманулы-ся ну гулюшку. Так яму зыкарцелыся на тую свадзьбу — пряма ні знаіць айдзе дзеца: крэля ж яго будзіць там. Узноў табе зыкарцела ў тэй горыд, верна, устреціцца дыгываріўся с каторыю. Куды табе зыгарелыся сяньня кытануць? Ёй як узгаріцца — ня ўпросіш і ня ўмоліш, ні паслўхыць нізашто. Я цябе знаю: кылі луманулыся куды пайціць — ны вярэўкых ня ўдзержыш. Як жа яму лума-нула паехыць у Воршу, ні атгываріць было. Што табе зарупіла за тэй Сож, ці тама бісь цябе ня бойдуцца. Задрэнчыла ім ны Засожжа, ня здзержыць. Задрэнчылыся табе ні здырма, палучыш у мяне. Чаго табе прісьпчыла у тую Жавінку, мне дык нікуды ня хочыцца йціць, лёг ба на печы і ліжаў. Пріпёрла ім у Біразуйкі, як сь сябе ня выскычуць. Зачысалися табе Шумянічы, ой, зачысалися. Узноў зыскрыблоса ім у Астрейкывічы, каторый раз. Што, у Лырьяныва другой раз зысвьярбелыся? Замўлі-лыся некуды дрягнуць, места сабе ні находзіць. Яму ўжо як заколіцца, уніму німа. Я ўжо віджу, што ў цябе ну бутылычку зуб зыгареўся. Ну й рызгареўся ж у цябе зуб на тэя яблыкі. Зуб у цябе узгареўся ні ныпрасна.

128. Збіцца

збіцца, сабрацца ў натоўп ці ў цесны гурт — скучыцца з. у невялікі натоўп; скашаліцца з. у вельмі цесны гурт; стоўпіцца (стаўпіцца) з. у цесны натоўп; стаўпясіцца, стаўмясіцца з. на вельмі абмежаванай тэрыторыі або ў памяшканні, неадабр.; сцясніцца з. да цеснаты, часта вымушана.

Дождж як пріўдаріў з градым, скот збіўся лі ку-стоў — ні пышавеліцца. Ты йшоў міма, — чаго там народ так скучыўся? Так ужо скышаліліся, што мыш, кáжыцца, ні пралезіць. Чаго вы стоўпіліся, выжымык яго ня відзілі? Нада ім тама стаўпіцца — стыяць пыўднй. Якея ўжо там скокі, стыўпясіліся, таўкуцца як рыба ў вядре. Людзей найшло многа, стыўмясіліся — ні пывярнуцца, ня вййціць зь естыя кáшы. Сьцясьніліся ў хаці ніізьвесна чаго, пашлі б на вуліцу: і ціха, і цёпла.

129. Збіць

збіць, парушыць умяшаннем ход і парадак дзеяння, думак — спўтаць з., заблытаўшы, іншаск.; збунтаваць, пабунтаваць з. нечакана; перабунтаваць з. раптоўна; перабіць з. з прыкрай нечаканасцю; збіць з толку (панталыку) з., прывёўшы ў замяшанне.

Збіў ты мяне сваім пымыганьнім, і забыў ужо, колька нышчытаў. Каб ты мяне ня спўтыў, ні нада б было піряшчытывыць наныва. Толька збунтуў, ухаджу на етым жа месці. Ні пускай: увальюцца — зразу пубунтуюць. Ах, як жа ты мне пірібунтувала прі такім некыльстве. Пыдажды сікундычку, піряб'еш — тады пычынай мне наныва. Зайшлі ня воўрмія, толька во с толку збілі і ўсё. Ай-яй-яй, як жа ты мяне збіў с пынталыку, ні прідумую, зь якога боку ўзяцца.

130. Збыцца

ажыццявіцца, ператварыцца ў жыццё — спраўдзіцца а. у адпаведнасці з прадказаннем; споўніцца а. у адпаведнасці з прадказаннем або пажаданнем; савяршыцца а., руск.; звяршыцца а., руск., рэдкаўж.

Папомніш маё слова, усё, што я кызала, збўдзіцца. Мыталыга, мыталыга — гыдаіш, а ці спраўдзіліся каму хуць раз. Ніхай ба хуць пылавіна тваіх пыжыланьніў споўніліся. Зыгадывыць, канешня, можна, а толька можа сывяршыцца, а можа не. Ну есьлі ўжо й твае замыслы зьвяршыліся, то пра Хомкіны і гываріць нечыга.

131. Здавацца

здавацца, узнікаць зданню ва ўяўленні — роіцца з. навязліва ў думках; верзца, плесца з. у непрыемных і неарганізаваных вобразах, незада.; казацца, паказывацца з. невыразна; мярэшчыцца з. уяўна, выразна (пра здані, фантастычныя бачанні); чўдзіцца з. нечакана і мала выразна.

Ці табе ні здывалыся, што ты купляіш ірунду, а ня тоя, што нада. Усю ноч нешта нейкыя роілыся. Вярзецца ікая-то чупуха і вярзецца, сам ні знаю чаго. Плілася нейкыя лухта цалюхтыныкыю ноч, аж ня выспыўся. Мне кажыцца, я цябе нейдзі сустрыкаў, ці ў Сапрынывічых, ці

ў Рыхва́лыві. Чаго ета тут табе нешта будзіць пыка́зы-выцца? Зь вечыра нешта як пычало мярешчыцца, аж кропна стала. Зра́зу нічога ні было, а тады стала чўдзі́цца, што нібы́цым ці то нехта сту́кыіць, ці ходзіць пыд вакном.

132. Здаровый

здаровы, з добрым здароўем — крэпкі́й з., нейспры́млівы да хвароб; выно́слівы́й з., фізі́чна стойкі; зносу (веку) няма з. у пажы́лых гадах; як гвозд, як камушок, як камялёк з. (пра дзі́ця); як клубок з., рухавы (пра дзі́ця); як ка́мень з. вельмі, мо́цны.

Ета ж Максі́м гады чаты́рі як балеў, а большы ў яго нічога ні атрыга́іцца, ён здаровый. Проста хто-нібудзь збалдзіў, што ляжы́ць, я ж яго ў́стрэціў учора—крепкі́й, нічога ня хворый. Выно́сьлівыя хлопцы, ім ні холыд, ні дождж ніпачом. Ско́лька пырабы́ў, а зносу німа, праў́да, еў усі́гда хырашо, чаго зря, бува́ла, і к роту ні пыднясець. Яму веку німа, ско́лька гадоў, а хуць ба адна сі́выя выласі́на і зубы як часнок. Доглі́ду за ім дужа німа, а ён як гвозд. Зь віду ніза́відный, а так му́льчуга́н як кумушок і спраў́ный. У яе ў́се дзеці як кымя́лькі. Вун Ко́ліна носі́цца, дзевы́чка як клубок. Ён і трі́ццыць гадоў ныза́д быў здаровый і сі́час як ка́мінь, ні разу ні ліжа́ў.

133. Здзе́кывацца

здэква́цца, адно́сіцца здэ́кліва — здзяка́цца з. кплі́ва; іздзява́цца з. бессардэ́чна, руск.; уро́дываць, уро́днічаць з. самаўпра́йна і пачварна; надража́цца з. кплі́ва і развя́зна; наруга́цца, нару́гывацца з. самаўла́дна; ві́рыдува́ць з. з самаўла́дным ша́ленствам; паязджа́ць з. з адчува́ннем беза́дказнасці і перавагі; му́чыць з. балю́ча і неадвя́зна; не дава́ць прамы́тае вады́ з. у адно́сінах матэрыя́льных патрэ́б.

Зьдзе́кывыўся і дазьдзе́кывыўся, пу́лучыў сваё: вы́гнула. Ні зьдзіка́йся, ба́льшун, ныд ма́люткыю сыбраў́ розу́му сьмія́цца. Іздзіва́ліся над ёю, як то́лька ха́целі, а йна ні́кому ні слова́ ні паўслова́. Табе хто ў ру́кі ні пу́падзе́цца, ныт ка́жным будзі́ш уро́дывыць. Уме́сьці сена прыдыва́лі, сьпелі́ся і ўро́днічылі ныд дзяреў́нію, паку́ль або́ім ні нукруці́лі хвост. Нат кі́м ты ны́дрыжа́ісь-

ся, ты ж яго падмётка ня стоіш. Вы ж над родную маткю нуругаіціся, вады ёй на печ ні пыдасьцё. Нарўгыюцца над родную цёткю, а іна ж столька ім пымыгала. Былі, гадзюкі, вірідувалі, пакуля ні пупалі ў рукі к пырцізаным. Пыіжджаць пу другіх любіш, а табе слова ні гыварі, с кулукамі носісься. Ікая там жызінь, кылі яго прямиа мўчуць. Што ж ты дўмыіш, што бацьку прамытыя вады ні даеш.

134. Здружыцца

пасябраваць, стаць сябрамі — падружыцца *п. моцна*; сайціцца *п. на аснове адзінства поглядаў, ацэнак, іншаск.*; зра́дзіцца, спецца *п. на аснове асуджальных дзеянняў, неадабр.*; зню́хацца, зня́хацца *п. на аснове асуджальных намераў, дзеянняў або ўзаемнага распускага жадання, асудж.*; звесць дружбу *п. моцна і надоўга*.

Здружыліся і ніхай дру́жучь, што ім міша́ць. Пудружыліся во, як пы вічарінкых сталі ра́зым бегыць. Так ужо сыйшліся — ка́жыцца, дня адзін біз другога ні прыжыву́ць. Пыта́іш ты на чым — на бульбі ны калхозный зра́дзіліся. Ім сыпецца нядоўга, злодзіі — адзін другога ні піравесюць. Так ужо зню́хыліся з брыгадзі́рым, што большы некуды,—усё гарелычка дзелы́ць. Чорт чорта пызна́ў і ў госьці пызва́ў, так і яны зня́хыліся. Лявона сь Сямёным вадою ні разыліць, куды адзін, туды і другей,— так зывялі дружбу.

135. З'есць

паесці, ужыць чаго-н. з ежы — перакусіць *п. хутка і крыху*; перахваціць *п. на хаду*; паёсць *п. крыху, кніжн., рэдкаўж.*; паку́шаць *п. на спробу, руск., іран.*; паша́маць, падша́маць *п. добра, ціха*; запра́віцца, падзапра́віцца *п. грунтоўна, гумар.*; пажра́ць, падажра́ць *п. з прагай, груб.*; замары́ць чарвяка́ *п. крышку*.

Нада було б трошку зьесьць чаго, я дык ужо ла́дна пратрэ́сься. Есць я ні хачу, ні прідлыга́й дайжа, мы ў сталовый пі́рікусілі. Не, дайжа ні садзіліся, так пі́ріхвацілі троху стоючы. Дывай-ка, знаць, мы пыядзі́м, ужо ж абеды на дваре, ды́й ладныя. Паку́шыў ні паку́шыў, а зы сталом пысядзе́ў. Пыглядзі́-ка там чаго пыша́мыць троху, нешта ўжо духі пыдвяло. Сеў за куст, пычша́мыў,

торбу зывізаў, напіўся вады і пашоў. Січас мы зыправімся, во кусок сала найшоў, а хлеб і мылако вун ны стала. Дывай пыдзыправімся і пойдзім, чаго йта мы будзім галодныя. Ны стала усяго вун стаіць, можна пыжраць, калі ні вымудряцца. Нада пыдыжраць ба троху, а тады ўжо ехыць. Вазьмі блін, хуць чырьвіка заморіш, пакуля бульба пыдваріцца.

136. Злавіць

злавіць, схапіць рухомае — паймаць, спаймаць з., *руск.*; сцапаць, цапнуць з. *імгненным рухам*; царыпнуць з. *імгненным рухам, жарт.*; схваціць з. *хуткім рухам*; схапіць з. *хуткім рухам, рэдкайж.*; згрэбціць, згрэбчыць з., *добра захапіўшы ўсяго адразу, жарт.*, папасьць з. *нечакана, іншаск.*

Эта ж нада удача: пашоў і голымі рукамі зайца пут кустом злавіў, верна, спаў тэй. Калі ўжо толька пыймаю ў саду, будзіш сядзеццэ у крапіві. Ніхай ты сяньня ўцёк, я цябе другей раз спыймаю, ня выкруцісься ў мяне. Ну, калі ўжо сцапыю, будзіш харош. Пыдажджы, січас цапну, другей раз ня выкруцісься. Як жа ты яе царыпнуў, іна ж нікому-нікому ня ловіцца. Ляцеў, пряма зямлі ня чуў пыц сабою, а я яго цап — і схваціў. Ну да, гаворіш, каб я ды ні схапіў цябе. Згрэбціў яго, узяў зы каўнерь і дзяржыць піріц сабою. Нырвэліся лісьнікі, згрэбчылі і зынялі хамут. Пупала кошка неік птушку, здаровую-здаровую, я яе выгыняць с хаты, а йна с птушкаю пат печ.

137. Зламаць

адолець, перамагчы фізічна (пра хваробу) — зламіць, ламануць а. *адразу, крута*; скруціць а. *да цяжкага становішча*; пакласць, палажыць а. *да цяжкага становішча і надойга*; скасіць, скрышыць а. *да небяспечнага становішча*.

Еж хырашо, ды ныздзівайся цёпла, ды бірыгіся, дык нічога ні злумаіць. Ці эта можна было падумыць, каб Мыксімёнка што й калі зламаіла. Высіля зразу неік луманула, і сколька куды ня езьдзіў, нічога ні пымагло. З раньня хадзіў, нічога было, а к вечыру як скруціла, як крікнуў, дык і крікнуў, дык і крікнуў і ляжыць цяперіцька пластом — ні пыднімаіцца. Пыклала і мяне, ні знаю,

калі вы́кырыбкыюся. У мяне рымаці́зма, леты́м нічога, а ўвосі́нь як паложыць — кыча́юся усю зі́му. Дайжа і ў гылаве ў мяне ні сты́яла, што такога здыра́вўшчыга нейкыя нячы́стыя сі́ла скосі́ць. Так скрышы́ла, што ныў́ряд ці вы́бірі́цца.

138. Злягча́ць

спакладаць, ажыцця́віць выдале́нне семенні́коў—скласць; вы́класць, вы́лажыць, вы́лягчаць *с., уст.*; вы́халасці́ць *с., рэдкаўж.*; скастры́раваць, кастры́раваць *с., неалаг.*

Ціга́ўся нейкі́й шлэпы́рь учора пы дзяре́ўні, зьлі́хчаў пырасе́нычка. Нада будзі́ць як гукну́ць віціна́ра, ніхай складзе́ць быранко́ў. Хвідаце́нык, кызалі́, раз вы́клыў свайго сыбаку. Удашна вы́лыжыў бычка́, ні хвыра́ў. Хадзі́ў кынывал, а я прагледзі́ў, нада было вы́ліхчыць бырына́. Вы́хылысы́лі жырі́бка, ды, знаць, ня дужа лоўка, нешта гылаву апусы́ціўшы стаі́ць. Жаребчы́кыў скастры́рывылі́, коні́-коні́ гады за трі́ возьму́цца. Кастры́рывыў учора пыры́сятык, спыка́йней цяпер зь і́мі бу́дзіць.

139. Зможч

змагчы, быць у стане зрабі́ць — уздо́лець, судо́лець, здо́лець *з. па фізі́чнай сі́ле*; суме́ць, прыме́ць *з. па фізі́чнай сі́ле і здольна́сцях*; ухі́трыцца, умудры́цца *з. лоўка́сцю, хі́трасцю.*

Пывя́рніся, кылі зможы́ш ну друге́й бок, я пасы́цель пыпра́ўлю. Ныў́ряд ужо, ці я уздо́лію к табе заплесца. Ё́н яшчэ судо́лііць у Ша́мыва зьлёты́ць. Каб я здо́ліў, ні міну́тку сядзе́ць ні стаў ба, сі́час паехы́ў ба. Я ішчэ сумею скасі́ць ня меншы́ зы цябе. Каб прыме́ў, я б яму даў, жа́лка, што ні злаві́ў. Ухі́тріўся ж не́ік адзі́н пыцяг усьцягну́ць. Яны ўмудры́цца і ў хату залезы́ць.

140. Знайці́ць

знайсці́, выя́віць у выні́ку пошука́ў — найці́ць; аты́йска́ць *з. згубле́нае або ў́скосна ці па́ярэдне знаё́мае*; разы́йска́ць *з., дзе б ні было*; адшука́ць *з. згубле́нае*; абна́ружы́ць *з. неча́кана ў выні́ку пошука́ў*; папа́сць *з. выпадко́ва, і́ншаск.*; на́трапі́ць, налу́чыць *з. выпадко́ва і неча́кана.*

Знайшо́ў нідаў́на вязе́нкі, дужа далё́ка былі́ — на шу́лі лі́жалі. Шукаю́, шукаю́ кырна́чык і ній́дзе ні найду́.

Ны гаре стаю, стаю пад ліпкю, шчытаіш гордыю — найдзі с улыбкю. Тупічку атыйскаў пыц саломю. Нада б рызыйскаць маўцыў, ніхай ба пад'елі, галодныя ж. Пыгадзі, ні гырячыся, ачшукую, дык сам прінясу. Зы капою ат ветру сталі, там іх і абнаўжыў. Мож айдзе пупадзеш зуброўку, вьірві і прінясі мне кырянёк. Калі нытрапіш кысьцяніц, вьірві цыліком кўсьцікыў сколька. Думыла ўжо нічога ні найду, — не, налўчыла кучу апенк.

141. Зняць

зняць, вызваліць ад займаемай пасады — скінуць з грамадою; асвабадзіць з. (звыч. па ўласнаму жаданню); аслабадзіць, аслабаніць з. (звыч. па ўласнаму жаданню), рэдкаўж.; зволіць, звольніць з. з-за неаднаведнасці, малаўж.; змясціць з. з паніжэннем; змяніць з. з адначасовай заменай; скапнуць, скавярнуць з. у выніку падкопай, іншаск.; спароць з. у выніку працяглых намаганняў, іншаск.; прагнаць з. з шумам і без доўгіх размоў, іншаск.; сагнаць з. з шумам, прымусіўшы самога працаўніка пакінуць пасаду, іншаск.

Відна, знімуць нашыга стыршыну: рызбалывыўся, пець, а хызійства ні глядзіць. Пірістаў усіх пынімаць, дык яго сыбраліся і ськінулі. Цяпер дужа ня чыкыюцца: ня хочыш работыць—асвыбыдзяць. Сіляткоў восім штук пугнуў некуды, а тады пычаў прасіцца, што ні гады ш шыгальым бегыць,— дык аслыбадзілі. Буду прасіцца, каб аслыбанілі, ніхай хто мыладзейшы правіць. Зволілі Пынаса, вазіліся, вазіліся,— ня ўмеіць ён нічога дзельць. Відна, звольнюць нашыга гіроя,— што ён, толька піць умеіць. Нідаўна змясьцілі, цяпер ён рідавый. Чыкрініцца с табою ні стануць, зьменюць і ўсё. Пытпаівыў сваю шайку-лейку, усё хацеў скапнуць брігадзіра. Дзіржаўся, дзіржаўся, доўга, а тыкі скывірнулі. Доўга пыткапывыліся і спаролі нідаўна. Некуды ўжо было дзіржаць большы, дык прыгналі. Нябось, дыцярствывыўся, сыгналі,— дуреў жа большы некуды.

142. Зрэзаць

спіліць, наваліць падпілаваўшы (пра дрэва) — спіліць, спілаваць с., рэдкаўж.; заваліць, зваліць с. таварнае

дрэва; паваліць с. таварнае дрэва, кніжн.; спусціць с. таварнае дрэва высокай якасці і з уменнем, іншаск.; пакласць, палажыць с. шмат, заўчасна, без патрэбы, іншаск.; спіхнуць с. лёгка, проста, іншаск.

Зрэзылі сасну ны самым крутом, ні равы ні шчарбы іх ні пужаюць. Уночы сосны сьпілюць, зыбяруць камлюшкі, а днём, як ні ў чым ні была, пы макўшкі едуць. Спілываў вербу, рыгызатыя, рыгызатыя была. Зывалілі ігрушу, саўсім сохнуць пычыла, чуць дыхыла. Дзела было пывясьне пы раньній, у тэй дзень, як звалілі клён лі калодзіжа. Айдзе я табе пымагу пываліць еткою вербішчу, я хадзіць ня ўздолю. Нехта спусьціў трі сасны, дык я посьлі нывраў, прывёз пыльля. Столька бярэз пыклалі, ім ба яшчэ росьць ды росьць. Сапрыныўскій лес пылажылі зы вайну у пень. Самі здаровыя, піла як агонь, сьпіхнуць пы сасьне і пывязьлі.

143. Іграць

іграць, карыстацца музычным інструментам па прызначэнню — рэзаць і. ахвотна, умела, гучна; піліць і. старанна і па-майстэрску; наігрываць і. па-майстэрску, гумар.; наігрываць і. ціха; пілікаць і. з невялікім уменнем; тылілікаць і. бязладна; скрыпаць, рыпаць, рыпёць і. няўмела і паціху, іншаск.; скрыгаць, рыгаць і. няўмела і гучна, нездава.; трынкаць, дрынкаць, дрынчыць і. няўмела (на струнным інструменце), неадабр.

Я на Коліну гармошку пылажу сваю сірень, кабы Коліна гармошычка іграла вісялей. Режиць да поту, як Санька каробчынскій. Чуў, як ты у самыю поўныч ішоў пы дзяреўні і піліў «Стрыданія». Як узяўся ныврэвыць, дык усе і раты пырызіўлялі. Што ты нешта дужа скўшна стаў наігрывыць. Троху пілікыць і ладна, ці вам выпісывыць гырманістыў тых з Масквы. Ай, ікая там гульня, нейкій няўмека тылілікыў. Прівядзіця Шыцінка, іграць ён ня ўмеіць, скрыпыць будзіць. Ріпыць на рускый я ўжо наўчыўся, буду пыўбыян купляць. Ішчэ й ріпёць дужа ня ўмеіць. Скрыгыць, аж гармония чуць ні рызарьвецца. Іграць ня ўмеіць, рыгыць трошку прілумаўся. Ні было там ніякія музыкі, трынкыў нехта. Хваціць табе дрынкыць, аж у вушах вірашчыць. Якей зь яго музукант, ні йграіць, а дрынчыць.

144. Імушчества

маёмасць, уласнасць гаспадара ці калектыву — маёмасць м., кніжн.; дабро м. малакаштоўная, іран.; багатства м. значная, іншаск; барахло, барахолье м., якая не мае каштоўнасці, пагардл.; вёшчы м. асабістага карыстання; манаткі м. асабістага карыстання, зневаж.

Рыспрыдаў усе імушчыва, скоро паедзіць. Ну, відзіш, ікая ў мяне маёмысь, ці быгát я? Век пражыў, дыбра ні нажыў, дзеці ніхай самі пры сябе клапаціюцца. Пыка́звыый, пака́звыый сваё быга́ства, хвалісь. Якая бырахло ні было — рыспырядзі́лыся: усе пыд мяцёлку пугну́ла. Прывёз учора усе сваё бырахолье — так, вазы два. Сыбра́лыся троху вяшчэй, ны адну машыну, пыжалуй, ня ўзьлезуць. Ка́жыцца, нічога дужа ні было, а як сталі укла́дывыцца, дык мына́ткыў ныбра́лыся.

145. Ірва́цца

драцца, зношвацца да стану непрыгоднасці — рва́цца; драцца д. уцэ́ла; шкумата́цца, шкума́ціцца д. з-за неахайнасці; шкума́рдзіцца д. уцэ́ла з-за неахайнасці; сі́ціцца д. праціраючыся; прарэ́шыцца д. па рубцах; сы́пацца д. шпарка, развальваючыся па нітках, іншаск.; гарэ́ць, патрашы́цца д. празмерна шпарка, іншаск.

Глядзі, хлопец, усе ны табе ірвецца, як гаріць, я дужа ні нуспруўляюся. Што ны табе ўсе ста́ла рва́цца, аж ні дзяржы́цца нічога? Па гру́дзі вобуў дужа-дужа дзяре́цца. Чаму ж тэя штанё́нкі ня будуць шкумута́цца, калі зь дзеріў ні зла́зіць. Што ты хочыш, каб ні шкума́ці́лыся на іх, кылі пы прясных, пы плі́тнях ні зла́зюць. Люба́я адзежы́на шкума́рдзіцца зы паўме́сіца, ім хуць жалезны́я шы́й. Нейкы́я някрепкы́я маце́рыя, трошку рубашку пынасі́ў і ны пліча́х ужо сі́ціцца. Локці́ сталі прарешы́цца, зашы́й, пакуля нібальшэ́я дзі́ркі. Ны ма́лых і адзежа́ і вобуў пры́ма сы́піцца. Ны вас усе ня рвецца, а пры́ма гарі́ць. Яке́й пінжачок ні пашы́й, пры́ма пытрашы́цца на ім.

146. Істры́ць

вастры́ць, рабі́ць вострым — вайстры́ць, вастры́ць в., рэ́дкайж.; тачы́ць в. вельмі затупленае; затáчываць в. новае; зава́стрываць (заво́стрываць) в. новае, рэ́дкайж.; на-

вадзіць в. старанна; давадзіць в. надзвычай старанна.

Нада йстріць тапор, стаў як палка, нічога ні бярець. Бярі склыданы́й ножык, я яго вайстріў, а большэй ня істрін. Ра́зві ты сам ня відзіш, што я стамеску вастрю́. Пілу тачыў і парезыў паліц, ды ла́дна рызваліў. Пычаў зытачывыць стамеску, а ні бярець ні патпілык, ні ра́шпіль,— во сухая. Ну што ты ўжо і ножыка ня ўмеіш зыва́стрывыць. Завострівыў тапор і ны жа́ла рызваліў большэй паліц. Вун ён ны дваре тапор наводзіць. Скоблю дывадзіў, ла́дна давёў: ладонь шырхануў, цяпер носіцца.

147. Ка́жацца

напэўна, магчыма, без поўнай верагоднасці — верна, на-верна н. са значнай верагоднасцю; уродзі, наўродзі н. са значным сумненнем у верагоднасці; знаць н. з няўпэўненасцю ў верагоднасці; здаецца н. з няўпэўненасцю ва ўсведамленні верагоднасці; відна н. пры некаторых падставах для верагоднасці; думаю н. на падставе асабістых заключэнняў аб верагоднасці; думаецца н. на падставе не зусім канчатковых асабістых заключэнняў аб верагоднасці; пахо́жа н. на падставе некаторых прыкмет аб верагоднасці; пажалу́й н. з некаторай упэўненасцю ў верагоднасці; няйна́чы н. з досыць бясспрэчнымі падставамі ў верагоднасці; нібы́ццам (ба), нібы́дта (бы), бы́ццам (ба), бы́дта (бы) н. з вельмі вялікімі сумненнямі адносна падстаў верагоднасці; як слова, як бы́ццам (ба), як бы́дта (бы) н. з сумненнем у наяўнасці падставы для пераканання ў верагоднасці; глядзі што н. са значнай упэўненасцю ў верагоднасці; скарэй усяго (за ўсё) н. пры перавазе падстаў у адносінах верагоднасці; можна падума́ць н. з няўпэўненасцю ў заключэнні адносна верагоднасці; усё́дно (усё́адно) як, усё́роўна (усё́раўно, усё́раўна) як н. з некаторай упэўненасцю ў верагоднасці на падставе тоеснасці; хоць што дык н. з поўнай асабістай перакананасцю ў верагоднасці.

Я, кажыцца, ні пайду сяньня на вечыр, нешта ахоты німа. Верна, ўвесь горыд здрігануўся сяньня ў ягыды: і йдуць, і йдуць, і йдуць біс кынца́. Цябе, наверна, людзі будуць жаніць, сам ты ўжо ня жэні́ся. Уродзі, не п чым ба ім дужа шыпта́цца, а глядзі ты, дуду́кыюць с пыў́дня. Ты ні знаіш, твае ні зьбіра́юцца сяньня на сена? — Наў-

родзі, паедуць. Ты, карова, знаць, і гылавы ня хочыш сагнуць ны мікчугу, пыдывай табе клівярок. Вы, здаецца, ўчора ні хадзілі ны Пір'ядніна,— зря: ладныя, кызалі, была вічарінка: і раскошна, і хлопцыў многа. Ён цябе, відна, саўсім пынімаць не хочыць: ты скызаў, дык і вўхым ні павёў. Нічога, думую, ні скажыш, што біз рызрішэніа узяў твае мяшкі. Ды скрысеньня, дўмыіцца, ні пасьпеіш ужо ні накрывць, ні дайжа вароты навесіць. Ты, пахожа, яшчэ і касы ня думыў кліпаць. Заўтра, пыжалуі, нікуды ня вўбірісься, дарогі ня будзіць: мяцець здорыва. Нійначы, нехта ў гуркі злазіў: ціціва пацёрта. Рызгыварівыў зь ім, нібыцым, сыгласін ехыць. Нехта мількануўся, нібыццам ба, твой Міхалка. Пагода нібытта ныл'адзіцца. Нібытта бы, ўжо заўтра збіраюцца ў дарогу. Глян'ка, хто тама, быцым, конь якей-то. Быцым ба хто-то быў, замок трогыный. Нехта зыхадзіў, ды я дужа ні пызнаў, бытта, Пынасіха. Бытты бы пры цябе там нешта гыварілі, ды я ні паслўхыла: некылі було. Як слова, пашоў Шурка, толька я хырашо ні рызьбяру. Заўтра, як быцым, госьці зьбіраліся быць. Як быццам ба заўтра сыбіраліся прукуріць баню. Ну, як бытта сора паедзім ат'етуль саўсім. Зыхадзіла к табе як бытта бы Сямёніха. Глядзі што ляжыць ужо зіма. Скарей усяго, нікуды я ні пайду. Іван скарей за ўсё мог ета здзельць. Ты, можна падумыць, важный чын зынімаіш. Усёдно як Міхалёнык пашоў. Нешта мільканулыся, усёадно як карова чыя. Глян'ка, там усёроўна як Сыціпаныў меншый. Нейдзі гаріць, усёраўно як лі Вяхры. У ногі аддаець, усёрыўна як там мурашкі бегуюць. Зь неськім стыяла, хуць што дык с Тымашовым.

148. Калі

калі, злучнік залежных адносін абумоўленасці адной падзеі другой — ёслі, раз; ёжалі к., руск.; удруг к., з нечаканасцю; случайна, случыцца, трапіцца, прыдзецца к., з выпадковасцю; бываець к., з выпадковай верагоднасцю; аногды (ногды) к., з выпадковай верагоднасцю, рэдкайж.; трўдна к., з выпадковай верагоднасцю, адзінк.

Калі я што-небудзь абішчаю здзельць, абізацільна здзелью. Пахом быў такей: есьлі скажыць, то вўпыўніць. Раз аўтобус прашоў туды, должын жа іціць ныз'ад. Ежылі можна будзіць, я пыдбягу абізацільна. Удруг

ста́нїць туча ныхадзіць, зачы́ніш ю́шку. Случа́йна я куды атварну́ся, аддасі бязьмен суседкі, ці адной, ці другой. Случы́цца за́йдзіць хто зь Мі́дзкыўшчыны, дык ты ж устрець як людзей, хвостом ні накрыйся. Тра́піцца пулушубык налұчыш падхыдзяшчый, зра́зу бярі, зіму ж табе не ў чым хадзіць. Пры́дзіцца сы́цямнеіць, а мы ні пасьпеім вярну́цца, пы́прасі Сы́ціпані́ду, ніхай карову цырканець. Бува́іць я зы́дзяржу́ся, пакормі́ш пыры́сят, ім у чугунку гатова, толькі мылыка лінуць зь бітыга гырлачыка. Аногды за́йдзіць Хры́сьціна бі́зь мяне, аддасі ёй вузялок, іна зна́іць. Ногды ні пасьпеім вярну́цца, абеды́ця бі́з нас. Сярге́й трудна па́просіць ры́спашні́к, аддасі, ніхай возьмі́ць.

149. Кампа́нія

кампанія, некалькі чалавек, якія аб'яднана праводзяць час — шайка, банда к. злачынцаў, а таксама людзей з ганебнымі паводзінамі; ша́ція к. хуліганаў, асудж.; кубло к. па-сваяцку блізкіх злачынцаў, асудж.; сарвілаўшчына, шайка-лейка, хеўра, саба́торыя к. падазроных, несумленных асоб, асудж.; талака́ к. вялікая, іншаск., іран.

Айдзе ж твоя кымпа́нія, гука́й усіх, ніхай пы́д'яду́ць. Цэ́люю ша́йкыю ла́зілі, узьдзіра́лі крышы, і злаві́лі іх усіх зразу. Ціга́іцца банда с кынца ў канец, пры́глідаю́цца, каб у яблыкі залезыць к каму. Сыбра́лыся ша́ція, ува́люцца к некому у гарод, вы́труць ды ка́ліва. Ла́дныя кубло іх там было, кра́лі ўме́сці. Ходзі́ць сарві́лыўшчына, глядзі, укою́цца ў гарод, сь ці́цваю вы́нісу́ць. Улез у шайку-лейку, а цяпер і сам ні рад, ні зна́іць, як вы́брыцца. Зь і́хню хеў́рыю то́лька зьвя́жыся, ні ры́звяжы́ся. Пупа́ў у ней́кую сыба́торыю і скруці́ўся. Куды вы тако́ю тыла́кою пы́цягні́ціся?

150. Кане́шна

безумоўна, без ніякіх сумненняў адносна верагоднасці — кане́шня; безуслоўна б., з пераканальнасцю ў верагоднасці; і́звэсна, і́звэснае дзе́ла б., з агульнай упэ́ўненасцю ў верагоднасці; паня́тна б., з агульнай зразумеласцю верагоднасці; пра́ўда б. без сумненняў; дзя́йствіцельна, апра́дзялённа б., з бяспрэчнай упэ́ўненасцю, руск.; разу́ме́еца б., з агульнай зразумеласцю верагоднасці, руск.;

навернякá б., з упэўненасцю ў верагоднасці, руск.; пёўна б., на падставе канкрэтных заключэнняў ва ўпэўненасці, уст., адзінк.; у са́мам дзе́ле б., з цвёрдай падставай для ўпэўненасці; само сабою (разуме́нца) б., з бяспрэчнай падставай для ўпэўненасці, руск.; ду́маць на́да б., з магчымасцю наяўнасці разумовых заключэнняў аб упэўненасці; як піць даць б., з відавочнай упэўненасцю.

Канешна, зьдзелыю, раз сказы́ў, я слоў на вецір ні кідаю. Канешня, папу яешня, а дзяк ба-зьеў, ды далёка сеў. Канхвет я табе, бізуслоўна, куплю, што зы рызгаворы. Калі Саўка падрыдзіўся, то ён, ізвесна, пыдвядзец. Ізвесныя дзела, аткініцца птушка, ежылі гняздо троніш. Пынятна, пад'еду, толька можа ны мінутку спазьнюся. Праўда, ён зьдзелыць, і ня плоха, толька находзісься. Дзействіцільна, ён жа ня можыць пріехыць зы такая кароткыя ўрэмя. Дождж, апрідзілённа, зьбярецца, нада травіцу згресьць і прікрыць. Рузуме́нца, куплю, ці мне зыпрасьціш, ці што. Ныві́рнікá ета Клім быў, нашто б мне пыдма́нівыць? Гаўрі́ла ні пыдвядзец, пёўна прідзіць, ён цьвёрдый у слові. У са́мым дзелі, тут нехта хадзіў уноччы, во й сляды відны. Само сабою, я ў стыране ні ста́нуся. Само сабою рузуме́нца бісь цябе мы за стол ні сядзім, толька ні пазьніся. Зьмі́трок, ду́мыць нада, ня верніцца, ета б Лявон — тэй ба прікаціў жыва. Адзін ні аста́ніцца, як піць даць прікоціць усьлед, а хочыш раншы вас будзіць у дваре.

151. Капаць

капаць, займа́цца капаннем зямлі — рыць к. углыб; калупаць к. злёгку, слаба, іншаск.; кавяраць, кавараць к. неахвотна, нядбайна, іншаск., неадабр.

Ны Пыдгародзьдзі ка́жны хыза́йн кыпаў сабе са́жылку. Ры́лі я́мкі пац сохі, убіліся ў пень: зімля дужа цьвёрдая. Посьлі вайны лупаткымі сколька зямлі ку́лупа́лі. Пытачы лупатку, ато будзіш дзень такою кыві́рыць. Кывы́раў тро́ху адзін да беда, прістыў толька.

152. Капры́з

прыхамаць, нечаканае дзі́вацкае жада́нне — вы́мудры, выму́дра́нне п. крайне неабгрунтаваная і надуманая; вы́думкі, выду́мля́нне п. надуманая; вы́жымкі, выжыма́нне

п. з надуманым крыўляннем; выжымкі п. з надуманым крыўляннем, малайж.; ламанне, выламыванне, выламліванне п. з крыўляннем і задаваннем; выбрыкі, выбрыкаванне, конікі п. з нечаканымі выкрутасамі; гіморы, гіморнічанне п. з непаслушэнствам; натўранне, натўрлівасць п. з упартасцю; крыўлянне п. з грывасамі; карожанне п. з куражаннем.

Ну даелі твае капрызы, як горькыя редзька. Уніміся з вымудрымі, яны дужа-дужа нікому ні інціресны. Пірістаць з вымудраньнім, мне табою любувацца некылі. Узноў пычынаюцца выдумкі — таго ні хачу, ета пыдай. Ныт табою сьмяюцца, а табе кажыцца, што тваё выдуманьня дужа хырашо. Еж бяз выжымык, а не — дык міску січас зыбару. Ны тваё выжыманьня толька люба глянуць. Столька таго чылавека, а выжымык — ны пылавіну дзяреўні хваціць і яшчэ астанецца. Столька луманьня — нібыцым яе нехта упрáшывыць будзіць: ідзі, Гáннычка, ны работу. Калі ня кініш выламывыньня, січас ложка па лбу схваціш і палезіш з-зы стыла зыплáкыўшы. Буду я глядзець ны тваё выламлівывеньня дый вазіцца як з бальною скўлюю. Таго ні хачу, етыга ні пыднасі,— січас у мяне захочыш і таго, і другога, і выбрыкі айдзе дзенуцца. Пулучыў зы выбрыкывывеньня ремня і сьціх. Твае конікі січас-січас унімуцца. Каб тваіх гіморыў меншы, дужа б ладна было. А бізь гіморнічыньня ты ня можыш абыіціцца? Нечыга натўріньня пыказывыць: я табе дзела гыварю і плахому ня ўчу. Натўрлівысьці на цэлы вечыр: усё ні па ёй, усё ні так. Ты мне будзіш кріўлянньня сваё выстыўляць, а я — любувацца: ай, красіва. Ну й апастыліла іхнія карэжыньня.

153. Касіцца

касавурыцца, скоса паглядаць, звычайна са злосцю — касавурыцца к., жарт.; хмыліцца к. (пра каня); крывіцца к. зайсёды, крыху, іншаск., гумар.

Ну й нячыстыя ж сядзіць у карові, толька здáліку прайдзі, пычынаіць касіцца. Ні кысаву́рся, Зорька, ні кысаву́рся, прінісла хлеба і солькыю пасыпыла. Ідзі сьмела, мала што хмыліцца, ён і ня б'ецца і ні кусаіцца. Чаго ж ты, рябыя, крівісься, ты ж у мяне і дагледжына і сыта.

154. Кідаць

кідаць, выпускаць з сілаю з рукі — кідаць к., малаўж.; махаць к. уверх ці ўдалечыню; пускаць, запускаяць к. рыўком, з сілаю, іншаск.; пуляць, шпуляць, шпурляць к. рэзкім рыўком; шыбаць к. моцна, без разбору, неадабр., уст.; смыляць к. вельмі моцна, неразважліва, неадабр.; швыраць, швіргаць к. са злосцю, нядбайна, неадабр.

Ты мне снапы кідай, а я буду лавіць. Толька ні пірі-стань кідыць камнімі ў гарод, дам баню. Мыхаіць і мыхаіць, а яму яшчэ й слова ні скажы, во матка дык матка. Бályвыліся на вы́гыні, пуска́лі камлыжкымі адзін у аднаго. Зупускай у яго сьнежкымі! Пуляюць камнімі адзін у аднаго, глядзі, што гылаву рызмазкочуць ці вока вы́сыдзюць. Што ты шпуляіш, ня хочыш браць — пылажы акурáтнінька. А што ім, шпурляюць паленьня. Ня кінучь шыбаць — вокны раз-два вы́сыдзюць. Ні смыляй пáлкымі, ці доўга да случыя акалечыць каго. Ну й чылабек, новыга нічога ні ўзапреш ны яго, усё ні па ём, усё швыраіць. Ты мне ні швірга́й, а што далі, то й бярі.

155. Кіпець

кіпець, даходзіць да кіпення — бурбулёць, бурлёць, бурліць к. моцна і бурна; хлехатаць к. вельмі бурна і гучна; кіпець (біць) у ключ, біць ключом к., фанта́іруючы, як крыніца.

Пыста́віла крупеню і забы́ла, іна сабе кіпі́ць і кіпі́ць і вы́кіпі́ла чуць ні ўся. Цягні чугун: ён ужо бурбуліць. Даўно стала бурлець, дыстыва́й, нічога ні аста́ніцца. Глядзі: будзіць бурліць, бурліць і сплувець ці саўсім вы́скычыць. Нашто табе, каб хліхытала, зыкіпела троху — і дыстыва́й. Хырашо як у каго газ — пыста́віў і зы міну́ту выда у ключ кіпіць. Цягні ўжо, хва́ціць: б'ець у ключ. Дыстыва́й, ужо с пуўчыса́ б'ець ключом.

156. Конь

конь, гаспадарчая жывёла для перавозкі цяжару і верхавой язды — лоша́дзь к., руск., іран.; рыса́к, стаеннік к. добры, сыты, жвавы; луба́к, лубі́на к. зацяганы, худы; каня́ка к. слабы; кля́ча к. надзвычай худы; шаўлю́га

*к. слабы і нізкарослы; ваўкарэ́з, ваўкарэ́зіна к. з нора-
вам, адм.*

На коніх ужо ма́ла што й дзеляюць, усё машыны і машыны. Зыпріга́й-ка сваю лошы́дзь, пы́двязеш нас. Выві́лі рісако́ў пугуля́ць. Тпру, стае́ньнік, зьдэ́ржу табе ні́ма. Злаві́ там яко́га лубука́, тут уся́го ношы́чкі дзьве́ бў́дзіць, прі́цягні́ць. Ты́кая убо́йныя лубі́на: ні пугы́ю ні па́дгоні́ш, ні хвы́расьці́ны ня слухы́ць. Злаві́ кы́няку, абы́ калё́сы ця́гнуў, ці́ мне го́ры пі́рвазі́ць. Ці́ табе ко́ні ў ту́буне́ ні́ було, што́ пасьле́днію́ кля́чу за́прэ́г. У е́тыя шаў́люгі́ сі́лы то́лька ны́ бы́рану́, плу́га і ні́ пы́цягні́ць. Ідзі́ ды́ глядзі́ вуўка́реза́ таго́: сі́час за́дым і́ сьвіста́ць. Ня́ ко́нь, а вуўка́резі́на не́йкы́я, ні́ ты́ яго́ ні́ зы́прягеш, ні́ па́тпорі́ш ні́чы́м.

157. Крапану́ць

*ці́скану́ць, ра́птоўна́ пача́цца (пра́ мароз) — узя́цца ц., па́вялі́чаваю́чыся і ўста́леўва́ючыся, і́ншаск.; пры́ці́с-
ну́ць, пры́жа́ць ц. мо́цна, і́ншаск.; пры́ўда́рыць, жа́ма-
ну́ць, даўля́нуць, ці́скану́ць ц. ве́льмі мо́цна, і́ншаск.;
пе́кану́ць, жа́рану́ць ц. ве́льмі мо́цна і́ адра́зу, і́ншаск.;
уда́рыць, ла́ману́ць ц. пра́змерна́ мо́цна, лю́та, і́ншаск.;
вы́скачы́ць ц. ра́птоўна́ (пра́ невя́лікі́ мароз), і́ншаск.*

Сёлі́та не́ік ня́дўмна́ зра́зу як крі́пану́лі ма́розы! Ма́-
роз узя́ўся ны́ мы́лыдзі́чку, доў́га бў́дзіць ці́снуць. Кы́ла
Но́выга́ го́да ла́дныя ма́розы прі́ці́сну́лі. Прі́жмець я́шчэ
ма́роз, па́помні́ш ма́ё сло́ва. Па́шоччы́ ды́ пу́шукáўшы
ку́піш, са́мо ў́ хату́ ня прі́дзі́ць, а́ як ма́роз прі́ўда́рі́ць,
га́ды по́зна бў́дзіць ду́мыць. А́т ма́роза ў́сяго́ жджы́, ё́н
і́ пы́д вя́сну жы́мане́ць, а́ж дзі́ві́цца бў́дзі́ш, Кре́пка ды́ў-
ля́нуў, ху́ць і́ на́ сходзі́. Ма́розы ці́скану́лі, са́мый раз у́
ва́лінкы́х вы́біра́цца. Як пі́кане́ць ма́роз, та́ды й пра́ шу́-
бу ў́спомні́ш, ды́ по́зна будзі́ць. У́х жы́рянў́ў ма́роз, го́лыя
ру́кі да́йжа ні́ пы́ка́зывы́й, ху́ць дво́я вя́зе́нык ны́дзі́-
ва́й. Бу́ло це́пла, це́пла, а́ та́ды по́сьлі во́цыці́пілі́ як уда́-
рі́ў ма́роз, я́блы́нкі і́ па́ме́рзьлі́. Ма́розы лу́ману́лі́ няме́р-
ны́я, са́ды мо́гуць ня́ вы́дзі́ржы́ць. Ма́розы ў́ кре́пкі́х ду́жа
ні́ було́, та́к тро́ху, бу́вала, вы́скы́чыць і́ ско́ра атпу́сьці́ць.

158. Крыку́н

*кры́кун, шумлі́вы і́ заў́зяты́ спра́чальні́к — гарлапа́н, гар-
ла́дэ́р к. на́хабны́ і́ пу́сты, адм.; гарла́н к. на́хабны́, адм.,*

рэдкайж.; горла *к. неадольны, іншаск., адм.*; крыйса *к. слязлівы, неадабр.*

Крыкун ты нічога, толька каб быў такей работнік на рукі, як на горла. Ірвецца гырлыпан, яго ніхто ні пірікрычыць. Зы сваё гырладзёр, каб за вобшчыя так балеў. А чаго тэй гырлан рызыйшоўся, чым яго пакрыўдзілі ўзноў? Ну й горла, зь ім дзісяціра ні справюцца, сваё дыкажыць. Пычаў крыйса свае песьні, рыспішчэўся.

159. Крэпкій

моцны, фізічна здаровы і развіты — здаровый м. вельмі; сільний м., ударлявы; дзябёлый м., пруткі; як гром, як бура м., вялікі; як звер м., вельмі вялікі, сыты; хоць у плуг запрагай м., ленаваты, гумар.

Ужо восімдзісят гадоў, а крепкій, крепкій і пасьці уставішна ідзець ны работу. Чаму ні работыць, такей здаровый, хуць у плуг зыпрігай. Ня думый, што ты адзін сільний, с табою многія справюцца. Дзябёлыя дзеўка і шасткыя ж у рабоці. У семдзісят гадоў быў яшчэ як гром. Устреціў учора яго мыладуё: як буря. Як зьверь, айдзе яму сілу тую дзіваць. Што ім, дзень прі дні гульма гуляюць, абоя хуць у плуг зыпрігай.

160. Курыць

курыць, займацца курэннем — дыміць к. няспешна, для занятку, прыкметна дымячы, іншаск.; смактаць к. многа, прагна, іншаск., адм.; цягаць к. няўмела, іншаск.; цягнуць к. зацята, іншаск.; зацягывацца к. глыбокімі зацяжкамі, іран.; смаліць к. моцна, іншаск., неадабр.; піпчыць к. няўмела (звыч. пра малых).

Хто ў мылалестві кўріць, дужа нїздарова. Якей зь яго куец, так, дыміць троху. І смокчыць, і смокчыць пыпіросу зы пыпіросыю, з зубоў ні выпускаіць. Цігаюць вун зу гумном, дыцігаюцца, што пытпалюць якую пастройчыну. Адзь зямлі ні атрос, а ўжо й ён цягніць. Глянь-ка, зыцягыцца як бальшэй, ажно сьлёзы нукруціліся. Ідуць па вуліцы, рукі ў брюкі і смалюць куплёныя пыпіросы. Калі ж ты ў мяне нувучыўся так піпчыць? — пручуханку палучыш.

161. Лад

згода, адсутнасць рознагалоссяў — мір з. пасля рознагалоссяў; спакой, пакой з. з узаемаразуменнем; спакойствія з. з узаемаразуменнем, руск.; сагласія з. з дружалюбнымі адносінамі; цішына з. з адсутнасцю непаразуменняў, іншаск.

Калі ў сям'е лад, тады ўсё хырашо. Чаго вам міру німа, грызіцёся дзень і ноч. Наверна ўжо нуступіў спакой, ато доўга ладу ні было. Нешта даўно ўжо ў вас пакой, верна, скоро ўзноў пысвараісія. Ну калі спакойствія, ніхай жывуць, раншы яны нешта доўга ні міріліся. Усю жыццё прыжылі ў сыгласіі, слова выпіракор адзін другому ні скызалі. Ужо гады два ў іх цішына, кылытня кончылася.

162. Ламіць

ламаць, раздзяляць груба на кавалкі — трысціць л. з трэскам, без разбору; крышыць л. на дробныя кавалкі; крушыць л. падрад, без разбору.

Ну й дроў жа ты прывёз, ні нада тапор, лумай і пряма ў печ. Палычкі неік аткінуў, зайшоў у каноплі і трысціць іх, толька хроп-хроп-хроп. Лумайць, крошыць усё пыдряд і слова яму ні скажы. Што йта за буря тыкая, крушыць вербы пыдряд.

163. Лапátка

рыдлёўка, прылада для капання зямлі — кірка; жалязняк, зялязняк р., уст., рэдкаўж.; лапата р., іншаск., абмеж.

Такою лупаткёю ні зямлю кыпáць, а яе толька выкрысіць ды выбрысіць. Пытачы-ка рíзак і кірку, пойдзім на торх. Зутупіўся жылíзьняк і зрэзыўся, нада другой купляць. Ап камінь як ударіў, кусок зілізьнікá й ацскачыў. Ходзіць з лупатёю як ніпрікаінный, грядкі б луччы аббіў, каб дзіржа́ліся.

164. Лежч

легчы, апусціцца ўсім целам на пэўнае месца — прылёжч л. ненадоўга або хаваючыся; улéжца л. зручна і надоўга; разлéжца л. раскінуўшыся; раскінуцца, разваліцца л. раскінуўшыся, іншаск.; расцягнуцца л. вольна, іншаск.,

неадабр.; *выцягнуцца*, *выпрастацца л.*, *вольна раскінуйшыся*, *іншаск.*, *гумар.*; *заваліцца л.* *абы-як*, *іншаск.*; *залёжч л.* *надоўга або за укрыццём*; *забурыцца л.* *нядбайна або надоўга*, *іншаск.*; *перакінуцца л.* *ненадоўга*, *іншаск.*; *бракнуцца*, *бракнуць л.* *як упасці*, *іншаск.*, *жарт.*; *шмякнуцца*, *шмякнуць л.* *умомант*, *іншаск.*, *жарт.*; *брыкнуцца*, *брыкнуць л.* *адразу*, *жарт.*; *здэлаць коць л.* *хутка (да дзіцяці)*, *жарт.*

Ляж трошку дый пыляжы, ішчэ касцы ня йшлі. Прілёг і зыдрімаў, ні пачуў, як скот прыгналі. Улёгся, што, відна, ня думыць скоро пыднімацца. Што ты разлёгся на ўвесь сяньнік, падзьвінься, нада малым айдзе лежч. Пад вербымі раськінуліся і вылежывуюцца. Рызваліўся як пан і пыднімацца ні зьбіраіцца. Ну, вы, рысьцягнуліся, пыра за косы брацца. Што ты выцігнуўся і нічога ня думыш, нада ўжо браць бырадў ў зубы, як бульбы злазіць. Выпрыстыўся вун ны саке, кычаіцца, што яму атходзіць. Пашлі ў гумно, зываліліся, іх с пушкыю ні пыдніміш. Залёг на цэлыя суткі, ня меншы. Зубурыўся пыд яблынкыю і ў хату ня ўпоўз. Дужа далёка твой Якыў, у пуні вун ны саломі піракінуўся ны минутку. Брыкнуліся пыд бярэзкымі, ні пашлі ў хату. Пад'еў і брыкнуў ны сяньнік. Паткінь якую трыпіну і шмякніся. Па мне айдзе шмякнуў, там і заснуў. Дывай во брыкнімся ны траву, пакуля усі падойдуць. Толька брыкнуў — і спіць. Што, мой малінькій, зьдзелым коць?

165. Лезць

лезці, *узнімацца крута ўверх*, *чапляючыся* — *скрэсца*, *ускрабацца л.* *з вялікімі намаганнямі*, *іншаск.*; *скрабацца*, *царапацца л.* *з вялікімі намаганнямі*, *без сіл (пра слабога, хворага)*, *іншаск.*; *карабкацца л.* *павольна*, *з цяжкасцямі*; *драцца*, *драпацца л.* *з напружаннем і энергіяй*, *іншаск.*; *поўзць л.* *павольна*, *без патрэбы*, *іншаск.*, *неадабр.*; *узбірацца л.* *вельмі высока*.

Вакно аччыніна, лезь і што хочыш бярі, і нада ж так кідыць на ўвесь дзень. Ні скрыбіся на клён, апшасьнешся і звалісься. Лесьвіца злумалыся, цяпер ускрібайся як хочыш. Чаго табе скрабыцца на тую бярэзку. Цырапыйся вун пу вуглу, а там зы паплеціну схвацісься і ўзьлезіш. Кырабкыўся-кырабкыўся, а тады сырваўся. Дзяреца ны саху, а йна глэдкыя як сыцякло. Драпыўся ны сасну зы

вырынятымі, зваліўся і рызмызкытаў гылаву, у бальніцу зывязьлі. Ахотычка ж табе поўзыць на тую ліпу, і каб было чаго. На етый ясінь узьбірацца нада сіла.

166. Ліцо

твар (аблічча ў чалавека) — мурло, сурла (сурло) т. тойсты, адм.; мурзы т. брудны, іран.; румзы т. плаксивы, іншаск., неадабр.; ражка т. вельмі тойсты, іран.; морда т. непрыемны, груб.; хара т. вельмі непрыемны, груб.; рыла, рухала, грызла т. вялікі і доўгі, груб.; фізіяномія т., руск., іран.

Мне тваё ліцо дужа знакомыя, хуць што, дык мы нейдзі ўстрічаліся. Што там у яго было зы паство, мурло наеў за лета, а скот галодный стыяў ны парініні, а тая парініна як бубін голая. Ух, сурла якая нугудуваў. Такое сурло, што аж блішчыць ад жыру. Ні пыцстыўляй мурзы паць серп, бяз носа астанісься. Абмый румзы, грязь полысымі цякець. Разьеў ражку, нічога ня дзелуючы. Ня сунь сваю морду, куды ня просюць. Ікая хара ныхальныя, ніпраўду гаворіць і дайжа хуць ба што яму. Убярі сваё рыла ат'етуля! Дзевіну ў рюхыла, тады атлезіш і места сваё найдзіш. Ня лезь сы сваім грызлым куды ня просюць. Ні пыцстыўляйся, твоя фізіяномія усім даўно дужа, дужа знакома.

167. Ліць

ліць, вымушаць цячы (пра вадкасць) — бухторыць л. шмат і без патрэбы, неадабр.; цыркаць л. малымі дозамі, іншаск.; цыркацца л. малымі дозамі доўга, неадабр.; цадзіць л. малымі дозамі, павольна, неадабр.; цурбэніць л. вялікім струменем, неадабр.; шухаць л. адразу многа.

Лі скарей у чугун, вядро цякучыя. Нашто ты бухторіш у сьвіньніно цеста халодную ваду? Ня цыркый пы каплі, а лі зразу сколька нада. Што ты цыркыісься ложкаю, вазьмі тряпкымі гаршчок дый нагні. Ні цадзі пы каплі, ліні зразу зь відра. Нашто мне цурбэніць яшчэ, я й зь естым ні спраўлюся. Куды ты шухыш зь відра, тама ж мукá стаіць у пачыкых.

168. Лўчы

лепш, з большай ступенню дадатнасці — чышчы, лаўчэй л. з большым майстэрствам; латвей л. з большым прыволем; вярней л. з большай упэўненасцю ў правіль-

насці; палўччы, пачышчы л. з большай адметнасцю, рэдкаўж.

У Тані поччырк лўччы, чым у каго. І зьдзелыіць чышчы любога, і калі сядзіць піць — зь любым справіцца. Па-мойму, табе лаўчэй ба саўсім тама ні пыка́зывыцца. Латвей ба, я думую, табе было зьбегыць ны Засожжа атвечыра. А па-мойму, вярней выбіра́цца разым с сонцым. Такей пірябіра, што палўччы ішчы і ні найдзіш. Андрей ма́хыр пачышчы бра́та бўдзіць.

169. Ляжа́ць

ляжа́ць, знаходзі́цца ў ляжачым становішчы — кача́цца л. доўга (не маючы занятку або пры хваробе); валя́цца л. доўга, без справы; выланга́цца, выле́жывацца л. вельмі доўга, без справы, асудж.; ляжа́ць крываю л. упорна (пра лянівага).

Ляжы́ць і ня хочы́ць пыдніма́цца, а скажы́ слова, што зьдзелы́ць, — ніхара́ш, во так і жыву. Ні кыча́йся, вун маты́чка пуд вуглом, а пы бырыка́х ны грядзе трыва́, ідзі ды рукі прыкладзі. Я ўжо тре́ццю нядзелю выля́юся, як пыхаджу́, пышывялю́ся — ударенія даець у гылаву. Вылынга́іцца і вылынга́іцца дзень прі дні, хуць ба палі́ц ап палі́ц уда́ріў. Некры́лі дужа вылежывы́цца, нада збіра́цца к тубуну́. Ніхай ба бяремца хвыра́стку́ насе́к, — не, ляжы́ць крыва́ю.

170. Мага́зін

мага́зін, спецыя́льнае гандлё́вае памяшканне — мага́зін м., рэдкаўж.; лаў́ка м.; кра́ма м., уст.; мага́зея м., рэдкаўж., гумар.

Чаго я табе буду цўргы́ць такея грошы, я ў мыга́зіні куплю́ удвоя́ дзішавей. З мыга́зіна хлеб смашней, чым свой. У Бальшой Лешчы́нкі лаў́ку былі аткры́лі, толька іна ці таргу́іць цяперь. У нашый дзяреўні кра́ма была гады трі, тады як у калхозы пісали́ся, а посьлі нешта пі́ривялі ў Ры́лыўшчыну. У мыга́зеі ўсе хочыш купля́ць, у мыга́зеі, глядзі грошы ці хва́іць.

171. Маро́з

мароз, тэмпера́тура паветра ніжэй ну́ля — крапу́н м. мо́цны; пяку́н м. вельмі мо́цны; маразюга́н м. празме́рна мо́цны.

Пытхваціўся мароз ніжданна-нігадынна. Усю зіму кріпуны стыяць і стыяць, во халодныя зіма, знаць, ні было такея ні разу. Кыла Новыга года такея пікуны ўдарілі, што ня вытрывыць. Як ціскануў мурузюган, яблынкi пыд-ряд памёрзэлі.

172. Марудзіць

марудзіць, не спяшацца дзейнічаць — медліць; мядліць м., рэдкаўж.; цягнуць м., дзейнічаючы павольна; валаводзіць м., дзейнічаючы неапраўдана доўга; каніцэліць, каніцэліцца м., дзейнічаючы павольна і немэтанакіравана; капáцца, капашыцца м., дзейнічаючы вельмі павольна; мяцца м. па нерашучасці, іншаск.; валыніць, валакіціць, валантырыць м., не пачынаючы дзейнічаць; прахлаждáцца м. па нядбайнасці; цягнуць ката (сабаку) за хвост м., дзейнічаючы павольна, наймысна.

Я там доўга ні марудзіла, туды-сюды забегла і скарей двору. Медліць дужа ні нада, троху укладзіся дый бягі. Стáніш мядліць — цябе ніякій чорт ждаць ня будзіць, зыначу́ш адзін. Узяўся дзелыць, дык ні цягні. Вылаводзіць і вылаводзіць треццый дзень, а там за дзесіць мінут можна зьдзелыць. Кыніцель кыніцелюць ніізьвесна нашто. Ні кыніцелься, работы вун ніпычаты́й край. Ні хыця бўдзіш кыпáцца, калі з вамі дзень прадурісься. Там можна зы час быразёнку сыгнаць, а ты чуць ня дзень кыпашыўся. Зайшоў, мнецца, мнецца, ніяк ні скажыць зразу, чаго прішоў. Як нарошня валынюць, каб хацелі, дык ба зразу ныпісáлі. Сколька яны мяне вылакіцілі, каб хто знаў. Верна цэлы́й месі́ц валанты́рілі, пакуля бумажку пытпісáлі, іна ўжо мне ні нада стала. Прыхлыждаўся б толька і большы нічога, за́ дзінь капёшкі ні ныгрябець. Во так усігда́: цягнуць і цягнуць кыта за хвост. Сыбярúцца, узяцца нізашто ня хочуць, сыбаку за хвост цягнуць.

173. Мáсцер

майстар, добры спецыяліст у сваёй справе — спецыяліст м. з прафесіянальнай падрыхтоўкай; спец м. з уменнем прафесіянала; умéлец м. з вялікім уменнем; умéка м. слабы, пагардл.; прафэсар м. высокага класа, жарт.; на ўсе рукі мáсцер м. у многіх галінах.

Харошый масьцір, за што ня возьміцца — зьдзелыіць. Па плотніству лўчыга сьпіцыяліста ні найдзіш. Усе хлопцы спяцы, ад бацькі наўчыліся, тэй, бувала, што ня возьміць — зьдзелыіць. Такую работу нада ў рукі умельцу. Айдзе ж яшчэ можна узяць такога умеку. Ты прафесыр нічога: зьдзелыіць з лоткі віріцяно. Лабуз быў марўда, зато на ўсе рукі масьцір.

174. Маўчаць

маўчаць, нічога не гаварыць — памаўківаць м. асцерагаючыся; іграць (гуляць) у маўчанку м., ухіляючыся ад размоў; дзяржаць язык за зубамі (на прывязі) м., не выдаючы таямніцы; не раскрываць рота м. упарта; набраць вады ў рот м. вельмі ўпарта (пра ціхага або вінаватага).

Увесь вечыр муўчаў, даўжа слова ні прыраніў. Умеіць пымаўківыць, айдзе зря і чаго зря ні тріпанець. Што, з родным братам у муўчанку іграіш? Ні гуляй у мыўчанку, што думыіш, то й скажы. За што ўжо хырыша, ета ўмеіць дзіржаць язык зу зубамі. Ні завуць, дык і дзяржы язык на прівізі. Што б ні гыварілі, Іван рота ні рыскрываіць, ня любіць лезыць зь ізыкам. Усі журтувалі, сьміяліся, а Васіль прыма вады ў рот выбраў.

175. Мэдленна

павольна, ледзь дзейнічаючы — ціха п. вельмі; нетараплива п., руск.; марўдна п. з-за значных ускладненняў у дзеяннях; лянiва п. з-за гультайства, неадабр.; разважна п. з развагай; вагам п., размерана; памалу, паціху, спакваля п. без спешкі; не спяша п. пры неабходнасці іншых дзеянняў; як чарапаха п. надзвычай; як мокрае гарыць п. вельмі (пры выкананні задання), неадабр.; нага за (цераз) нагу п. вельмі (пра хаду), адм.; цераз час па чайнай ложкі п. вельмі (рабіць што-н.), неадабр.; як не сваімі рукамі п. вельмі (пры выкананні работы), неадабр.; як не сваімі нагамі п. вельмі (у час хады), неадабр.; як не сваімі зубамі (ротам) п. вельмі (у час яды), неадабр.

Шофір ня дужа прыкцікоўный, дык мэдлінна, медлінна едзіць. Ні сьпяшы, ціха дойдзім, чаго табе бежч. Квасолю лускаць рукамі дужа марўдна, яе луччы праньнікым пабіць і сыбраць. Лянiва ішоў, ён ні разгоніцца. Гаворіць рызважна, зразу падумыіць, а тады слова ска-

жыць. Зорьку ці бі, ці пыдгынйй, нічога ня дзействуіць, усё вагым і вагым. Чаго ты дужа бядуіш, дайду пымалу. Спускай бальку паціху, глядзі, глядзі, каб ні паехыла. Куды б ня йшоў, усігда спыквыля. Мне к сроку ні на́да і ні сьпіша дайду. Куды ні пашлі, айдзе ня пойдзіць, што ня возьміцца дзельць, усюдых як чыріпа́ха. Ясі ты як мокрыя гаріць. Плёўся у тэй бок ныга за нагу. Ныга ціріз нагу кльпыіць некуды. Пыдыва́й быйстрей, што ты кідыіш ціріш час пы чайный ложкі. Што ты грьбеш як ні сваімі рукамі. Учора мы відзілі: ішоў як ні сваімі ныга́мі. Чаго ты ясі як ні сваімі зубамі. Есьць як ні сваім ротым, можна ж трошку і скарей.

176. Мокрый

мокры, насычаны вільгаццю — вы́макшы́ м. поўна́сцю; спёны́ м. наскрозь; як з вады (вы́цягнуты́), хоць вы́круць, як гу́шча м. надзвычай.

Разьвесь мокрыя бяльлэ ны віцярку́, за міг праветрі́цца. Пры́бег увесь чысьці́нька вы́мыкшы́, ну што ты хочыш, пад еткі́й ліві́нь пупа́сьць. Ірмя́к таке́й ужо спо́іный, што ні дусушы́цца. Уся адзежа як з вады. Пі́ривярну́ў сена — яно спадні́зу як з вады вы́цігнута. Прышоў, разьдзеўся, — уся адзежа хуць вы́круць. Сыпагі́ тэ́я і ны сыпагі́ ні паходжы, як гу́шча.

177. Мучыцца

мучыцца, ця́рпець му́кі — страда́ць м. ад бо́лю ці душэ́ўных паку́т; мардава́цца м. ад вялі́кіх і праця́глых фізі́чных намага́нняў; сме́гава́цца м. з-за абме́жавана́сці ў пра́дуктах харчава́ння; ця́рпець, перана́сіць м. вельмі́, іншаск.; ка́рствава́ць м. празме́рна і праця́гла; трудзі́цца м. вельмі́ ад фізі́чнага бо́лю.

Пышла́ чысьці́цца — ніўда́ла, му́чылыся, му́чылыся і пышла́ на тэй сьвет. Доўга стрыда́ла, пакуль рука зыжыла́ тро́ху. Усё мурдува́ліся, а толку нія́кыга. Самі ўжо як-нібۇ́дзь, а дзеці́ дужа сьмі́гува́ліся бі́з мы́лыка. Я ўжо нескы́лька гадоў дужа ця́рплю, нешта пад гру́дзі як патко́ціцца, як схва́ціць — спа́су німа́. Ні знаю, ско́лька мне яшчэ́ пі́ріна́сіць, лячу́ся, а лу́чыньня німа. Можа я адна́ то́лька знаю, як ё́н ка́рствывы́ў пасьле́днія гады. Як жа ё́н трудзі́ўся зь е́гю сваё́ю ра́ныю, ніхто то́лька ня відзі́ў.

178. Мяцель

мяцеліца, снежная бура — мяцеля, мяцеліца; бурán м. вялікая, малаўж.; пургá м. вельмі моцная; пўльгá м. надзвычай моцная; уюга м. з моцным ветрам; завіру́ха м. з моцным, віхурыстым ветрам, малаўж.; заве́я м. з вялікім снегападам; ве́я м. з вялікім снегападам, рэдкаўж.; кўдаса м. з моцным ветрам і снегападам, малаўж.; дўйка м. з пранізлівым ветрам, рэдкаўж.

Тыка́я мяцель усхваці́лыся, сьвету белыга ня відна. Хуць ба ж трошычку мяцеля ўніла́ся, нікуды ня вы́лізьць. Каторый дзень мяцеліца ні ўніма́іцца, пряма спасу німа. Пыдн́яўся бурáн, занёс усё, калі цяперь тэ́я дарогі рыза-тру́ць. Ні мяцеля, а пряма пургá, і прець, і нясець, неба зь зямлёю зьміша́лыся. І нясець, і лепіць, во ўжо ўзьніла́ся пўльга дык узьніла́ся. Куды ж вупру́ляцца такою пультю́ю, ад двыра ні атойдзі́ш—з дарогі саб'е́сься. Ую́га і сьнегым лепіць і пряма з ног валіць. Кру́ціць зывіру́ха с усіх бакоў, вышы кры́шы сугроб пі́рід вароты́мі. Посьлі заве́і ня дужа сора дарогі прало́жуць. Помні́ш, ве́я была, а ты сыбіра́ўся кытану́ць у Сапры́нычы. Куды табе ў кўд́ысу пер́цца, пысядзі́ ў ха́ці. Ну, кажы́цца, дуйка ўжо сы́хла, ны мароз бя́рецца.

179. Набра́цца

набра́цца, набыць ці нарыхтаваць у дастатковай колькасьці — нагато́віцца, нагатава́цца н. гатова́га; назапа́сіцца н. у запас; наме́цца н. у межах уласных сіл; наста́чыцца н. у межах магчымасцей, неадабр.

Айдзе я табе выбяру́ся ны ка́жны вечыр новаю рубашку купля́ць. Пастой, пыгадзі́ трошку, я адна работы́шы ныгато́ўлюся цябе нызіва́ць і прібіра́ць, а ты гу́льма гуля́ць будзі́ш. Ны такую́ ара́ву нугутува́цца сілу-сілу нада йме́ць. Не, ні мае ўжо сілы адной нызыпа́сіцца ны вас усіх. Не ўжо, мае дзеткі, пыдра́сьлі і йдзі́ця на свой хлеб, я вас пудгудува́ла і цяперь карма́ць ні намею́ся. Табе ні ныста́чысься спру́ляць адзе́жы, усё як гарі́ць ны табе.

180. Набы́ць

набыць, атрыма́ць у валоданне ў вы́ніку асабістых захадаў — прыдба́ць н. умелы́мі працо́ўнымі нама́ганнямі; разжы́цца н. выпра́сіўшы; расстарáцца н. руплі́васцю і

клопатамі; нажыць н. *живучы*; раздабыць н. з цяжкасцю; узбіцца н. з вялікімі ўласнымі працоўнымі намаганнямі; прыстарэцца н. *нязначнае з некаторымі клопатамі*; да-стаць н. *абходнымі або невядомымі шляхамі*; дабыць н. *невядомымі шляхамі*; справіць н. *клопатамі (адзенне, прылады)*; завесць н. *для задавальнення, гумар., н. для развядзення (пра жывёлу)*; прыабрэсць н. *лёгка, руск.*

Набыў кыравёнку, біз мылыка дренна. Кўртку як прід-бала, дык і ні ськідаю. Зьбегый к Хлімону, можа ў яго рыжжывесься ны якую накідку. Трошку ні хваціла гро-шы, рысстыр'ялыся там жа ны быз'арі ў сваіх. Чаго ні ныжылі, а дзяцей ныжылі. Рыздабўдзь-ка ты мне к празьніку віна харошыга, каб ня крепкыя і салодкыя. Посьлі вайны мы і ны карову доўга узьбіцца ні маглі. Во каб мне прыстыр'яцца такей тулўпчык. Дыстала я сабе хустку кышымірывыю. Зайдзі к аднаму, у другога спрасі, айдзе-небудзь дабўдзіш. Справіў сабе і касьцюм с-пыд іголычкі, і пальто быгатыя. Зывялі сабе авец: і воўна будзіць, і кусок быраніны увосінь ні звыляцца. Прыабрэў сабе путную адзёжыну, пірістаў хадзіць старіц старцым.

181. Наваліцца

наваліцца, пачаць уздзеінічаць усімі сіламі — узвалі-ца н. *гуртам, грамадой*; напусціцца н. *рэзка*; накінуцца н. *рэзка і нечакана*; нап'асць, назынуць н. *рэзка і груба*; насэсць, уссэсць н. *неадступна*.

Як нываліліся разым, нябось, прыкусіў язык, ато ўха-дору ні было. Чаго вы ўжо так усе ўзваліліся, а можа ён ні вінуват. Як нупусьціліся, як пыгнала, як пынісла, як пугуріла, — ня мне кыз'аць, ні табе слўхыць. Накінуліся гуртым, дыкыз'алі ўсё, бўдзіць помніць. Яны як выпадўць, ня скоро ацстўпюцца. Назынулі ны брігадзіра ўсе кўчыю, тады пірамерыў і зыпісаў як нада. Раз населі, два населі, слухыў я, слухыў, а тады пыслаў іх к чорту і пашоў. Калі вы і усьсядзіця, дужа ён спужаіцца ці паслўхыць, па ім ня бўдзіця пыжджаць.

182. Навэдаць

праведаць, зайсці пабачыцца — атведаць н. *спецыяльна*; атвэдацца н. *спецыяльна, з дав., рэдка з родн., малаўж.*; давэдацца н. *спецыяльна (родзічай)*; навясціць н. *спецы-*

яльна, неалаг.; навясціцца н. спецыяльна, неалаг.; малаўж.; правэдаць н., не асабліва затрымліваючыся; схадзіць у атведкі н., сабраўшыся ў аднаведнасці з традыцыяй (хворага, парадзіху); паказаць вочы н. дзеля прыстойнасці, неадабр.

У скрысеньня сыбралыся і наведыла усю сваю радню. Пыдажджы, пыдажджы, атведыю калі і цябе. Нада было б к сваім атведыцца, ды ўсё ўрэмя ня выбіру. Схаджў-ка я, сястру даведыюся. Во спасібычка табе, што ты ні забыла мяне, нывясыціла. Даўно зьбіралыся, можа як на б́удушчый нядзелі нывяшчўся. Ці ні зьбіраісься ты днямі сваіх у Падлўжжы праведыць? У Праскоўіныя нявесткі сын, нада схадзіць у атведкі. Ты ўжо хуць ба вочы калі дзеля людзей пыкызаў.

183. Нагаварыць

нагаварыць, сказаць шмат рознай няпраўды — наплёсць н. глупстваў; наклапаць н. хлусні; напёць н. хлусні з хітрасцю, іншаск.; наюдзіць н. хлусні з мэтай падвесці; натрапаць, набаўтаць, набалматаць, набалбатаць н. лішняга; нагарадзіць н. бязглуздзіцы; намалоць н. пустога; набушмаціць н. хлусні, хвалячыся.

Ныгыварілі, ныплялі, што ён і такей, і сякей, і разьёткій. Прішла, ныпліла, ныпліла усякія лухты ніпыцьсіваныя і пышла далшы. Ні была ж ба іна Шаўронкю, каб ны чылавека ні ныкліпаць. Буваіць, праўду скажучь, а буваіць, ныпяюць разныя лухты. Наюдзілі, што іна і рыстыка́я, і рысьсіка́я, і пір'еткыя, ня дзеўка ўжо, а ніз'весна хто. Вот у цябе прівічка, каб абізацільна нытріпаць, чаго й ні было. Чаго ты ўзноў тут нубуўтала? Ныбалмочыць ну любога, а тады: я ні кызала і ні знаю. Любіць ныбылбытаць ны другога етый сьвецкій. Другей раз такая ныгародзюць, што думыў ба — ні прідумыў у жысьць. Ён нешта раншы чуў, а тут яшчэ нымалолі,— прішоў аж кіпіць. Нехта нубушмаціў, аткуль ба ж тэй знаў, сь кім я стыяла.

184. Наганяй

наганяй, строгае ўнушэнне — праборка, прабіранне н. з працяглым ушчуваннем; узбўчка, нахлабўчка н. са злосцю; галавамо́йка н. з працяглым ушчуваннем, неалаг.;

прачуханка *н. з лаянкой*; чос, тропка, баня *н. з асаблівай злосцю і лаянкой*.

Далі яму ладный ныгняй, толька круціўся і краснеў як рак. Ні хацеў паслухыць — будзіць табе сяньня праборка. Тваё прыбіраньня ім дайжа і ні брыдзіць. Што, была ўзбўчка, ці я ні кызаў табе, што палучыш. Дай, дай яму ныхлабўчку, каб другой раз знаў, што ні нада так дзельць. Удзьвюх яны устроілі Сыціпану гылывамоўку ладною. Ня бойсь, ні спужаўся твае пручуханкі, адбег і крічыць: «Дзельў і дзельць буду!» Дывалі яму ладна чосу, ці дос, ці яшчэ, ці яшчэ, ці дос. Дужа ён баіцца твае трэпкі. Ня хочыць і вухым весць ны вашу баню.

185. Надаёдлівый

*надакучлівы, такі, які надакучае—надаёдлівый; надаёд-
лый н. вельмі; дакўшний, дакўшливый н. пастаянна; да-
карыцельный н. педантычна; назойлівый н. пастаянный
навязлівасцю; навязлівый, навязчывый н. навязлівасцю;
халёрный, халёрашний н. вычвараннем, іншаск.*

Толька ныжраўся ат пуза і ўзноў скліміць, ныдаедлі-
вый маліц. Пірістаньця быць еткімі ныдыёдлівымі. Усігда
ты была ныдыёдлая. Раншы ты ня быў дакўшным. Такей
дакўшливый, мурзапён, с кружэлкымі нейкімі вун носі-
ца. Старый дыкарыцільный: то яму ні так, ета ня етык,
будзіць бурчэць, і бурчэць. Кылі бўдзіш еткій назойлівый,
нічога ні куплю. Дужа нывязьлівыя, усігда б ёй ныды-
даць. Такей нывязчывый сы сваім канькыньнім. Абоя
халерныя, адзін другога стоюць. Ну й халерышний жа
ты чылавек, усёдно як дзіцёнык.

186. Надзэцца

*адзецца, адзець на сябе вопратку — адзэцца а., кніжн.,
малайж.; напануцца а. у верхняе; накамсцца а. у вель-
мі многае, іран.; прыпарадзіцца, сурадзіцца а. па-святоч-
наму не ў пору; начапурыцца, прычапурыцца а. па-святоч-
наму без патрэбы, іншаск., гумар.; прыбрацца, нарадзіцца
а. па-святочнаму; абрадзіцца а. па-святочнаму, іран.;
прынарадзіцца, паднарадзіцца а. па-святочнаму нечака-
на, гумар.; начыканыцца, прычыканыцца а. ярка, гумар.;
разадзэцца а. багата; прыфранціцца а. франтам, гумар.;
выградзіцца а. крыкліва, неадабр.*

Ня йдзі голый, надзенься, ато ўзноў пычанеш пір'хаць, як у бочку. Нада було б адзеца: хулуднувата. Ныпрануліся і некуды шмыгнулі ўдваіх маўчком. Ныкымсаўся, што ны чылавека ні паходж, летым баіцца зьмерзнуць. Куды ж ты пріпырядзіўся ў будзённы дзень? Пасьпеіш сурядзіцца, бягі-ка пырысят адгані ат бульбы. Нучупурыўся, чуб нымасьціў і ў зеркыла рызглідаіцца, што дужа харош. Ну й прічупурыліся ж вы, наверна, прібігаць сяньня вашы с Каўшова. Прібраіліся і кытанулі пы Зяціцкый дарогі. Нырядзіўся і, нікому нічога ні скызаўшы, дунуў. Сколька ж табе ўрэмя нада абрядзіцца? Прінырядзіўся посьлі палучкі. Ці ты ні пасьпела пыднырядзіцца? Нычыканиўся як ны свадзьбу якую. Ну й прічыканиўся — касьцюм новы, гальштук сь цвётамі і бацінкі нячышчыныя. Марына дычка рызадзелыся ны свадзьбу, што куды там — шаўкі ды бархыты. Што ты пріфранціўся пы пылішчы цягнуцца, усё будзіць ат пылі ні пызнаць. Вьіріділіся вы, што толька ны абізьян паходжы.

187. Надзёяцца

спадзявацца, мець надзею — расчытываць с., лічаць магчымым, ажыццявімым; упаваць с. з цвёрдай верай без дастатковых падстаў, рэдкаўж.

Ны каго ты надзеіся, — Лісавета можыць падвесць у любэй мамент. Ня бойся, ны тваю помышч я ні рашчытываю. Што я буду ны каго упываць, трошку ішчэ сыма ногі цігаю.

188. Надзяваць

адзяваць адзенне — напратываць а. вопратку; нацягываць а. з цяжкасцю (цеснае, мокрае); адзяваць а., кніжн., рэдкаўж.; камсаць, камсіць а. вельмі многа, неадабр.

Ныдзівай-ка новую куртку, я пыгляджу, ікыва ты ў ёй. Ныпрятывый тулуп, ні пыжалеіш, глянь, што зы хыладзіна бяреца. Нешта ціснуваты пулучыўся пулушубык, во чуць ныцягываю. Пыдаджы мінутку, рубашку ўжо адзіваю. Усё, што ні пупадзец, кымсаіць ны сябе. Сколька б іна камсіла ны сябе, пряма бязь меры.

189. Назначыць

прынэчыць на пасаду — паставіць п. калектыўна; прызначыць п. вышэйстаячай інстанцыяй, кніжн., рэдкаўж.; апрадзяліць п. вышэйстаячай інстанцыяй, руск., рэдкаўж.

Цяпер у нас дужа ладныга хлопца вызначылі брыгадзірым — толька с арміі, ня п'ець, хызійствінный. Ці помніш ты, як мы на сходзі Ілью стыршыною пыставілі, а ён нызайўтрага дывай атпірацца: ня буду — і ўсё. Мой меншый пулучаіць няплоха — сотні дзьве, ато й большы, яго нычальнікым зьмены прызначылі. Былі ўрёмінна апрадзялілі, а тады астаўся і астаўся, цяпер у дзела увайшоў і няплоха вядзець хызійства.

190. Назябнуцца

назябнуцца, моцна азябнуць, доўга знаходзячыся на халадзе — намёрзнуцца (намёрзнуцца) н. на марозе; настыцца н. на ветры; надрыжэцца, надрыгнуцца н. да дрыжыкаў; насклёцца, назызнуцца н., лёгка адзеўшыся; накалёцца, надубецца, надубянецца н. да страты рухомасці; накатлёцца, наледзянецца н. празмерна.

Зіма зылігла, цяпера нызябнісься бясь цёплыя адзежыны. Намерзніціся, пызыхалодзіціся, тады мне з вамі вазісь. Зря цяплей ні нызіваўся: дужа намёрзся. Достабе дуратў тваріць голыму ехыць, настынісься — пыжалейш, што ні надзеўся. Хваціла нам, ндрыжэліся, што большы некуды. Ён жа выпрывіўся саўсім голый, ндрыгніцца там як чорт. Едзь, едзь у пінжачышку, насклеісься, зьяжыш — ухаджывыць ня буду. Ну што, назызліся, а ці я вам ні гываріла нызівацца па-людзку. Ныкалеўся, дык вун стаў жоўтый як жоўтый цьвет. Нудубеісься — тады пыскачыш, будзіш знаць, як нызівацца. Нудубянеліся ўсе, тыкая хыладзіна. Так ужо ныкатлеліся, як там яны ні зыкысьцянелі. Шўхнулi ў ряку с сынямі, хырышо — на мелкым, і то нылідзянеліся, чуць саўсім ні пызылідзянелі.

191. Найціць

найсці, сабрацца паступова ў вялікай колькасці ў мяшканні — набіцца н. да цеснаты; набрацца н. паволі, інішаск., абмеж.; набўхацца, набўрхацца н. надзвычай многа; нахлынуць н. адначасова многа.

Найшло ў хату, як сялёдык у бочкі, там ня то што скыкаць — рукі прасу́нуць некуды. Зразу ні было пасьці нікога, а патроху, патроху і набілыся. Ныбра́лыся пы́нямногу, аж цесна стала. Чаго вы набу́хыліся у сенцы, вун жа хата свабодна. Набу́рхылыся столька, што як яны толька ні пызадúшуць адзін аднаго. Аткуль іх столька нахлы́нула зы мінуту.

192. Накла́сць

накласці, змясціць грудам — налажы́ць; накрáтаць, на-гра́каць *н. вельмі многа і ўмела*; нагуртава́ць, набу́хаць *н. вельмі многа абы-як, неадабр.*; навалі́ць *н. вельмі многа без патрэбы і парадку, неадабр.*; напе́рць *н. празмерна многа, неадабр.*

Пакуль воз ныкла́ў, сена троху атыйшло. Пагода дней нескылька была, пасьпелі па́ру стагоў нылажы́ць. Воз ты ныкры́тыў, а рукі твае ікавы́. Ныгря́кылі вузюга́ны, коні выця́гыюцца. Нугуртува́лі чорт знаі́ць ско́лька, яно й разъехылыся, пі́рклыда́й цяперя. Бульбоўнік доўга сьпяліў, тады скасіў, набу́хыў на жэрдзя, тарчы́ць ва ўсе бакі. Усі́гда як ныва́ліць, аж глядзе́ць бры́дка, ня воз, а рыгіза́. Нада ж столька наперць, ні дывязе́ць, пыгля́дзіш, ні дывязе́ць.

193. Намачы́ць

намачыць, зрабіць мокрым — змачы́ць, вы́мачыць, спаі́ць *н. вельмі*; перамачы́ць *н. шмат*; абмачы́ць *н. частку, кніжн.*; абрасі́ць, абрася́ніць *н. у расе*; замачы́ць *н. асцерагаючыся.*

Ка́жыцца, хацеў піць, губамі шывяліў, а пыдыйшоў к цэбру, і морды ня хочыць нымачы́ць. Каб знаў, ні нызіваў ба новыга пінжыка́, змачы́ў хуць вы́круць. Плоха яе дзела, плоха, плашэй быць ня можы́ць: вы́мычыў дождж сянiну і прыбра́ць ня ўздо́ліла. Спаіў ірмя́к, што места сухога німа. Хорошы́ прашоў дождж, спаіў зямлю уво́лю. Дужа ні прыбіра́йся, пагода нінадзейная, толька пі́рамычыш. Трошку ні пасьпеў дабежч пат крышу, абмачы́ў дождж. Прышоў, абрасіў штаны́ пы са́мыя калені. Надзеў новыя ту́хлі, абры́сяніў, цяперь скыржанелі, аж глядзе́ць ненышта. Лі акуратна, мяшкоў ні зымачы́, айдзе іх тады сушы́ць будзіш.

194. Наперако́р

насуперак, у супрацьлегласць таму, што трэба, або чакалася, або павінна быць — напе́рак (напяро́к), насу́праць (насупро́ць), упе́рак (упяро́к), папяро́к (по́перак) н., неадабр.; на здзек, наро́шня (на́рашня) н. з намерам зрабіць непрыемнае; наро́шна (нара́шна) н. з намерам зрабіць непрыемнае, рэдкаўж.; нарачы́та н. з намерам зрабіць непрыемнае, малаўж.

Ты яму гыварі адно, а ён выпіракор бўдзіць дзелыць другая. Я ім за цэлы год наперік словічка ні сказы́ла. Гыварю ж яму: зьдзелыіш са́дзінь, не, выпярёк сваё тва́ріць. Ня любіць, каб яму насу́прыць што кызалі. Нічога ёй нусупроць ні сказыла, а як пынісла́, што на́ рыт лезіць. Ла́дныя путні́на, уперік слова ні кажы: і сякець і па́ліць. Гыварі яму адно — ён будзіць упярёк дзелыць. Ладна, большы я нічога выпярёк ні скажу, дзелый, як знаіш. Я ўжо, ка́жыцца, попі́рік ні стынавіўся табе ні разу. Ня ўпросіш і ня ўмоліш, назло зьдзелыць па-свойму. Ты яму кажы го́ліна, а ён на здзек цьвярдзіць стры́жына. Яго прасілі ўспакойся, успакойся, а ён схваціў палку і нарошня пы вакну, тады скруцілі вярёўкымі. Ні знаіш ты етых гаўры́кыў, на́рышня што-небудзь пацстроюць, а тэй сь сябе выходзіць. А ні выду́мывы ты, хто там на́рошна сьлядзіць ста́ніць. Нехта на́рышна выпісаў, каб пысьміяцца толька, а ты паверіў зразу ж. Базыль нырачы́та утворіць такая, што ў век ба ні даду́мыўся.

195. Напра́сна

дарэ́мна, без кары́сці, марна — по́пусту, упу́стую, зра, да́рам, дарма́ д. зусім; беспале́зна, безразу́льтатна д. без вы́нікаў; ні за паню́х (нюх) таба́кі, ні за што ні пра што, толька шчо́ту, толька што д. без усяляка́й кары́сці; жа́лься бо́жа д. са шкадава́ннем.

Ныпра́сна ты ёй рыскыза́ла, усім растрепліць. Попусту сы́цігаўся ў горы́д, нічога ні купіў. Нада ж так упустую уре́мя ўбіць, быразе́нку б бульбы прайшоў. Зьездзі́лі зря, ціля́т і ў памі́ні ні было. Пабе́глі — і да́рым: гырма́ніст у дрovy паехыў. Дырма́ ріпа́рціліся: дождж пычаўся. Стыра́ўся, стыра́ўся і ўсе́ біспалезна, усё хі́ньню пашло. Бізрізу́льтатна яму гыва́ріць — ня слухы́ць ніко́га і нічо́га. Згы́ня́ла яго ні за нюх тыба́кі, ніхай ба

луччы с касою схадзіў у кусты. Зьездзіў ні зы панюх тыбакі, нічога ні прівёз. Аблаіла чылавека ні за што ні пра што. Толька шчоту, што пабыў, а што я там увідзіў? — нічога. Толька што схадзілі, мы там нічога ня відзілі. Жалься божа, што сьцігáліся, толька ногі зьбілі.

196. Нарóшня

знарок, з пэўнымі намерамі — на́рошня, на́рошна (на́рашна) з., рэдкаўж.; спецыя́льна з. прадугледжана; умышленна, на́мерана з. свядома; сазна́цельна з. прадумана; назло́ з., каб зрабіць непрыемна.

Сціпан ні такей чылабек, на́рошня ён дзелыць ні ста́ніць. Вот відна ж зразу, што нехта на́рышня ўзяў і пытытаў. Айдзе там няўмысьля,— на́рошна швіргнуў. Усё на́рышна тваріць. Я сьпіцыя́льна па́зылкі трясу ны гряды,— тады зыпа́хывыюцца. Няўжэлі табе дыка́звыць нада, што зьдзелына умышлі́нна. Косьцікывы сыны на́меріна любую пўлю атальюць. Бірючо́нык сьзна́цільна утворіць, што хочыш. Няўжэлі ты ныпра́ўду дўмыіш, што людзі толькі і зымышляюць зьдзелыць табе назло.

197. Насмяя́цца

насмья́цца, здаво́ліцца смехам — нахахата́цца н. мо́цна; нарагата́цца н. гу́чна; наржа́цца н. вельмі гу́чна, і́ншаск., асудж.; нахлехата́цца н. гу́чна, гру́б.; бакі (жывот, жывоцікі) парва́ць н. да знямогі.

Во ўжо нысьмія́ліся, чаго там толькі ні вытвыра́лі. Схадзі і ты пылядзі — ныхахочы́ся. Кажный дзень у іх тыкая камедзі́я, хто ня йдзець — ныргачы́цца. Ну, ці ныржа́ўся, можа ўжо хва́ціць. Ныхліхыта́ліся, пыра пі́ріста́ць. Схадзі пыглядзі́, бакі парьвеш. Пра́ма жывот пы́рваў, як пычалі ўсё ўся́кыя выдзелы́выць. Як сталі пры́стыўля́цца, жывоцікі пы́рваць було.

198. На́паліць

напа́ліць, нагрэ́ць паленнем — прагрэ́ць н. даўно асты́лае; нагрэ́ць н. да адчува́ння це́плыні; напа́ліць н. да адчува́ння гара́чыні, кніжн.; нака́ліць н. да адчува́ння пя́кучай гара́чыні; наха́хліць н. да адчува́ння пя́кучай гара́-

чыні, неадабр.; раска́хліць н. да пачырванення (звыч. пра печку), неадабр.; нажа́рыць н. мо́цна без патрэбы, асудж.; даць жа́ру н. без патрэбы або дрэнна, няўмела, іран.

Ты ўсігда́ як нато́піш, хуць у баню ні пыка́зыйся. Прагрела за́днюю хату: го́сьці абішча́лі быць. Зыспа́лі сяньня, то́лька к абеду нагрела тро́ху. Кре́пка ныпа́лілі, ні за́мерзні́ця. Во е́та ныка́ліў, тут ня то што ны палок лезы́ць, а й ны ма́стў ня ўсе́дзіш. Так ужо сяньня пі́ямё́рз, так пі́ямё́рз, што ў́сі ко́стычкі пі́ра́стылі, ныка́хлю баню, пі́ріжа́рюся. Ры́ска́хліў гру́бку, аж кра́сна. Дзі́ржа́вы у тых дря́біных, канешна, ні было, ну а́лі ж у печ і́х зразу уперць — то́лька ныжа́ріць бя́с толку хату. Я зна́ю, ты як да́сі жа́ру — будзі́ць хыла́дзі́на, хуць ваўко́ў гы́няй.

199. Наўра́д

наўрад, няма ўпэўненасці, што можа быць — наўда́ку н., уст.; ура́д н., руск.; не пахо́жа н., амаль без упэўненасці.

Пы́сядзі́ця вы лу́ччы ў ха́ці, ныўра́д каб у такую́ зыві́руху пы́цягну́ўся хто на тэ́я ско́кі. Ныўда́ку, ці ў́відзі́ш ты Ся́рґея, там жа ты́счы сы́бярэ́цца. Ура́д, каб Га́нна туды пы́шла, і́на сябе дзі́ржа́ць у ря́мкых уме́ць. Ні пахо́жа, каб Анто́н зы́браўся у сва́ты, ё́н то́лька лы́патну́ць мо́жыць.

200. Наўчы́цца

навучы́цца, набы́ць на́выкі, у́менне — навучы́цца н., кні́жн., мала́ўж.; пры́ўчы́цца н. па неа́бходнасці; пры́вучы́цца н. па неа́бходнасці, мала́ўж.; прыла́ма́цца н. кры́ху; па́ня́цца н. ху́тка, н. неда́зволенаму; звы́чы́цца н. дрэ́ннаму, неда́зволенаму, неадабр.; насаба́чыцца н. дрэ́ннаму, паха́бнаму; на́біць ру́ку н., набы́ўшы на́выкі.

Наўчы́цца — ні наўчы́цца, а ні́хай пы́лядзі́ць, як дру́гея дзе́лююць. Захо́чыць е́сьць, ды́к наву́чыцца і ло́жку дзі́ржа́ць, і ў́сё. Пры́ўчы́ўся ма́лы ўжо бя́с соскі спа́ць. Пы́дажджы́, ня ў́сё зразу, пры́вучы́цца і ла́жыцца воў́рімя, і ў́стыва́ць. Доў́га саў́сім не ўме́ў, ця́перя тро́шку пры́лума́ўся рі́пыць ны гармо́ні. Ні бя́дуй: пы́глядзі́ць, асво́іцца і поймі́цца. Зма́лку кы́лі звы́чыцца ду́ дурно́га, тру́дна

тады піраву́чывыць. Нысыба́чыўся мазкі зыліва́ць, умеіць, чаго там гыва́ріць. Набіў руку́, ужо ні плахе́я боты мо́жыць пашы́ць.

201. Наўчы́ць

падвучы́ць, як зрабі́ць — навучы́ць п., кніжн., малаўж.; напу́ціць п., падрабязна растлумачы́шы; падучы́ць, падвучы́ць п. на дрэнны́я ўчы́нкі; падгавары́ць, падбі́ць п. на асуджальны́я ўчы́нкі; падбухто́рыць п. лёгка на асуджальны́я ўчы́нкі; навухры́ць, падвухры́ць п. энергі́чна; настрапалі́ць, падстрапалі́ць п. з правака́цыйнымі мэ́тамі; падсы́кнуць п. лёгка з правака́цыйнымі мэ́тамі; падсатані́ць п. здзеклі́ва; пад'юдзі́ць п. на здрадлі́вы ўчы́нак; пад'ялды́кнуць п. правака́цыйнай зай́вагай; паджы́гнуць п., надаўшы́ энергі́чнасці.

Цябе чаму наўчу́ць, тоя ты й дзелы́ш. Харошы́му ні так скоро наўчы́ць, а дурно́му навучы́ш раз-два. Сам ба ні піры́дыражы́ў і прыда́ў, яго так нупу́цілі. Пудучы́, пудучы́, ён і ныпра́ўду павері́ць. Пудвучы́лі ма́лыга ў сад лезы́ць, а самі сьмяю́цца. Куды яны цябе пыдгыва́рілі? Ён таке́й: можна падбі́ць і ны харошы́я, і ны плахо́я. Ета ты яго пудбухто́рыў, бісь цябе не́кыму было. Ат іх то́лька жджы́: нувухря́ць тако́му, што й ні захочы́ш. Пудвухры́, ато ён сам ні знаі́ць. Нехта ныстры́паліў в́ы́ступі́ць. Ён і так ца́ца ла́дныя, а ты яшчэ бо́льшы пы́цстры́паліў. Пы́цсы́кнулі яго, дык прібе́г аж кі́піць, чу́ць ня бі́цца кі́ды́цца. Пы́цсы́тыня́ць наро́шныя, а тады сьмяю́цца, як ты сь сябе выходзі́ш. Пад'юдзё́ яго, пад'юдзё́, ён як бісь цябе нічо́га ні знаі́ць і ня відзі́ць. Так і глядзі́ць, каб ка́го пы́д'ялды́кнуць, ну й нату́ра ж у чылаве́ка. Ха́целі пы́джжы́гнуць, ды ні ўдало́ся, ато яны ну ду́рату́ і прывы́клі. Так во усі́гда́ — ка́го паджжы́гні́ць, а сам збо́ку сьмяе́цца.

202. Неа́жыда́нна

нечака́на, непра́дбачна — няждáнна, няга́дана, няждáнна-няга́дана, няду́мка н. зусі́м; непрадв́ідзенна н. зусі́м, руск.; ра́зам н. зусі́м, рапто́ўна; ара́птам н. зусі́м, рапто́ўна, адзі́нк.; удру́г н. зусі́м, рапто́ўна, руск.; ні адту́ль(я) ні адсю́ль(я), адку́ль(я) ні ва́зьмісь, як снег на галаву́ н., вельмі́ рапто́ўна.

Ніажы́дынна неік усё пулучы́лыся, я дык і ні знаю, што вам скыза́ць. Купіў я ету кыравёнку саўсім ніжданна. Мае пріехылі неік нігадына. Ніжданна-нігадына такея госьці ў хату,— айдзе ж вас пысадзіць. Я ўжо і ліглі і сьвет путушы́ла, а яны няду́мна гур у хату. Што ж ты цяпер гаворіш ніпрідвідзінна, нада ж было раншы мызка́мі шывяліць. Паехыў у за́рыбыткі, ра́зым зыіўля́цца нызáд голый,— заробіў! — прапіўся да ніткі. Кошка сядзела, сядзела, а тады апсом як кініцца ара́птым ны ціплёнка. Палез, кажыцца ўсё ладна, а тады удруг як зыгрі́міць зьверху — лесьвіца злума́лыся. Ні атту́ль ні ацьсю́ль нясець пыштáрка ізьвяшчэ́ння—грошы пулучы́ць: дычка прісла́ла. Дождж етый лінуў ні аттуля ні ацьсюля, толька рабо́ці пымішаў. Я цябе саўсім ні жда́ла сяньня, а ты аткуль ні вазьмісь едзіш. Сяджу, піраку́сю, а заіц аткуля ні вазьмісь жыг лі мяне. Госьці ка мне як сьнег ны гылаву́ грім цэлыю кучыю.

203. Неакура́тны

неакуратны, нядбайны ў адносінах да сваіх рэчаў, да сябе — неаха́йны, няра́шлівы, неапра́тны н. вельмі ў адзенні; нязгра́йны, нехуца́вы н. ва ўсім; нерадзі́вы н. з-за бестурботнасці, рэдка́ўж.; нечыстаплóтны н. у доглядзе за сабой.

Акура́тным можна быць і насёмшы, і вадзёмшы, а ты дужа ніакура́тны. Пінжа́к-то вялік, а ў пріда́чу ты сам ніаха́йны, во адно к другому і пулуча́цца. Хуць ба ты трошку быў акура́тні, ато такей нірэ́шлівы. Такого ніапра́тнага чылавека первы́ раз устрі́чаю. Іка́я ма́тка, тыка́я і дычка́, абей нізгра́йныя. Што ты мне гаворіш, ці я сам ні знаю, якея яны ніхуца́выя. І ма́тка была нірадзі́вая, і дычка спыдні́чку ляні́цца пірэсьці́рнуць. Во, твой і дзед такей жа нічыстаплóтны быў, бувала ні ў баню памы́цца ня вы́прывіш, ні пірадзе́ца ні да́туркы́сься.

204. Ней́дзе

дзесьці, у нейкім дакладна невядомым месцы—айдзе́-то, айдзе-небудзь (айдзе-нібу́дзь); айдзе-ліба, айдзе́ д., ма-лайж.; проця ліха на ўзгорачку д., жарт.

Я цябе ней́дзі відзіў, толька ня ўспомню айдзе. Зразу аднаго айдзе-то зыкандры́чылі, а тады і другога ухайдошы́лі. Другей раз айдзе-небудзь пупадзём, мы цябе

пўсьцім, будзіш пўшчын. Айдзе-нібўдзь і я куплю, цэл буду. Во вясною айдзе-ліба знайдзіш гріб, дык нікчом-ный. Дўмыю, цубўлі айдзе пупадў, етыга дыбра усюдых бўдзіць. Ці ты ні знаіш, айдзе яго іскаць,—проця ліха на ўзгорычку, сядзіць і цябе жджэць.

205. Несць

несці, перамяшчаць у руках або на сабе — перць н. вельмі многа, неадабр.; цягнуць н. цяжкае, іншаск.; валоч н. вельмі цяжкае, іншаск.; тараніць, тарачыць, тарабаніць н. лёгка, бадзёра, жарт.; ташчыць н., руск., рэдкаўж.

Ношку нывізаў, цяжолую, чуць-чуць нёс. Ахота табе нывіраць столька, ты ж чуць прэш. Нешта цягнуў ны плічах, ды я ў пріцімких ні рызыбраў што. Валок у мяшку зы пліча́мі нешта цяжолыя, відна, соль. Тыра́нь венікі ў баню, і мы січас ідзём. Куды ты тыра́чыш пырасёнка? Тырыба́нь ве́дры дзядзьку, ды скарей. Ташчу, гаворіць, пыдарык цёшчы, і праўда, кашолка поўнінькыя і ў сеткі нешта.

206. Нехта

хтосьці, невядома хто — хто-небудзь (хто-нібўдзь), хто-то; хто-ліба х. малаўж.; нехтакча, ці кот ці воўк х., жарт.

Нехта мытануўся лі выкна́, ні разгледзіў хто. Ні кляпа́ці, хто-небудзь і табе на́йдзіцца, у дзеўкых вікува́ць ня бўдзіш. Ідзі, хто-нібўдзь пацскачыць і паможыць, а можа я сам пйдбягу́. Хто-то аптрёс яблынку і ў пріда́чу сук злумаў. Хто-ліба там быў, іначы б іна ні кріча́ла. Ага, нехтычка пйдари́ў табе ка́ртычку. Ну, хто ж там мог быць, ці кот ці воўк.

207. Нізашто

нізашто, ні ў якім выпадку, ні пры якіх умовах — нізашта н., малаўж.; нізаштакча, ані (ні) блізка, ні за якія (яке́я) грошы н., з пераканальнасцю; ні ў жысць н., неадабр.; ні ў зуб нагою н., жарт.; айдзе там н., без часц. не.

Калі ўжо што сказыаў, бўдзіць цьвёрда стыяць, нізашто ні ацстўпіць. Ні захочыць — нізашта ня возьміцца дзельцы, хуць ты яму кол ны гылаве цяшы́. Ці ты яму

гыварі, ці ні гыварі, нізаштычка ня слухыць. Пыдыйшоў, гыварю яму, пойдзім разым, айдзе там, ані блізка. Пыднісла сечкі і абмішала ж ладна,— толька чмыхнула, ні блізка ні ўзіла. Ні зы якія грошы ні ўгаворіш яго пайціць,— баюся і ўсё тут. Я сам чуць купіў, ні зы якія грошы ні ддам. Такую работу я ні зы якея грошы ні вазьмуся дзельць. Ніхай толька пыкажыцца, што ні так — увапрецца, надмецца і ні ў жысьць ня пойдзіць. Ого, каб твой паслұхыўся, ні ў зуб нагою ня хочыць брацца. Айдзе там Гыраська возьміцца зы касу, гультай з гультаёў.

208. Нізкій

нізкі, невысокага росту — невісокій; малы́й, небальшэй н. у параўнанні з іншымі; небальшый н. у параўнанні з іншымі, малаўж.; небальшой н. у параўнанні з іншымі, руск., рэдкаўж.; няро́слый н. у гадах; недаро́слый н. вельмі, зневаж.; курду́пый н. вельмі, іран.; каро́ткій н. вельмі, інішаск., жарт.; прынізі́стый, прыся́дзістый, уся́дзістый н., тойсты і каранасты; аршын з шапкаю н. зусім, жарт.

Ішла нешта летым па вуліцы сы сваім лінінгра́дцым,— так сабе, ны ліцо нічога, толька нізкій. Мой мілёнык нівісокій, нівісок, зато красіў. На рост яны ўсе малыя, толька ўжо ў ладных гыда́х, пат трі́ццыць даўно пыдбіра́іцца. Абей ростым нібальшэя, ну красівыя, аткуль што ў іх бра́лыся. Да не, яе хлопі́ц саўсім нібальшый. Нябарот, Іван быў нібальшой, а Сашка вісачэ́зны як жэ́рдзь. Пя́ціра братоў і ўсё як адзі́н нейкія нярослыя. Ніхай сабе нідарослы́й, у рабо́ці чорт зь ім ні спра́віцца. Урадзі́ўся нейкім курду́пым, іна сты́дзіцца ра́зым на людзі в́ыйціць. Ні пайду я с тым кароткім, ці мне сьвет клі́ным сыйшо́ўся. Прыні́зістый, ну здаровый, і аткуль у ім столька сі́лы. Такей прыся́дзістый, як удоўж так і ўпе́рік. Відзі́ла, уся́дзістый, а столька зыда́ч, што ні пу́цступі́ся. Шчэ́пыць таго чылаве́ка, саўсім нібальшого роста, аршын ш шапкю́, а возьмі́цца што дзельць — дык двына́ццыць у ім сядзі́ць, усё гарі́ць у руках.

209. Нійдзе

нідзе, ні ў якім месцы — ні там ні тут (ні тама ні тута); ні та́мацька ні ту́тацька (ні та́мацькі ні ту́тацькі) н., уст.; ні ў рава́х ні ў шча́рба́х, ні ў мі́ры ні ў Сібі́ры н. абсалютна.

Хадзіў пуўдня і нійдзе ня відзіў цубулі, а кызалі, пляцёнкі трі було. Ён такей чылабек, яго ні там ні тут ні зыхваціш. Ня можыць спакойна пабыць ні тама ні тута. Места вам німа ні та́мыцька ні ту́тыцька. Во ты гаворіш, устріча́ла, а ня відзіў ні та́мыцькі ні ту́тыцькі. Адкуль тэя грібы, мароз, німа іх ужо ні ў рыва́х ні ў шчырба́х. Такого чылавека табе ні найціць большы ні ў мі́рі ні ў Сібі́рі.

210. Ніку́ды

нікуды, ні для чаго — ненаво́шта, ні туды ні сюды; ні ў ко́ла ні ў мя́ла, ні ў бі́ла ні ў мя́ла *н., іран.*; ні ў равы́ ні ў шча́рбы *н., рэдкаўж.*; ні к чорту *н., неза́в.*

Купіў ніку́ды ня годныя яблыкі: пылаві́на кі́слыя, пылаві́на гні́лэя. Урадзі́лыся халері́я ніспасобны́я нінаво́шта. Што ты носі́сься сы сваім тряп'ём, яно ўжо ня годна ні туды ні сюды. Етый ма́сьцір ні ў ко́ла ні ў мя́ла, то́лька спорці́ць спасо́бін. Ні ны я́кыя дзела мяне ўжо ні зыбрыта́іш, ні ў бі́ла ні ў мя́ла. Ты ўжо свой ту́луп ня су́ніш ні ў равы́ ні ў шча́рбы, то́лька шчо́т, што ту́луп. Ні к чорту ня годна тваё кыві́рза́нныя, разьві́ ж так пляту́ць.

211. Нява́жна

слаба, з недахо́памі — та́к сабе, сярэ́дня *с., але ця́рпіма*; сярэ́дненька *с., з крайня́й ця́рпімасцю*; ця́рпіма *с., з пераадо́ленымі ця́жкасця́мі*; не сказа́ць каб ду́жа *с., але досы́ць*; як прыхо́дзіцца *с. часа́мі*.

Ніва́жна прыда́ў, у то́я скрысе́ння большы́ б узя́ў. Жыве́ць та́к сабе — хва́ліцца ду́жа не́чым, а кусо́к хлеба́ і ны́пратка ё́сьць. Па́троху усе зы́нясьлі́ся, та́к, сярэ́дня спра́вілі вя́чэрю. Ма́дзеі́ць адна, ду́жа сярэ́дні́нка, што ж ты зьдзельы́ш. Пы́глядзела, та́к, жы́вуць тро́ху, і́шчэ ця́рпіма. Жыву́ ж во, ні сказы́ць каб ду́жа, ча́сым з ква́сым, паро́ю з вадо́ю. Жывём, як прыхо́дзіцца, пі́рібіва́імся с хлеба́ ны ва́ду.

212. Няда́ўна

няда́ўна, нямно́га часу́ таму́ наза́д — то́лька (то́ка) што *н. зусі́м*; надо́бечы, д́нямі́, на д́нях *н. у адно́сінах да́ д́зён*; неўза́даўзе́ *н., адзі́нк.*; не та́к да́ўно *н. пара́ўнальна*; без го́ду ня́дзеля́ *н., жа́рт*.

Я Ахрямѣнка саўсім нідáўна відзіў, нічога, здаровый быў. Во толька што с хаты выйшыў. Тока што лёг, ніхай мінутку засьнець. Пріходзіць ка мне надоічы Аксѣн і спрашыць кукурúзы пасеіць, а ў мяне тэя кукурúзы і ні зывадзілыся. Днямі хадзіў у Лырьяныва рузузнáць пры лісапілку. Ны днях у сáмыю распúцу ныкычыгáріўся і тады арду ўзьняў на ўсю акрúгу. Чула: ніўáдыўзі пылажылі ў бальніцу. Былі мае ні так даўно, гусьцювáлі. Вó, дúжа даўно работыіць, бяз году нядзеля як устроіўся.

213. Няма́

няма, не маецца ў наяўнасці, адсутнічае — не чуць *н. слыху*; запалі—не трэсніць, хоць шарóm пакаці *н. ні крышку*; днём з агнём не найціць *н. і звання*.

Айдзе ты ходзіш, што цябе ўсё німа і німа, хуць пысыла́й зы табою. Етык даўно пашоў, а ўсё ня чуць і ня чуць, хуць усьлед пысыла́й каго. У мяне тэя просы ўжо, верна пяць гадоў зыпалі — ня тресьніць. Найшоў, у каго спрашывыць, у мяне тэя гряхыхі хуць шаром пыкаці. Айдзе я табе тых нітык чыцьвярьговых вазьму́, у мяне іх днём с агнём ні найціць нйдзе.

214. Нясклáдны́

нязграбны, непрыгожы целаскладам — няўклóжый *н. пры рухах, малаўж.*; нехармúзный *н. знешне*; некульця́пісты́й *н. знешне, жарт.*; нязгра́бный *н., кніжн.*

І нейкі́й нисклáдны́, і стаў дзелыць, дык рукі ні туды слóжуць. Што йна і ныйшла ў ім, ён жа нейкі́й няўклóжый, няўклóжый. Саўсім ніхармúзныя дзеўка, надзелыся як чúчыла гарохывыя. Нікульця́пісты́й хлопц, дайжа пыня́ція ня ймеіць, як тэя вёлкі у руках дзіржаць. Знаім, яны абея нязгра́бныя, ні адна, ні другая.

215. Няўжéлі

няўжо, ці магчыма — рáзве, ну, ды ну *н., з вялікім здзіўленнем*; ужéлі *н., з вялікім здзіўленнем, руск., малаўж.*; ідзі ты *н., з вельмі вялікім здзіўленнем*.

Знаць, праўду плялі, што Кірей ажаніўся.— Няўжéлі! Я етому ня верю. Сам я ня відзіў, толька чуў, што цігаліся ўдваіх пу кустáх.— Разьві Тыцяна сабе такая пазво-

ліць. Ну, а я ж нічога ня чуў і знаць ні знаю. Ды ну, ня можыць быць, каб ета праўда, уся б дзяреўня як у званьі званіла. Ужэлі ета быў Пракоп, я дык нешта ня дужа верю. Кызалі, што сяньня ў Ходысых бытта бы ўстрецілі Гыўрілёнка меншыга.— Ідзі ты, я ж чуў, ён нечыга ны Сыхалін паехыў.

216. Няўмека

няўмека, няўмелы чалавек — тоўла н. непаваротлівы; пыпла н. бесталковы; гамза, гэмзала н. неакуратны; роіла н. нязграбны; гламазда, грамазда н. у будайніцтве; нязграя н. вельмі неакуратны; пэцкаль н., які ўсюды брудзяніць; партач н., які ўсё псуе; мяліца, мялля н. бездапаможны.

У каго ты такім няўмекою урадзіўся. Ці тоўлі ў дзвінаццыць нітоў пасыцілкі вьткыць. Пыпла і гною пычылавеччы ні растрўсіць. Пызваў гамзў ны сваю гылаву,— ня столька зьдзельіць, сколько ўсьлед пірядзельвыць прідзіцца. У гэмзылы і рукі ня ў тэй бок слўжуць. Каб ты ня быў роілым, можа б і зьдзельіў што як нада, а так не, ня зьдзельіш. Зразу пызнаіш, ці чылавец клаў капу, ці глымызда глымазьдзіў. Грымызда і кучы хворысыця ськідыць ня ўмеіць. Якей жа ты нізграя, што й бульбы як нада ні пытаўкеш. Нейкій пэцкыль сукно тое красіў. Разьві б сыпічыяліст так пашыў хамут,— пыртач дзельіў. Разьві работа ў мяліцы будзіць іціць, айдзе ты чуў і відзіў. Якей зь яго работнік, мяльля,— зы палку дроў узяўся, і тая з рук валіцца.

217. Пабагацець

пабагацець, павялічыць прыбыткі — разбагацець н. вельмі; разжыцца н. паступова; зажыцца н., набыўшы многа багацця ў запас; вьбіцца (вьйціць) у людзі н., стаць упоравень з іншымі; загнаць запасы н., набыўшы многа багацця ў запас, неадабр.; абмыць (абчысціць) поршы (шолудзі) н. і заганарыцца, гумар.; падняць поршы (трахолле, шолудзі) н. і адчуць сябе больш упэўнена, жарт.; пачуць вош за каўняром н. і адчуць сябе ўпэўнена, жарт.

Якая там дужа быгаства, ды й калі ж ба я пасьпела пыбыгацець, вот тоя-сёя купілі пы хызьяйству ды яшчэ

цілівізыр узялі. Рызбыгацеў дык ужо й зна́цца ня хочыш? У пасьледнія гады ражжыўся, чорт ні бярець. Матру́ніны зыжыліся, зыпа́сыў надоўга хва́ціць. Сыны сталі пымыга́ць, дык вы́біўся ў людзі, а раншы жыў не́ік ні палю́дзку. Хадзіў зумухры́шкю, ні было нічога, а цяперя вы́йшыў у лю́дзі. Што яму, зыпа́сы зыгна́ў, на ўвесь век хва́ціць. Рызадзелыся, уся ў шы́ўка́х, ці даўно абмы́ла поршы. Калі так будзіш стыра́цца, ні разу ты ні апчы́сьціш поршы. Абмыў тро́ху шолудзі, ходзіць го́гылім. Ста́лі работы́ць, стыра́цца, дык апчы́сьцілі шолудзі. І Максі́м тро́ху пы́дніў поршы, як стаў работы́ць. Зы пасьледнія ў́ремя пы́дніла́ тряхо́льля і Га́пка. То, бува́ла, чуць пы старых ні хадзі́лі, а цяпері́цька пы́днілі́ шолудзі, рызадзеліся чы́шчы гыра́дзкіх. Што, і ты пачу́ў вош за кыўня́рём, купля́іш буты́лычку белі́нькія.

218. Пабе́жч

пабегчы, пачаць руха́цца бягом— катану́ць, дуну́ць, матану́ць, матну́ць *п. імкліва*; махну́ць *п. імкліва і лёгка, іншаск.*; ша́хнуць, ша́ра́хнуць, жа́хнуць *п. імкліва, напра́лом, іншаск.*; дра́пнуць, драпану́ць *п. вельмі імкліва, спа́лохайшыся*; ла́мануць *п. імкліва, кры́шачы ўсё на шляху*; ля́снуць, пля́хнуць *п. стралой*; па́ляце́ць *п. імкліва і лёгка, іншаск.*; па́не́сца па(і)мча́цца *п. з імпэ́там*; па(і)мчы́цца *п. з імпэ́там, рэ́дкаўж.*; лупну́ць, лупяну́ць *п. шпа́рка, без даро́гі, неадабр.*; ба́хнуць, та́хнуць, тра́хнуць *п. ця́жка, іншаск., і́ран.*; го́цнуць *п. шпа́рка, але ця́жка, іншаск., і́ран.*; джму́хнуць, джмы́хнуць *п. і зні́кнуць імгненна*; дзо́гнуць, дзу́гнуць, дзя́гнуць *п. ця́жка з гучным тупа́ннем, неадабр.*; бры́кнуць *п. вельмі лёгка і імкліва*; шы́гнуць, шы́гануць *п. імкліва, то́ячыся*; пу́сці́цца, пры́пусці́ць, пры́ўда́рыць *п. з вялі́кай хутка́сцю*; дра́гнуць, дро́гнуць *п. неспа́дзявана і ця́жка*; дра́йнуць *п. неспа́дзявана і ця́жка, адзі́нк.*; ву́хнуць *п. з ву́хканнем (пра сві́ней)*; зы́кнуць *п. ад гі́зу (пра жы́вёлу), п. неспа́дзявана (пра людзей), і́ран.*; кі́нуцца во́праме́ццю *п. неспа́дзявана вельмі шпа́рка.*

Пы́бягі́м-ка мы зы́бегы́ім у Аблогі́, кыза́лі, бы́рыві́чкі пра́кіну́ліся. Кы́тану́лі ці́ріс па́рініну́ пр́яма ны́ Қаробчы́нскі́й бы́льша́к. Усі́гда́ го́лыі ду́нець, а як пы́пра-студ́жын, тады́ ва́зіся зы́ ім, лячы́. То́лька заме́ціць пась-

пеў, мытанулі ціріз лажок. Матнеш во ціряс кўсьцікі, а там і дарожка блізка. Махнулі, сонца толька-толька пыка́зывылыся. Ша́хнула пы аўсу́, прулума́ла сьлед аж глядзець стра́шна. Кыла жыта шыра́хнулі к Пі́рядніну, верна, у я́гыды. Во жа́хні кра́ім ільні́шча, а там уві́дзіш кусьці́кі, дык дзяржы́ся лявей. Як дра́гнулі адзін ад другога — за́іц ціріз узгорык, а Якыў двору. А́тпрэг, стаў: тпру, Серый, кышля́ць буду, — а хлапчы́на пўжкыю шчоўк, Серый як дрыпане́ць пы па́хыці. Нада ж было ёй вь́рвыцца і так луману́ць ціріз гряды. Айдзе мне ў́дзержы́ць еткыга пацьце́лка, кру́тну́лыся, вь́рвылыся і ля́снула ў́ пасту́х. Хадзі́ла ці́ха, спакойна, ну, думыю, а́пхадзі́лыся, йна гылаву зыдра́ла і пля́хнула ў́ клеви́р. На сена ёй ні нада і́ціць, пыля́цела ны быза́р. Узноў пы́нясьлі́ся жырі́бяты ў́ ата́ву. Пы́тхваці́ўся на зоркі́, трошку пі́рікусі́ў і пы́мча́ўся. Пы́імча́ліся вун у моркву. Гля́нуў, што ні пы́лыса́, і памчы́ўся зы дзяре́ўню. Як гы́кнулі удваі́х, дык айдзе і хра́брысьць дзелы́ся, пы́імчы́ўся, толька пы́л пы́д-ня́ўся. Кре́пка дзяржы́ — лупне́ць, сьлед прало́міць, усё патре́ць і памне́ць. Ка́рова ты́кая — глядзі́ ды глядзі́, лупяне́ць куды хочы́ш. Даўно і́рва́ліся пі́ць, ба́хнулі ў́ аборы́к. Увесь пасту́х як та́хніць ціріз грячы́ху, ну, зьмі́шаў усё чы́ста. Тра́хнула к чужому пустуху́, яшчэ пра́пору́ць каровы. Го́цнула ў́сьцяж па полю́, ці́ я зь ё́ю спраўлю́ся. Джму́хнула пы́д Равы́, каб яе ваўкі́ тамы́цька зьелі́. Бі́рягі, вачэ́й ні спуска́й: ходзі́ць, ходзі́ць ці́ха і джмы́хніць — ня ў́гледзі́ш. Ві́дзіш — це́ліцца ў́жо, це́ліцца, сі́час здо́гніць. Узноў дзу́гнулі ны Кы́латові́на, седні́ ім ні разу́ ні бува́іць. Куды ж ся́ньня дзя́гніця́, ці́ ні ў́ Ма́лыю Лешчы́нку, — вам ба́ яшчэ́ узна́ць даро́гу ны Пы́стыр-на́кі. Як бры́кнулі́, як пы́нясьлі́ся, айдзе мне і́х было пі́ріня́ць. Пы́шыпта́ліся пра не́шта і шы́мгну́лі. Нехта шы́гану́ў пы лашчы́нкі, ні знаю́, хто там бы́ў. Пусы́ціўся ў́сьлед, толька пы́л уецца́. До́ждж прі́пусьці́ў і я прі́пусьці́ў — уце́к, трошку нымачы́ў. Як прі́ўда́ріць за ё́ю, як прі́ўда́ріць і ды́гнаў. Дря́гніць пы́ балоту́, яшчэ́ ў́ яму ў́ля́ціць, ця́гнуць прі́дзі́цца. Як ры́зыгна́лыся, як дре́гнула́, ды ў́жо ва́зьмі́ тры́сцы, мно́га ні пры́бягі́ць. Ві́дзіла — дра́йнуў у́ тэй бок, а куды́ — хто яго́ зна́іць. Ха́дзіла ці́ха, а тады́ што ёй у́ гылаву сту́кнула — ву́хнула пы́ грі́да́х. Усі́м тубуно́м зы́кнулі у́ кусты́. Зы́кнулі ны ві́чарі́нку у́ Ка́робчы́на. Вопры́міцьцю́ кі́нуліся́, як галоў́ ні пу́злу-ма́лі.

219. Паблагадарыць

падзякаваць, выказаць удзячнасць — адблагадарыць *п.*, *выразіць глыбокую ўдзячнасць*; аддзячыць, аддзенчыць *п.*, *звыч. іран.*; падзякаваць *п.*, *кніжн.*, *рэдкаўж.*, *іран.*

Гыварёмшы многа ні ныясі, пад'еж, а тады пыблыгыдаріш ужо. Вульляна тыка́я: што ёй ні дай, усігда адблыгыдаріць. Адзьдзячыла зы маю дыбрату́, нечыга скызáць. Цябе я знаю, ты адзьдзенчыш: возьміш і хвастом накрывісься. Ложку пылажыў, пыдзякывыў, як балышэй, і палез 3-зы стыла́.

220. Падавіцца

падавіцца, задыхнуцца праглынаючы — папярхнуцца *п.* да кашлю; запярхнуцца *п.* да немагчымасці дыхнуць; затхнуцца *п.* нечакана дробяззю, *груб.*; заткнуцца *п.* дробяззю, *іншаск.*, *неадабр.*; затырхнуцца *п.*, *неадабр.*, *рэдкаўж.*; захлынуцца *п.*, *іншаск.*, *груб.*

Бульбіну схваціла, а тэй сыцёбнуў, іна й пыдавілыся, каб ны шчасьця віціна́р ні нытра́піўся, аста́ліся б біз мылыка. Во ядун, і мылаком пыпярхнуўся. Глядзі, зыпірхнесься, ні пасьпеіш ты пад'есьць. Затхнецца ж жа́днысьці, так хвыта́іць. Хвыта́іць чуць ні заткнецца, спра́вісься, насці́сься. Ну й жа́днысьць твоя, зытырхнуцца гатоў. Глядзі, зыхлынесься, так хвыта́ючы, рітува́ць прі́дзіцца.

221. Падаждáць

пачакаць, затрымацца з выкананнем — абаждáць *п.*, *малаўж.*; пагадзіць *п.* з ця́рпеннем; абнаравіць, абнараві́цца *п.* для перасцяро́гі; паця́рпець *п.* з ха́ценнем, *іншаск.*; панаравіць, панараві́цца *п.* крыва́ху; паўрамяніць, паўрамяні́цца *п.* няпэ́ўны час.

Пыдажджы́ця трошку, зьбяру́цца ўсе ра́зым, тады піряку́сім. Нада абыждáць стары́х, ніхырашо бязь іх садзі́цца. Ніхай пагодзі́ць якую мі́нутку, цэ́л аста́ніцца. Табе нада абныраві́ць с са́лым: узноў бо́лі усхва́цюцца. Есьць, аж нос гнецца, а яму лу́ччы б абныраві́цца. Можна трошку й пыця́рпець, нічога ня зьдзелы́цца. Мала, што хочы́цца, а ты пыныра́ві, Каб пыныра́віўся ў́чора,

сяньня б так ня мучыўся. Ты сабе як зна́іш, а я пыўрімя-
ню́, ніхай сабе хочыцца. Ці ня луччы табе было б пыўрі-
мяні́цца, а ні хвыта́ць чаго зря.

222. Падвёсць

падвесці, паставіць у цяжкае, непрыемнае становішча — зра́дзіць *п. вельмі*; падсадзіць *п. вельмі, іншаск.*; абна-
дзі́ць, абнадзёжыць *п. надзвычай, іншаск.*; падкузьміць
п. з хітрасцю; падвесць пад манастыр (намастыр, пад
дурнога хату) *п. да сораму*.

Ты ж толька глядзі, глядзі ні пыдвядзі мяне, я біс
палкі дроў аста́нуся. І надзёжны чылаве́к, а так зра́дзіў.
Пыцсадзіў ты мяне сваім ізыкам, я ж мірькуваў піріж-
да́ць нядзелю-другую. Як жа ты мяне абнадзеіў, каб ты
ні пыдняхвері́выўся, я б сам зьбегу́ і купіў. Глядзі, ні-
надзёжны чылаве́к саўсім, можыць раз-два́ абнадзё-
жыць. Путкузьміў дык путкузьміў, а яшчэ, ка́жыцца,
трошку свой. Пыдвіла́ ты мяне пыд мынасты́рь, так пыд-
віла́, што і падвесць большы некуды. Знаю, хацеў ты
мяне падвесць пыд нымасты́рь, — ні ўда́сца. Ня бойся,
я цябе пуд дурнога хату ні пыдвяду́, ты й сам падлезіш.

223. Падганяць

падганяць, прымушаць рухацца хутчэй — па́роць, пад-
па́рываць *п. досыць энергічна*; шавалі́ць, шавялі́ць, па-
шаве́ліваць, падшаве́ліваць, весялі́ць, падвесе́ляць *п. час*
ад часу, іншаск.; шты́рыць, штыра́ць, падшты́рываць *п.*
энергічна; шпыра́ць *п. бесперапынна*; пы́рыць *п. беспера-*
пынна, рэдкайж.

Што ты мяне пыдгыня́іш, я сам знаю: на́да сьпяшы́ць.
Каб ні пароў, да цёмныга б ехылі. Пытпа́ривый, дужа-
дужа некылі. Зразу ат горыда трошку шываліў, а тады
рысьцягнуўся і заснуў. Шывялі́, шывялі́, ны хаду́ сьпіць.
Каб пышавелі́выў, скарей ба даехылі. Пычшавелі́вый, ато
мы і к абедзьдзю ні пупадзём на тэй бызар. На́да віся-
лі́ць, ён ужо аддыхнуў і вады хырашо напіўся. Пыдвісі-
ляй ці ні пыдвісіляй, ён дайжа вушамі ні вядзець. Цяг-
ну́цца я табе ні дам, буду шты́ріць. Шты́рй — ні шты́рй,
а калі змагі німа, ні пыбягі́ць. На́да пачшты́ривыць, ато й
к абеду ні дыбярёмся. Патроху шпы́рйла, так і даехыла.
Пы́ріла я яе, пы́ріла, пугі німа, прут злумаўся, — ня хо-
чыць слухыць нісколічка.

224. Паддзёць

падкалоць, паставіць у няёмкае, смешнае становішча насмешкай, падпусціць колкасць — падкало́ць, укало́ць *п. крыху*; падкалупіць, падкалупну́ць *п. вострай і тонкай насмешкай*; укалупіць, укалупну́ць *п. злёгка насмешкай*; закалупіць, закалупну́ць *п., глыбока ўзрушыўшы*; падкусіць, укусіць, падкусну́ць *п. з'едліва*; пад'ёсць *п. з'едліва, нечакана, інішаск.*; пад'ялдыкнуць *п. напамінкам, абмеж.*; падкавырну́ць *п. глыбока*; ускубну́ць *п. крыху, без іроніі*; задзець (закалупіць) за жывое *п. вельмі глыбока*.

Лоўка ж ты падзьдзеў яго пырысятымі, у мамент сыіх, як вады ў рот нывбраў. Нарошня яго пыткалоў, што ён дзельцы станіць. Ні ўкалолі яе нісколька твае ныміканьні, як ня чула. Чым жа ты збіраіся ўзноў путкулупіць? Путкулупну́ла яе, дык ні зулюбіла, зразу губы скрвіла. Нічым ты яе ні ўкалупіш, дайжа курямі летышнімі. Ніхай сабе, а трошку ўкулупну́ла. Зукулупіла яго, як пымянуў пры быранчыка. Не, яго етым ні зукулупнеш, пымяні луччы пацьсвінычка Ганьніныга. Ідзі, луччы сваю матку путкусі, іна ж усё ўсьлед крічала: «Бесь перадачы, бесь перадачы іх!» Калі ты мяне хочыш укусіць, то ні ўдасца, ня ўкўсіш. Нячыстыя сіла ў ім сядзіць, путкусну́ць умець. Што ты, родную цётку хочыш пад'ёсць? Пыд'ялдыкнулі яго летышнім сеным, дык як пытхваціўся: я тады нічога дўхым ні знаў. Пыткывырну́ла мяне, што я трі дні ў дваре пыбыла, а яе свае сколька ня ходзюць. Дужа ты яшчэ малінік, каб мяне ускубну́ць. Што цябе так задзела зы жывоя? Відна, зукулупіла зы жывоя, што я рыскызаў пры атаву.

225. Пад'ёсць

пад'есці, наесціся ўволю — наёсца; насыціцца *п., іран.*; нашаматца, нашамататца *п. ціха, непрыкметна, інішаск.*; нахрупацца *п. хрумсткага*; нахрапататца *п., хрумкаючы з трэскам (звыч. пра жывёлу)*; назбіратца *п. па дробязі, інішаск.*; накушацца *п., руск., гумар.*; накамсатца, накамсіцца *п., з'ейшы вельмі многа, іран.*; нагнёсца, налупіцца, насадзіцца, напўргацца, намяжджўліцца, намалаціцца, намалоцца, натбўцца, набўхацца *п., з'ейшы вельмі многа, асудж.*; нажрацца, налопацца, натрэскацца,

напёрцца, набіць пу́за (бру́ха, трабу́х) *п.*, *з'еўшы вельмі многа, груб.*

Пыдажджы, пысядзі мінутку, пад'есць нада, тады пой-
дзім. Пакуль ні наесца, крічыць, аж рыспысьціраіцца.
Ніхай ужо насыціцца, іна́чы за ныс ні атвядзеш. Усе па-
лезьлі, а ён астаўся адзін, ныша́мыўся і пашоў. Ладна
нышымыта́ліся ў той хаці, пакуля мы вазі́ліся сь печчу.
Што там табе ўскачыць ны яблыну, зато нахру́пыі́ся
яблык. Нахру́пыўся лугавога сена і іржэць: піць просіць.
Насы́плю па кучы сахыру, ныхрапачуцца с хлебым і па-
беглі. Кошка пылаві́ла ціплят, ныхрыпыта́лыся і ўці́клá.
То аднаго схва́ціць, то другога, так і нызбіраі́цца зы
ра́ньня. Ты ўжо ці ні наку́шылыся, можа б зы маты́чку
ўзіла́ся. Ныкымса́ўся ат пуза і ляжы́ць на сені, ідзі кылі
хочыш, пыдніма́й. Ні бяду́й па ім, ён і гыварёмшы ныкам-
сі́цца. Нагнёўся, як бру́ха ні рысьсядзі́цца. Ніпіря́брі́-
выя скаці́на, мікчугу́ пыдряд налу́піцца як спы́хыцца.
Насодзі́цца чаго зря, толька ходзі́ць, ня спы́шыцца. Яму
абы пыдыва́й, і з даробкі напу́ргыцца. Пры́бярí свае крі-
ві́лы, нымяжджу́ліўся і вы́цігнуўся. Як нымылаці́цца,
дык у первую чары́гу, а па́зылкі вы́нісьць лёнь. Нымалоў-
ся пы за́візку, аж пыхці́ць. Нытыўкла́ся бульбы з мыла-
ком, наверх куляш́у чугунок нывярну́ла, што ёй атхо-
дзі́ць. Набу́хыўся — чуць ідзець. Дзелы́ць ня хочуць, а
ныжра́цца пыдай. Лесьвіцу ўпусьці́ў у погрі́б, палез, нало-
пыўся, усё папу́ргыў, іка́я сьміта́нка сты́яла і твыражок.
Зма́лку такей: глядзі́ць толька аднаго — каб натрескы́-
цца. Адна забота — наперцца і на печ. Яму ні біда, што
кулеш загу́с, пуза наб'е́ць і ладна. Наб'е́ць бру́ха чым
зря, нічога ні рызбіраі́ць, што зьесць. Набіў трыбу́х як
бырыба́н, толька пыгла́джы́ць.

226. Падкаці́цца

*падкаці́цца, хітраваннем схілі́ць у сваю карысць, выклі-
каць прыхі́льнасць — падма́сліцца, прыма́сліцца п. лі́слі-
васцю; падма́зацца, прыма́зацца п. згаджальна́сцю; пад-
ла́дзіцца, прыла́дзіцца п. прыстасавальна́сцю; падлёзць,
прылёзць п. настырнай лі́слівасцю; падпо́ўзць п. праз-
мернай лі́слівасцю, і́ншаск., і́ран.; пад'еха́ць п. з лоўка-
сцю, і́ншаск.; падлаўчы́цца п., лоўка выкарыста́ўшы аб-
ставі́ны.*

Ці йна табе вірста, што думыіш к ёй пыткаціца. Не, ні пыдмасьліся, ні ны таго нырваўся. Свьякіня таякая-то зныйшлася, прімасьліца хочыць. Не, скалоцьвінымі ні пыдмажыся, а зынясі, кылі ні жалеіш, аджжалей хунты трі кусок сала. Смыльлянка тая к каму хочыш прімажыца. Прузукуватый хлопіц, мігым пыдладзіўся і дзела апцяпыў. Пакуль пріладзіўся, дык прашыкыўся, і ўсё пріладжываньня боным вылізла. Ні с тваім храцірым к чылавеку падлезьць. Зыхацела прілезьць і саветніцы ні пыжалела у дзвінаццыць нітоў. Ды каго ты уздымыў патпоўзьць, ён цябе палкыю пагоніць. Каб як падыхыць к цесьцю, можа б даў прівізык, у яго дужа многа. Пыдлаўчыся, угыварі, нысякеш воз ряшэтніку, а можа і крюща прівязеш.

227. Падлізвацца

паддобрывацца, наводзіць сябе лісліва, паслужліва — падлізнічаць п. надзвычай угодліва; лсьціць п. лісліва, абмеж.; лебязіць п. вельмі лісліва, руск., іран.; паддабрывацца п. з надзеяй; забягаць п. з разлікам на прыхільнасць, толькі з він., іран.; забягаць пэрад (пярэд, напярэд, напэрад) п. з разлікам на прыхільнасць, толькі з дав., іран.; пяткі лізаць п., трацячы ўласную годнасць, неадабр.; рассыпацца макам, (банным) лістом слацца п. з выключнай ліслівацю і абыходлівацю, неадабр.; гладзіць па шэрсці п. улагоджваючы, гумар.; віляць (круціць, вярцець) хвостом п. няшчыра, неадабр., хадзіць хадаром (ходырам) п. з мітуслівацю і паказной стараннасцю.

Ну й любіш жа ты к кáжнуму падлізвыцца. Увесь век свой падлізнічыў і падлізнічыў. Дужа ўжо лсьціла яму, дужа, а ён і ў тэй бок ні глядзіць. Ні лібязі етык, глядзець ажно праціўна. Пыддабрывайся — ні пыддабрывайся, а я тваіх мыхінацый пыкрываць ня буду. Зыбігала яго, зыбігала, і паўлітра ставіла, і ўсё, а ён узяў і пыдаў ны мяне, што ны работу ні хаджу. Зыбігай яму перід, зыбігай, ня дужа выслужыся. Зыбігай Марку пярэд, каб ны свадзьбу пызваў. Ныпярэд яму зыбігалі, улашчыць хацелі. Дужа нешта зыбігайш ты Пітраку напярід. Як толька новыга брыгадзіра выбіруць, ён дос, кідаіць старыга, дывай новому пяткі лізаць. Дужа рысыпаіцца піряд ім макым — выгяду нейкыю чуіць. Пыстыя-

ла я збоку лі яе — лістом сьцеліцца піряд імі, ажно глядзець праціўна. Пряма банным лістом сьцеліцца пірідзіцямі. Кáжныга глáдзіць па шэрсьці, проця слова нікому ні скажыць. Так ужо віляіць Васіль пірід Максімым хвастом, а ён і ў тэй бок ні глядзіць. Я пірід табою круціць хвастом ня буду, праўду скажу. Верціць хвастом і пірід адным, і пірід другім, і піряд трецьцім. Чаго ты піряд імі так хыдаром ходзіш, ікая табе ў етым нуждá. Ныра́віцца, каб піряд імі хадзілі ходырым, ны за́днія лапкі стынавіліся.

228. Падра́д

запар, адно за адным без прамежкай — беспераста́нку; беспераста́ння з., малаўж.; бесперары́ўна, непары́ўна, ура́д з., руск.; уза́пар з., уст.

Што вы, малыцы, самі думы́ця: пятыю ноч пыдра́д у дваре ні нучува́ць. Што зь естым дажджом, бісьпі́ріста́нку льце́ць і льце́ць. Бісьпі́ріста́нья сьплі́ць і сьплі́ць і ня дужа бальшэй, і зьмякніш, пакуля дыбягіш. Як пулучы́ла пісьмо, дык плакыла нядзелю бісьпі́рыры́ўна. Мяце́ць і мяце́ць ні́пріры́ўна, усё ўсюдых зымяло, ні ступі́ць ні айдзе. Тры дні ў́ряд п'е́ць, прашне́цца і ў́зноў дывай. Помню, нешта вы́скычыла тры гады ў́запыр ніўрыжа́йныя і сена вомы́ль, дык тру́дна было.

229. Падсо́хнуць

падсохну́ць, стаць у нейкай меры сухім — прасо́хнуць п. значна; пра́чаўры́ць п. павярхо́ўна; правэ́трыцца п. крыху на ветры, і́ншаск.; правэ́трыць п. крыху на ветры, і́ншаск., абмеж.

Зімя ўжо ладна пацсохла, можна пыха́ць, разьві́ лі аборкы́ сурува́та. Дарога прасохла, бягі, толька лужы апхадзі́. Вынісь ны віцярок павесь, зы мі́нуту прыча́ўры́іць. Пыд ні́зом, канешня, сена мокры́я, а зьверху праветры́лыся. Узгоркі трошку праветры́лі, скоро можна пыха́ць ехы́ць.

230. Пазва́ць

паклі́каць, запра́сіць з'яві́цца — прыгласі́ць п. на ўрачы́стасць; зазва́ць, запра́сіць п. урачы́ста, гумар.; гукну́ць п. аднара́зова, п. на ўрачы́стасць будзе́нна, між і́ншым;

паманіць *п. жывёлу, п. жартам, гумар.*; прыкінуць слова *п. дзеля ветлівасці на ўрачыстасць.*

Як пракінуцца бырывікі, я тады пызаву цябе к нам. Нашто ўжо тут як гыварнулі: прігласіла, прігласіла, а ён мне нада як сыбаку пятыя ныга. Быгатый вечыр, справілі, усіх сваіх зызвалі. Ці зыпрасі, ці не, мы ня прідзім: некыльства заела. Нада было б і Зыбрічынят гукнуць. Пыманіла і просы горстычку кінула. Цябе пымані — дзесіць вёрст усьлед будзіш бежч. Прікінула слова, прідуць дык прідуць, а не — кланіцца ня будзіш.

231. Паздаравець

паздаравець, акрыяць ад хваробы — паправіцца, візда-
равець *п. пасля хваробы*; палуччыць, палёпшыць *п. пасля хваробы, але не канчаткова*; ачуняць *п. значна пасля цяжкай хваробы*; падняцца *п. пасля цяжкай хваробы, іншаск.*; вылезць, выпаўць, выбрацца, выкарабкацца, выкараскацца *п. пасля вельмі працяглай хваробы, іншаск.*; адужаць *п. крыху пасля цяжкай і працяглай хваробы*; акляяць, адкляяць *п. пасля цяжкай хваробы, жарт.*; выкачацца, ачухацца, вычухацца *п. пасля вельмі цяжкай хваробы*; стаць (устаць, падняцца) на ногі *п. канчаткова.*

Я ўжо даўно пыздыравеў і большы ні разу ня чую, каб айдзе што балела. Усю зімычку прыкычаўся, а к вясьне выправіўся. Айдзе зы вамі віздырывіш, калі вы пыліжаць спакойна мінуцы ні дыцё. І ў дваре ліжаў, і ў горыдзі,— ня йшло ны выпраўку, а ў Мугулёў паехуў, тама палуччыў. Гыварілі, палепшыў, ён дужа цяжола ліжаў. Нічога, пройдзіць, трошку пыляжыш і ачуняіш. Толька пыдняўся, другая халера нывалілыся, ногі схваціла, узноў ляжу. Нялёхка было вылізьць, пыліжаў месіцы ш чатырі. Залетыся я цяжола ліжаў, чуць-чуць выпыў. Ліжаў доўга пластом, ні пыднімаўся, а выбрыўся — узноў лі двыра тупыіць. Ты жывучый, выкырыбкыіся і на етый раз. Выкырыскыўся, пашоў, сяньня ўжо скот пасець, цяпера, брат, дыктары ўмеюць лячыць. Акліяла троху, пы хаці ходзіць, кыла печы пыстаіць. Пыляжыш і аткліяіш, твае гады яшчэ мыладэя. Дужа ліжаў, думлі, ужо ня выкычыіцца. Прі такой балезьні ня скоро ачухыіся. Здаровыя хлопцы, вычухыліся, ну пы нядзелі пыліжалі. Што ж ты думыіш, ціх ня шутка дзела, па сорык

аднаму была цімпіратура, алі пыжвялеў. Стаў на ногі, ужо і ходзіць, і сьмяецца. Хваціла яму, атлежыў, пакуля устаў на ногі. Чуць-чуць пыдняўся на ногі, што ж ты хочыш, скразноя успаленія.

232. Пазычыць

пазычыць, узяць у доўг, у пазыку — адалжыць *п.*, неа-
лаг.; *захваціць, перахваціць п. на кароткі час, іншаск.*;
заняць п., малаўж.; *узяць п. у блізкіх, родных, іншаск.*

Пазыч мне дзісятку ды заўтрага. Кылі ні хваціць, адожым у каго-небудзь, там будуць свае ны бызари. Такей мыцірай, а тут грошы німа, дык я зыхваціла ў Матруны дый купіла. Не, ні хваціць, прідзіцца пірх-
ваціць у каго-ліба. Во ўжо нідыгадлівы, ты ж ба зыняў у каго ны нядзелю. Пыдаджы-ка, я зьбежыю к Максімы-
вым, вазьму сь пяцёрку.

233. Пайціць

пайсці, пачаць часта падаць (пра дождж) — лінуць
п. нечакана; *хлыгнуць, хлянуць п. нечакана з сілай*; *паліць, паліцца п. вельмі моцна*; *сыпануць, сыпнуць п. не-*
чакана на кароткі час; *прыпусціць, прыўдарыць п. узмац-*
ніўшыся.

С самыга рання кулажыцца і кулажыцца, верна, пойдзіць дождж, нада быў ба. Ладный лінуў, дайжа ні падумыў ба, што с такея тучкі пайціць можыць. Прібірай-
ця скарей снапы пят крышу, хлыніць, дык змочыць на-
скрозь, сушыся тады наныва. Глядзі, зь естыя тучы хля-
ніць большэнный дождж, можыць і з градым. Сам рыза-
ріўся, куды класьць, дождж паліў, кругом цякець. Большэй паліўся і ня скоро пірістаніць, аблажыла кру-
гом. Як сыпанець, а нам дзівацца некуды, дык мы пыт
калёсы як лісіца пыд бырану. Былачынка ныцягнула, і
здорыва сыпнуў. Толька пыдварнулі сена, дождж як прі-
пусыціў, усё пірімякла. Як пріўдаріў, дык мы скарей зы-
рывацца у копы.

234. Паказаць

паказаць, даць магчымасць убачыць — віставіць *п. для*
шырокага агляду; *высунуць п. на кароткі час*; *вытарнуць,*
вытаркнуць п. хаваючыся; *выпяціць п. падкрэслена, не-*
адабр.

Ты пыкажы ўсім, можа хто на́йдзіцца, кўпіць. Дужа яно каму аныціресна, што ты вы́стывіла свае ўборы. Вы́су-ніць і схува́іць, вы́суніць і схува́іць, толька дра́жніцца. Нічога асобінныга ні было, сыпагі хромывыя толька нехта вы́тырнуў. Нейкыя дзірэвенскыя вы́тыркнула грібы су́шыныя, зразу рысхвыта́лі. Во вы́піціў, нехта дужа ўглі-да́цца ста́ніць у твае ны́ряды.

235. Пакла́дзісты́й

паблажлівы, падатлівы на просьбы і ўгаворы — памяркоўны́й п. пры доказах; усту́пчывы́й п. пры настойлівасці; згаво́рлівы́й, згаво́рчысты́й п. на кампрамісы; пада́тлівы́й п., згодны на ўступкі; набо́жны́й (на́бажны́й), набо́жлівы́й п. па дабраце, добрай натуре, гумар.

Каб мне такей пыкла́дзісты́й чылавец пупаўся, я б з ім раз-два дыгыварі́лысь. Стулкува́цца зь ёю ўсі́гда мож-на, іна пыма́рькоўныя. Нада каб і адзін быў усту́пчывы́й і другей, тады і жы́зньня пойдзіць. Я знаю, ты згаворлі-выя, як твыя цётчы́ка. Ня дужа згаворчысты́й, як ува-пре́цца ў што — ні ўлума́ць. Аўлас быў пыда́тлівы́й, а Аўлысі́няты ужо саўсім ні такея. С Аўге́ім усі́гда можна дутулкува́цца, ён мушчына набожны́й. Нада ж тыкая на-божныя, уступі́ла. Набыжны́я цёлы́чка, слухы́цца. Ні абі-жайся, с тваёю можна жыць, іна набожлі́выя, пажыў ба ты з маёю. Набожлі́выя карова, пыдгы́няю і йдзець, ні ўпіра́іцца.

236. Палу́ча́цца

атрымліва́цца, выхадзіць удачным — выхадзіць; уда-ва́цца, задава́цца а. выпадкова; кле́іцца а. з большага.

Ня будзіць пу́луча́цца — яшчэ раз спрасі, а абы-як ня дзелы́й. Ніхай первы́й раз тапор узяў, а ўжо нешта вы-ходзіць, цешыць пры́ма пу шну́ру. За што я ні браўся, усё ў мяне удыва́лыся як нада. Бліны ў цябе можа і зы-даю́цца, а хлеб сыпеч ты ныўда́ку ці ўме́іш. Што ў цябе кле́іцца, ці з лоткі ві́ріцяно зьдзелы́іш?

237. Палу́чы́цца

атрыма́цца, выйсці удачным — вы́йціць, уда́цца, зада́цца а. выпадкова; вы́паліць а. нечакана; вы́гарэць а. неча-кана, абмеж.

У цябе ні выходзіць, а ў мяне палучыцца. Прішчы-
пляў пару яблынык і нічога ны выйшла, ні пріняліся.
Удаўся ў мяне хлеб,— пышний, мяккі. Сын у бацьку зы-
даўся маьці: за што ня возьміцца — зьдзельці. Думыў
нічога ўжо ня будзіць,— не, выпыліла. У цябе с хызайст-
вым ладна выгыріла: усё зразу набіў.

238. Палюбіць

закахацца, адчуць любоўную прыхільнасць — улюбіцца
з. *моцна*; укляпацца з. *моцна, жарт.*; урэзацца, уцёрыць
п. *палка*; улюбіцца па вушы п. *вельмі моцна, жарт.*

Пулюбіла, пулюбіла сокыла высокыга. Улюбіўся ў
нейкую зысыжанскую, жаніцца—і ўсё тут. У адну ўклі-
паліся, сапернікымі сталі. Урэзыўся ж у Хадосычкіну
дачку, кажын дзень бегыць. Ну што, і ты ўцёріўся, мо-
жа, у сваты паедзім. Улюбілыся па вушы, гаворіць, ні
магу бізь яго жыць.

239. Палягчэць

палягчэць, стаць слабейшым (пра боль, хваробу) — па-
лэгчаць, палягчаць п., *малаўж.*; атлэжч, атайціць п. *па-*
сля прыступу болі, хваробы; адпусціць, атлігнуць п. *част-*
кова.

К ранню трошычку, трошычку пыляхчэла, а ўсю ноч
нільзя было цярыпец. Прікладзі-ка ты грелку, можа, па-
лэхчыць. Сьпірту на зуб пыклаў, дык пыліхчала, як зы-
нямела. Бо капіль хваціла, дык атлягло, ато саўсім зырі-
чала. Калі ня тойдзіць, я ж саўсім ня вытрываю, дых
зыхватаць. Каб ні тпусьціла, ні знаю, што б дзельў,
хуць гвалту крічы. Трошычку, трошычку к ранню атлі-
гнула, дык я толькі вычама зьвіла ны адну мінутычку.

240. Паможч

дапамагчы, аказаць падтрымку — пасобіць д. *крыху*;
пасабіць д. *крыху, малаўж.*; падсобіць, падможч д. *ня-*
значна; падсабіць д. *нязначна, малаўж.*; паддзэржаць
(паддзяржаць) д. *садзяннем*; дапаможч д., *кніжн., рэд-*
каўж.; падкласць (падлажыць) рукі д. *у цяжкім ці без-*
выходным становішчы (часта пры адмоўі не).

Пымагі-ка пыткаціць бярно, адзін ніяк ні сыўлыдаю. Пасобіў ба, ды ў сымаго сьпіна баліць, хваціла ўчора. Што я табе пысаблю, калі ён ня сьпіць, ня есьць, хуць здохні. Пакуль я тама пацсобіла, дзеці ўсё пірібралі і корычкі ня кінулі. Пыдмаглі вы, што пыстыялі, вычамі пысьвяцілі. Пыцсаві на плечы пыдняць, тады я ўнясу. Хырашо, свае былі — падзьдзержылі, ато б ні знаю, што было. Нада пыдзьдзіржаць, у яго ні трясцы ні стáлыся, а ён, як было, пымыгаў, ні жалеў. Ну, чым жа ты там дыпамог, якую пользу даў. Ці я рукі пыткладу, ці што, у мяне паможч нечым. Раз сьмерць прішла, рук ні падложыш.

241. Памыцца

памыцца, памыць сябе, сваё цела — вымыцца п. да поўнай чысьціні; абмыцца п. павярхоўна; паласнуцца, спаласнуцца п. спяшаючыся.

Пойдзім-ка памыімся посьлі скырадзьбы, там пылішча была ні прыдыхнуць. Ш чаго б грібы такея чысьцінькія, як вымыліся? — с таго, што восінь. Абмыйся, пылу кругом поўна, а зу вушамі прямиа горы. Пыласнуўся троху, мыла змыў ды нызівáцца. Спыласьніся, кругом грязныя пацёкі пашлі.

242. Памыць

памыць, зрабіць чыстым у выніку мыцця (пра бялізну) — вымыць п. старанна бруднае; высьціраць п. старанна бруднае, неалаг.; адцёрць п. за кароткі час, неалаг.; пасціраць п., неалаг.; пасцірнуць, перасцірнуць п. спяшаючыся, неалаг.; сцірнуць п. спяшаючыся, неалаг., рэдкаўж.

Памыла трохку малым у тазіку, бегылі ж чорныя, чорныя, толька вочы блішчэлі. Хряп-хряп-хряп — і ляжыць у грязі, во ты й вымыла яму ўсё чысьцінька. Усё высьцірыла, толька ранка аткрылыся, нада заліць бярэзкю, во ўжо іна пальзіцільныя. Сыбрала ўчора ўсё і аццёрла, нада толька мост вымыць. Пысьціраць пысьцірала, а высушыць ні паспела. А пысьцірнула трохку дый на вецір. Пыдажджы, пірісьцірну, а тады пыбягім. Сыцірні, сьцірні дый разьвешывый, ні вылаводзься.

243. Панаравіцца

спадабацца, зрабіць прыемнае ўражанне — панравіцца; *спазрыцца с., гумар.; прыглянуцца с. на першы погляд; упадабацца с., рэдкаўж.; спадабацца с. ва ўсіх адносінах, кніжн., рэдкаўж.; прыціцца па душэ с. вельмі.*

Ці пынравіліся табе ета дзяўчонка, па-мойму, красівыя. Калі пынравіцца, я вас пызнакомлю. Спазрыліся нейкыя ў Бірызуйкых: як вечыр, так і кытануў туды. Ці пріглянуўся ж табе ікая ны вічарінкі? Я ўжо ні знаю, хто табе упыдыбаіцца. Ці спыдабаліся бірызуйкыўскія дзеўкі? Ня дужа мудрышчыя і дзеўка, а вот прішлася ж пу душэ, узяў.

244. Панімаць

разумець, усведамляць сэнс — сабражаць, разбірацца, смысліць *р. добра; сазнаваць р. з усёй адказнасцю; кумекаць р. правільна, гумар.; цяміць р. хутка; пётрыць р. крыху, груб.*

Ні глядзі, што гырадзкей, у хызыйстві хырашо пынімаіць. Во быў Зьмітрок, тэй у машыных хырашо сыбрыжаў. Бышкавітый чылавек, у жызьні дужа рызьбіраіцца. Якей зь яго хызійн, ён жа нічога лі зямлі ня смысліць. Сызнываць ты, канешна, сызнаеш, толька дзельцы ня хочыш. Ні глядзі, што зь віду нізавідный, ва ўсім кумекыць. Ці цяміш ты хуць што-нібўдзь, што табе гаворюць. Што ні рысталкуй, нічога ня петрыць.

245. Панятна

зразумела, даходліва да ўсведамлення — талкова, талкам з. да глыбіні; ясна з. да выразнасці; уразуміцельна з. крыху, руск., малаўж.

Ты ж рустулмач пынятна чылавеку, што ж ты рукою торкнуў: туды ідзі. Ніхай сабе дужа вучоны, гаворіць усігда талкова, і дзіцёнык рызьбярецца. Есьлі толкым рыскызаў, то найдзіць, ета ж ні ў Маскве шукаць. Па-мойму табе ясна рызьяснілі і як іціць, і айдзе пывярнуць. Айдзе яму скызаць урузуміцільна, кылі ў яго язык ні варочыцца.

246. Паняць

зразумець, усвядоміць сэнс — сабразіць, разабра́цца з добра; раскусіць з. *таямнічы сэнс, іншаск.*; раздзяўбаць, раздзяўба́цца з. *у выніку падрабязнага разбору, іншаск., гумар.*; асазнаць з. *з усёй адказнасцю*; раскуме́каць, скуме́каць з. *правільна, гумар.*; змікі́ціць з. *хутка і нечакана, жарт.*; сця́міць з. *хутка*; даўмі́цца, дад́умацца з. *у выніку роздумаў*; схва́ціць з. *адразу, іншаск.*; улаві́ць з. *інтуітыўна, іншаск.*; пасці́гнуць з. *інтуітыўна, рэдкаўж.*; дайці́ць да толку з. *праз пэўны час, з цяжкасцю*.

Што ты прычыта́ў, я пыняў усё чысьцінька. Ён зразу сыбразіў, што тут нешта ні так. Ніяк ні магу рызыбра́цца, куды мы пріехалі. Ого, цябе рускусіць нада дужа быльш́а́я пріму́дрысьць. Што ён тама ве́рз, ці рузьдзю́баў? Пыдажджы́ і мы рузьдзю́ба́імся, толька агледзі́мся. Цяперя я сам асызнаў, як тут нада было атві́чаць. Во тыкі рускумекы́ў, што ды чаго. Ці скумекы́ў, што нада гыва́ріць. Пыня́тлівы́й хлопі́ц, зразу зьмікі́ціў: тут нешта ня тоя. Сьця́міў, што ні тая дарога, нада нызад варочы́цца. Калі ні даўмі́сься, у мяне спросі́ш, рыстакку́ю ужо табе. Дад́умыйся сам, зразу ўсё ясна ста́ніць. Што яму ні прычы́тай, мі́гым ны хаду схва́ціць. Я ўлаві́ў, што ты хаце́ў сказы́аць. Ніхай сабе, скоро і сам пасьці́гніць, як нада жыць. Во́ калі я толька дайшоў да толку, што яму нада было ат нас.

247. Паразумне́ць

паразумнець, стаць больш разважлівым і сур'ёзным — павумне́ць п., *малаўж.*; абразу́міцца п. *у адносінах да нечага, асобнага*; ад́умацца, апомні́цца п. *пасля разважанняў*; асцепяні́цца п. *да ступені абдуманасці сваіх учынкаў*; ачалавэчы́цца п. *пасталейшы, жарт.*; удзядзэ́ць п. *да сур'ёзнасці, гумар.*; узя́цца за розум (вум) п. *на ўласнай волі*; узя́ць бараду́ ў зубы п. *сур'ёзна, гумар.*

Нябось, пыдрысла́, дык пурузумнела. К ста́рысьці пувумнеў, ато ўсё, бувала, шу́гылым жыў. Калі йта ты абру́зумі́сься, хуць тро́ху стані́ш ны чылавека паходж. Пыдажджы́, можа сам абразу́міцца. Ад́умыйся, што ты дзельы́ш, сь цябе ж людзі́ будуць сьмія́цца. Пыля́дзіш, апомні́сься, ды позна будзі́ць. У мыладых гыда́х тро́ху пудура́чыўся, а тады асьці́пяніўся. Кыза́лі, ты ўжо ачылаве-

чыўся, піць кінуў. Удзядзеў, яго большы ні паддуріш. Зразу усяго ў іх было, а тады абоя ўзяліся за розум і жыўня пышлі. Вазьміся, маліц, за вум, яй-богу, вазьміся, кінь адурюваньня з гарелкю. Ніхай пудуреіць, калі-небудзь возьміць быраду ў зубы.

248. Парва́цца

падра́цца, зрабі́цца дзіравым — падрáцца п. у выніку пашкоджанняў; разлупі́цца п. ушчэнт; лопну́ць п. нечакана; прасі́ціцца п. ад працірання; распрарэ́шыцца п. на рубцу; распóўцца, разлэ́цца п. з-за нядобраякаснасці, іншаск.; пасы́пацца п. раптоўна з-за нядобраякаснасці, іншаск.; пашкума́тацца, пашкума́рдзіцца п. з-за нядбайнасці.

Зашый луччы січас, ато большы парьвецца. Пыдра́лыся рубáшка ат кыўні́рjá, ла́піць прі́дзіцца. Глядзі, пінжачок зычапіўся, смырганеш і разлупі́цца. Зьдзеў, глянуў — дзі́рка, ні знаю, калі лопнула. Прасі́цілыся рубáшка ат кыўні́рjá да ні́зу, ці́різ увесь падол. Нейкі́й нівáжны мыці́ріял, ско́лька там пына́сіў — і рыспрарэшы́лыся. Распо́ўзся адзін рукаў і другей, ні́ткі белыя тырча́ць. Разылезлыся ўсё ны табе. За ме́сіц пасы́пылыся сарочка, як і ні купляў но́вую. Усё ны табе пушкумыта́лыся, плашы́ мне ка́жын ме́сіц нызі́ваць цябе. Два разы́ надзеў і пушкума́рдзі́лыся усё ны табе.

249. Парэ́заць

парэ́заць, парані́ць вострым — разрэ́заць п. мо́цна; разану́ць п. нечакана; ша́хнуць, ша́ра́хнуць п. нечакана і значна; развалі́ць, раскаці́ць п. глыбо́ка і значна; шархану́ць п. нечакана, але неглыбо́ка; паласну́ць п. нечакана і глыбо́ка; чы́кнуць, чыры́кнуць п. крыху, гу́мар.; чыркану́ць п. зусім нязначна, іншаск.

Парэ́зыў пальцы, пыда́й ё́ду залі́ць. Лупа́ціў касу і ладоньню пы жа́лу — разрэзыў усю. Астаро́жын будзь: рі́занеш яшчэ пы на́ге. Як ша́хнуў пі́лою пу руке, кроў зылі́ла. Здорыва сярпом шыра́хнула пы плячу. І́стріў нож і рызваліў руку ды касы́ці. Рыска́ціла дык рыска́ціла, калі йна ця́перь зыжыве́ць, во ца́цку сабе дыста́ла. Ні сказы́ць каб дужа, а троху шы́рхануў па косты́чкых. Пыласну́ў

ладонь, цяперя нашўся як с кўкльню. Ну што, чькнуў паліц? Чырікнуў пы наге, і кроў пыцклá. Чыркaну́ла, глыбока ні парезыла, ну зывізаць нада.

250. Пасла́ць

пaслаць, накіраваць з даручэннем — вы́правіць п. з тур-бота́мі; на́пра́віць п. спе́цыяльна; адпра́віць п. на абавяз-ку ці неабходнасці; напарадзіць п. урачыста, іран.; ка-мандзірава́ць п. спе́цыяльна, неалаг., рэдкаўж.

Можа, заўтра пашлеш мальца к Матру́ні, ніхай зыня-сець кўртычку. Чуць вы́прывіла — упёрся ні пайду, і ўсё. Што ты ныпра́віш, ноч ны дваре, заўтра ра́нінька ніхай бягіць. Пакуля цябе атпра́віш, сам ба дзесіць разоў схадзіў. Яго ныпырядзіла ў горыд: ідзі людзей пыглядзі, а сымá прітушы́ла ма́лыга, дык міліцыя пывізла́. Некуды кымындзірува́лі нашыга стыршыну́, ці ня ў Мінск.

251. Пастро́іцца

пабудова́цца, абзавесціся пабудовай — паста́віцца п. па-майстэ́рску; узвэ́сца п. раско́шна; адстро́іцца п. раско́ш-на, і́ншаск.; вы́страі́цца п. грунто́ўна; прыпа́цца п. ня-згра́бна, часова.

Пастроіліся мы бы́йстра, сын ш Чэ́рыкыва лесу пат-кінуў, штында́ры свае былі. У трі́цыць дзівятым я крепка пыста́віўся, неміц пусьціў усё дымым. Што ім атходзіць, узьвяліся — харомы на ўсю акру́гу. І ў са́міх пастро́йка як звон, і сын як жаніўся, скоро ацстроіўся: ме́сіцы зы два у хату ўлез. Ма́ксім вы́стрыўся — підзьдзі́сят гадоў бу-дзіць стыяць: усё дагледжына, пріпу́чына. Прі́пяўся збольшыга, каб хуць скаці́на ні сты́яла пач чы́стым небым.

252. Пастро́іць

пабудова́ць, узвесці пабудову — паста́віць п. па-майстэ́рску; падня́ць п., маючы сродкі, і́ншаск.; здэ́лаць п. нао-гу́л; узвэ́сць п. гмах, іран.; адстро́іць п. гмах, і́ншаск.; вы́страі́ць п. грунто́ўна, з добрага, матэ́рыялу; адгро́хаць п. вялікі, багаты будына́к; скіда́ць, сцяга́ць, сцягну́ць п. абы-як, і́ншаск.; скласць п. нязначнае, проста, і́ншаск.;

адгакаць *п. надзвычайна, іран.*; зграмаздзіць, зграмаздаць *п. нязграбна*; прыпяць *п. нязграбна, часова*.

Ладный домік пастроілі, чатырі комныты, кылідорчык уютный. Пыставіў хату ны самым ўзгорычку. Усё гыварілі бедзін, а відзіш якую хачішчу пыднйў. Зь естыга лесу я сабе пяцісьценку зьдзелью. Дом сабе ўзьвёў, пылавіну бярьвеньня пустругаў, а с пылавіны толька кару саскрёб абы-як. Ацстроілі быгатыю хату, аршын ны высімнаццаць рызьвялі. Выстрыў дужа красівую хату, аж сьвеціцца. Адгрохыў харомы, і дзіцям хваціць, і ўнуком аста́ніцца. Ськідую ба́нчыну, скарей калі пыласну́цца будзіць. Улезьць я ні знаю, калі ўлезу у хату, толька сыцены ськідáў. Як сьцігаў — ні сьцігаў, а ні пу чужых вугла́х вылачы́цца. Калі ты пуню хуць троху сьця́гніш? Хуць ба як скласьць к восіні, каб карова ні стыяла пуд вуглом. Адгакылі сабе сьвятліцу, ёсьць на што любува́цца. Так згрымазьдзіў, што воўцы ў дзіркі пывыска́квыюць. Лес увесь задорлівы́й ці тыні́на, троху пуню згрымыздаў. Хуць такая пріпяў, і то ні пыд аткры́тым небым.

253. Пасці

амаль, без нейкай дробязнай часткі — пасці што, чуць не, толька што не, без пяці мінут, без ма́лага; пачыта́й, пачыта́й што *а., уст.*

Там жа было пасьці ны два вазы, як жа ты ўсклаў, ды яшчэ адзін. Пасьці што ўсе яблыкі пыдыбраў, бітых нескылька аста́лыся. Чуць ужо ні далез, зы пасьледню паплеціну ўзяўся, іна тресь, і я брязь. Спа́ла цына і ны цілят і ны пырысят атвалі́лыся, к вечыру толька што ні дырма́ аддыва́лі. Сын пасьледня акза́міны здаець, ён ужо бісь пяці мінут ныстаўнік. Як етый вы́пыўзінь прівало́кся, було біз ма́лыга трі часы. Пычыта́й усе сыбра́ліся, можна пычына́ць. Цяперя мы пычыта́й што пріехылі, вун за пывырытку дзяреўня.

254. Патрапаць

растрэ́сі, разнесці воз з гары (пра каня) — пабіць *р. мо́чна*; растрапа́ць, разне́сьць *р. ушчэ́нт*.

Зыпріга́й такога, каб ні пытріпаў. Була́ному калі з гары каток ні пыдвя́жыш, паб'е́ць у мэ́тлухі. Глядзі́ця, з

мыладымі конімі бўдзыця ны-чыку, растреплюць — бўдзіця сыбіраць айдзе дугу, айдзе каток. Було бяды: пынісла жарёбка і рызьнісла ўсё і саміх чучь ні пызыбівала, і сыма як ні зыдавілыся.

255. Пахараніць

пахаваць, закапаць у зямлю нябожчыка — схараніць п. урачыста; схаваць п. наважна; закапаць, зарыць п. сціпла, іншаск.; прыдаць зямле п. з вялікім жалем, рэдкаўж.

Пыхыранілі ны днях старыю, што ж, пыд дзівяноста прыжыла. Еткыга хлопца схыраніць, як толька ў маткі серца ні рызарьвецца. Стыріка схувалі, а ўсьлед за ім і старуха пышла на тэй сьвет. Доўга ліжаў пластом, ні пыднімаўся, а ўчора зыкыпалі. Зарылі, ніхай ляжыць, нугурюваўся і біз рукі, і біз нагі. Аджжыў сваё Пынас, учора прідалі зямле.

256. Пахóжый

падобны, знешне адпаведны другому — паходжый п., малаўж.; вьлітый, вькапаний, чыстый, увесь, увесь чыста, як дзве каплі вады, жывэй (жывый) партрэт п. вельмі; із аднаго цеста, адной масьці, намалёваный (намаляваны), вьпісаний, і крошачкі (рохтачкі) падабраць п. вельмі, гумар.

Твой сын на дзеда ня дужа пахожый. Родныя браты, а адзін ны днаго ні паходжы нісколька, як ні днае маткі. Ваша дзяўчонка вьлітыя мама. Ну ты ўжо ні гыварі, дзіцёнык — вькыпыный бацька, ні ткажыся. Чыстый дзед, як хто нумулюваў. Пыглядзі ты ны яго, зь ліца увесь бацька. Увесь чыста матка, дайжа паходка яе. Сашка з Мархвыю як дзьве каплі вады, ні атлічыш адну ад другея. Таня жывэй партрет Верка, і кулдыячыць, як тая. Сын жывый партрет бацька, дайжа ныгамі так кріўляіць. Хлопцы із аднаго цеста, зразу відна, і паходка адна, і ўхвátка як у аднаго. Усе троя адной масьці, кажный пызнаіць, што Сяргеіва прырода. Твой меншый — нымалёвыный бацька. Тут ужо матка нумулюваная. Што ўжо гываріць, кажный пызнаіць: вьпісыный бацька. Увесь баба, і крошычкі пыдыбраў. Дужа пахожа ны матку, і рохтычкі пыдыбрала.

257. Пахудзэць

пахудзець, зрабіцца худым — схудзэць, схуднёць, п. раптоўна; з'ехаць п., іншаск., адм.; асунуцца п. хваравіта; зліняць п., скінуць пайнату, іран.; перапасць, спасць п. значна; ссохнуць, высахнуць, аташчаць, сташчаць п. вельмі; счэхнуць п. паступова, вельмі; стусмець п. ад гора, перажыванняў; счатніць, вычатніць п. вельмі ад працяглай хваробы; вычаўрыць, выпетрыць п. празмерна; дайціць п. празмерна, іншаск.; дайціць да рўчкі п. празмерна; спасць з цела п. значна.

Пухудзеў ты ладныга, прошлый раз паўнейшы быў. І нядоўга ліжала, а схудзела пырдышна. Схуднелі абоя, ета ні ў маткі родныя ім было, як сыр у масьлі кычались. Дужа зьыхуў за етыя гады. Макріда асунулыся, а жывець жа у выгызі. Нада ж так асунуцца зы якога паўгода. Пыглядзі, як зыліняў за ета ўрэмя. Піріпала, здорыва піріпала, раншы куды жирней была. На цела яшчэ дзяржыцца, а зь ліца дужа спаў. Столька атлежыць — ні хыця ссохніш. І ёсьць жа што і піць, і есьць, а высах — адны вочы блішчаць. Нешта ты саўсім атышчаў, ні ў маткі табе вылежывыцца. Хваціла ім, стышчэлі, кожа ды косьці асталіся. Чаго ты так шчах, ці цябе новыя жонка ня корміць, ці пры старыю многа думыш. Стусьмела і стусьмела, і пыпраўкі нікія німа. Саўсім шчатніла, гаворіць, усярэдку нешта баліць і баліць. Устреціла яго, глянула — ажно спужалыся: нада так чылавеку вычытніць. Ды чаго хвароба дывіла: вычыўріў — чуць ны ныгах дзяржыцца. Пыглядзела, як Аўдоткіна нявестка выпітріла, — у такея сьвякровы кусок у рот ні палезіць. Такей худэй, так дайшоў, аж глядзець страшна. Дайшоў да рўчкі, кожа ды косьці, ныўряд ці акліяць. За етыя месяцы ён саўсім спаў сь цела, а быў жа сьлімень, сьлімень.

258. Пацярэць

згубіць, страціць па няўважлівасці — абраніць, вываліць з. носячы; страціць з. вельмі патрэбнае, уст., рэдкаўж.; уцярэць з. патрэбнае, руск.; пасеяць з. неабходнае пад рукі, іншаск., асудж.; згыркаць з. па недаравальнай бяспечнасці, груб.

Айдзе я мог пыціраць тапор, ні дадумуюся. Абраніў ножык, а цяпер вазьмі трясцы, чым хлеба атрэзыць.

Усігда ж быў акурáтны́й, уніма́цільны́й, а тут брусок нейдзі вы́выліў. Тыкая была лупáтычка, два разы пывядзеш і кыса як агонь, а ў кусты палез і нейдзі стра́ціў. Такей ла́дны́й вы́різыў пупок і на табе — уці́ряў. Прычапіў сырыкаву́шкі шморкью і нейдзі пасе́іў. Што, дырза́ўся, згы́ркыў нажні́чкі, чым я пылатно разрежу.

259. Пачына́ць

пачына́ць, прыступа́ць да дзея́ння — начына́ць; зачына́ць *п.*, мала́ўж.; бра́цца, прыступа́ць *п. грунто́ўна*; зава́рываць *п. асуджа́льныя дзея́нні*; падніма́ць, падыма́ць *п. сварку, іран.*; узніма́ць, усчына́ць, завадзі́ць, зацява́ць *п.*, з'я́ўляючыся іні́цыятам сваркі, іран.

Ці ня зь левыя ты нагі сяньня ўста́ла, што нізаштс пычына́іш грызьню́. Яві́лыся ўжо двору, чу́іш, як нычына́іць. Ні зычына́й на ўсю дзяреўню галдзеньня, двору ідзі. Што бяресься чысьці́ць баці́нкі, калі яны зьбеглі́ся. Прыступа́й-ка ты печ пі́рапечкі, сора ж пра́зьнікі. За нейкія крінджа́лы на́да табе сварку зыва́ривыць. Нашто табе пыдніма́ць галдзёж, можна ж ці́ха пыгыва́ріць. Пыдыма́й наныва кр́ік, даўно сы́ціхла. Ахота ж табе узы́німаць вайну́ із-за нейкі́х ломыных ві́лык. Ні ўшчына́й зь людзьмі быта́ліі, рызы́йдзі́іся пы-хара́шыму. А каб ні зыва́дзіць етых песі́н, — ці ты так ня можы́ш? Узноў свае песьні зы́ціва́іць, ня можы́ць бязь і́х вы́ці́рпіць.

260. Перадзе́ць

пераадзе́ць, змяні́ць адзе́нне — перамяні́ць, змяні́ць *п. з-за часова́й непрыго́днасці*; перакі́нуць *п. часова, і́ншаск.*; перапра́нуць *п. вопратку*.

Пі́рэдзень чы́стыю руба́шку, ні хадзі ў грязны́й. У нашый сям'е так заведзі́на — прышоў з бані і пі́рмяні́ ні́жню руба́шку. Пінжа́к мокрый увесь, зьмяні́, сухей на́дзень. Пі́рякі́нуў ба ста́рiнькью сарочку, успацеў увесь, як з вады. Зыскачы́ў пі́рі́пряну́ў пу́лушубык ны ту́луп і пабег.

261. Перакла́сць

перакласці, перанесці і скласці ў і́ншым месцы — перала́жыць; перавалі́ць *п. цяжкі́мі частка́мі мно́га*; перакі́нуць *п. невялі́кімі частка́мі ма́ла, і́ншаск.*; перакі́даць *п. кі́-*

даючы, *іншаск.*; перакідаць *п. кідаючы, іншаск., малайж.*; перагрузіць, перагуртаваць *п. вельмі многа цяжкага.*

Піріклáў дровы пыт паветку, пыць сыцяною, праўда, луччы сохлі, ды дождж зысікаў. Нешта с аднаго боку зьехылі снапы, дык я пірілажыў капу. Піріваліў сена ат коміна к налобніку, каб ні зымікала. Што там было класьць, пірякінуў зу пуўчыса. Пірякідыў к сыценкі, сколька там тае работы. Пы снапку, пы снапку і пірікідаіш. Ліжалі етыя курчыгі пыд ныгамі, пакуля іх піргрузіў з дарогі, выбіўся. Чаму ні зымаріцца, такую кучышчу пірігуртуваць.

262. Перамóжч

перамагчы, саўладаць барукаючыся — зможч п. лёгка; зборыць, пераборыць п. роўнага па сіле; здóлець, адóлець, судóлець, падóлець, перадóлець, адўжаць, перадўжаць п. са значнымі намаганьнямі; адалець п. са значнымі намаганьнямі, малайж.; асілець, перасілець п. з цяжкасцю; саўладаць п. лоўкасцю; сарваць п. з малымі сіламі, толькі з творн., іншаск.; скруціць п. поўнасьцю, іншаск.; пабядзіць п. увогуле, руск.; справіцца, даць рады п. з вялікімі намаганьнямі.

Хочыш, я цябе яшчэ раз пірімагú. Каго — каго, а цябе зможч я яшчэ судолію. Ніхай сабе малінькій, а цябе зборію. Айдзе ён піряборіць, калі ўзяцца ня ўмеіць. Схваціліся ў рогі чорный з рябым, дык рябый здоліў. Чуць адоліў, крепкій хлопiц. Ні глядзі, што старый, мыладага судоліў. Не, ніпраўда ж ета, ня ты падоліў, а цябе. Схваціўца боріцца калі, і ніхай тэй пірядоліць, етый гатоў зубамі. Толька брацца ня хочыцца, а я цябе зразу адўжую. Што йта, што адзiн раз пірядўжыў, ці помніш, сколька ліжаў пыд нізом. Івана адалець табе ўжо ні ўдасца. Глядзі-ка ты, кажыцца, шкет, а асіліў такога бульшунá. Усёроўна пірясілю, я кряпчэй. Надўмыўся, гаворіць, што са мною сыўлыдаіць, я ж у трі разы кряпчэй зы яго. Схваціўца боріцца, і ніхай толька ні сарьвець сь кім — кідыць, хвытаіць што пупáла і лупіць чым дзержа. Я цябе скручú у два шчоты, ат аднаго пáльца майго пыляціш. Айдзе ты пыбядзіш, у цябе сілы як у кымарá. Сколька ні цігáліся, ні справіліся адзiн з другiм. Табе то я дам рады, у мяне ты і ні каўкніш.

263. Пераскачыць

пераскочыць, пераадолець перашкоду прыжком — перапрыгнуць *п. лёгка*; перапырхнуць *п. вельмі лёгка, уст.*; перамахнуць *п. з вялікай энергіяй і спрытам, іншаск.*; пераляцець *п. з лёгкасцю і спрытам, іншаск.*

Бычок ціріс прясла піріскачыў і толька быў у клевір. Што яму тваё гыраджэньня, мігым піряпрыгніць. Ужо ж і жырныя, і німылыдзя, а здаровыя — піряпырхніць што хочыш. Айдзе яго твае загырыдкі удзержуць, ён ціріс сцяну пірімахнець. Тут метры два, піріляцеў — хуць ба кыпытом чырканыўся.

264. Перастроіць

перабудаваць, абнавіць будоўлю — ператрэсць *п., замяніўшы гнілое, іншаск.*; ператрусіць *п., значна замяніўшы гнілое, іншаск.*; перасыпаць *п., дадайшы новае, іншаск.*; перабраць *п., дадайшы многа новага, іншаск.*; перадзэлаць *п., унёсшы змены.*

Я ны старым месцы пірастроіў хату, хундамінт новы падвёў ды асаду пымінаў. Лес вазіў далёка, аж с-пад Чэрыкыва, піятрэс троху халупіну, цяпер будзіць стыяць. Чуць-чуць сыбраліся ды піітрусілі і хату, і прідзель, а сенцы саўсім новыя пыставілі. Летыся пірасыпыў сваю пастройку, нічога зьдзелыў: і штындары новыя пыставіў, і хундамінт новы. Думыю налета пірібраць хату, у ёй мала чаго цэлыга асталыся. Піцісьценка ў мяне яшчэ крепкая, а сенцы думыю пірядзелыць.

265. Піхнуць

штурхнуць, зрушыць з месца штуршком — таўхнуць, таўхануць, таўкнуць, таўкануць *ш. злёгка*; штурхнуць, штурхануць *ш. моцна, рэзка*; торнуць, торснуць *ш. вельмі моцна, груба*; швіргануць *ш. вельмі моцна, далёка ад сябе.*

Крепка піхнуў, тэй чуць ны ныгах устоіў. Ціхінька яго таўхнулі, ён і пыляцеў носым у сьнег. Ён туўхануў нічаінна, ні замеціў таго. Таўкнуў яго ў бок, каб пуд рукамі ні круціўся. Тыўканулі, дык ён і з ног далоў. Я цябе другей раз штурхнуў, атвыкніш штурьхыцца. Вазіцца і ўгыварівыць ні стану, штурьхану і атляціш. Торну, тор-

ну, — дужа ты рысьхадзіўся сы сваім торкыньнім. Ладна яго торснулі, с усіх ног пыляцеў. Тырмаснуў загрудкі, а тады швіргануў аць сябе пряма ў лўжу.

266. Піць

піць, ужываць вадкае — жмўрыць п. з ахвотай, жарт.; жлўкціць п. многа, іран.; хлыскаць, лыскаць, лыкаць п. прагна, асудж.; хлястаць п. многа, вялікімі дозамі, асудж.; ссаць, смактаць п. памалу, паволі, іншаск., іран.; цадзіць, цягнуць п. вельмі павольна, іншаск., іран.; дудыліць, дудоліць п. вельмі доўга, іран.; жраць п. многа, прагна, іншаск., груб.

Ня пі многа вады, с калодзіжа дужа халодныя, горла прастўдзіш. Сырадой жмўріць стыкан зы стыканым, толька пыдліваць спруўляйся. Салёныга, усяго ўсякыга ныхвытаіцца, тады толька жлўкціць вадку бісьпірістанку. Ня хлыскый такую халодную, іна толька што с калодзіжа. Нечыга, відна, салёныга ныхвытаўся, што лыскыць пымінўтна, кружкі з рук ні выпускаіць. Мылако ськіслыся ны сырыквашу, дык лыкыць пряма з бутылкі. Хлешчыць і хлешчыць кружка за кружкою, ні адбярэцца ат вады. Хваціць ссаць, час нывытыканом чаю сядзіш, выпіў і пашоў. Некрылі смыктаць, скарей дыпівай ды бягі, відзіш, пряма грыдывая туча находзіць. Рыскапўсьціліся на цэлы дзень і цэдзюць квас пы каплі. Якая ета піцьцё — цягніць скрозь зубы, а ты стой, ждзвы яго. Пыдаждзвы, ні мішай, ніхай ужо дудыліць. Дудоліць як малінькій, — ні здзікайся, а кружку стаў. Жрэць вадзішчу нямерна, як у яго трыбўх не лопніць.

267. Плакаць

плакаць, праліваць слёзы — рўмзаць п. нудна, неадабр.; рэўць п. гучна; гусць, гудзёць п. голасна і бесперапынна, іншаск.; рыгаць п. з усхліпваннем, іншаск., неадабр.; рыдаць п. горка, сутаргава ўсхліпваючы, рэдкаўж.; выць п. уголас; галасіць п. гучна, з галашэннем; кукаваць п. горка, з прычытаннем; кіснуць п. доўга без прычыны, іншаск., неадабр.; выцягывацца, сцянацца, сцягацца п. з роспачнымі рухамі, неадабр.; залівацца п. вельмі горка; захадзіцца п. да канвульсій; хныкаць п. нехаця, нягучна, аднатонна; хліпаць п. стрымліваючыся; хлюпаць п., сморга-

ючы носам, іран.; усхліпываць п. нягучна, сутаргава; пішчэць п. тонка, іншаск., неадабр.; склімэць п. сцішана, цягуча, неадабр.; карэжыцца п. з-за недамагання або капрызнічаючы (пра дзіця); кулажыцца, куксіцца п. пры недамаганні (пра дзіця); нюніць п. цягуча, надакучліва, рэдкаўж.; нюні (рўмзы) распускаць п. беспрычынна, неадабр.; хлюпаць носам п., шморгаючы носам, іран.; пускэць слёзы п., каб выклікаць спагаду, іран.; развадзіць сьірасць п. беспрычынна, гумар., рэдкаўж.; залівацца (аблівацца, урывацца) слязэмі п. доўга, вельмі горка; даваць волю слязэмі п., каб выплакацца; захадзіцца ад слёз п. да канвульсій; ровам рэўць п. вельмі гучна.

Ні плач, дзетка, ні плач: паеду ў горыд і прывязу табе і выпрыяньнікыў і баранькыў. Нечыга рўмзыць, кылі сам вінуват. Калі ня хочыш пайціць пы-харошыму, дык будзіш рэўць і бежч. Віджу, віджу гусьць табе сяньня дужа хочыцца. Сколькі ён будзіць гудзец, нада зыставіць пірістаць. Рыгыць цэлы вечыр, а чаго, каб хто спрасіў?—зы цацку. Як жа, рыдаць пы сваім, на дзьве нядзелі паехыў. Я яшчэ ні разу ня чула, каб хто выў, як Тыцяна, ета праўда, Мархва яе узгудувала. Гыласі ні гыласі, а з магілы ні падніміш. Во ўжо кукувэлі дочкі, як Мырьянку хыранілі. Ну, ня кісьні, ня кісьні, ні адна ты еткыя горькыя. Чаго ты выцягысься, як баба дурная, піржывеш пырасёнка, вун яшчэ цэлы двор сьвіньней. Сьцінацца, ажно сь сябе выходзіць ат плаку. І адзін сьцігацца і другей ні пыдаецца,—ныпірагонкі плачуць. Вот зылівацца і зылівацца, кажыцца б, узіла мыхрач ды мыхрачом. Ні зыхадзіся, сьлізэмі ж усёраўно нічога ні паможыш. Адна сядзіць, хныкыць, а другая дайжа ў рязон етыга ні бярець. Ні пусьціла з бацькым у Каробчына, дык сядзіць, хліпыць. Руспусьціўся, хліпыць, як яму вінуват хто-небудзь. Нешта стыяла пуд вуглом, усхліпы-выла. А ні пішчы ўжо, ні пішчы, сёчас ныкармлю, ныдыд-дый дзіцёнык, цігацца ўсьлед, зьнібіць і зьнібіць. Склімела і склімела ўсё, прыма сэрца ат'ела. Карэжыцца сяньня цэлы дзень, выгыню зь яго дурікі. Кулажыцца і кулажыцца, відна, нешта нідылігаць. Куксіцца і есьць ні бярець, хвацілыся, дык гылыва гырачыя-гырачыя. Нюніў увесь вечыр, пакуль спаць ні атправіў. Ні руспускай нюні, ні руспускай, а вазьмі і зьдзелый, што нада і сказына. Перш ны ўсякій усьпяцень лезіць, а тады рўмзы руспускаць. Слова яму скажы ні так, і пычаў хліпыць носым.

У яе ўсігда адно: чуць што ні так—пускаіць сьлёзы. Хваціць ужо сырыць рызвядзіць і так мокра, дождж ішоў нідаўна. Пышла замуж за быгаства і сьлізай зылівалася ўвесь век. Ні мужык пупаўся, а горя: абліваіцца сьлізай і днём, і ўноччы. Ні завідый яе жыцьні: сьлізай умываіцца каторый год. Ну што ты даеш волю сьлізам, тут плакым ні пасобіш. Такая ў яе горя—заходзіцца ац сьлёз. Гурювала, рёвым ріўла і ні зналі, як можна паможч.

268. Плесць

плесць, вязаць рэчы з дубцоў, палачак, вярвак шляхам пляцення — кавярзаць п. няўмела; гламаздаць, грамаздаць п. абы-як, груба.

Дзед мой толькі лыквыя лапці ўмеў плесць, а бацька й вярэвышныя. Кывірэіць карцінку трэцій дзень. Так ні плятуць, а глымыздаюць. Грымыздаў нешта, гываріў, кашолку хочыць зьдзельць, прасіла панебніцу выбрыць — ні ўзяўся і ні пашоў.

269. Порціць

псаваць, прыводзіць у нягоднасць — гадзіць п., брудзячы ці ламаючы; глуміць п. бессэнсоўна; гамзіць, бузавіць п. не зберагаючы (звыч. адзенне); плюгавіць п. канчаткова; паганіць, партачыць, паскўдзіць п. здэкліва; псаваць п., кніжн., рэдкаўж.

Ходзіць і порціць дзеріўцы, дык я яго прутым с сада. Разьві яны ядуць, яны толькі гадзюць. Відзіш яго работу, толькі глуміць. Глумяць,— во і ўсё іхнія дзела. Ні гамзі-ка ты ў грязь чыстыя адзежыны. Нічога ні бірагець, што ні спраў, бузвіць. Я б новага тулупа ні плюгавіў, ета вешч. Нашто табе пыганіць чыстыя вядро, налі ў якой чырапок. За што ня возміцца, усё пыртачыць. Паскўдзіць усё чыста, а папробый-ка скызаць што — дрень будзіш. І адзежу псуець, і вобуў, нічагенічка ні бірагець.

270. Правініцца

правініцца, стаць вінаватым — правінаваціцца п., малаўж.; праштрапіцца, праштрэпіцца, праштрапіць, праштрэпіць п. яўна, жарт.; саграшыць п. нядобра, іншаск., жарт.

Нечым жа прывініўся: прішоў, раздзеўся, ціхінька лёг, дайжа есьць ні пыпрасіў. У Маўры нядоўга прывінуваціцца: ні на тую масьніцу ступіў — во й вінуват. Прыштрапіўся Мікіта ў Пылагеі, крічыць нешта: кіну, ріну, сам і тапі, і варі. Што ты, сяння ўзноў праштропіўся, — будзіць узбўчка, ня вікрукіўся. Ты глядзі: раз прыштрапіў — іна цябе угыманіць можыць. Калі ўжо ў Лявоніхі праштропіш, пышчады ня жджы. Што ён у цябе ўзноў сыгряшыў, узяў чарычку?

271. Праворный

праворны, хуткі і спрытны ў справе — паваротлівы п. з спрытнасцю; скорый, быстрый, быйстрый п. да нецярпліваці, іншаск.; круткі, вёрткі п. з незвычайнай спрытнасцю і хуткасцю, іншаск.; абароцісты п. з асаблівым і паспяховым разлікам; растаропны п. з разлікам і развагай.

Ны ўсякую работу праворный, і ні прасьпіць, і ні прыляжыць. Ну што ты хочыш, каб ён табе ў мышыню дзірку ўлез, ён і так паваротлівы. Скорый хлапчына, куды хочыш прімудріцца і ўзьбярецца. Быстрым нада быць вы ўсякім дзелі. Ён у яе быйстрый, с-під зямлі дыстаціць. Каб ты быў такей круткі ды калхозныга, як ды свайго, табе б і слова ніхто не сказыў. Нё ч чыга мне дужа вёрткім быць. Клім абароцісты хызьян, ён усігда ныпярэд глядзіць і знаціць, што к чаму зьдзельць. Што за хлопці урадзіўся ў цябе, ён жа такей рыстаропны, што большы некуды.

272. Прагаладацца

прагаладацца, захацець есці — віхартавацца п. добра, іран; прачхацца, вічхацца п. бегаючы, гуляючы (звыч. пра дзяцей); пратрэсца п. у дарозе, іншаск., гумар.

Троху прыгылыдаўся, ні мішала б пірікусіць. Як выхыртыіся, зьясі і біз упрасыў. Прычхаюцца — самі прідуць, дужа за імі бегыць буду. Ну, што, вічхыўся, можа, крупені наліць? Пыдажджы, прытрысесься — скарінку папросіш, ета пакуль духі ні пывдвяло, дык ты хрэбір.

273. Прагледзець

*недагледзець, не зайважыць у рэчаіснасці — прагля-
дзець н., малаўж.; недагледзець (недаглядзець) н. вы-
падкова; прамаргаць (праморгаць) н. упусціўшы; пра-
зьяваць, правароніць, прахлопаць н. недаравальна груба;
праштропіць н. відавочнае, гумар.; прапусціць, упусціць
н., не выкарыстаўшы магчымасцей.*

Глядзела-глядзела брыгадзіра і прагледзіла, гаво-
рюць, прашоў. Сачы ды сачы, а займісься чым — можыш
раз-два прыглядзець. Беглі мульчуганы за конімі — і ні-
дагледзіў, ато б скызаў, прівялі б. Зы табою ніхай ніды-
глядзіш, можыш утваріць што хочыш. Прымыргаў такая
выгядныя дзела. Праморгыш, а тады будзіш кусаць
сябе за локці. Я табе біз усякыга ўсяго гыварю, што
прызіваш і ня ўвідзіш, калі ён праскочыць. Хадзіла пы
надворью і прывароніла іх, ні пагледзіла. Пакуль усё
эта жоўтыя брэзыла, гляджу, вазьмі трясцы, схваціў сы-
бака бальшэнный кусюган і толька быў, — прахлопыла,
калі ён пыткаўся. Як жа я праштропіў машыну, мне ж
як раз хлеба ўкусіць нада было пыцкачыць у Крічыў.
Як жа я мог прупусыць такая дзела, аж сам дзіўлюся.
Упусыцілі, як Пісырэвы ехылі, ато б клумку уськінулі
і пывязылі б — яны людзі харошыя, ні разу ні ў чым ні
аткажуць.

274. Прадзнаменава́нія

*прыкмета, напамін аб з'яве — прымета н., іншаск.; пры-
хамета н., уст.; прадвёсця н. як папярэднік з'явы; знак
н. як сімвалічны напамін; зна́мя н. як незвычайны сім-
валічны напамін.*

Ці ма́ла лухты было на сьвеці, хто дурачыцца, залом
зывяжыць — і шчыта́лі прызна́мінува́ніім. Цяпер ты ўжо
ні найдзіш такога, каб веріў прыметым, можа старуха
іка́я адна ны акру́гу. Ніхай бу́дзіць два сонцы, мне што,
эта твой дзед пріхаметым веріў. Чаго б тая сарока так
шчыбі́тала, ці ні прідвесьця́ якая. Тучка іка́я блі-
шчэ́ла, а йна божыца, што ёй знак нейкі́й быў на небе.
Яй-богу зна́мя якая-то: стаўбы́, кр́сныя стаўбы́ па небу,
а над імі не́ік сьветла.

275. Прадлагаць

прапаноўваць, рабіць прадметам выбару — набівацца *п. настойліва*; суліць *п. мякка*; паднасіцца *п. нетактоўна*, не ў час.

Я ж табе прідлыгаю і новаю шубу і па сходный цане, чаго ж ты нос верніш. Устреціў Прахора, як пычаў ныбівацца сусынымі грыбамі, ні твізацца. Сулілі пяцьсот зы карову, дык ні ддаў, хацеў большы узяць. Пыднасілыся нейкыя с цубулію з рысткамі, я ні зыхацела браць.

276. Празнішны

святочны, прызначаны для святочных, выходных дзён — святóшний *с., уст.*; выхаднэй, выхадный *с., неалаг.*; чыстый *с., абмеж.*

Спράвіў два касццюмы, адзін празнішны будзiць, другой ны кажный дзень. Вытpісі сьвятошную адзежу ды павесь, ніхай ня пЫліцца. Ета выхаднэй пінжак, длі работы вун у вуглў вісіць. Выхадныя плаццi на вешылкых. Купілі шакап: чыстыю адзежыну якую павесіць.

277. Пракарміць

пракарміць, прагадаваць пэўны час — перакарміць *п. пры абмежаванасці сродкаў, іншаск.*; прадзяржаць (прадзёржаць) *п. пры вострай абмежаванасці сродкаў*; перадзяржаць (перадзёржаць) *п. зімовы перыяд*.

Калі дзвюх пракорміш, кідаў, вясною грошы будуць. Я думую, што піракармім: і сьвірепка, і атава, троху резі дыбавім. Во прыдзіржэлі і з мылаком, ато думылі збуваць. Як вы прадзержылі столька скыта, ета ж ухаджывыць за ім сколька ўремя нада. Сёліта, відна, абеіх ні пірідзяржым, цяжола. Адзін хвост пірадзержыць ты б ужо мог, тут твоя нірызваротлівысьць, мог такея-сякея лубуды нызбiраць.

278. Пракласць

пракласці, зрабіць сцезку, дарогу — пралажыць; пратарыць, набіць *п. торны шлях*; расцёрць, працёрць *п. шлях па снягу*; пратаптаць *п. шлях (сцезку) пешай хадой*; праламаць, праламіць *п. уцэла, напрамiк*.

Во бягі прямиа пы балоту, там ужо сцёжычку прыклалі. Прылажылі новую дарогу пу зугуменьню. Дарогу прытарілі, ну, яшчэ ні хуць боным каціся, алі ж ня тоя, што нагу выніш, нагу ўсодзіш. Едзь сьмела, дарогу там набілі харошыю. Пыдажджы, ні сьпяшы, тут ціріш час-два рызатруць дарогу. Так мяло ўчора, а сяння троху працёрлі, можна йціць. Цяпер прытыпталі сьцёжку цірізь ямень ны быльшак. Прулумалі дарогу па жыту, відна, мыжарымі ездзілі. Еткій сьлед прыламільці цірізь усе пасевы!

279. Прама

напрасткі, па прамой — напрамік, напрамкі; праміком н., малаўж.; *напралом н., не зважаючы на перашкоды; напрасткі н., рэдкаўж.*

Нашто табе тая дарога круг дзельцы, бягі во прямиа і выскычыш ны крайнія хаты. Мне й ныпрямік ні страшна, і дарогую абыйціць магу. Пірыбіра наша бегла ныпрямкі, нагу прыкалола, цяпер узрываіць, — сядзіць, треццю нядзелю кавэнчыца. Пашоў пріміком і неік зьбіўся з дарогі, стаў, гляджу — ета ж Сьвятоя возіра. Вальціць ныпралом па выку, ці табе сьцёжкі німа, вун іна рыдым. Бягі ныпрасткі, толька дзяржыся вун на тоя дзе-рва.

280. Пранырлівы

пранырлівы, здольны вынайсьці шляхі да маладаступнага — пракудзісты, пракудлівы н. з дасціпнай выдумкай; празукаватый, праспалітый, праспалітны н. з асаблівай кемлівасцю; пралазлівы н. з асаблівай пралазнасцю, адзінк.; дасужый н. з асаблівай цікаўнасцю.

Я яшчэ помню меншыга Астапчонка, пранырлівы быў, куды хочыш, бувала, даб'ецца. У чым чар тэй дзяржыца, высах, выпітріў, а такей пракудзісты. Большы такога пракудлівыга, знаць, ні найдзіш ні ў мірі ні ў Сібірі. Ты ўжо такей пружукаватый, што ў нітычку павылкі ўлезіш. На што ўжо Аўдакім прыспалітый, а й тэй ні трясцы ня выхыдзіў. Ня будзь ужо, ня будзь еткім прыспалітым, як твой дзядзічка. Ніхай ба ты быў трошку меншы прылазьлівым, ій-права луччы было б. Вун відзіў, Іванька дужа дасужый, дык яму нос прышчамілі.

281. Прапáсць

прапасці, страціцца поўнасьцю — ляснуць *п. нечакана і неспадзявана, кануць п. бяследна, малайж.*; згінуць *п. канчаткова, малайж.*; счэзнуць *п. канчаткова, рэдкайж.*; улыбнуцца *п. неспадзявана, іншаск., вульг.*; пайціць дымам (гáрру) *п. у выніку бедства (звыч. пажару)*; пайціць прахам (хінню) *п. марна*; пропадам прапáсць *п. зусім, канчаткова, груб.*; прапáсць ні за паню́х (нюх) табáкі *п. бессэнсоўна*; як у ваду кануць, як карова языком злізала *п. бяследна*; як скрозь зямлю праваліцца, як затануць, як пратануць, як затапіцца, як заліцца *п. бяследна часова, неадабр.*; як захлынуцца, як задавіцца, як задушыцца *п. бяследна, груб.*

Бўдзіш так бярежч, склáдывыць, дык прыпадзець усё, хінню пойдзіць. Пірід вайною абгледзіўся, стаў нічога жыць, а ў вайну усё ляснула. Паехыў і кануў, другую нядзелю ні слуху ні дўху. Сколька там чаго было, усё згіннула. Було дыбра, а вот неік шчэзла, і ні прідумыць як. Ну што, кыпа сена улыбну́лыся, с прыкопкым ра́зым? Строіўся, строіўся і ўся пашло дымым. Пашло гáрьрю усё яе быга́ства. Ні зьбіра́й, ні скна́рься, што зьясі ці надзеніш, то тваё, а не — пойдзіць пра́хым. Троху быў нажыў, алі ўсё пашло хінню. Прыпадзі іна́ пропыдым жы́зньня тыкая, каб я с табою век му́чыўся. Мог ба жыць, а во збы́сятнічыўся і прыпа́ў ні зы паню́х тыба́кі. Ні за нюх тыба́кі прыпа́ла усё, толька бутува́ўся, ні дня, ні ночы атхлы́ну ні было. Айдзе ён дзіва́ўся, як у ваду кануў. Во тут жа нідаўна ліжа́ла пірібіра́нычка травы, а пытхаджу́, глянула — як карова ізыком зылізала. Трецьцый дзень як скрозь зямлю прываліўся. Пабег, гываріў, ны адну мінутку ацскачу́ і як зытануў. Паехылі ўчора атвечыра і як прытану́лі. Пабег, сказыў січа́с ныза́д, а тут трі часы жджом, як зытапіўся. Сколька жджом, а яны як зыліліся. Тут уремя німа, гаріць, а яны як зыхлыну́ліся. Айдзе-то ціга́іцца, як зыдавіўся. Узноў звалокся, як зудушыўся, і так каторый дзень пыдряд.

282. Прасі́ць

прасіць, звяртацца з просьбай — ма́ліць, умаля́ць, выпра́шываць, выма́ліваць *п. накорліва і прыніжана*; кля́нчыць *п. настойліва і неадступна*; ка́нькаць *п. надакучлі-*

ва; скуліць, скулёць, стагнаць *п. з ныццём, іншаск., не-
адабр.*; прóсам прасіць *п. настойліва пры безвыходным
становішчы.*

Быў у мяне, прасіў, каб ны якіх пару дней падыйшоў
к яму с тыпаром. Я ні вашыга сіла, ні вашыга сяленія,
ні пы-вашыму пяю, прашу ізьвіненія. Малі ні малі, а
як я скызаў, так і будзіць. Ны прамілы бóg умыляла
яго так ня дзельць, дык не, ні паслухыў. Я б ужо ні разу
ні стаў етык выпрашывыць. Ну што ты вымáлівыіш, ці
табе бязь естых тряпык ні абыйціца. Як стала клян-
чыць — дай, — а на! — толька атвяжыся ат мае гылавы.
Каб ні канькыў, скарей ба пулучыў. Скуліла і скуліла,
ну й аддаў, а што я мог здзельць. А што я буду дзе-
лыць, калі скулеў: дай. Прішоў і вун з раньня стогніць
і стогніць: дай. Я цябе просым прашу: пымагі, нявы-
крутка.

283. Прастудзіца

прастудзіца, захварэць ад прастуды — прастыць *п. моц-
на; прыстыць, прыхаладзіцца, прахаладзіцца п. крыху;
застудзіцца, захаладзіцца п. моцна і надоўга.*

Нада ж летым прустудзіцца так — другую няззелю
дайжа гылавы ні пыднімаіць. Каб ня зьлежч: дужа-
дужа прастыў. Здорыва прістыў за тым лесым, успаленія
можыць быць. Пріхыладзіўся, кажыцца, нямнога, а чў-
стыціца, даець у хрысткі больлю. Айт, рыспáріный па-
бегыў, прыхыладзіўся, і зьлёг. Ня слўхыюць нікога, за-
стўдзюцца, а тады квохыюць: матка, лячы. Як зыхыла-
дзілыся туу зіму, дык і кычаіцца сяредзіною.

284. Прастыць

прастыць, зрабіцца халодным — астыць *п., кніжн.*; асты-
нуць *п., рэдкаўж.*; ахладзіцца *п. у меру; ахаладзіцца
п. у меру, кніжн.*; астудзіцца *п. за пэўны час.*

Чаго вы ні йдзіце есьць, крупеня наліта і прастыла.
Што ж ты возіш, уціог даўно астыў. Дўмыў, астынулі,
хваць рукою — і кожа зысмелела. Баню вытыпілі рана,
пакуля туды ды сюды, дык іна і ахладзілыся. Ніхай бу-
тылкі пыстыяць яшчэ, нісколька ні ахыладзіліся. Іка́я
там іда́, ва́рива ня толька ні астудзілыся, а хваціць яго
нільзя́.

285. Прашну́цца

прачну́цца, абудзі́цца ад сну — прахваці́цца *п. нечакана, раптоўна*; раздурáцца *п. ад цяжкага сну*; ускруці́цца *п. не ў час, вельмі рана*; вочы ўскінуць *п. адразу, пры неглыбокім сне*; прадра́ць вочы, вочы (бельмы) пралупіць *п. адразу, груб*.

Як прашнешся, зразу ныздзівайся і бягі на поля, пыцсыбляць. Прыхваці́лыся, гляджу — саўсім відна, ай-яй-яй, як жа я мыгла так прыспаць. Руздурáўся ў самую поўныч і ні заснуў большы ні мінуткі. Чаго ты ўскруці́ўся ў такую рань? Путуўха́ла, ён вочы ўскінуў, пыглядзеў, я атыйшла — ён узноў сьпіць. Пыра б ужо вочы прыдра́ць, бры́зьніш часоў пі́тна́цыць, а можа і ўсе два́цыць. Чаго ты ляжыш, вочы прулупі, ужо усе ны работу пашлі. Прылупіў ба бельмы, ніяк ня высьпі́цца, ночы яму мала.

286. Прашча́цца

разві́твацца, абменьваючыся поці́скам рук і словамі пажаданьня пры разві́танні — расставáцца *р. з бо́лем, жалем*; расстра́вацца *р. з цяжкасцю*; разлучáцца *р. назайсёды*; разві́тывацца *р., кніжн. рэдкаўж*.

Стыя́лі на вуліцы, прышча́ліся. Чаго ты пла́чыш, мы ж ні ны́ўсігда рысстаёмся. А думы́ш, мне было лё́гка рыстрівáцца. Знаю, цяжо́ла сы сваёю кро́ю рузлучáцца, мне самой прышча́ньніў хваці́ла. Будзі́м разві́тывыцца, нада ехыць, к по́їзду можым ні пасьпець.

287. Прашчыта́цца

пралічы́цца, дапусці́ць промах у меркаваннях — абшчыта́цца *п. нечакана*; абмахну́цца, прамахну́цца *п. недаравальна*; сплаша́ць, аплаша́ць *п. выпадкова*; сплашы́ць *п. выпадкова, рэдкаўж.*; даць ма́ху (прама́шку) *п. груба*.

Прышчыта́ліся троху, нада было раншы вы́іхыць, і ды дажджу́ спра́віліся б. Купіў пы яго наводу і апшчыта́ўся. Ён ні абмахне́цца, ходзіць і ўсё дзюб-дзюб-дзюб — есьць. Чаго вам тут места німа, ці́різ вас во прымахну́ўся быў. Хочыш ты, каб Клі́м сплыша́ў, — ніхай што, у бацькі ўсё збіра́іцца зыбра́ць. Аплы́шаў жа ты на етый раз, аплы́шаў, пры цябе б та́к і ні паду́мыў. Ні сплашы́ць, — хуць

лісіцу, ды ўскінуў ны сані. Што ні гыварі, ня слўхыіць хуць здохні, а дасьць маху ў чым-небудзь, тады бягіць раіцца. Пашлі коць, прымашкі ні дасі.

288. Прópасць

безвыходнасць, безнадзейная справа, становішча — бяздónне, прóлабка, гібель, пятля; *успяцень б., асудж.*

Каб знаў, што тыкая пропысьць ны маю гылаву, стыраною б абыйшоў. Сам улезіш і яго ўцягніш зы сабою ў бяздоння. Сам сабе пролыбку відумыў, улез. Нашто табе гібіль такую браць ны сябе. Сам сабе пятлю прістроіў. Ніхай нічога ніякыга ня бўдзіць, ты сабе ўсёроўна усыпяцень найдзіш.

289. Прут

дубец, тонкая гнуткая галінка без лісця — хлузіна, хмызіна *д. парайнальна кароткі; хлабазіна д. вельмі доўгі; пруюіна д. ёмкі.*

Атрежу прут, во тады паслўхыіш мігым. Вун хлузіну вазьмі ды сыцбані хырашэнька — і пойдзіць, ато сьвіньню будзіш увішчаць: ідзі ў пуню. Узяў ба хмызіну ды пыдыгнаў. Вун пыць сыцяною хлыбазіны вяляюцца сколька хочыш. Такую ж ёмкую пруюіну вірізыў, іна пы табе пряма плачыць.

290. Прывыкнуць

прывыкнуць, адчуць сябе свабодна, на сваім месцы — асвоіцца *п. азнаёміўшыся; абвікнуць, абвікнуцца п. прыцярпеўшыся; прыжыцца п. прыстасаваўшыся; зжыцца п. да збліжэння; прыцярпéцца (прыцёрпéцца), сцярпéцца (сцёрпéцца), абцярпéцца (абцёрпéцца) п. да непрыемнага, непажаданага, дрэннага; звыкнуць п. моцна; звыкнуцца п. моцна, малайж.*

Я б, кáжыцца, нізашто ні прівыкла жыць у горыдзі. Нічога, асвоілыся б і жыла, як усе жывуць. Ну, як табе жывецца зámужым, ці абвікла троху? Зразу ўсе так гаворюць, а тады абвікнуцца і жывуць. І пыклáдзістыя, і лісáвыя, і умеіць апхадзіцца, айдзе хочыш пріжывецца. Айдзе ім дзецца, жжывуцца і яшчэ як жыць будуць. Пріцярпелыся там неік, троху мадзела. Пріцёрпіцца як-небудзь, паўгода прыжывець. Канешня, ні салодка было,

а сьцярпеўся, троху жыў. Цісныта ўсігда была, ну сьцерьпіліся, неік жылі. Пакуля апцярпелыся, усё мне ў іх здыва́лыся ні так. Апцерьпіліся і живём патроху, ла́дзім. Звы́кла сарока ціплят цігаць, зьнісла ўжо трёх штук, нада паццэліцца ды забіць. Звы́клыся цэлычка ў ячмень, цяперь палкыю ні таб'есься.

291. Прывычка

прывычка, схільнасць, спосаб дзеяння, якія сталі настаяннымі — звы́чка, панаро́ўка п. дрэнная; завяздзёнка п., набытая да́йно, трады́цыйная; манера п. намераная, неадабр.; ухвátка п. няда́йна набытая; абы́чай п. як цвёрда ўстаноўлены спосаб, лад жыцця; мода п. часовая, іран.

У яго ўсігда тыкая прывы́чка: ні дадзелыўшы ня кініць. Кінь ты сваю дурну́ю звы́чку ла́зіць ні ў сваё дзела. Узяў сабе зы пынароўку і ўзяў, кылі ідзець аткуль, каб абіза́цільна узяць што-небудзь пыт паху. Можа каму твая зывяздзёнка і хырыша, толька ня мне. У іх дзяреўні зывяздзёнка спруўляць дакоскі. Ну што ў цябе зы манера гываріць, чаго ні знаіш. У бацькі ухвátка зыгарецца і зразу астыць і ў сына во тыкая. У іхній сям'е ужо ў абы́чый увайшло абедыць ра́зым, а ні пы аднаму́. Твая мода вылежывыцца, калі работа гаріць, мне дужа-дужа ні ныра́віцца.

292. Прыдра́цца

прыдра́цца, пачаць чапляцца, беспадстаўна абвінавачваючы — прычапі́цца, прывяза́цца п. назойліва; прыскяпа́цца, прыскяпі́цца п. нахабна; прыкаса́цца, прысука́цца п. настойліва; накаса́цца п. выпадкова; прышы́цца п. груба; прылёзць п. раптоўна, груба; прыста́ць з кароткімі гужа́мі (з нажом к горлу) п. настойліва і груба.

Удваіх нейкія пыдыйшлі і прыдра́ліся, што на мне іхнія боты. Прычапіўся к якім-то чужым, а тады біцца палез, дык зывялі ў міліцыю, а посьлі суд быў, прінуды да́лі. Што табе нада ат мяне, чаго ты прівіза́лыся. Пріскіпа́ліся нейкія утраіх, каб ні свае хлопцы рядым, ні знаю, што было б. П'яный зысыжа́ніц пріскякі́ўся: ты аччапіў пірамоткі ў мяне. Чаго ты ка мне прікыса́лыся, нікуды я ні пайду, мне некылі. Во ўсігда так — прісука́іцца, а тады ідзі адбырыняй. Ніхай ныкыса́іцца, ні прі-

дۇмыш, як ат яе аччапіцца. Усігда такей: прішыіцца — хуць прасі, хуць малі, будзіць трілюду перць. Прілез і ні ацстаець, пакуліцька ні тпихнулі. Пріста́лі к яму с кароткімі гужа́мі: ты ла́зіў у анба́р. З нажом к горлу пріста́лі: пойдзім з на́мі,— і пашоў.

293. Пры́ехаць

прыехаць, прыбыць транспартам — прыкаціць *п. з форсам, іран.*; прымча́цца, прымчаць *п. шпарка*; прымчы́цца *п. шпарка, рэдкаўж.*; прыляце́ць *п. вельмі шпарка*; прысма́ліць *п. шпарка і з форсам, іран.*; прыгра́нуць *п. нечакана*; прыгрыме́ць *п. нечакана, з шумам, іран.*

Мае госьці толька што пріехалі, пыбягу́ абед гутува́ць. Во папомніш маё слова: цірізь нядзелю прікоціць нызад. Прімча́ўся ны мытацы́клі рызадзетый, што куды там. Прімча́ў учора, сядзіць вун ны палу́. Прімчы́ліся пад вечыр ны ліхкавой, трахту́йця іх, узнасі́ціся піряд імі. Ны машыні пріляцелі, пукруці́ліся нешта лі пуні і нызад пыкаці́лі. Прісма́ліў, дۇмыў тут піряд ім шапкі будуць ськіда́ць. Ня дۇмыла і ні гыда́ла, што пріедуць, а яны ноччы і прігры́нулі папу́тныю машыною. Прігры́мелі мае ўчора, усі ўпі́цярых.

294. Прыжа́цца

прыці́снуцца, шчыльна прыхі́нуцца — прыці́снуцца; прыту́ліцца *п. ціха, асцярожна*; прыхі́нуцца *п. ціха з няшчотай*; прыльну́ць *п. моцна з няшчотай*; прыпа́сьць *п. з вялікім пачуццём.*

Пірасты́лі ціляты, пріжа́ліся адзін кы днаму́ шчы́тнінька-шчы́тнінька. Пріці́снуўся зу вуглом, дۇмы́ць, яго ніхто ня відзіць. Пріту́люся я к ма́мычкі родный, к зязо́лькі сваёй дырагой. Адна к адной пріхі́ну́ліся і горька-горька пла́чуць. Во ты прільну́ла к свайму дырагому, атырва́цца ня можыш. Пріпа́ла к поду гы́рчыму, во атагрелыся, ато, думыла, і кроў зылі́дзянела.

295. Прыла́дзіцца

прысасава́цца, асвойта́цца з парадкам — прыспасо́біцца *п. добра*; ула́дзіцца *п. крыху, часова*; прымудры́цца *п. з хітрыкамі, жарт.*; прысасава́цца *п. поўнасьцю, кніжн., рэдкаўж.*

Пріладзіўся троху с тыпаром, во і баню ськідыў. Якая тут умення дужа нада лі бырыбана стыаць, пріспасобісься, пыль толька. Між сукоў уладзіўся, расьсеўся і песьні пяець. Прімудріцёся, дынісіцё, ета ні ўставішна так буваіць. Во ўжо ўскресла ты, што прістусувалыся ня відзіць яго п'яных дуруў.

296. Прыладзіць

прысасаваць, выкарыстаць без асаблівага майстэрства — прыдзелаць п. прымацаваўшы; прымудрыць п. з хітрасцю; прыспасобіць, прыснасціць п. непадходзячае; прымасціць п. нязручна; прыснудзіць, наснудзіць п. ненадзейна.

Прыладзіў нешта на жэрдзі сярпом резыць сечку. Во прідзелыў на кол умувальнік, дык хуць ня стой ды ні ўздывай. Троху прімудрыў тута во, дзяржыцца, гліныю зымазыў. Пріспасобіў нешта к дзьвір'ям, хуць ня стукюць, ато ўсё гак ды гак. Пріснасьці якую палку ды ўскачы, ці мне лесьвіцу цягнуць. Прімасьці хуць во тут, што ж кылі ўсё зыграможджына, луччый мясьціны німа. Як жа ты пріснудзіў — пы такой лесьвіцы ня то што лезыць, а глядзець страшна. Нуснудзіла неік, чуць дзяржыцца, глядзі, зываліцца.

297. Прыпуціцца

уладкавацца, знайсці прыстанак, прытулак — прыстроіцца, прыладзіцца у. ненадзейна; устроіцца, уладзіцца у. надойга ці назаўсёды; прытуліцца, прыюціцца у. часова; прычаліцца у. вельмі ненадзейна; прыхінуцца у. часова (звычай. у знаёмых, сваякоў); прыткнуцца у. без дазволу, вымушана.

Троху пріпуціўся, пыстареў дык пурузумнеў. Кызаў, думыць прістроіцца у Лідагошчы, там нейкыя удыва ёсьць. Многа на месіц нейкій пріладзіцца, доўга ён жыць ня будзіць. Во калі ня ўстроіціся айдзе работыць, яй-богу, пы старцых кадзіць будзіцца, ды ніхто дываць ня будзіць лабрэтым такім. Нейдзі ўладзілыся у горыдзі, і, кызалі, нядренна живець. Ходзіць, глядзіць, каб прітуліцца айдзе ноч, айдзе дзень. Быў пріюціўся у Праскоўі, ды нешта дужа сора іна выпірла. Паеду, можа як у сваіх прічалюся на первыя ўрэмя. Ды каго ж мне пріхінуцца, як ні

ды цябе, радней жа цябе нікога ў мяне німа. Вó, Іва́нька
нырабoты́ць, нейдзі́ быў пріткнўўся, дык зы п'янку пры-
гна́лі.

298. Прыпуціць

уладкаваць, знайсці прыстанак, прытулак — прыстроіць,
прыла́дзіць *у. ненадзейна*; устро́іць, ула́дзіць *у. надoйга-
ці назаўсёды*; прыпарадзіць *у. грунтоўна, гумар*; прыту-
ліць, прыю́ціць *у. часова*; прычаліць *у. вельмі ненадзей-
на*; прыткнўць *у. без дазволу, вымушана*; даць толк (лад,
рад, пара́дак) *у. надзейна*.

Я ўжо ўсіх сваіх дзяцей пріпуціў — адзін шохвір,
другей трыктаріст, а трецьця ныстаўніцыю. Нада прі-
строіць к якому дзелу, што ён будзіць лындыць пы дзя-
реўні. Пріла́дзь-ка ты й майго ў гыражэ, ён дужа зы ма-
шы́нымі гыня́йца. Хочыш — я цябе устрою на курсы
трыктарістыў. Ула́дзіла ны лісапілку, ніхай пырабoты́ць,
свайго хлеба папробы́ць. А пріпырядзіў ужо, абоя ны
сваім хлебi. Спасіба Вульляні, прітуліла нас у таком
горі. У яе дыбрэ́чый хра́кцір, саўсім чужых дзяцей прію-
ці́ла. Прічалі́ла, ніхай трошку пыжывець. Пыдажджы́,
пріткнў куды, толька чым ён во мне атплоціць. Ня ўмеіш
ты даць толк дзіцям, не, ня ўмеіш. Ты толька ні біспа-
койся, даць лад я сумею. Пына́сывы сваім даду́ць ряд,
яны ў мышы́ною дзірку улезуць. Ён умеіць даць пыря́-
дык, выпярэ́д усігда глядзіць, ня то што хто.

299. Прыстаць

прыстаць, пачаць надакучаць — навяза́цца *п. неадступ-
на*; наста́ць, навялі́цца, насёсць *п. напорыста*; прыстра́ць
п. з неадчэ́пнымі ўгавора́мі; прылі́пнуць *п. вельмі нада-
кучліва*; учапі́цца, уклёшчы́цца *п. навязліва*; прыста́ць як
сма́ла (як карóста), прыста́ць як сляпéй (сляпый) к це́-
сту *п. вельмі навязліва*.

Устреціў Яхі́ма, як прістаў ка мне: хадзі, я табе пы-
расёнка прыда́м. Як нывя́жыцца, хуць ма́хылым мы-
ха́йся. Ныста́ла і ныста́ла, ну як мне было атка́зывы́цца,
я й заехыў. Нывяліўся, каб я абіза́цільна ішоў ны памін-
кі, усёдно, як тама бізь мяне ні хвыта́іць. Насела, каб
і яе с сабою узяў, ні ччапі́цца, хуць здохні. Як прістры́-
ла, як прістры́ла—зайдзі і зайдзі ны мінутку. Устреці́ла—

ну пряма пріліп, ні твіза́цца, аж усьцерьвіўся, што я ні-бы́тта бы скызаў яму ніпраўду,— скажы праўду і як яму на́да. Учапіўся, каб і яму купляў такея ж боцікі. Укле-шчыўся, дывай яму кўртычку, зу рукаў дзяржы́цца, ні тпуская́ць. Прістаў як смыла́, ні ткрыра́скыісься ат яго. Усігда такей: пріста́ніць як кароста, і будзіць табе аб'ісь-ня́ць. Ну што ты прістаў як сляпэй к цесту. Пріста́ніць як сляпый к цесту і ні твяжысься, і ні ччэпісься.

300. Прытвары́цца

прытвары́цца, паказаць сябе свядома ў іншым стане — прыста́віцца п. у паводзі́нах; прыкіну́цца п. у стане; разыгра́ць п. у дзея́ннях.

Нарошня прітворі́цца глумаком, бытта нічога ні знаіць і ні пыніма́іць. Лісьнікі злавілі, дык ён пріста́віўся нейкім Сідырым Пыліка́рпывым зь Віхря́н,—тэя й па-верілі. Удаўцом прікінуўся і пашоў к нейкый там у сва́ты, іна й прініла́ зяця. Каго хочыш можыць рызый-гра́ць, і голыс пыдбярэць, і паходку, ні атлічы́ш ат тога.

301. Прыу́чыць

прывучы́ць, даць умовы прывыкну́ць — прывучы́ць п., ма-лайж.; звучы́ць п., дайшы поўную волю, неадабр.; спа-на́трыць, пана́дзіць п., ні ў чым не абмяжоўваючы, не-адабр.

Прыу́чылі яго слядзі́ць, куды я іду, дык вун сядзі́ць зу кустом. Не, я сы сваімі ні вазі́лыся, зразу к пыра́дку прі-вучы́ла: вобуў у сенцах, усё грязныя за дзьвері. Сыма звучы́ла пы гародых ла́зіць, а цяперь войкы́ць. Спы-на́трілі сваіх хлопцыў, нягож ні спына́трілі, цяперя места ім німа нійдзе. Папомні́ш: пына́дзіш — сыма сябе бу-дзі́ш кусаць за локці.

302. Прыці́снуць

прыці́снуць, прывалі́ць, надаві́шы зверху — прыдаві́ць п. мо́цна; прышчамі́ць п. да немагчымасці вызвалі́цца; прыжа́ць п. значным цяжарам; даўляну́ць п. мо́цна ад-наразова; прыгнёсць п. вялікім цяжарам, рэдка́йж.

Прыці́снуў нагу, ды́й так жа больна. Будуць дура́чыцца зь дзьві́рамі і пріда́вюць адзін другому па́льцы. Ня

сۇнься, прішчэміш рукі — пішчэць будзіш. Бярном пріжаў нагу к сыяне, кожу ссۇнуў. Нагу дыўлянуў і, кажыцца, ня дужа больна, а цяперя пұхнуць пычыла. Прігнеў пальцы між бярьвенья, аж нохці пычарнелі.

303. Прычарціць

падагнаць, давесці шчыльна адно да другога (пра бярьвенне) — прыпусціць п. дакладна; дапусціць п. умела; падагнаць, прыгнаць, падпусціць п. вельмі старанна.

Якей жа сь цябе хызіян, калі ты бірнушка ў пўні ня ўмеіш прічырціць. Зылатэя рукі, бярно як пріпұсыціць, кымар носа ні патточыць. Антон ужо калі дапұсыціць, дык дапұсыціць, зьдзелыць — ні прідзяресься. Кріўё было, лам'ё, а пыдыбраў, пыдыгнаў, як яйцо, запечкі зьдзелыў, праўда, ня сора. Ніхай сабе медлінна, зато ўжо як прігоніць, дык прігоніць. Бірнушко к бірнушку путпусціў, абмасьліў усё, каждый сучок, каждый бугарочык.

304. Прышыць

прышыць, прымацаваць ніткай — прысцягнуць п. наспех; прыхваціць п. вельмі спешна; прымякнуць п. слаба (пры прымерцы) або наскора; прыметляваць п. слаба (пры прымерцы); прышыць на жывую (скорую) нітку п. нестаранна, слаба, у спешцы.

Па-мойму, крепка прішыў, ні дылжна атырвацца. Ны хадұ прісцягнула гузік, а ён дарогую атырваўся і пыцірўся. Пріхваціла трошку і бягі, ато скот у пасевых ачынецца. Зьнімай, прісцягну хлясьцік: буўтаіцца, як у атряхі пасьледніга. Прімякні рукавы, каб дзіржаліся, дыі прімірай. Я йшчэ ні прішываў саўсім, толька прімітлюваў, каб меріць. Прішыі хуць ны жывую нітку гўзікі ды надзень пінжак, стыдна так іціць на людзі. На скорую нітку прішыла і бягом усьлед.

305. Пұканкі

апад, яблыкі, што апалі з дрэў — паданкі а. малаўж.

Я кажныя раньня пұкынык нысыбіраю, нысыбіраю, парежу і на под, ніхай сохнуць к зіме. Хто іх, тэя падынкі дужа хочыць есьць, вун зь дзеріва рвуць і то глідзіць, каб лұччыя.

306. Рабо́та

праца, працэс атрымання карысных вынікаў — труд *п.*, неалаг.; дзела *п.* як сукупнасць працэсаў; заняцця *п.* як нецяжкі працэс; слўжба *п.* як абавязак быць пры месцы і выконваць прадпісанні; пра́ца *п.*, кніжн., рэдкаўж.

Іка́я работа — ні работа, а хуць ня шлындыць ру́кі ў бры́кі. Труд у цябе, канешна, ладный, толька нешта у кырма́ных веці́р сьві́шчыць. Кы́лі сам сты́ряці́льний, то дзела сабе усі́гда знойдзі́ць. Хру́зычкі́на заня́цця ні цяжо́лыя і грошы пу́луча́іць — пра́жыць можна. Ны харо́шую ўстро́іўся службу́, што яму атхо́дзіць. Твае пра́цы тут і ня ві́дна дайжа, ты ні за што і руко́ю ні бра́ўся.

307. Радні́ца

радні́ца, адчува́ць, прая́ўляць свая́цкія сувя́зі — сво́іцца *р.* з блі́зкімі свая́камі; кў́чыцца, ю́ціцца *р.* з далё́кімі свая́камі; хіну́цца *р.* з далё́кімі свая́камі, і́ншаск.

Чаго ж яны ня будуць радні́ца, яны ж два́юры́дныя. Адна сі́стра сво́іцца, а другáя ня дужа. Ну як жа я ні стану кў́чыцца, калі мы́я цётка і твой дзя́дзька блі́зкою раднё́ю былі, а яшчэ мы́я ма́ці й твы́я ма́ці пя́клі блі́ны ў адно́й ха́ці. Іна ней́кая далё́кая пля́меньні́ца, а ўсі́гда ю́ціцца ка мне. Усі́гда хі́нецца, што ні гыва́рі, а свы́я кроў.

308. Радня́

ра́дня, людзі́, звязаны́я свая́цкімі сувязя́мі — ро́дзічы *р.* блі́зкая, гу́мар.; свая́кі, сваё́ *р.* у цэ́лым; род *р.* у́ся па крыві́; плё́мя *р.* вялі́кая па колька́сці; полк *р.* вялі́кая па колька́сці, і́ншаск.; пла́ніда, плóйма *р.* вельмі́ вялі́кая па колька́сці, і́ран.; ка́муна *р.* у цэ́лым, і́ншаск., абме́ж.; аб́уза, кубло́, ко́дла, пень *р.* вельмі́ вялі́кая па колька́сці, гру́б.

Шуро́кую сва́дзьбу спра́вілі, у́сю ра́дню́ зызва́лі, і блі́зкую, і далё́кую. Ро́дзічы́ў іна ні разу ні зубува́іць, усі́гда захо́дзіць. Усі́х свы́якоў ду́мыю гукну́ць. Купцо́вы ж свае́, ды яшчэ блі́зкія яке́я. Калі́ свае́ ня хо́чуць пы́сабіць, што тады́ і кызáць пру́ чужых. Род у мя́не ба́льшэй, і дзя́дзік, і цётк, і два́юры́дных, і тра́юры́дных ні сы́шчыта́ць. Ва́ша пле́мя адзі́н зы́ днаго́ гаро́ю. А хвы́таіць і́хніга пы́лка ў́сюдых, і ў́ Лешчы́нкі, і ў́ Каўшо́ві, і ў́ Лі́дагошчы́, зна́ць,

ёсьць. Узноў уся планіда сыбрáлыся, нешта абмярьковы-
ваюць. Ёхнія плойма дружныя, усігда адзін другому пыц-
сыбляюць. Відзіш, іка́я іх каму́на, большы пыўдзяреўні.
Іна ніхай сказы́ала, а ты б прумуўча́ла, ці табе зь еткыю
абўзыю спра́віцца. Ёх кубло адзін другога у абіду ні да-
дуць. Ета кодла апунува́ла дзяреўню і віраду́юць як хо-
чуць. Каго зь іхніга пня зачэ́пюць, усе зразу пыдніма́-
юцца.

309. Разба́лавацца

рассваво́ліцца, стаць ду́раслівым, гарэ́злівым — распус-
ці́цца *р. вельмі*; распатво́рыцца *р. ад паблажлівасці*;
размудрэ́ць *р. звыш меры*; разві́нціцца, рассупо́ніцца *р.*
крыху, іншаск., гумар.; зба́лавацца, скруці́цца *р. да*
апошняга; адбі́цца ад рук *р. да непаслушэнства*; узяць
многа волі (свабоды) *р. да самавольства*.

Ты ўжо так рызба́лывыўся, што калі ні ўняць, то ні
знаю, што будзіць. Лу́ччы січа́с у рукі бярі, распу́сьціц-
ца—ні́кыга ладу ня будзіць. Я ўжо зразу віджу, што яны
ў цябе калі ні рыспатворі́ліся, дык рыспатворю́цца. Руз-
мудреў ма́ліц, дужа рузмудреў, успыка́івыць яго нада ды
нада. Рызьві́нціўся ты дужа, нада табе гайкі закру́чы-
выць. Ты, знаць, у мяне цірашчу́р руссупо́ніўся, я цябе
прі́бару к рукам. Абоя зба́лывыліся, ла́ду німа. Так скру-
ці́ўся, што большы некуды. Зма́лку за ім ні глядзелі і
ні глядзелі, дык пазьней ён і саўсі́м ат рук адбі́ўся. А па-
мойму, дык ты дужа многа волі сабе ўзяў. Прыпадзеш
ты зь ім, кылі ён многа свабоды сабе возьміць.

310. Разбаўта́ць

*разбалбатаць, расказаць пра тое, што не падлягае ага-
лосцы* — ра́страпаць *р. шырока*; разбалбата́ць *р. вельмі*
шырока; разне́сць *р. у многіх месцах, іншаск.*; распі́саць
р. шырока з шматлікімі дадаткамі, іншаск.; раззвані́ць,
ра́струбіць *р. з асаблівай энергіяй*; разгласі́ць *р. пра та-*
ёмнае, руск.; распусці́ць чу́тку (дзе́йку, пагалоску, слух)
р. пра малаверагоднае.

Рузбуўта́ў усюдых пра ўсе́ — што было, а чаго й ува-
сьне ня сьні́лыся. Во нехта ж ры́стрыпаў, а я й знаць ні-
чога ні знаю. Ня ўме́ць ніско́лька дзі́ржаць язык зу зу-
бамі, усе́ рызбалбочыць ды яшчэ й пріба́віць. Я муўча́ла,
эта Матруна рызьнісла́ па ўсёй дзяреўні. Яны ніхай толь-

ка што пачуюць, у тэй жа міг расьпішуць. Я ж табе сказы́ла як чылавеку, а ты рыззваніў усім чыста. Я знаю, хто руструбіў — Ма́рычка, кромі яе ніхто ня мог. Ну вот вы гаворіця, што я рызгласіў, а ета ж ніпраўда. Зы каго ж ты мяне шчыта́іш, каб я руспускаяў чу́ткі. Руспусыцілі дзейку, што бытта бы і Антон быў у той кымпа́ніі. Тут зічыча́ні былі, яны і руспусыцілі пыгалоску. Слух распу́сьцюць, а тады й самі верюць етый бряхне.

311. Разбі́цца

разбі́цца, рассыпа́цца на часткі — *разабі́цца р., рэдкайж.; дрэ́знуць р. на дробныя кавалкі (звыч. пра шкло); разляце́цца р. на дробныя кавалкі, іншаск.; размалаці́цца, раскалаці́цца, размазката́цца р. ушчэ́нт у выніку неасцярожнага абыходжаньня, неадабр.; размяжджу́ліцца р. (пра мяккае); расквасі́цца р. (пра каштоўнае ці мяккае), іншаск.*

Абы напыл разьбі́лыся, а там ляхчэй пойдзіць. Тыка́я была харошыя ла́тычка і рызабі́лыся. Ча́рка дрэ́знула, толька шкля́нкі пасы́пыліся. Што ж ты мне надзелыў, такей дыраге́й гаршчо́нычык рызляце́ўся. Пасу́да ў яшчыку дрэ́гылыся, рызмылаці́лыся ныпылавіну. Рыскылаці́лыся мі́ска, толька чы́ряпкі рызляцеліся. Сам жа гаршчо́к ні рызмызкыта́ўся, верна ж нехта пыхадзіў. Быракі́ рызмяжджу́ліліся пы́д ныга́мі, пы́т кытка́мі. Пызало́чыныя тарелка рысквасі́лыся, а ета ж быў самы́ дыраге́й пыда́рык.

312. Разбі́ць

разбі́ць, раздзялі́ць на часткі ў выніку ўдару — *разабі́ць р., рэдкайж.; размалаці́ць, раскалаці́ць, размазката́ць р. ушчэ́нт у выніку неасцярожнага абыходжаньня, неадабр.; размяжджу́ліць р. мяккае; расквасі́ць р. каштоўнае ці мяккае, іншаск.; згы́ркаць р. у выніку недаравальнай неасцярожнасці, груб.*

Нісла́ стыка́ны ў́ рэшыці, вы́пусціла з рук і разьбі́ла ўсе ды́наго. Мі́ску з гы́рлячыю крупене́ю рызабі́ў ды́ яшчэ́ ру́кі папё́к. Што, друге́й гы́рлячык рызмылаці́ла? Таке́й гаршчо́к рыскылаці́ць, бі́з яго́ ж як бяз рук. Рызмызкыта́ла ку́шунок, во адна ручка аста́лыся. Гарбу́з рыз-

мяжджўлілі, толька сьвіньням цяперь паріць. Што, і лыханок рысквасіў?—я ж у яго карову, бувала, цыркыла. Кўхлічык згыркыў, цяперя зы чашкі бяреца.

313. Разбушавáцца

разбушавацца, падняць шум са злосці, гневу — расхадзіцца, разайціцца р. узрушана, нястрымна; усхадзіцца, узайціцца р. раптам нястрымна; усхваціцца, падхваціцца р. раптам нястрымна, іншаск.; узняцца, падняцца, падскачыць р. раптам, вельмі бурна, іншаск.; разгуляцца, разыйграцца, узыйграць р. бурна, іншаск., іран.; расшалудзіцца, расшалапўціцца р. бяссільна (пра слабага, палахлівага), іран.; разваявацца р. надзвычай бурна; разбуяніцца р. надзвычай бурна, неалаг.; узбясіцца р. шалёна, іншаск.

Ціхій, спакойный мушчына, а ніхай толька вы́п'іць — як рузбушўіцца, ні ўняць, ні ўспакоіць, толька візаць. Як расхадзіцца, як рузбушўіцца, усё ў яго дыгары кареньнім ляціць. Узноў ты рызыйшлася, усё німа табе спакою. Нешта ты усхадзіўся ня ў меру. Ну, хто ж тама стáніць вуюваць, Мыка́ріха узыйшлася. Чўіш, ны дваре усхваціўся, аж сыцены ходырым ходзюць. Ні с таго, ні сь сяго пытхвацілыся як дурная́ бу́ря, расхадзілыся ніізьвесна чаго. Сядзеў ціха, муўчаў, а тады як узняўся, як панёс, што на рыт лезіць, а ікая яму нячыстыя сіла пыцскачыла. За нейкью чупуху як пыдняўся быў, а тады відзіць: кругом сьмяюцца — асеўся. Ну чаго ты пыцскачыў, чаго, што — праўда вочы ко́ліць? Вяршыла як рузгуляўся, здаецца ўніму ня будзіць, а Рыманёнык пыдыйшоў, зразу ўспакоіў. Рызыйгра́ліся так, што цэлюю кўчыю прішлося успыка́івыць. Ну што, узноў узыйграў, узноў уталону табе ніяк німа. Рушшулудзіўся, ні пытхадзі: уб'ю, а ў сымага каленкі трысўцца. Хто яго стáніць пынімаць, што ён рышшылапўціцца. Ці раз, бувала, п'яный прідзіць, рызваю́іцца, усіх с хаты вы́гыніць. Рузбуяні́ліся — ні пуцступайся, пакуль ні зьвіза́лі абоіх. Саўсім чылавек узбясіўся, вун ваю́іць, гыня́іць сваіх пы хаці.

314. Разда́ць

раздаць, размеркаваць часткамі — расторкаць р. невялікімі часткамі, неадабр.; расшмыгаць р. невялікімі часткамі, непрыкметна, неадабр.; размы́каць р. непрыкметна

без неабходнасці, неадабр.; расшмыкаць р. дробязнае, неадабр.

Пасылку як палўчыць, на месяці рыздасьць, ніхай, гаворіць, усі паспробуюць. Пыпрасіла ў яго горстку гароху, многа ж сеіла, — айдзе там, ужо расторкыла. То таму, то сяму рашшмыгыла, і сабе ня будзіць нічога, а каб прыблўсьць, дык не. Хра́кцір ужо такей: размы́кыць, а тады бегы́ць, пыбіра́іцца. Рашшмы́кыш — я цябе сныбжа́ць ня буду, тады можа наўчы́сься бярежч.

315. Разрашы́ць

дазволіць, даць дазвол — пазво́ліць д. паблажліва; даз-во́ліць д., кніжн., малаўж.; благаславі́ць д., іншаск. жарт., абмеж.

Я табе больш ні рызрі́шу як ноч ціга́цца німаведыма айдзе. Ра́звы ж я пазволю сабе сказы́ць ны вас што-небудзь дренныя. Дызвыля́ў і ныдызвыля́ўся, во паспробы́й ні дазволь,—што захочы́ць, то й зьдзельы́ць. Блыг-славі́ла свайго жані́цца, ніхай бяре́ць, каторую хочы́ць.

316. Разу́мный

разумны, з добрай разважнасцю і знаходлівасцю — талко́вы р. з асаблівай разважлівасцю; талкаві́тый, талкаві́стый р. з выдатнай разважлівасцю; галава́стый, башкаві́тый, башкаві́стый р. з асаблівымі здольнасцямі; сабразі́цельный, паня́тлівы, ця́мкі р. з асаблівай вастры́нёй разу́мення; рассу́дзіцельный р. са спакойнай разважнасцю.

Хра́кцірым ён, канешня, ён ні патходзі́ць, а так чыла-век разу́мный. Каб дужа талковы́ быў, дык не, а толь-ка ж троху пыні́маў у жы́знi, што к чаму. Ні прыпа-дзе́ць, чыла-век ён тылкаві́тый пупа́ўся. Тылкаві́стый хло-пі́ц, на ўсё спасо́бін. Гылы́вастый быў, а толь-ка зьві́заўся зь нейкою кымпа́нію, і зьвялі яго. Мужык бышкаві́тый, а во з выча́мі нешта ні ла́дзіцца. Каб ты на ўсё быў такей бышкаві́стый, як ны гарелку. Каб ты быў такей сыбра-зі́цельный, як Мікі́цёнык, цябе б ні пы́двялі. Абоя маль-цы дужа пыня́тлівыя, і атку́ль у іх што бяре́цца, ны ляту схва́тыюць. Ця́мкыя дзяўчо́нка, раз прычыта́іць і пасы́ці слова ў слова рыска́жыць. Ён рассу́дзіцельный, і правесы́ць яго ні ўда́сца, і абы-чаго ні трі́панець.

317. Ра́на

рана, у ранні час перад пачаткам дня — удóсвета, удóсвеще, дóсвещем, дóсветкам р. на світанні; зарóю, зóркаю, на зарé, на зóркі р. перад усходам сонца; чуць свет, чуць дзень р. перад світаннем; ні свет ні зара р. надзвычай, неадабр.

Сяннья я ўстаў рана, быяўся, каб ні прыспаць. Ня дужа ты захочыш пыднімацца ўдосьвіта. Пытхваціўся удосьвіцьця: пыбгáу пяшком, ня буду ждаць таго кыня, і пабег,— і сяннья бегыіць. Кажын дзень досьвіцьцім вядзецц карову ны расу́. Бóду-ка я зьбіра́цца, досьвіткым сьвяжэй бежч. Прыхваціўся зарёю, спыласнуўся, шырабóрья троху ны сябе і бягом ны станоўку. Пыдніма́йся, паедзім зорькыю, ні так будзіць жáрка. Ускруціўся ны заре і ня сьпіць, хуць што хочыш. Пыдняліся на зорькі і кытану́лі ў ягыды зы Піра́дніна. Пыдніма́йся чуць сьвет ды йдзі кышані, ні вылежывыйся. Ехыць далёка, дык вы́брыліся чуць дзень. Чаго табе пыдніма́цца ні сьвет ні зыря, толька разбóудзіш усіх, пыляжы с пуўчыса́.

318. Раскало́цца

раскалоцца, раздзяліцца на часткі (пра драўніну) — разбіцца р. (пра моцнае); разабіцца р. (пра моцнае), рэдкайж.; раскяпіцца, раскяпа́цца р. адразу; разда́цца р. з цяжкасцю, інішаск.; рассéцца р. паволі, інішаск.

Толька цю́кнуў, і калодка зразу рыскалолыся. Дубіна, ды сукува́тыя, проста ні рызаб'е́цца, нада сілу пры́клáсь. Ударь-ка так, тут жа дзіржа́ць нечыму, дылжна рызабіцца. Ду́мыў, раськепі́цца пень лёгка, патрескыный, а нумурдуваўся здорыва. Бярі-ка сасновыю пáлку, іна дылжна рыськіпа́цца роўна. Бі яшчэ раз, ня можыць таго быць, каб ні рыздыла́ся. Як даўбнёю уда́рыў пу кулуну́, а тады яшчэ пы кліна́х, дык расьсеўся целіш.

319. Раскало́ць

раскалоць, раздзяліць на часткі шляхам расколвання — разбіць р. моцнае; разабіць р. моцнае, рэдкайж.; раскяпа́ць, раскяпіць р. парайнальна лёгка; рассадзіць р. вельмі тоўстае, моцнае, інішаск.; расшчапіць, расшчапа́ць р. на трэскі, уст.

Дыцімнá бузуваўся, ну рыскалоў пень, чуць змог. Глядзі, ету пáлку лúччы разьбіць во так, між сукоў. Ні рызабіў ба — і так згарела б, зімою нада ныжáріць ды ныжáріць. Нада було б рыськіпаць яшчэ раз, троху туў-стувáта. Дúмыў рыськяпіць бірнушко, адну плашку злумаў. Рыссадзіць такую калодзішчу нада лоўкысьць. Рышчапі якей круглячок біс сучкоў, ныськіпáім лучыны. Калодку дробнінька рышчыпáў, íна смыліна́я, ны патто-пу пойдзіць.

320. Раскрыча́цца

раскрыча́цца, узняць крык, лаянку — расшуме́цца *р. значна*; расшабуе́цца *р. моцна*; разгрыме́цца *р. з лаянкай*; разгалдзе́цца *р. гаманліва (пра кампанію)*; раскуда́ктацца *р. моцна, прарэзліва, іншаск.*; раскіпе́цца *р. са злосцю, іншаск.*; рассіпе́цца *р. са стрыманай злосцю, іншаск.*; распұ́рхацца, расшұ́рхацца *р. з-за дробязей*; расчыні́ць (распусці́ць) горла (глотку) *р. гучна.*

Рыскрічаўся аж уходу яму німа ніякыга. І адзін, і дугей рашшумеліся, усёдно́ як ім там ніізьвесна што здзелылі. Я дайжа ні хачу і ў рязон браць, што яны рушшу-буцеліся. Чуіш — узноў рызгрімеўся, во некыму чылавека ўспакоіць. Што яны там рызгалдзеліся? — нада спаць лажы́цца, устыва́ць рана. Рускуда́ктыліся, ажно поля тряшчы́ць. Як рыськіпеўся, як распұ́рхыўся, божа ты мой, а за што, зы́якыя, каб хто спрасіў. Рысьсіпеўся ўжо ста́рый, нешта ні па ём. Увiдзіў, што ку́ріца ўскачы́ла ны ячмень — распұ́рхыўся, кажы́цца, каб прiмеў — зьеў ба яе. Дужа нехта цябе баі́цца, што ты рашшурхыўся. Рышчыні́ў горла, аж ву́ліца тряшчы́ць, як ён ні рызарь-вецца. Ты ўжо калі рашчы́ніш глотку, ня скоро сы́ціхніш. Горла распұ́сыці́ць, ні глядзі́ць, ці ста́рый, ці ма́лый, усе ў яго пыд адну грьбёнку. Па-мойму, ета Домна глотку руспусы́ціла, íна адна можы́ць так.

321. Распрэ́жч

распрэ́жчы, вызвалі́ць з вупражы або воза — адпрэ́жч, вы́пражч *р. з вупражы або воза*; адкля́сць, адлажы́ць *р. з воза, іншаск.*

Рыспрягі кыня, нашто ён будзіць калёсы ціга́ць зы сабою. Пыгадзі мінутку, атпрягу́ і пойдзім купанёмся.

ВЫ́пріжч мне нядоўга, толька нашто, мы ж цірізь мінуту едзім нызад. Нада аткласьць коні і пусьціць с хумутамі, ніхай пускубуць. Атлажыў, пусьціў і забыўся, а ён за́гырыдку аткінуў, зайшоў ны гряды і змясіў усё.

322. Рассёрдзіць

разлаваць, увесці ў злосць — разлаваць, узлаваць *р., іран., малаўж.*; усёрдзіць *р. раптоўна*; разазліць, абазліць *р. моцна*; азлабіць *р. моцна і надоўга*; азлобіць *р. моцна і надоўга, малаўж.*; разгне́ваць, разгнявіць, угне́ваць, угнявіць, прагне́ваць, прагнявіць *р. крыўдлівага, іран.*; вывесць з сябе, давесць да белага каленія *р. да страты самавалодання.*

Ну й расьсердзілі яны мяне сваімі дура́мі, пывыгня́ць хацеў. Ты ўжо толька гыварі спакойна, ні раззлуй тую халеру. Ну, што, ўзлуга́ў, цяпер ідзі пі́ріпрашы́выць, ды яшчэ ці просьціць. Чым ета ты ўсердзіў Максі́ма, ідзець аж хляхочыць. А ня трогый чорта, рызаы́ліш, толька скві́л пычанецца. Ня столька тых дроў, сколька абазы́ліў чылавека. Азлабі́ш, і к табе так будуць атна́сіцца. Абеі́х азлобі́ў, ну ета табе ня пройдзіць. Разгне́вый, разгневый, і есьць ні дасьць. Ты ж яе можыш рызгня́віць, січас зыкапы́ліцца. Угневы́лі, ні па ёй слова сказы́лі. Глядзі ж ні ўгна́ві тую нягеглю, у цябе розвы́лкі хва́ціць. Прагне́вый, год разгыва́рывыць ня будзіць. Ну прыгня́вілі цябе, прыгня́вілі, як ты толька жыў будзіш. Ну, вы́відзіш ты мяне сь сябе, дыбяру́ся, сьсяку́ на горькыя я́блыка. Каго хочыш дывядуць да белыга каленія, такея халеры́шныя людзі — уся сім'я.

323. Растрáціць

растраціць, выдаткаваць без патрэбы — растрáціцца; стра́ціць *р., малаўж.*; пратра́ціць, пратра́ціцца *р. поўнасю*; распарадзі́цца *р. хутка, іншаск. іран.*; разбазáрыць *р. многа і хутка*; прашмы́гаць, прашы́каць, прашы́кацца *р. легкадумна, іран.*; прамёнчыць *р. поўнасю, неадабр.*; распусціць, спусціць *р. легкадумна многа, неадабр.*; праманта́чыць, прамата́ць, прагайда́чыць, прагайдама́чыць, прагалдама́чыць *р. легкадумна без разліку*; растранжы́рыць, пратранжы́рыць *р. легкадумна без разліку, неалаг.*; прасвіста́ць, перавесць *р. легкадумна без разліку, іншаск., асудж.*; распаса́дзіць *р. многа*

асудж.; параспасадзіць *р. многа на частках, асудж.*; збэйсаць *р. дарэмна, груб.*; пугнуць, ахнуць *р. вельмі многа адразу, іншаск., асудж.*; ухлопаць *р. усё адразу, неалаг., іран.*; прасадзіць *р. усё ў гульні ці выпійцы, асудж.*; пусціць на вёцер (у трубу) *р. упустую, асудж.*

Кáжыцца, нічога і ні купіў, а рыстраціў пасьці дзісятку. Хвядос умеіць грошы бярежч, біз нужды капейкі ні растраціцца. Многа страціў і пасьці выпрасна, іка́я ж ета купля, чугунок ды вілкі. Ажно сам сабе ня верю, што столька прытраціў. З естыю кўплію так ніўдала ў мяне выйшла, прытраціўся саўсім. За тэй месіц ладна ты рыспырядзіўся, нада як шчытней апхадзіцца. Паехыў, рызбызариў усё і вярнуўся двору біс капейкі зу душою. Прашмыгыў сколька було, а цяперя глядзіць, каб у каго пазычыць. Прашы́кыць ты ўмеіш, што толька хочыш. За трі дні прашы́кыўся і глядзіць, каб яшчэ даў. Ты толька адно ўмеіш — прамэнчыць, калі ікая капейка зывядзецца. Руспусьціў пацьцёлка, гаду́й, матка, другога. Грошы спусьціў зы дарогу, біс капейкі пріехыў. Ні дывай многа, усё прымынтачыць ды капейчкі. Во хызы́н: істру́б новы́й прымытаў, цяперь сенцы зьбіра́іцца. Што—што, а грошы прыгыйдачыць умеюць. Бярі, толька ні прыгыйдама́ч бязь дзела, калі купляць, то пўтныя што. Сколька ўзялі, столька і прыгылдыма́чылі. Прыдаў ба́ню: ну, куплю цёлку,— а рыстранжы́ріў — на кўріцу ні ста́лыся. Калі ты мне яшчэ хуць раз прытранжы́ріш столька, двору ні іўляйся. Сколька ні дай, прасьві́шчыць уміг. Даў сотню — зы два дні пірэвёў. Рыспыса́дзіў ужо й кыравёнку, купіў баню. Усё чыста пырыспыса́дзіў, гол як сакол, скоро пырыспыса́джывыіць усё с хаты. Такей быў касьцюм і тэй збэйсыў, ды чаго гарелка дывіла́. Нада ж быць такому бізгаловому, тріста рублей пугнуў. Ета ж нада такая быга́ства а́хнуў. Грошы ўзяў, ды капейчкі ухлопыў, нызаўт́ріга явіўся — дай, бацька, даехыць. Табе каб тысічы, ты б іх прыса́дзіў мымі́нтальна. Пыдажджы́, пыдажджы́, скоро пўсьціць на веці́р і тваё быга́ства. Нашто ж так дзельыць—пусьціў у трубу́, а цяперя просіш.

324. Расчыніць

расчыніць, адкрыць усё або на ўсю шырыню — раскры́ць *р. кніжнае*; растварыць *р., неалаг.*; парасчыніць, парасчыняць *р. многа, усё, неадабр.*; раскўтаць *р., час-*

цей печ, комін, уст.; расхлябіць, раззяпіць р. на ўсю шырыню без патрэбы, асудж.

Рышчыні вароццы, цёлычка прібягіць і ляжыць. Вароты раскрыў, а зычыніць забыўся. Рыстварі дзвері, ніхай хырашо вывітрицца. Пырышчыніў кругом, кінуў так і пашоў. Ну й прывічка ж у чылавека: пырышчыняць — пырышчыняіць, а ты хадзі зычыняй за ім. У гумне вароты раскутылі, скот зойдзіць. Раскуты печ, ніхай дух ідзець. Рысхлябіць — рысхлябіў, а хто зы табоя зычыняць бўдзіць. Усігда так: рыззяпіць і пойдзіць.

325. Ратазёй

разявака, рассеяны, няўважлівы чалавек — разява, разіня, разявон р. непаваротлівы; ветраннік р. легкадумны; шугала, шугалей р. дурनावаты; расцяпа р. нязграбны; размазня р. нерашучы; цяцэра, цяцярлюк р. глухаваты, абразж.; варона (загумённая) р. няспрытны.

Гываріла ж, глядзі, ні забудзь купіць нітык шытных, дык ці рытазей кўпіць. Рызяву дай, а тады йдзі ўсьлед глядзі, айдзе ён пыціряіць. Разіня ж абычайна так дзелыіць: пыкладзец і забўдзіць. Айдзе ты відзіў, каб рызівон скызаў што нада. Ветріньніка пашлі за дным, ён пріясець другога. Шугылу нічога ні ўкладзеш у гылаву і ні ўталкуіш. Скызаў шугалею, ідзі зы сьвярдзёлкым, гляджу — нясець рубанык. Прікыза́ла, глядзі ж, глядзі пісьмы ні забудзь укїнуць, прїехыў, хвацілыся — у пінжакў, ну, ета ж ні рысьцяпа? Ці ета рызмызьня зьдзелыіць як нада? Хадзіў цяцэря пыўднй і ныбраў горсьць сыравежык, а другея вун пы вядру адных бырывікоў пріясылі. Гываріла ж ціцірлюку: солі вазьмі пачык, дык узяў, — пызычаць бегыла. Каб знаў, такую варону ні пысылаў ба нізашто. Пыпрасіў варону зугумённую, дык зьдзелыла, — пыдряд пірядзелываў, а рустулкуваў жа усё як нада.

326. Рашыцца

рашыцца, рызыкнуць дзейнічаць — арашыцца р., абмеж.; асмеліцца р., пераадолейшы страх, сарамлівасць; атважыцца р., пераадолейшы ваганні, няўпэўненасць; рыскнуць р. з рызыкай; рызыкнуць р. з рызыкай, кніжн.; адча́яцца р. у цяжкім ці безвыходным становішчы.

Я б, кажыцца, нізашто ні рішыўся ляцець ны ірыплá-ні. Ці арішысься ты калі-небудзь жаніцца, ці ўжо быбылём дыжывеш век? Я яго пызнáла, толька пыдыйціць неік ні асьмелілыся. А вот і ні атвáжысься адзін уночы цірязь лес іціць.— Хто, я ні атвáжуся? Я дайжа ны магільніку піріначую. Ріскну́ла адна паехыць у Қызань, даеду як-небудзь, людзі ж езьдзіюць. Доўга ні знаў, як быць, а тады різыкнуў пайціць адзін,— і дайшоў. А што было дзельцы — аччáіліся ехыць біз дарогі.

327. Рóзум

розум, здольнасць да глыбокай разважнасці — вум; пá-мяць, паняцце, развáга р., іншаск.; сазнáнія, саабражé-нія р., іншаск., неалаг.; рóзвалка, клёк р., гумар.; галавá р., іншаск., неадабр.

Розум у чылавека быў, толька упруўляць ім нада было. Ну дурноя дзела вума многа ні нада. Каб у цябе пáміць была ў гылаве, ні разу б ні зьвязывыўся с тою хылайдрою. Ні было ў цябе, ляпёха, пыняцьця ні разу нійкыга, німа і да гроба ня бўдзіць. Рызвáгу нада ймець, тады і ў жызьні толк будзіць. На ўсё ты дужа разўмін, а пріснакі піривярнуць сызнáнія ні хваціла. Сам хваліўся, што сыабражэнія дужа многа, а што ж ты дзельіш. Ні ў якім дзелі нійкый розвылкі, адны Жыгáлки на ўме. Ці быў у вас клёк, калі вы голыя выбіра́ліся. Гылывá у яго канешня ёсьць, етыга ні атніміш, ну толька і дурь калі пацсочыць, дзяржыся. Ну ці я ж ня дўмыў, ці ў мяне гылавы ны плічáх німа, проста нейкі́ заплут зайшоў.

328. Росць

расці, падымацца ўверх (аб раслінах) — падніма́цца, цягну́цца р. прыкметна, іншаск.; іціць, бра́цца р. добра, іншаск.; буя́ць, бушавáць р. бурна, іншаск.; адуравáць, шалець р. вельмі бурна, іншаск.

Вербы хырашо растуць, і бярэзкі ўзяліся. Ічмянí нічога пыднімаюцца, а пышаніцы нешта заселі. Сыка трошку цягніцца, а пы бірігáх ні чыртá німа, што ты хочыш, хылады. Посьлі дажджоў трыва ну лугáх нічога пычылá іціць. Қаноплі ужо так бяру́цца, ны вычáх пыд-

німаюцца. Гною укрятыў ны гряды у чэцьвірць, дык усё буяіць. Відзіш, бруква бушуйць, во што зыла дзеліць, а ты: на вуліцу сyp. Нейкыга удабренія трошку пацсыпыла, дык ны грідах усё адурюваіць. Ячмень зы балотым шалеіць, во што значыць знаць, калі пасеіць воўрiмiя.

329. Рот

рот — пасць, зяпа, зеў *р.*, *груб.*; хайло *р.*, *груб.*, *рэдкаўж.*

Ну-ка, ну-ка, шырі рот, я пыгляджу, што там у цябе з зубамі. Што ты пасыць разінуў, мух сыбраўся лавіць, ці што. Зычыні сваю зяпу, іна ня дужа каму аныціресна. Ну, рышчыніў зеў, яшчэ шырі рызьзяп. Аччыніў хайло, пы-сыбаччы аттуль скачыць.

330. Рухавый

рухавы, хуткі ў рухах — падзвіжны, падзвіжнэй *р.*, *не-алаг.*; жывэй, жывый *р. вельмі*; праворный *р. са спрытам*; шасткій *р. з рэзкасцю*; быстрый, быйстрый, скорый *р. з імпэтам*; жвавый, шўстрый *р. з шпаркасцю*; вёрткій, круткій *р. з наваротлівасцю*; юркій *р. з выкрутлівасцю*; вяртлявый *р. залішне, неадабр.*; непаседлівый *р. нястрымана, неадабр.*

Ні глядзі, што зь віду шкет, у любой рабоці рухавый. Ты ў мяне падзвіжны дык цірашчўр. Пыдзвіжнэй, у прадонья ускочыць. Жывэя дзевычкі, мінуты ціха ні пысідзяць. Ён у цябе дужа жывый. Ужо такей праворный, што й аткуль ў яго ўсё бяреца. Якей шасткій, а? — метры два сыценка, дык як птушка піріляцеў. Ны ўсякю работу быстрыя, і сь сярпом, і з грыблямі, і с карзінкю. Як ны вічарінку, дык ты быйстрый, а як схадзіць пыкашывыць — не, нядужа. Куды ні пызавуць, гатоў, дужа ўжо лішніга скорый. Такей жвавый, кажыцца, ў шкўрі ня месціцца. Яшчэ шўстрый старік, яму хуць жаніцца. Ух, вёрткій, як узяўся — траіх раськідыў, як шчэпкі ляцелі. Ніхай сабе гады, а йшчэ круткій, ня дужа зь ім справісься. Ці ты ўсігда еткій юркій, ці толька січас? Можа замеціў, такей віртлявый у вуглу стыяў, дык ета Трыхімёнкыў самы меншый. Чаго ты такей непаседлівый, нійдзе табе места німа.

331. Рѣдка

рѣдка, час ад часу — зрѣдку *р. кніжн.*; ізрадка *р. руск.*; урэмя ат урэмя, калі-нікалі *р., але неаднаразова*; кой-калі, гады ў рады, гады наўрады *р. вельмі*.

Мае дык рэдка пішуць, верна, ліняцца. Ты ж ні зубувай, хуць зрѣдку наведывый. Раншы ізрідка зыхадзіў, а пасьледнія ўрэмя нешта пірістаў. Ізрідка, буваіць, толька дужа рэдка. Часта ні асобінна ёсць калі, а ўрэмя ат урэмя зыбігаю. Раншы калі-нікалі зыхадзіў, а ў пасьледнія гады і носа ні пыка́зыць. Кой-калі заходзіць, саўсім рэдка. Калі я тэй горыд відзіла, схаджу гады ў ряды, калі ўжо німа як біш чаго абыйціца. Як пышла заму́ж, дык мы зь ёю відзімся гады ныўряды.

332. Рэзаць

пілаваць, разразаць пілою — піліць *п., неалаг.*; пілаваць *п., малаўж., жарт.*; шмуляць *п. з цяжкасцю, тупой пілою*; мурыжыць *п. вельмі тупой пілою*; грызць *п. слаба, іншаск., іран.*

Резылі увесь дзень ны жарішчы, нымаріліся, аж гылыва стала як мыкацёр. Хваціць расьседжывыцца, пашлі піліць. Няўжэлі ты цэлый дзень пілуваў? Я шмуляў, цяпер на ты пушмуляй, піла тупа як палка. У кулак тае палкі, а мурыжыць цэлый час. Грызуць вун палку пуўдні́я, адну калодку чуць-чуць атрезылі.

333. Саабшчыць

паведаміць, давесці да ведама — сабшчыць; наказаць, пераказаць *п. праз іншага*; перадаць *п. праз іншага, іншаск.*; паведаміць *п. афіцыйна, неалаг.*; увэдаміць *п. афіцыйна, звыч. пісьмова, неалаг.*; апавясціць *п. многім на чарзе, неалаг.*; ізвясціць *п., звыч. пісьмова, руск.*; даць знаць *п. умоўлена пры неабходнасці*.

Мне позна сыабшчылі, я ўжо нікуды ня мог пасьпець сесьць. Калі будзіць у цябе што нымічацца, сабшчы мне. Нада было б як сваім ныкызаць, ды ніхто ні бягіць у тэй бок. Глядзела, каб кім пірікызаць, і ніхто ні пупаўся. Толька свадзьбу адгулялі, на трецьцй дзень пірідаець: прііжджай, бацька, зыбірай, ні хачу зь ім жыць. Ні знаю, як жа быць, я ж сястры ні паведаміла. Як хто пріедзіць, мы табе пывідамім. Я й зьбіраўся табе як увэдаміць, ды

ніхто ня йшоў у Каўшова. А ці ўвідаміла ж ты сваім у горыд? Як буду зьбірацца ў дарогу, я цябе апывяшчў. Прыдуць — ня прыдуць, а ізьвясьціць нада, ніхырашо так. Мы ўжо ўсім да́лі знаць, далжны пыдыйціць січас.

334. Сабіра́цца

збіра́цца, намерва́цца або рыхтава́цца рабіць — збіра́цца; замышля́ць, задумыва́ць, зага́дываць з. у думках.

Сыбіра́юся атвярну́цца заўтра ў Шыряі, ні знаю, як выпыліць. Паехыць-то я зьбіра́ўся, ды яшчэ бўльбы ні дыкыпа́ны. Я то зымышля́ла пабыць у цябе, ды ніяк ні пулучы́лыся. Задумывыла многа зьдзелыць, а ня зьдзелыла ні радзі́мца. Вот ты зыга́дыш ехыць, а ці падумы́ў: «А хто там мяне жджэць?».

335. Сабра́цца

сабра́цца, ажыццяві́ць намер — дабра́цца с. з цяжкасцю, і́ншаск.; субы́чыцца с. праз значны час.

Ніяк ні сыбяру́ся сваіх атведыць, усё то тоя дзела, то тоя. Нешта ніяк ні дыбяру́ся купіць хыладзі́льнік, а зь ім ба ж многа лу́ччы. Пыдажджы́-ка, субы́чуся і я зьезьдзіць у Горкі, там жа ў мяне родні́нькыя цётычка.

336. Сабра́ць

сабра́ць, прыму́сіць сысці́ся ў адным месцы — сагна́ць с. фізі́чным прыму́сам; скру́ціць с. у цесны гурт (пра статак жы́вёлы); збу́турыць с. з цяжкасцю (пра жы́вёлу).

Прыля́глі дый засну́лі, скот рысьцягну́ўся, чуць сыбра́лі ўместа. Ціля́ты пу кустах рыспаўзы́ліся — ні сыгна́ць. Калі Лявон пасець, ні ра́зу кароў ні накормі́ць, у амша́рі скру́ціць на цэлы дзень і дзяржы́ць. Чаго ты зь імі ду́жа возі́сься, ны ўся́кій клі́нок лезі́ш, збу́турі вун у ваду, ніхай пысты́яць.

337. Сабы́ція

падзея, асобны выпадак з жы́цця — слўчай п. выпадко́вая; случа́й п. выпадко́вая, рэ́дкаўж.; праі́сьшэ́ствія п. незвычайная, руск.; дзела п. задуманая; гі́сторыя п. міну́лая.

Лаўрін у тое сабы́ція зь яблы́кымі ўміша́ўся пу-дур-ному, яму ні нада́ было саўсі́м лезы́ць. Посьлі́ таго́ слу́-чыя, як ваўкі́ пі́рястрелі́, стаў тро́шку а́старожні́й ці́га́цца. Былі́ ў мяне́ случа́і ду́жа ні́пріятны́я, то́лька не́ік вы́ха́дзіў. Мне́ пра́ ета́ прыі́шшэ́ствія́ рыска́зывылі́, то́лька я́ ня́ ду́жа ве́ріў. Во́ з на́мі раз́ дзела́ было́, як то́лька мы́ жы́вы аста́ліся. Што́ йта́ зы́ гі́сторыя́ у вас́ была́ с са́пры́-ныўскі́мі хло́пцымі́?

338. Сайці́ць с ума́

звар'яце́ць, страці́ць розу́м — памя́шацца́ з. канча́ткова, па-ма́ньяцку; трону́цца з. частко́ва, па-ма́ньяцку; рахну́цца з. пры́кметна; аду́рэць, аша́лець з. канча́ткова, буйна́, гру́б.; звар'яце́ць, абязу́мець з. канча́ткова, буйна́, рэ́дкаўж.; (а) рашы́цца вума́ з., мала́ўж.

Ны́ Ма́рыным ба́ месы́ці любэ́й сайшоў с ума́: гудува́ць, гудува́ць еткы́га сы́на і схува́ць. Ці́ ў і́х у пры́родзі́ што́ зыві́рыі́цца, ці́ што́: ма́тка пы́міша́лыся, а ця́перь і́ сы́на зывязьлі́ ў Му́гулеў. Ня́ мог пі́ряжы́ць свайго́ хы́зійства́ і трону́ўся. Пастой́, пастой́, пы́сьмяе́сься та́ды, як са́м ря́хне́сься. Па́ме́рла жо́нка, ды́к ні́ пі́ряжыў, аду́реў, зыві́зalı́ і пы́вязьлі́ неку́ды. Аша́леў, па́ полю́ бе́гыў, а яго́ ла́вілі́ у вя́рэўкі́. Не́йдзі́ лі́ Дры́бі́на, кызáлі́, ды́к адзі́н звы́р'яцеў́ посьлі́ та́кея́ бя́ды. Як ту́т ні́ абязу́мі́ць — сто́лька пі́ріжыва́ньніў́ зы́ адзі́н месі́ць. Пры́беглі́, гля́нулі́ — кі́пі́ць па́стройка́, ды́к ё́н ні́чога́, зу́бамі́ зы́скры́пеў, а сы́ма на́ месы́ці́ вума́ а́рішы́лыся. А́т го́ря ні́ зы́рыка́йся а́т ні́якы́га, во́ ці́ ду́мыла́, ці́ гы́да́ла ба́ба, што́ сын вума́ рі́шы́цца.

339. Сва́рка

сварка́, знева́жанне абразлі́вымі́ слова́мі — ла́янка, ла́-я́нне с. з гру́басцю; ру́гань, ругня́, руга́нне с. з гру́басцю, руск.; ма́цюка́нне с. з ма́цярышчы́най; гры́зня, гры́жа с. з аса́блівай зло́сцю; з'едзь, зая́да́нне с. за́ця́тая; разня́, рэ́занне с. з аса́блівай рэ́зкасцю, і́ншаск.; бра́хня́, бра́ха́нне с. з за́ця́тай гру́басцю, і́ншаск.; апа́стыля́нне, апа́сты́лі́ванне, па́стыльства́ с. беспры́чинная́; кшчэ́нне, хры́шчэ́нне, блага́славе́нне, блага́слаўле́нне, блага́слаўля́нне, спо́ведзь, спа́вяда́нне, ма́льбоны́ с. доў́гая, і́ншаск., і́ран.

Іхнія свάρкі слухый—ші піряслұхыіш, як сыйшліся, так і зывяліся. Узноў пычынаіцца лаінка,— устреціліся. Ат тога лаіньня у вушах тряшчыць. А ці вы бяз рұгыні абыйціцца ня можыць? Чаго — чаго, а ругні у іх хвытаіць. Кызаў, ня можыць вынасіць руганьня, у іх тамыцька ні ругаюцца. Уніміціся з муцюканьнім, адзін хараш і другей дужа ладзін. Кажный дзень у хаці ныстыяшчыя грызнья. Вот за што б ета вам ды такую грыжу узынімаць. Між імі ета зьездзь нескылька гадоў цягніцца. Чула іхнія зыданыя брешуць, што на рыт лезіць. Толька і глядзіць, каб рязню пыдняць сь кім-небудзь. Наверна ужо ўсім іхнія резыньня у пячонках сядзіць. Вот жа яе ніхто ня трогыць, а як прішла, так і пычынаіць бряхню. У бріханьні дайжа Аўдотку пірішчыгіляіць. Такая ў іх апыстыляньня біз усякінькый прічыны. Ваша апастылівыньня усім пріелыся хужы горькія редзькі. Ну няўжэлі табе ні ныдаесьць хуць калі пастыльства зь людзьмі. Наслұхыўся кшчэньня, даволін астаўся? Во якая яе хряшчэньня, цяперіцька будзіш знаць. Схадзі і ты іхніга блыгыславеньня паслұхый. Ну, чуў, якая у Сыціпаніды з Мартолію блыгыслаўленьня. Узноў блыгыслұляньня, калі тэй унім будзіць. Наслұхылыся тых сповідзіў, хваціць зь мяне. Ты йшоў міма,— ці ў іх там спывіданьні кончыліся, ці йшчэ не? Слава богу, аччыталі адна адной мальбоны, рызыйшліся.

340. Сварыцца

сварыцца, даваць праборку, наганяй — прабіраць, праймаць с., прабіраючы да глыбіні, іншаск.; даваць с. вельмі грунтоўна, іншаск.; грызць с. бесперапынна, на кожным кроку, іншаск., адм.; мурыжыць с. бесперапынна і рэзка, іншаск., кніжн.; есць с. пастаянна, іншаск., адм.; брыць с. вельмі востра, іншаск.; каліць с. ушчуваючы, іншаск.; распякаць с., востра ушчуваючы, іншаск.; мыліць с. працягла і грунтоўна, іншаск.; крычаць с. за дрэнныя ўчынкі (на дзяцей), іншаск.; даваць праборку (узбўчку, наганяй), сыпаць у косці с. строга; трапаць (бузаваць) як анучу с., рэзка зневажаючы; есць поедам с. бесперапынна і здзекліва.

Ну рыспілілі лісіцу, у лесі, паедзіш, другую атрежыш, чаго сваріцца. Дұмыш, большы толк, кылі ты яго прыбіраіш,—нічога ні даходзіць. Пройміш ты лаіньнім,—

ня хочыць ён слухыць нічагенька. Даюць яму здорыва, лаінкі ён чуіць уволю. Грызуць яго і грызуць, ён цярьпеў, а тады ўжо дацерьпіўся: ляцелі, як самі зналі. Чуіш? — узноў узяліся удзьвюх мурыжыць, — во як зіцям буваіць, за комбіцу будуць пыўдня пілуваць. А ніхай яны дымым возьмуцца і пасыдкі, і засыдкі, як ты зы ірунду пряма ясі чылавека. Во брыіць, ты паслұхыйка толька яе. Далі яму краньнё, калілі ўжо, калілі, ці дос, ці яшчэ. Як узяліся яго рыспікаць, як сталі, кажыцца б скрозь зямлю прываліцца нада. Мылуюць Зьмітрыка ўсігда, ніхай толька пыч чаркыю прідзіць. Ці ты крічы ны яго, ці ні крічы — у рязон ні бярець. Ніхай толька калі ня слухыць, я ні гляджу, што студзент, даю праборку. Доўга дывалі абоім сваім узбұчку, можа абразуюцца. Дывала ныгынй зы касьцюм, нашто было мініяцца. Сыпылі ў косьці яму доўга, ніхай знаіць, як ня слухыць. Дзень у дзень яго треплюць як анучу, і ўсё церпиць. Сколька жыў зы імі — бузувалі як анучу. Еткій мушчына, ціхй, спакойный, ні прап'ець, ні прыгамзіць, а воч жа ядучь і ядучь поідым.

341. Сёрдзіцца

злавацца, выражаць злосць — зліцца з. *моцна*, кіпець, кіпяціцца, хлехатаць з. *вельмі бурна, інішаск.*; дұцца з. *моўчкі*; злавацца, сердаваць з. *крыху, кніжн., гумар.*; сярчаць, гнёвацца, гнявіцца з. *крыху, іран.*; бясіцца з. *да страты самавалодання*; вока ймець з. *скрытна*; выхадзіць з сябе, зямлю есць (рваць), як рэпу (рэдзьку) рваць з. *вельмі моцна*.

Усё сёрдзіцца і сёрдзіцца, а чаго яму сёрдзіцца, ён і сам ні знаіць. Дні трі зьліўся, а тады троху забыў і пірістаў. Скажы ты мне чылавек, чаго табе кіпець із-за нейкага там куста бўльбы. Учора хадзіў як туча і сянньня нечыга кіпяціцца. Слова толька яму ня тоя скажы, расхадзіцца, ажно хляхочыць. Перш дұіцца, а тады банным лістом ліпніць, каб харошыю дужа быць. Ну ня злұйся, ня злұйся, ты ў мяне самыя лұччыя. Во відзіш, і ты пычыла сірдуваць. Ты, падрұжка, ні сірчай, быў у нас такей слұчай: твой мілёнык дырагой прывыжаў мяне дамой. Ужо другей дзень гнєвыіцца і ні слова ні гаворіць. Ну, можа хваіць табе ўжо гнявіцца, кўкла еткыя? Во бесіцца нечыга, узноў яго хвытаіць нешта за шлұньня,

Калі йта што было між імі, а й січас яшчэ адзін ны днаго вока ймеюць. Рызышоўся, ажно сь сябе выходзіць, чуць біцца ня кідыцца. А што мне, ніхай зямлю есьць, раз розуму свайго ў гылаве німа. Нешта ні пы яго выйшла, ходзіць як туча, аж зямлю рвець. Відзіла яго тама, нешта дужа рызыйшоўся, як репу рвець. Ужо дзьве нядзелі ніяк ні ўнімаіцца, пряма як редзьку рвець.

342. Сіла

моц, фізічная магутнасць — крэпасць м. з вынослівасцю; змага́, мага м. у намаганні; мошч м. увозуле, рэдкайж.; здароўе м. з добрым фізічным станам, іншаск.

Сілы ў яго яшчэ хвытаіць, айдзе ён яе рыстраціў, пы зіцях ходзючы. Крепысьці табе ні пызычаць, зы піцярых пыцягніш. Німа ўжо мае змагі цягнуць разым с усімі. Кынчаіцца мыя мыга́, бяріся і хызыйнічы сам, як хочыш і як умеіш. Мошч яго ўжо, канешня, ні тая, што раншы, а толька ж ішчэ цігаіцца. У яго здароўя — такіх, як ты, чэцьвіра нада: мех пяць пудоў уськінуў адною рукою і панёс.

343. Сілаю

сілаю, з прымяненнем сілы — сілком, насільна, гвáltам с. з прымусам; прынудзіцельна с. з прымусам, руск.

Хацелі сілыю павесыць — айдзе там, крутнуўся і пыляцелі ўсе ў бакі. Што ты мяне сілком цягніш, некылі мне пы пірушкых рысхаджывыцца. Ні хацеў садзіцца, дык яго насільна ўськінулі ны калёсы, ды яшчэ прідавілі зьверху. Што ты гвалтым зыстыўляіш, ня хочыць, ніхай ня йдзець. Прынудзіцільна цябе зыстыўляць ня будуць, толька нада было б сымаму паслұхыць і пайціць.

344. Сказа́ць

сказаць, выразіць думку — шапнуць, шапарнуць с. па-таемна, іншаск.; бўркнуць с. невыразна і ціха, неадабр.; зю́кнуць с. па сакрэту або неабдуману; сказануць, вы́паліць с. недарэчнасьць; бра́знуць, бра́кнуць, ля́пнуць с. неасцярожна, неадабр.; бразкатнуць с. пустое, неадабр.; трапануць с. не падумаўшы, неадабр.; ця́пнуць с. неасцярожна непрыемнае, іншаск., іран.; ця́ўкнуць, гаўкнуць с.

непрямнае і дрэннае, іншаск., груб.; бұхнуць, бабұхнуць с. нечакана і неабдуманна, іншаск., іран.; здурьць, зглуздзіць, згалдзіць, збалдзіць с. абы-што, іран.; брахнуць, брахануць с. хлусню, іншаск., груб.; прамычэць с. невыразна, іншаск., неадабр.; гыкнуць с. невыразна і груба, груб.; гыркнуць с. невыразна і злосна, іншаск., груб.; рұхнуць с. невыразна і зняважліва, іншаск., груб.; разануць с. рэзка, іншаск.; сёкануць с. вельмі рэзка, іншаск.; прамямліць с. нясмела; вылезць (улёзць) з языком с. не да месца; ушчаміць язык с. няпрошана.

Ты зна́іш, што я табе даўно зьбіраўся сказы́ць: выхадзі́ зы мяне за́муж. Ну, дык хто табе шапну́ў, што я зь Лісяёнкым сты́яла? Сам ты нічога ня відзі́ў, а шыпарну́ць табе нехта шыпарну́ў. Нешта бұркну́ў скрозь зубы, я дайжа ні рызыбра́ў што. Ты калі што зю́кніш, дык можна паслу́хыць. Сядзеў, сядзеў, слухы́ў, а тады як сказы́ануў — усі за вушы хваці́ліся. Пры Ігната з Марусію такая выпы́ліў, што ўсе й раты пырызі́ўлялі. Каб ты ні бры́знуў сваім ізыком, ніхто б ні сном ні дұхым ні знаў. Ты толькі язык зу зубамі дзяржы́, ато бры́кніш — красьней зы цябе. Што ён там узноў ля́пнуў, што ўсе аж пыка́тыюцца. Во бры́катнуў жа некому, а людзі пы́тхваці́лі. Трыпане́ць, што хочыш, лёгінькі́й Пітрачок. Ні падумы́ўшы ця́пніць, а тады сымаму́ сты́дна. Вот ты тады ця́ўкнуў, а тоя пы́тхваці́лі, пі́ривярну́лі і ў дзесі́ць раз дыба́вілі, — во й сплетня. Знаю яе: га́ўкніць, а тады і ні гыварі́ла, і ні знаю ні чагені́чка. Ні падумы́ўшы бұхну́ў, а тады глядзі́ць: што йта я сказы́аў. Усі́гда такей: бабұхні́ць, а тады ўжо дұмы́іць, ці тоя сказы́аў, ці не. Хто-небудзь зду́ріць, а тады адзі́н другому пі́рідаю́ць: во гыварі́лі. Я знаю, хто мог такая зглу́зьдзі́ць, біс Хадоскі ні абы́йшлося. Па-мойму ета згалдзі́лі, у сва́ты ён і́ціць ні зьбіраўся. Мала што Пракоп збалдзі́ць, ты толькі слухы́й тряпло тоя. Адзі́н бры́кнуў, а другей у трі́ редзі́ дыба́віў. Вольгы́чка бры́хане́ць што хочыш, а ты ўсяму гатоў павері́ць. Што ён тама прымычэ́ў, гывареньні́к такей? Ці ён пы́чылавечы́му скажы́ць? — нешта гы́кнуў і пашо́ў. Як сыбака гы́ркнуў: «Ідзі́ на лён», — а сам аж кі́піць. Толкым ат яго нічога ні даб'е́сься, рұхні́ць і пойдзі́ць. Неі́к зычапі́ў адзі́н раз — рі́зану́ла яму, пашо́ў як мыла зье́ўшы. Як сі́кане́ць на і́хнія сьмешы́чкі, зразу сы́ціхлі і ўня́ліся. Пры́ямлі́ць слова як ніжывэ́й адно ў час, тады два часы друго́я дыжы́дай. Усе́ было б ці́ха і змы́рна, каб ты ня вы́лізла зь

ізыком, як сыбака с хвостом. Вот нада ж, улез сы сваім ізыком, як яго нехта прасіў. Толька цябе аднаго тут ні хвыта́ла, і табе нада язык ушчаміць свой.

345. Скака́ць

танцаваць, рухацца пад музычны рытм — танцава́ць т., неалаг.; *пляса́ць т. бурна, неалаг.*; *адплясываць т. з асаблівай стараннасцю, неалаг.*; *топаць т. няўмела, іншаск.*; *выкіда́ць каленцы т. з асаблівымі рухамі, адзінк.*

Во хырашо ска́чуць жыга́лыўскія дзеўкі, нашы так ня ўмеюць. Не, саўсім ня гордыя, я пызваў тынцыва́ць і зразу пышла, ні як другея. І вы ўсякый рабоці двына́ццыць у іх сядзіць, і выйдуць пліса́ць — любо́му ачко даду́ць. Выпіў і ўсё вышапрудзіўся — атплясывыў «Ба́ріню» у той пылішчы. Якея скокі, тро́ху топылі ў цісна́це, там ні пывярну́цца. Мысквічы Са́шкіны пріехылі ў госьці, ны вічарі́нкі выкіда́лі каленцы адзін пі́рда дным.

346. Скасі́ць

скасіць, зрэзаць касой або касілкай (пра расліны) — збры́нкаць, пабрыля́ць с. рэдкае няўмела; *збіць с. невысокае няўмела*; *сагна́ць с. мно́га, іншаск.*; *стуры́ць с. мно́га спяшаючыся, іншаск., неадабр.*; *змахну́ць с. лёгка і мно́га, іншаск.*

Ра́нінька ўстаў ды́к касу прігнаў як нада, ды́к скасіў восі́мдзісят сотык. Бугаркі збры́нкылі к абедзьдзю, там дужа касі́ць ні́ма чаго. Лужкі пыбрыля́лі, ні́ма на і́х дужа нічо́га. Пы ві́рхах тро́ху збі́ў, пу куп'ю касы дужа ні пріжмеш. Ру́кі нада было прікла́сьць здорыва, каб за дзі́нь еткі́й пляц сыгна́ць. Прішоў ме́ріць — ого, думыю, ско́лька сту́ріў, а капнуў пы́т пакосы́мі: там жыва́я трыва́, не́, ма́льчык, гыва́рю, бя́рісь-ка ды пі́рікашы́вый, а не — ды́к яшчэ аштраху́ім. Што і́м, таке́я лабрэ́ты, у і́х косы ў ру́ках аж гудзя́ць, за трі́ часы змахну́лі аборы́к, а там ла́дны́й гі́ктар.

347. Ско́ра

хутка, праз кароткі адрэ́зак часу — ускóraсці х. адно́сна; *неўзаба́ве х. досы́ць*; *неўзадаў́зе х. досы́ць, адзінк.*; *во-во, вот-вот х. вельмі*; *дня́мі, не ся́ння—заўтра х. адно́сна дзе́н*;

тут жа, зразу, раз-два *х. без затримкі*; з міну́ты на міну́ту *х. адносна хвілін*; з часу на час *х. адносна гадзін*; з дня на́ дзень *х. адносна бліжэйшых дзён*; тую мінуту (секунду) *х. без перапынку*.

Ты міну́тку пыдажджы́, я ду́мыю, ён скоро верніцца. Мы трошку пысядзелі, ускорысьці і яны пыдыйшлі. Я то хырашо ні знаю, толька абішчаў ніўзыба́ві быць. Трошку пысядзелі удваіх, а ніўза́дыўзі і Юрка пыдыйшоў. Ты лі яго ціха: у яго ж во-во радзіны. Па-мойму табе луччы пысядзець, ён вот-вот должен падбежч. Я думыю, што Юцік будзіць тут днямі. Абішча́лі ні сяння—заўтра пыцскачы́ць, а ўсё німа й німа. Толька мы селі за стол, тут жа й Сярге́й падбег. Зразу прішоў, мы яго ніско́лька ні жда́лі. Пріехалі раз-два, яшчэ ця́мнець ні пычына́ла. Мы во сядзі́м і пыджыда́ім, зь мінуты ны мінуту па́вінны пад'ехыць. Ждалі, ждалі, ш часу ны час далжны́ былі пыяві́цца, а іх усё німа і німа. Гатоўлюся, з дня на́ дзінь госьці далжны пріехыць. Толька ска́жу, тую міну́ту пыбягі́ць. Слухмя́ный ма́ліц, што ні скажы́, тую сіку́нду зьдзельы́ць.

348. Скрыпе́ць

рыпець, утвараць рыпенне — скры́паць *с. шматразова*; рыпе́ць *р. паціху*; ры́паць *р. паціху надакучліва*; ры́гаць *р. доўга надакучліва, неадабр.*; скры́гаць, скрыгата́ць *с. раздражняльна, неадабр.*

Пыдма́ж-ка чым-небудзь завесы: дзьвері скрі́пяць, нільзя слухы́ць. Хто там чым скрі́пыіць, дзельы́ яму нечы́га ці што. І ма́зыў жа крукі́, і ўсе́роўна рі́пяць. Як і́дзеш па столі́, дык рі́пыіць. Ня ры́гый, мне толька ёсьць уре́мя слухы́ць тваё ба́лыўства. Вароты́мі скры́гыў, пакуль яго пру́тым ні пыгна́ла. Толька ты мне ні пі́ріста́нь скрыгы́таць, я цябе ўспако́ю.

349. Скупі́цца

сквапні́цаць, праяўля́ць скупасць, прагна́сць — скна́рыцца, скна́рні́цаць *с. у дробязях*; гне́сца *с. вельмі, іншаск., іран.*; трэ́сца, калаці́цца *с. празмерна, іншаск., іран.*; гну́цца, прыжыма́цца *с., мо́цна прыбядняючыся, іншаск., іран.*; жа́дні́цаць *с. з прагна́сцю, асудж.*; даві́цца,

душѣцца с. празмерна ў харчаванні, іншаск., груб.; скупідомнічаць с. з вялікай беражлівасцю, неадабр.; стагнаць, квактаць, крактаць с., моцна прыбядняючыся, іншаск., іран.

Ні скупіся, насып поўныю карзінку, цэл будзіш, ні пыбяднеіш. Пыпрасіла ў яе дзісятку пазычыць: скна́рілыся іна, скна́рілыся, му́лілыся, му́лілыся, цёрлыся, цёрлыся, усёдно́ як я ні ддам. Хто яго ні знаіць: усігда́ скна́рнічыіць. Памёр ба ні знаў і ні падумыў, што ныт карзінкыю бульбы так ста́ніш гнесца. Купіў касьцю́м і трясецца над ім, нікуды ні ра́зычку ні надзеў. Ні кылаціся, просюць — і дай. Што ні пыпрасі — усігда гнецца, усігда ў яго нічога німа. Віджу я, што пычаў прыжыма́цца, зывярнуўся і пашоў. Меншы жа́днічы́й, ато ўжо людзі сьмяюцца. Што ўжо пры цябе й гываріць, — будзіш даві́цца, сам сабе пыжалеіш крошку сала зьесць. Душы́ся, душы́ся, скла́дывый, — каму тваё дабро аста́ніцца. Усю жызьню скупідомнічыла, аткла́дывыла. Пыпрасі — пычына́іць стыгна́ць, ну, толька торбу нызіва́ць і йціць пу кусках. Нечыга квыхта́ць, нечыга, запасы́ў у цябе ны підзьдзі́ят гадоў. Усё крекчыць і крекчыць, рызагні́ся хуць раз ды свадзьбу спраў.

350. Скупэй

скупы, такі, які шкадуе даць, патраціць, ужыць — скупый; ску́пый с., рэдкаўж.; скна́рлівы́й, скна́рысты́й с. нават у дробязях; прыжы́місты́й с. досыць значна, іран.; жа́дны́й с. да прагна́сці, асудж.; закару́злы́й, закарэ́лы́й, каржане́лы́й с. вельмі і адсталы ў поглядах, іншаск., іран.

Чаго ты ўрадзіўся еткій скупэй, дык і хто цябе знаіць. Скупый стаў пыт ста́рысць, ра́ншы такім ня быў. Што, і ты ўжо стаў ску́пый? Скна́рлівы́я, скна́рлівы́я, іна табе зы капейку бў́дзіць пуўдн́я тургува́цца. Скна́рісты́й старэй, усё вы́шчыты́ць да мелычы. У яго ня вы́тыргыіш, прыжы́місты́й, ныт ка́жным яблыкым трясецца. Ты хацеў у Матруны пазычыць? — іна жадныя, у яе сьнегу зімою ні даста́ніш. Пыла́га тыкая зыка́рыўзлы́я, што другая й ці ёсьць тыкая на белым сьвеці. Ты такей зыка́релы́й, як тэй Пархвен быў. Кыржане́лы́й старі́к, за крошку будзіць пуўдн́я бурчэць, а сам сядзіць — апеты́ць зы траіх.

351. Слабый

слабы, нямоцны фізічна — слабасільный *с.*, з *малой фізічнай сілай*; бяссільный *с. зусім*; плахэй, плохіх *с. вельмі, іншаск.*; сілы як у вераб'я (камара), ад ветру вальца (хітаецца) *с. вельмі*.

Слабыя — ні слабыя, а думую, дай сьцігаюся, хуць ну людзей пыгляджу. Сколька я помню, ён усігда такей слыбасільный. Бяссільный стаў саўсім, што ж, пыд дзівяноста пыдбіраіцца. Відзіла Зьмітрыка летысь, ужо саўсім плахей быў. І Пятрок плохій, і Сяргей ня дужа крепк. Айдзе табе са мною брацца: у цябе сілы як у віріб'я. Сілы як у кымыра, піхнуў яго ціхінька, ён і пыляцеў. Што йта такая с Кузьмою случылася: ён жа ат ветру вальца. Якей зь яго жыціль: ідзець і ат ветру хітаіцца, а есьць скулінду, і то калі пысаміцца што.

352. Слухачь

слухацца, згаджацца, выконваць патрабаванні — слухацца *с., малаўж.*; уважацца *с. з глыбокай павагай*; панімаць, прызнаваць *с. з павагай, іншаск., абмеж.*; браць (прынімаць) у разон (ўніманія), весць вухам *с. крыху*.

Нада, дзетычка, слухыць, калі дзед просіць, пыдай яму сьпіцу. Нешта ты, маліц рузмудреў, нікога слухыцца ня хочыш. Ты ж як паедзіш к Цірашонковым, дык увыжайся, дзельй, што скажуць. Ці ты яму гыварі, ці ні гыварі, дайжа ні пынімаіць. Што ты сам сабе думыіш, чаго ты нікога ні прізнаеш? Ай, ні гыварі, рызбалывыўся, ці я сымá ні знаю, калі ён мяне і ў рязон ні бярець. Што ні скажы, дайжа у ўніманія браць ня хочыць. Вот ты чужэй саўсім, а цябе прінімаіць у рязон хуць троху. Ты ж прінімай у ўніманія, калі табе што гаворюць. Бацьку троху слухыць, а я што скажу—і вухым ні вядзець.

353. Слухмянный

паслухмяны, схільны падпарадкаўвацца, слухацца — паслухмянный, паслушний, паслушливый; падхвátный *п. да ўслужлівасці*.

Тут я ўжо нічога ні скажу, што слухмянный хлопіц, то слухмянный. Ён то вапшчэ пуслухмянный, ну, буваіць, зынатурицца, то ўжо ні дашлесься і ні дапросісься. Дзеці ў

яе паслу́шныя расту́ць. Каб ты быў паслу́шливы, я б табе купіў што-небудзь, а так не, ні куплю. Меншый у цябе ня дужа пытхвátный, ета большый быў — што ні скажыш, раз і здзелыіць.

354. Случы́цца

надарыцца, выпасці на долю — прыціцца, давэсца н. аба-вязкова; вы́пасць н. непазбежна; касну́цца н. выпадкова, іншаск.; праіза́йціць н. пры выпадку, іншаск., руск.

Я думы́ абіза́цільна паехыць, ну случи́лыся, што ніяк нільзя було. Што там гываріць, прідзісь табе, ты тожа так ба здзелыў. Дывядзісь мне, і я тоя б са́мая скизаў. Як ні круціла, ні вярцела, ну выпыла так, што ні мыгла атырва́цца. У ўсякім дзелі такей: ізыкам первы, а каснісь к дзелу — зразу ў кусты. Калі прыза́йдзець пынадыбіцца памощч, я ні ткажу.

355. Слядзі́ць

сачыць, весці нагляданне — сачыць с. спецыяльна, рэдкаўж.; глядзець, наглядáць, назіра́ць с. няўважліва, урыўкамі; пасьвіць с. уважліва, звыч. таемна, іншаск.; вачэй не спуска́ць с. вельмі ўважліва; з вачэй не спуска́ць с. вельмі ўважліва, ходзячы следам.

Я ні прісьлядзіў, дык слядзі ты, можа айдзе увідзіш. Сачу, сачу, айдзе йна нясецца, і ніяк прісачыць ні магу. Глядзі, ён далжон січас іціць. Ныгліда́й-ка, мне яго дужа нада злавіць. Троху нызіраю, калі мне тоя ўрэмя ёсьць слядзіць дужа. Во рызба́лывыўся чылабек, пасі ды пасі яго ўсё ўрэмя. Я ўжо хырашо ізучыла, дык гляджу́, вачэй ні спускаю. Ты яго з вачэй ні спускай, ато ўзноў ныбрецца, ра́кым пріпаўзец.

356. Сляса́к

слясак, пад'ёмны рычажок у клямцы — язычо́к с., іншаск., уст.

Нешта сьлісак зыска́кыць, час буту́ісься лі дзьвярей, пакуль аччыніш. Ізычок у кля́мкі атлумáўся, нада неік хуць с провылкі што пріму́дріць, аччыняць жа і зычыняць дзьвері нада.

357. Сма́шний

смачны, прыемны на смак — укúсный с., неалаг.; заёсца, аб'ёсца, аб'ёд, аб'ядзённае, хоць заёшся, пáльчыкі аблі-жаш, за вúха не атвёсць с. вельмі.

Сма́шныя былі і быракі, і бульба тúшыныя. Ну што, укúсныя абеды жонка гырыдзкая гатовіць? Во сáньня зваріла кулеш — заесца. Дыла мне папробывыць юшкі — аб'ёсца. Капуста так сабе, праўда, есць можна, а ба́бка — аб'ёд. Калі ні зваріць ва́рива — аб'ядзёння. Бульбу путуўкла сы сьміта́ню, а тады ны скыўраду́, іна пацсохла, ста́ла хуць зае́сся. А ты паспробый ка́шу, іна ж пáльчыкі аблі́жыш. Сы́юдзінь пулучы́ўся за вуха ні атвёсць.

358. Сме́лый

смелы, пазбаўлены пачуцця страху і небяспекі — хра́бры с. з мужнасцю; атва́жны с. да бяспэчнасці; му́жаственны с. са спакойнай рашучасцю; геро́йскі с. з легкадумнай рашучасцю; адча́яны с. да крайняй безразважнасці; рыска́вы, рыска́ўны с. да безразважнасці; рызыка́ўны с. да безразважнасці, мала́ўж.

Ты ж будзь сьмелым, чаго табе быяцца, там жа нічога німа стра́шняга. Зь дзяўчонкою вуюва́ць ты дужа хра́бры. На што дык ён дужа атва́жны, а як пыпрасіла вазок прывезыць, дык лісьнікоў баю́ся. Якей ён му́жысьці́віны, хто б ета адзін асьмеліўся так кінуцца. Айт, ізыком толькі гіро́йскі, а касьніся якога дзела — сі́час у кусты, зь віду толькі ў́гар. Ачча́інны мушчы́на: скажы яму у ваду, у агонь — сі́час гатоў, і ні задумы́цца. Якей ён рыска́вы, калі кусты пірабежч уночы баі́цца. Рыска́ўны чыла́век, зразу сыгласі́ўся, дайжа ні падумы́ў, што можна пупа́сца. Ну й рызыка́ўныя ж людзі, хуць к чорту ў зубы сі́час гатовы.

359. Смерць

смерць, стан небыцця — кане́ц, магі́ла, гроб, капе́ц, кля́мка, кры́шка с., і́нашак.; гі́бель с. пры́мусовая; пагі́бель с. пры́мусовая, адм.; канчы́на с., неалаг.; каю́к, гамо́н, халэ́мус, амба с., жа́рт.; кандры́чка, кандра́шка, капу́т, амі́н с., адм.; здыха́та, лом, во́падзь, по́падзь, перало́ма с., гру́б.

Як хто ні живець, а сьмерць усякому стра́шныя. У Мікіцёнка і вочы пыўпáлі, і рукі дрыжа́ць, верна, скоро капец. Відзіў Паўла: ужо ўвесь, доўга ні прыця́гніць, скоро яму магіла. Там яму й гроб быў. Знаў, што яго капец жджэць, і пашоў. Папробуй падлезь, тут табе на месці клі́мка. Ня хочыш, каб была кры́шка, тады атыйдзі. Як сту́кну, тут табе й гібі́ль будзіць. Толька прілезь, зразу пагібі́ль будзіць. Хочыш — дык сі́час канчы́на будзіць. Сідыру ўжо каюк, і кыляд ні дыждаў. Во калі табе гамон. Ніякій цябе халэ́мус ня возьмі́ць. На месці яму амба. Іка́я яго кандры́чка хва́ціць. Во схва́ціць кындра́шка і ўсе́ табе. Ня зьдзелыў табе капут, дык зьдзелыю. Тут табе і амі́нь. Здыха́ту сам сабе шука́іць і най́дзіць, яй-богу, най́дзіць. Німа ны вас лому, як вы мне упаклі́ся. Нада ны вас вопы́дзь іка́я, як вы серца ат́елі. А ніхай на іх попы́дзь, ну друзей е́тых, яны да ні́ткі агалі́лі. Во каб ужо іка́я пі́рлама вы́скычыла ны вас.

360. Спакóй

спакóй, стан сці́шанасці — пакóй; спакóйствія, успакае́нія *с., неалаг.*; упы́н, уні́м *с., неадабр.*; уталóн, уталóнне, угамóн, угамóнне, ухадо́р, здерж *с., асудж.*

Дай ты мне хуць ба адну мінутычку спакою. Носюцца і носюцца, пакою ім німа нійдзе. Ці будзіць ім калі спакóйствія, ці ні разу ня будзіць, ні знаю. Чаго вам німа успыкаенія, жджыцё, каб узноў хлыбазіну узяў. Ні находзюць яны, знаць, упы́ну ні днём, ні ноччы. Ніхай ба вам, дзеці, хуць ны якую сікундычку уні́м быў. Айдзе ім тэй уталон будзіць, ходзюць хыдаром, адно гылыгаленьня на ўсю акру́гу. Я вам сі́час дам уталоньня, калі самі ні ўгаму́ііся. Хуць ба трошку табе угамон быў. Дам сі́час такая угамоньня, што і сам будзі́ш помні́ць, і дзі́ся-тому зыка́жыш. Цэ́лый дзень хыдаром хадзіў — уха́дору ні было, а цяпер во угыма́ніўся. Што—што, а здерж вам будзіць, такей, што лу́ччы некуды.

361. Спаць

спаць, знаходзі́цца ў стане сну — хропсць, храпець *с. глыбокім сном з храпам*; дры́хнуць, абруза́ць *с. доўга, асудж.*; пухнуць, бру́знуць *с. доўга або не ў час, іншаск., груб.*; задава́ць храпака́ *с. з асаладай, жарт.*

Учора к вечыру пудуправіўся, скот пріпырядзіў і лёг спаць рана, знаў, што сяння ня прідзіцца. Зываліўся хропсьць на ўвесь дзень. Хрыпяць абоя вун у сенцах. Зываліўся ўчора с посьлібэдзьдзя і дрыхніць ужо чуць ня сўткі. Што яму, зываліцца і пўхніць, а ты піклўся адна і зь дзіцёнкым, і с хызяйством, яму ні ўстаць, ні памошч і ні брыдзіць. Ідзі вун будзі, кылі дабўдзісься, брўзнуць абоя ны саломі. Пыт капою зыдаець хрыпыка, цігаўся нейдзі ноч.

362. Спужацца

спалохацца, адчуць страх — спугацца *с. малаўж.*; струсіць, трухнуць *с. ад маладушнасці*; ператрусіць, ператрухнуць *с. моцна ад маладушнасці*; перапужацца, перапугацца *с. вельмі моцна*.

Іду, а там у кустах нешта шам-шам-шам, я ажно спужаўся. Што, утраіх аднаго спугаліся! Як крікну: «Зь места ня трогыцца!» — зразу струсілі. А-а, стрўсіў, ні асьмеліўся іціць адзін. Ны маём месцы і ты трухнуў ба. Думую, вы там здорыва піртрусілі. Што, піртрухнуў, храбрец, адзін у нізнакомым лесі. Ці ты ні піріпужаўся тут ат еткыга ўдару? Ішлі, нічога ня дўмылі, а бык тыц з-зу вугла, дык мы пряма піріпугаліся.

363. Спяшыць

спяшацца, рабіць як мага хутчэй — хватацца *с. беспарадкава*; тарапіцца *с., руск.*; патараплівацца *с. крыху*; спяшацца *с., кніжн., іран.*; пароць гарачку *с. неабдуманна ў справах*.

Так ужо сьпяшыла, так сьпяшыла і ні пасьпела ны якіх мінут пяць, аж абідна. Ні хвытаўся, зьдзелый як нада, танцўлькі нікуды ня дзенуцца. Ну дык што ж, кылі ты тырапіўся, нада было раншы выйціць і ўсё. Нада пытыраплівыцца сь сеным, дождж, глядзі, зьбярецца, відзіш — ныцягыць. Сьпішацца, кызаў, ня буду, цэлы бўдуць і бізь міня пірізімўюць. Ні парі гырячку, а перша падумый, што і як тут вьйдзіць.

364. Ссаць

смактаць, уцягваць у сябе вадкасць — цягнуць *с. працягла і аднастайна, іншаск.*; смактаць *с. з прагай і прыем-*

настю; дудбіль с. доўга; даць с. пастаянна, іншаск., жарт.

Ссаў, знаць, ці ні да двух гадоў. Ігняты пы жырябёнку, а цягнуць аўцу і цягнуць. Даўно ўжо смочуць пырысяты, нада ацсаджывыць. Карову дудоліў чуць ня месіц, таго такей і глэдкій. Што, доіш, матку, толька пысьміхаісься, радзінік дужа.

365. Стагнаць

стагнаць, абзывацца стогнам — ёнчыць с. з крыкам; якатаць с. з плачам; квактаць, квахтаць, квóхаць с. знарок, іншаск., іран.

Стагні — ні стагні, а печ тапіць нада пйднімацца. Ня енчы, а сыбяріся ды зьездзі к доктыру. Зайшоў у хату — ікытала на печы, дык іна ўсігда якочыць. Пы двару сагну́тый ходзіць, квокчыць: ой, сыпіна баліць. Сядзіць на печы і квохчыць: звáлі ны свáдзьбу, а тут ныга луману́ла. Квохыла нечыга зы пірігародкыю, я ні стала дапытывыцца, што зь ёю.

366. Стаптаць

стаптаць, патаптаць і стравіць (пра пасевы і луг) — змясіць с. да звання; сталаваць с., наваліўшы і пацёршы расліны; згóйзаць, збузаваць с., пакруціўшы расліны; паклáсьць, палажыць с., наваліўшы расліны, іншаск.

Кусок жыта коні стыпта́лі, там ні зяренца ня бўдзіць. Прыгна́лі пы Гырба́цкыму лагу́ табу́н, зьесьць там нічога ня зьелі, а змясі́лі ўсё чыста. Луг ат Кылатовіна ска́том стулува́лі, калі йна там атрасьцець і трыва́ тая. Нічога ат ячменю ні сталосся, усё згойзылі. Во пылядзіш, засну́ць пустухі, скот ува́ліцца ў пышані́цу і збузу́ць. Зяці́цкія коні і пыклáлі тую грячы́ху, ці туды с Ходыс прівадзі́лі сы́піцыя́льна. Авёс коні пылажы́лі, цяперь за жыта возьму́цца.

367. Старацельный

старанны, вельмі ўважлівы і схільны да занятку — рупатный, рупатлівы с. вельмі; руплівы с. вельмі, кніжн.; усёдлівы, усідлівы, усідчывы с. пры аднастайных занятках; прылёжный с. і дакладны.

Стыряцільныга зяця ўзіла сабе, усё глядзіць, каб што прйдбаць. Нада быць у твае гады рўпытным, а цябе ні дашлесься, ні датўркыісься. Шагу лішніга лянїцца зьдзельць такей рўпытлівый. Не, руплівый ня дужа, ета ны слыва́х усё дзельыць. Нашто ўжо гываріць, дужа уседлівый, за што возьміцца — ня кініць. Усідлівыя дзеўка, ня то што другея — толька гулюшкі ну вуме. Яны ўсїччывыя, прїтна работыюць, пуўдня будуць сядзець с праньнікым, ні паднімуцца. Родныя браты, адзін прїлежны, а другей гультай.

368. Стáрый

стары, з адзнакамі працяглага жыцця — старый, старэй с., малайж.; драхлый с. вельмі; вѣтхій с. вельмі, абмеж.; як грыб с. вельмі, гумар.

Ці помніш ты стáрыга Ахрема, я помню, як ува сьне. Старый Піліп нечыга прїхадзіў. Ці старэй, ці маладэй, ні глядзіць, кроіць пачом зря. Цесьць у яго дрыхлый, а цѣшча мылыдая, хуць зáмуж аддывай. Кыныстрат ветхій, куды яму з мыладамі справіцца. Аксюта саўсім дрыхлыя, ёй ужо зы дзівяноста, і Мільлян як гріб, ажно рукі трясúцца.

369. Стоіць

каштаваць, абысціся ў пэўную суму — выйціць, абайціцца к. наогул; стаць к. дорага; стаць (уляцець) у капеечку (капейку) к. вельмі дорага.

Дарога стоіла ня дужа дорга, толька там ладна грошы ляснула. Хата мне выйшла ні так дорга, а ў хундaмiнт здорыва грошы усадзіў. Лўччы б я гатовый касьцём купіў, шыць абыйшлося ў два разы дыражэй. Дайжа б ні разу ні падумыў, што пастройка столька стáніць. Свáдзьба стáла ў капеічку, столька ж роду, ды знакомых, друзей нада було сызвáць. Адзежа уляцела у капеічку, бiз грышá астаўся. Ну яе, такую й кўплю, іна мне стала ў капейку. Уляцела ў капейку пастройка, ні знаю, як з даўгоў вылїзьць.

370. Страда́нія

пакуты, душэўная скруха, маркота — мўка, мучѣнне п. з цяжкімі перажываннямі; пяча́ль п. з сумам; таска́ п. з

тугою, кніжн., абмеж.; перажывання п. са скрухай, абмеж.; катарга, пекла п. невымерныя.

Што ж стрыдаць, стрыданія табе ні паможыць. Мўка ёй выпыла на ўсю жызьню, хто яе цяперя возьміць. Нагледзіліся ны Таныкіна мучэння, во кáра выпыла чылавеку. Ніхай твоя пічаль па ветру разьвеіцца. Тыскá ні тыскá, а хлеба ўкўсіць нада. А ач чаго тваё піріжывáння, нада було дўмыць, якую пятлю на шыю вешыіш. Якую кáтыргу Пёкла піраносіць, каб толька хто знаў ды ведыў. Сям'і німа, пекла чылавеку, як старысьці ждаць аднаму.

371. Страдаць

пакутаваць, цярпець пакуты — тужыць, ташнаваць п. з тугою; пячáліцца п. з сумам; таскаваць п. з цяжкой тугою, кніжн., абмеж.; клапаціць, бедаваць п. з тугою і клопатамі; мўчыцца п. з мукаю; перажываць п. з перажываннямі; гараваць п., моцна перажываючы; сакруша́цца п. з вялікімі перажываннямі; убіва́цца, захадзі́цца п. страшэнна; браць (прыніма́ць) к серцу (к душэ) п. спачуваючы; браць (прыніма́ць) у галаву п., моцна задумваючыся; рўкі лама́ць п. невыносна.

Ныйшла ты па кім стрыдаць, ён твае падмёткі ні вартый. Ні тужы, пад'едуць сора, будзіць табе радысьці. Сыбра́ліся ўтрэх, сідзяць і ташну́юць не п чым. Меншы пічалься, дык яно лўччы будзіць. Як вы паехылі, доўга тускува́ла, што ж вы хочыця, не к кыму гылаву́ прісла́ніць. Калі ня ўстречу — усё клапаціць: як адной дыжыва́ць. Устреціла Аксіоту, — дужа бідува́ла, што ўжо ні гады, здароўя німа і сын паехыў. Дужа мўчыцца, ажно жалка ны яго глядзець. Піріжыва́ць дужа-дужа цяжола, ну што ж, хвацісь кáжнэму такая нішчасьця. Хва́ціць табе ужо гурюва́ць, нічога ж ні паможыш. Як жа так жыць — сукруша́цца другой год. Што цяперь — убіва́йся, ні ўбіва́йся, а з магілы ні падніміш. Во біда чылавеку, аж заходзіцца, сьвету белыга ня відзіць. Айт, за нейкую дзіхцярку к серцу так браць. Ты толька прініма́й к серцу, — тая лáнка дўмыць ны цябе забыла. Ну што ўжо ты бяresh к душэ, ні паможыш жа. Горя, канешня, горя, толька дужа ўжо к душэ ні прінімай. Брала і брала у гылаву, во так і пулучы́лыся. Ні прініма́й ты так у

гылаву, вьйдзі луччы зь людзямі пысядзі. Што ж ты рукі лумайш, бяріся што-небудзь дзельцы, жыць жа нада.

372. Стрэляць

страляць, рабіць выстралы з агнястрэльнай зброі — біць с. гучна; паліць с. часта і гучна, іншаск.; садзіць с. упарта, іншаск.; бахаць, бабахаць с. гучна рэдка; печ с. гучна і часта, іншаск., абмеж.

У сорык трецьцім немцы хацелі цэп'ю прайціць Радкеўшчыну і пычалі ўжо стрэляць с краю, а нашы ныскачылі, дык тэя ўцяклі, ато ўсіх ба пыстрэлілі. Помніш, за Мінскым толька пычалі мы біць, немцы зразу пабеглі. Нейкія гырадзкея лі затокі доўга палілі, а нызад ішлі — нічога ні нясьлі. Адурелі тэя хлопцы саўсім: шапкі пыткідаюць і содзюць з ружжа. Вьйдзіць ранінька і дывай бахыць пы варонх: чаго яны тут літаюць. Ты ня відзіў, хто там і чаго быбахыў у сысьнякў? Ета Земскій посьлі, як пырысът пыкралі, вьйшыў зь неськім у сосны, шапку павесілі на сук і дывай печ с атреза, — пужалі.

373. Стўкаць

стукаць, утвараць шум ударамі — гру́каць с. моцна; грукатаць с. моцна і працягла; стучаць с. спецыяльна, неалаг.; ляпаць с. звонка; бубнець, барабаниць с. доўга і рэзка; ляскаць с. вельмі рэзка; лескатаць с. вельмі рэзка і працягла, неадабр.; хлопаць с. коратка, адрывіста; мазкатаць с. вельмі моцна і працягла, асудж.

Ня стўкый, ніхай ма́лый засьнець. Схадзі-ка глянь, чым тама карова грюкыць, каб ні твізались. Грюкочуць і грюкочуць, ніякыга ўніму ім німа. Можэ б ты пірістаў ужо стучаць, ныдаеў як горькыя редзька. Нехта ляпыіць у дзьвері, вьскыч аччыні. Піріста́нь бубнець, дзельцы табе нечыга. Вьйдзі-ка глянь, чым ён тама бырыбаниць. Ляскыіць і ляскыіць нечым, ніхай ба чым другім зыняўся. Ні ліскачы, січас зьлезу і аччыню. Што ты там хлопыш у ряму, балонкі вьсыдзіш. Як узяўся мызкытаць, на ўсю дзяреўню чутна.

374. Стыд

сорам, адчуванне няёмкасці, сарамлівасці — страм с. з ганьбай; пазор с. з вялікай ганьбай; со́рам с., кніжн, рэдкаўж.

Пашлі сы стыдом усе кучыю, што ж ім астыва́лыся дзельць. Ня йдзі ты, пысядзі ў дваре, толька стра́му нывяресься. Було ім абоім пазору, як з ношкымі прывялі пряма к праўленію. Сырыма́ ў цябе, чылавек, німа ні на грош прізмушчаць малыга дзіцёнка, чаго яму лезьць на тэй пакот.

375. Стыдзіць

сарамаціць, прымушаць адчуць сорам—стра́міць *с. моцна; сёвесціць с. дакорліва; канфўзіць с. дакорліва, іран.; пазбрыць с. публічна і рэзка; празантаваць с. ганьбуючы; вочы калоць (пароць) с. з рэзкімі папрокамі.*

Пычыла яго стыдзіць, як табе ня сты́дна, гыварю, выдўмывыць, дык рягочыць і ўсё. Ты ж усю нашу сям'ю стра́міш сваімі вы́дзілкамі. Ці ты яго савісьці, яму як з гўся вы́да. Ты ні мяне канфўзь, а вун дзядзьку свайго. Ні хачу толька пазоріць пі́рід людзя́мі, ато б я цябе ні мінуты ў хачі ні дзі́ржа́ла. Што ты мяне прузунту́іш, ты лу́ччы сябе прузунту́й, мяне з ношкымі ні лаві́лі. Доўга калола яму вочы каноплі́мі. Як айдзе ўстреціць — поріць ёй вочы пацьсві́нычкым.

376. Сты́дна

сорамна, непрыемна да няёмкасці — стра́мна *с. ад інтымных дзеянняў ці лаянкі; сёвесна с. ад усведамлення недазволеных дзеянняў; нялоўка, няўдобна (неудобна) с. часткова ад усведамлення недазволеных дзеянняў; пазбрна с. да ганебнасці; вушы вянуць с. да агіднасці.*

Ідзі, толька гылавою думый, каб посьлі сты́дна ні было. Ну як жа табе ні стра́мна усё мыці́ріком і мыці́ріком. Чаго йта мне савісна, я ж у чужэя кырманы ні ла́зіла. Канешня, троху нялоўка і́ціць нізва́ным і дужа нада б уві́дзіць Зьмі́трыка́. Так абеім было няўдобна, што большы некуды. Ніудобна бў́дзіць, калі нас гут уві́дзюць. Ужо так пазорна, што большыга пазору і прі́дўмыць нільзя. Вушы вянуць слухы́ць такая, ня то што гываріць.

377. Схваці́цца

схапі́цца, уступіць у спрэчку, лаянку — схапі́цца *с., кніжн., малаўж.; схапі́цца, схлясну́цца с. рэзка, востра;*

зрэзацца *с. вельмі рэзка, груба*; пайціць у рогі *с. без злосці, гумар.*; схваціцца ў рогі *с. раптоўна без злосці, гумар.*

Схваціліся там за нейкую ірундў, што добрыга слова ні варта. Як схоплюцца, хуць вадою рызьліваў, хваціць свэркі на ўвесь дзень. Ну, шчапіліся, цяпер доўга адна другую будуць мурывыць. Во ўвiдзіш, абiзiцiльна схляснўцца, так у iх ня бойдзiцца. Як зрэзыліся, гнiлi адна на дну што нi рыт лезла, а за што зы iкыя, каб хто спрасiў. Пашлi адна з другою ў рогi, ня скоро ўспако-юцца. Ну, схвацiліся ў рогi цётка с пляменьнiцыю, будзiць камедзiя, вo прiрода ўжо.

378. Сцярэжч

сцерагчы, ахоўваць ад зникнення — бярэжч с. пiльна; ахраняць с. спецыяльна значны аб'ект; каравуліць (караўліць) с. спецыяльна, займаючы пэўнае месца або наглядаючы за асобным аб'ектам; вартаваць с. пэўны аб'ект, кнiжн., малаўж.; старажыць, старажаваць с. пэўны аб'ект пiльна, уст.; аховываць с. значны аб'ект пiльна, малаўж.; наглядaць с., назiраючы час ад часу, з вiн. i творн.

Айдзе Стыхвiн будзiць сцярежч, толька найшоў сабе прiчэльля. Сыма ўзiлiся бярежч, то i бегый, глядзi, я нi нынiятый. Нынiлi Кыласкова ахрынiць луг, дык ён дужа нi глядзеў, пройдзiць гады ў ряды. Як кыравуліў, такую i шану пулучыў. Ня думую, каб Данiла стаў конi кырауліць. Я ўсю восiнь капцы вуртуваў, лiдна зыпiсiлi. Iдзiця ўжо вы стыражыця, мне сы старожую нi сцягнуць. Я тыкi, верна, вазьмўся стуружуваць, старожу нiчога пiшуць. Ну, як ты аховывыш цяперя лес, пней нешта многа. К дачке паехыла у Iнтiрныя, нас пыпрасiла хату ныгладaць.

379. Счытацца

лiчыцца, прымаць пад увагу — прызнаваць л. паважаючы; дўмаць, панiмаць л. не заўсёды; прiзнаваць л. не заўсёды, абмеж.

З мiткыю яны ўсе дужа шчытаюцца, што нi скiжыць — закон. Пакуля была сiла ды ногi хадзiлi, дык прiзнывалi, а цяпер ужо i коса пыгладaюць. Што яны

мне, закон ці ўказ, і думыць я іх ні хачу. Ні пынімаіць ён цябе, я віджу, саўсім, знаць, у руках ні дзяржыш. Празнывыць я цябе ні хачу і ня буду зы твае гімory.

380. Счытаць

меркаваць, трымацца думкі — меркаваць м. са значнай упэўненасцю; лічыць м., кніжн., малаўж.; думаць м. з асабістай перакананасцю; прадпалагаць, палагаць м. без дастатковай упэўненасці.

Я так шчытаю, што пысядзець ба табе ў дваре дужа б ладна было. Як ні мяркуй, а біс каровы жыць трудна, нада ўзьбівацца ны якей хвост. Як ты лічыш, ці стоіць мне ацскачыць у Рожыва. Ні ма́лінькій, сымаму́ нада думыць, хва́ціць цябе зу руку́ вадзіць. Пры́дпылыгаю́, што нада было паможч, дык ты ж ні сызволіў пры́ціць. Я ж пылыгаў, што далжно рыспагодзіцца, і растрёс капёшку, а тут на табе, зыліўнэй.

381. Сярдзіта

злосна, у стане злосці — гнёўна з. вельмі; злосна з. з рэзкасцю, кніжн.; зло́бна з. з лютасцю; свірэпа з. з шаленствам.

Ніхай глядзіць сярдзіта, ніхай ні сярдзіта, мала я яго думыю, вогіря еткыга. Чаго б ета, думыю, Сыціпан так гнёўна пыглідаіць ны Аксіоту, ажно рыскызала пры яго п'янку. Нешта злосна пыглідаіць, ці ня ўзноў якую мыхалею пачуў. Прысіпеў злобна, што едзіць у горыд, і пыдаўся ны станоўку. Ні пыглідай так сьвірэпа, дужа ты некыму важна сы сваёю злосцю.

382. Сярдзітый

злосны, усхваляваны ад злосці — гнёўны з. вельмі; зло́сний з. рэзка, кніжн.; злэй (злы) з. з асаблівай усхваляванасцю; свірэпый з. з шаленствам; не ў духі з. з дрэнным настроем; злэй як чорт з. празмерна.

Прышоў са сходу сярдзітый, сярдзітый, ажно чую нызаўтрга: ладна прыбіра́лі. Якей ня бўдзіць гнёўны, дайжа віду ні пыкажыць, можа толька вочы зыблішчаць большы. Қалі помніш Астапёнка — усігда хадзіў злосны. Твой шаноўны нешта злэй, злэй хадзіў кыла пуні.

Учора быў злыі, сяньня атыйшоў, айдзе й злосьць дзё-
лыся. Есьлі явіцца сьвірепый, то ні пытыкайся з рызга-
ворымі. Цэлыі дзень ня ў духі, ходзіць толька бубніць.
Айдзе ты пыгаворіш с Кузьмою, злэй як чорт.

383. Тайна

таемна, непрыкметна для іншых — тайком; цішком т. без шуму; сякрётна т. з асаблівай скрытнасцю; скрытна т. хаваючыся; укрáдкаю, укрáдня, укрáдкам т. пры зручным выпадку; з-пад палы т. між сабой пры куплі-продажы.

Два гады хадзіў тайна к Матруні і ні дна жыва́я душа ні знала. Усігда глядзіць, каб тайком што зьдзе-
лыць, такей ужо хракцір. Шмыгні цішком і сходзіш, ці
зы табою хто гнацца ста́ніць. У дзяреўні доўга нічога ня
будзіць сякретна, скоро ўсі ўзна́юць. Максі́м думыў
скрытна завесьць цёлычку, а тут нехта ўвídзіў і дылажыў.
Стаю я, неік задумыўся, а тады глянуў — нехта укрáд-
кыю, укрáдкаю пы мяжэ і зу гумно. Ні галодзін жа, сыт
па горла, а ўсё́дно сы стыла́ што ў кырма́н і зьесць
укрáдня. Відзіў, укрáдка́м пабег с касою, верна, аборы-
чык нагледзіў. Нейкі́й хлюст быў вы́тырнуў боты с-пыт
палы, можа кра́дзіныя.

384. Толк

сэнс, карысны вынік — пуць с. у перспектыве; рад с. у адносінах да нормы; смысл с. у адносінах да іншага дзеяння; разо́н с. як магчымасць.

Якей толк, калі ты дажджом пыця́гнісься, там ніко́га
ня будзіць. Хадора усяму дасьць пуць, толька жджы. Ня
будзіць зь яго нія́кыга ряду, во сы́піўся, звылацу́жнічыў-
ся і на етым усё. Ні было смы́слу яму ехыць у тэ́я Різа́н-
цы, яй-богу, ні было. У етым тваім грымажджэ́нні нія́кы-
га рязону німа, яно пыля́ціць, пыглядзіш, пыля́ціш.

385. Тоўца

тоўпі́цца, знаходзі́цца ў ціскані́не — тало́цца; таўха́цца, таўка́цца т. рухаючыся, і́ншаск.; тоўха́цца, тоўка́цца т. рухаючыся, і́ншаск., малаўж.; таўпя́ціцца, таўмя́сіцца т. у цесна́це; куламе́сіцца т. у вялі́кай цесна́це, неразб́ярысе.

Тоўкся ды самыга цёмныга у той куламесі, а што там нада було табе. Ахотычка ж табе талоцца ў ціснаце. Туўхаліся нешта ны бызари, лі кароў стыялі, тады к пырысятым пріцэнівыліся. Туўкаўся між людзей, ішоў у бок мыгазіна. Тоўхыісься нешта бязь дзела, луччы б якей сноп аббіў. Тоўкыліся нечыга лі вазоў бязь дзела. Там прадыхыць нечым ад дыму, ат копыці, а яны тыўпісяцца. Дождж, грязь, а яны тыўмісяцца і ня думыюць рысхадзіцца. Хваціць куламесіцца, пойдзім двору, хуць зьясі чаго гырячыга ды атагреісься.

386. Трудалюбівы

працавіты, такі, які любіць працу — рабацяшчый п. вельмі; працаўнэй (працаўный) п., неалаг.; працавітый, працалюбівы п., кніжн., малаўж.

Абоя дужа трудулюбівыя, скоро абжывуцца. Рыбцяшчый мушчына і ўмеюшчый, за што ня возьміцца, усё аж гаріць у яго руках. Мікіпыр прыцаўнэй, ён табе ні станіць, як ты, вылынгацца. Абы чылавек прыцаўный, тады ўсё астальное само сабою прыложыцца. Уся сім'я прыцавітыя, адзін ты вырыс ні ў кола ні ў мяла. Такого прцулюбівыга мушчыну ўпусьціла, ён жа ўсё чысьцінька зы яе дзелыў.

387. Тушыць

тушыць, ліквідаваць гарэнне — гасіць т. адразу; задуваць т. дзьмухаючы; выключаць т. электраасвятленне; заліваць т. вадю.

Пакуль тушыў капў, і чухвалок свой прыпаліў. Гасіка ты ўжо сьвет ды будзім спаць. Пыдажджы, пыцярпі минутку, січас я зудуваю. Ці вы сяньня саўсім ня думыіця выключаць, поўныч жа ны дваре. Зылівай ўсё, нашто тут агню гарець, яшчэ вецір куды іскрырку зынясець.

388. Убядзіць

пераканаць, давесці пераканальна — увэрыць п. запэўніўшы; завэрыць п., канчаткова запэўніўшы; унушыць п. унушыўшы; пераканаць п. цвёрда, кніжн., рэдкаўж.

Сколька хто ні гываріў, ні маглі убядзіць, пыставіў

ны сваім і ўсё. Уверіў сам сябе, што там нехта ёсьць, і ня йдзець хуць здохні. Утраіх чуць заверілі: упёрся, ні пайду, ніхто мне там ні нада. Унушылі яму, што Аньку відзілі зь нейкімі хлопцымі, і зразу паверіў, прыбег аж кіпіць. Што ты хочыш мяне пірыкынаць, во сам папробуй дажджы зь яго чылавека.

389. Уважаць

паважаць, адносіцца з павагай, пашанай — пачытаць п. глыбока; шанаваць, паважаць п. глыбока, кніжн., рэдкаўж.; весць (счытаць) за чалавека п. парайнальна глыбока; на руках насіць п. бязмежна.

У нас яе ўсе увыважалі, пользывылыся бальшым аўты-ріцетым. Ня хочуць ужо нешта мыладэя пычытаць старых. Шануіць ладна: біз мыціріка слова ні скажыць. Мяне пывыважаюць, ні знаю, як дальшы будзіць, а січас пывыважаюць. А чаго цябе далжны весьць зы чылавека, есьлі ты сам нікога ні ўыважайш. Трахіма шчытаюць зы чылавека, ён у пачоці у Дзім'янкуў. Пяць гадоў Пятрок сваю ну руках насіў, а йна во што зьдзеляла.

390. Уважэнія

павага, паважныя адносіны — уважэнне; пачёт п. наста-янная; пашана, шана п., малаўж.; павága п., кніжн.

Уважэнія у людзей нада зуслужыць, само ня прідзіць. Німа табе уважэньня і ня будзіць, раз так дзеля-іш. Мыланка у іх у пачоці: гарелкыю поіць чуць ні кáжын дзень. Пышана — ні пышана, алі ж ня тоя, што табе: і зы чылавека ні вядуць. Пыдажджы, пыдажджы, ат Ільлі ты шáну палúчыш, будзіць палúчына. Як жа́ла, тыкая й шáна. Мільлянок у Домны у пывáзі: зы зяця мецюць, часта пойдзіць і абначыцца там.

391. Увайціць

увайсці, уступіць унутр — зайціць у. спакойна; грýмнуць у. нечакана; уваліцца, убúхацца, укаціцца, усúнуцца у. шумна, раптам, вялікай кампаніяй.

Глян-ка, хто там увайшоў. Мне нада зы скатом бежч, а яны зайшлі і рузмундыкуюць, і ня вы́гыніш. Грімнулі кúчыю, ну й сідзяць. Дужа мне твья хеўра

нада, увáлюцца — толька убíра́й тады за імі. Убúхыюцца з гармоньню, во табе й вічарінка. Атвечыра укаціліся ўвысьмяры́х: стаў ім заку́скі. Во січас кума усúніцца ў хату, усе новысьці са сьвету рыска́жыць і прыба́віць яшчэ.

392. Увалі́цца

увалі́цца, упасці ў паглыбленне — ша́мнуць у. раптам, ціха, інішаск.; уляце́ць у. з ходу; шу́хнуць у. раптам з шумам, інішаск.; усúнуцца у. па недагляду, адм.; убúхацца у. у гразкае або ў снег; шабулды́хнуць у. у ваду; чабулды́хнуць у. у ваду, рэдка́ж.

Упаце́мку ўвалі́ўся ў яму, аткуль зямлю ны запечкі і пут хунда́мінт бра́лі. Стаў на кры́шу: крепка — і ша́мнуў на столь, ап столь, іна тресь, ён скрозь столь і аб мост, як ні забі́ўся. Нада ж так уляце́ць у погрі́б, як толька ног ні пыпі́рілумаў. Ямка шу́хнула, прідзі́цца зямлю вазі́ць, ды многа ўвойдзі́ць. Каб глядзеў пад ногі, дык ба ня ўсу́нуўся. Убúхы́ўся с канём у нажор, а кругом лёд, чуць выбры́ўся. Абоя шубулды́хнулі ў ямі́шчу, во было, пакуля выбры́ліся. Як чубулды́хнуў, а там вады па поіс, ажно пі́ріпужа́ўся, думы́ў: ужо саўсі́м таплю́ся.

393. Уваткнúць

уторкнúць, пагрузі́ць у цвёрдае асяро́ддзе — уто́рнуць у. злё́жку; усúнуць у. крыху, у адту́ліну; убадзі́юліць у. крыху з цяжаска́ю; увагна́ць у. з сі́лаю; усадзі́ць у. глы́бока зразма́ху.

Уваткні́ вун у грядú, хто іх тут возьмі́ць, ві́лкі твае. Як ты ўторну́ў етый кол, ён жа дзі́ржа́цца ня будзі́ць. Нашто там зыбіва́ць, пря́ма ўзя́ў і ўсу́нуў: зі́мля ру́шыныя наскрозь. Так ужо ўбі́та зі́мля, лупа́тка войстры́я, войстры́я, а ні ўбадзі́юліць. Увыгна́ў тапор пы са́мый абух, паспробы́й, цяпер дыста́нь. Ня дужа ўсо́дзіш, таке́я сукі́, тапор ацска́кыць.

394. Уві́дзець

убачы́ць, успры́няць зро́кам — убáчыць у., кні́жн.; уві́даць у., руск., і́ран.; заме́ціць у. далё́кае, скры́тнае; зме́ціць, згледзе́ць, угледзе́ць, пагледзе́ць у. рэ́дкае, скры́тнае; агледзе́ць, дагледзе́ць у. схавана́е.

Я зразу цябе увідзіў, пызнаў пу пулушубку, большы такога ні ў кога німа. Што ж ты харошыга на вьістыўкі убачыў? Хувайся дальшы, яны цябе зы дзьвiр'ямi могуць зразу увiдаць. І ўнiмáцiльна глядзеў, і нi замецiў, як яны праехылi. Ты мне толька зьмець яго, рызгывáрi-выць я сам буду. Як жа мне згледзiць Хру́зычку, кызáла, вот-вот будзiць бежч. Ай-яй-яй, ня ўгледзiла, як тая прыскачýла. Я прыйшлá і нiчога нi пагледзiла, а ён зразу дагледзiў. Нiчога ат iх нi схувáиш, усё агледзюць. Во калi хочыш пыд зямлю схувáй, і там дагледзюць, — нiма ат iх места нiйдзе.

395. Увóлю

уволю, да поўнага здавальнення — удóваль у., малаўж.; да атвáлу, сколько душэ ўгодна у. (пра ўжыванне); па горла, ад пýза у., груб.

Глядзела я iхнiя быгáства: усяго ўсякыга уволю. Усяго ў iх удоволь, цёплiнка сiдзiць. Яблык у Парх-венывых ды атвáлу, куды толька дзiвáць будуць. І бы-ракоў, і морквы, і капусты прýма сколько душэ ўгодна і яшчэ усё хвытáюць, нiяк нi выбярýцца. Кáжыцца ж, па горла ныхвытáлi і саломы, і сена, дык мала: аторю хвытáюць, як нi парвýцца. Ныпiклá сваiм пiрагоў: ежця ат пуза, хуць рысьпiряжýцiся.

396. Угашчáць

частваць, даваць есцi, пiць, праяўляючы гасцiннасьць — частавáць ч., кнiжн.; трахтавáць, часцiць ч., iран.; пад-насьць ч. ветлiва, iншаск.; гасцявáць ч. раскошна, iншаск.

Угышчáлi — ўсяго було, пi і еж, хуць пýза рысьпiряжý. Даўно зьбiрáюцца, бырáнчыка днямi зарезылi, зя-цёў чустувáць будуць. Пiряд кiм ты ўзносьiся, яго нi труктувáць, а пáлкыю с хаты гнаць нада. Часьцiлi лад-на, пыднасьлi і аднаго, і другога, цi мне многа чаго нада. Пыднасьлi ўсяго ўсякыга, дужа хырашо прiгато-влiся, і вiны разныя былi. Чаго там гыварiць, гусьцю-вáлi быгата, сталы аж ламiлiся ад закýсык.

397. Узбiць

насадзiць, надзець цесна — набiць, насадзiць; узагнаць, нагнаць н. з цяжкасцю; уссадзiць н. з цяжкасцю, малаўж.

Ўзьбіў мылаток ны чырына, ды нешта кривувата. Во набіў лупатку, пірібіваць нада. Нысадзі-ка ты мне тапор, у цябе, знаць, нічога пулучаіцца. Узыгнаць то узыгнаў, толька разьбіў канец. Абручы ныгнаў, а дно выскычала, узноў пуўдня вазіся, складывый. Сколька тае работы, кáжыцца, а да беда прывазіўся, чуць уссадзіў етый тапор.

398. Узбудзіць

разбудзіць, примусіць прачнуцца — разбудзіць р., малайж.; пабудзіць р., рэдкайж.; падняць р. катурхаючы, іншаск.; растаўхаць, растоўхаць, растаўкаць р., катурхаючы штушкамі, іншаск.; расшаваліць, расшавяліць р. паступова, іншаск.; прашнуць р. неасцярожным абыходжаннем, адзінк.; расту́ркаць, усту́ркаць р. крыкам; расшту́рхаць р., досыць моцна катурхаючы, іншаск.; растармасіць, растармашыць, растрэ́сьць р., моцна трасучы, іншаск.; успаро́ць, узагнаць, устурыць, узбутурыць р. рэзка, груба, іншаск.

Я ны мінутку прілягу, толька ж глядзі узбудзі мяне к шасьці, каб ні спазьніўся ны аўтобус. Цішэй гыварі і ня стўкый дужа: дзіцёнка разбўдзіш. Пубудзі таго карюзьліка, іціць нада. Я пыдніму́ сора, у мяне вылежывыцца ня будзіць. Рустуўхай, ніхай пыднімаіцца, скот гнаць нада. Ранінька растоўхыў, толька пычынала зыряць. Ты толька ні пыдлазь, я яго січас сора рустуўкаю. Пыдажджы-ка, можа я рышшывалю. Айдзе ты яго рышшывеліш, ніхай пасьпіць троху, хуць і вылежывыцца некылі. Астарожній кыпашыся: прашнеш мне дзіцёнка — горя будзіць, ня ўложыш. Ты глядзі, час пройдзіць, пакуль яго расту́ркыіш. Ну й сьпіш жа ты, цярьпеньня нада усту́ркыць цябе. Айдзе ён дзеніцца, рашшту́рхыю, вазіцца доўга ня буду. Рушшту́рхай, ніхай свае прычындалы ідзець прібіраіць. Рыстырмасі, сам ён і цірыс трі часы ні ўста́ніць. Чуць-чуць цябе рыстырмашылі, мычыш і ўсё. Нада як растресьць, ці ён жа тут аста́ніцца спаць адзін. Ня бойся, сьпі, я цябе ўспарю, калі нада. Калі сам січас жа ні ўста́ніш, я жыва узганю, аж дзівіцца будзіш. Я січас пайду яго ўстурю. Нада ўзбутурыць, ён жа спозьніцца ны работу, і як яго дату́ркыцца, хуць стріляй над ім, а ты ўсё маліш.

399. Уздаць

узліць, лінуць вады на каменне ў лазні — паддаць, падкінуць у. у дадатак; ускінуць, лінуць, узліць, кінуць у. нямнога; шўхнуць у. многа, без патрэбы.

Уздай-ка кружычку яшчэ, як слова, мулувата трошку. Пыддай, пыддай, духу яшчэ ні хвытаіць. Не, не, замрі етыга дзела паткінуць, і так чуць сяджу, дыханія зыхватыць. Ускінуў саўсім трошку, а с пылка ўсе сыскачылі — так баня ныжаріна. Ліні-ка поўную кружку, ніхай троху первый раз сойдзіць. Узьліў, ды, відна, мала, дұхым і ні пахніць. Многа ні нада, а паўкружычкі кінь. Шўхнуў зь відра ня дұмыючы, ажно каменя зытрашчэла, ну, ўсе і пыкаціліся с пылка.

400. Узнаць

даведацца, атрымаць звесткі — разузнаць д. падрабязна; дазнацца д. пра скрытнае; вызнаць д. пра скрытнае з цяжкасцю; дакапацца, раскапаць, разведаць д. праз пошукі; праведаць д. пры выпадку; даведацца д., кніжн., рэдкаўж.; прапытаць, распытаць, распытацца д. прапытваючы; працўць д. на чутках; выясніць д. дакладна; пранюхаць, разнюхаць, вынюхаць, вівудзіць д. хітрасцю, іншаск.

Узнай-ка ты як-небудзь, хто ету бумагу пісаў. Хацела рузузнаць, як ён тама жывець, ды нікога з Засожжа ня ўвідзіла. Ну ці дызнаўся ты што-небудзь ай нічога. Не, Ганна ні тыкай, у яе ня дужа што вызныш. Чыріз паўгода, а дыкыпаліся, хто капў ўкраў. Пріехалі, пычалі рыспрашывыць у аднаго, у другога, усё рыскыпалі. Ні знаю, каб ты разведыў што-небудзь, на ета нада сыйшычк. Як ба мне праведыць, калі хто ў Сялец зьбіраіцца. Даведыйсь-ка там, ці ні прыдаець хто паццёлка. Усё хачу, каб прыпытаць айдзе халупіну сабе, ніхай ба мыладэя адзьдзельна жылі. Пыхадзіла і рыспытала, айдзе тэй дваццыць трецьцй дом. Ну што ты рыспыталыся, ці часта можыць рожа атрыгацца. Нада працўць, пачом цяпер у Дрыбіні ны бызарі каровы, нада б якей хвост купіць. Выісьніла я, хто табе такея лухты наплёў ніпыцьсіваныя. Нешта ўсё цёрся, відна, хацеў пранюхыць пры Марью. Пыдаджы-ка, я схаджу луччы цябе разнюхыю. Хадзіў тут, нешта хацеў вынюхыць. Іна варона, што хочыш вівудзіць можна, усё рыскажыць.

401. Узноў

зноў, яшчэ раз, спачатку — апяць з., *неалаг.*; бoльшы з., пры адмаўленні; яшчэ з., вярнуўшыся да пачатку; нанава, занава з., вярнуўшыся да пачатку, малаўж.; уноў з., *уст.*

Знаць, прідзіцца ўзноў сьцігацца ў бальніцу, нешта німа пыляхчэнія. Апяць тэя самыя купцы прішлі, ныравіцца ім твыя хата. Ну, есьлі ты так атносісься, то большы мыя ныга ў цябе ня будзіць. І ўчора быў, а сяньня яшчэ нечыга прішоў, ці ня скоблі. Калі тут брацца наныва січас пірядзелывыць, ніхай трошку спытыхнець жыра. Ні хацеў ба я пычынаць усё заныва, ніхай ба ішло, як ідзець. Ніхай сабе выгрызьлі коні аборкі, дождж прашоў, і ўноў ацскачыла трыва як шчотка.

402. Украсьць

украсці, забраць патаемна чужое — сцягнуць, звалоч, пацягнуць, павалоч *у. несхаванае, інішаск.*; спўліць, стырыць, сцібрыць, сцёбнуць, свіснуць, злёўдзіць *у. іран.*; сперць *у., груб.*; падлёўдзіць *у. крыху, іран.*; узяць *у. нахабна, інішаск.*; выгрэсьць, выскрэсьць *у. усё дачыста*; сташчыць, уваравачь *у., іран., руск.*

Восіп такей: укрэдзіць і будзіць бажыцца, што ў вочы ня відзіў. Нядўмна сьцягнулі с калёс мяшочык, пряма с-пад рук, ну хуць у ім нічога дужа ні было. Ны мінутку атвярнуўся — і ужо німа кулька, звылаклі, жалела я, жалела, айдзе яго найдзіш. Нейкій бысяк прашоў і пыцягнуў вузялок с кашолкі. Бўдзіш так кідыць, і ў цябе пывылакуць. Рукастый хлопіц, што хочыш спўліць. Нешта стыріў, а яго злавлі і пыдзіржалі ў руках, дык атахоціўся браць большы. І ў мяне сьцібрілі кышалёк. Сцёбнулі авечку і прыдалі. Што — што, а свіснуць умеіць, і айдзе толька наўчыўся. Яны злёўдзюць што хочыш, махырі етыя. Узноў нешта сьпёрлі, паехылі прыдывачь. Падлёўдзіць што-небудзь і живець етым. Узялі карову с-пыд зымка і цялёнка зыбралі і пывалі. У вакно ўлезылі і выгріблі усё с сундука. Кідай, кідай, ні зымыкай, зайдучь і выскрібуць што хочыш. Пяшком прішоў з Мугулёва: грошы сташчылі. Ні стыўляй касы, увывывачь могуць, тады лумаць пойдзіш — у пылішчу.

403. Улагóдня

у настроі — у дұху, у настраёніі, пад настраёніем.

Каб ні была ўлагодня, набілык ба табе нізаштычка ні дыла б. Ідзі-ка ты пыталкуй с Пыньцялеім, ён, кажыцца, сяньня ў дұху. Хуць раз ты прішоў у ныстраеніі. Як толька ў чарку панюхыў, тады ён пыд ныстраеніім, такей мяккій, рызгаворчыстый.

404. Умяша́цца

умяшацца, унікнуць непасрэдна ў чужыя справы — учаліцца *у. часткова*; устраць *у. энергічна*; улёзць, падлёзць *у. недарэчы, неадабр.*; увязацца, упўтацца *у. без патрэбы, неадабр.*; уторнуцца, падторнуцца, падторкнуцца *у. недарэчы і нечакана, неадабр.*; усўнуцца, падсўнуцца, усўнуць нос *у. не ў сваю справу, асудж.*

Ні знаю, што б там было, каб міліцанер ні ўмішаўся. Чаго ты ўчаліўся, у іх свае сямейныя дзялы. Як устрыла, як устрыла, і рызвіла, ато пызыбіваліся б. Усігда такей: улёзіць, куды яго саўсім ні завўць. А ты чаго яшчэ сюда падлез? Увізаўся нізъвесна чаго і нашто. Упўтыўся, а цяперь ні знаіць, як вылізць. І ён уторнуўся, як бізь яго ні абыйціцца. А ты чаго патторнуўся? Патторкніцца сы сваім ізыкам, як сыбака с хвастом. Каб ты ня ўсўнуўся, многа б луччы было. Яшчэ адзін пацсўнуўся, ні хвытала тут. Ідзі, ідзі, усунь свой нос, тама цябе дужа, дужа дыжыдаюць, пряма ні даждўцца ніяк.

405. Умяша́ць

умяшаць, уцягнуць у чужыя справы — уцягнуць *у. настойліва*; увязаць, упўтаць *у. без патрэбы*; утравіць *у. спрытна*.

Змітрачонка глядзі, ён усігда другога любіць умішаць, а сам убок. Я знаю, ты мяне ўзноў уцягніш у якую-небудзь пятлю. Хто другей — не, а ты увяжыш у што хочыш, і так, што ня вылізць можаць быць. Сам улез і мяне ўпўтыў, а нашто ета дзельць было. Цябе утравюць — ты й палезіш, а тады ныв табою сьміяцца будуць.

406. Уняцца

суняцца, супакоіцца, стаць нарэшце ціхім — *успакоіцца, суняцца; уціхамірыцца, аціхамірыцца, усмірыцца с. пасля шумных паводзін; сцішыцца, аціхнуць, прыціхнуць, пацішэць, пацішыць с. часова, крыху; сціхнуць, уціхнуць, уцішыцца с. пасля бурных паводзін; угамавацца, угаманіцца с. пасля грубых паводзін; асэсць, асэсца с. адразу.*

Унімісь-ка ты, чылавек, сы сваім ціганьнім. Пушумеў троху зь вечыра, а тады успакоіўся. Пыра́ табе, ой, пыра́ суняцца. Ну, ці вы самі уціхамірі́іся, ці нада успыка́і-выць. Можа, возьмі́цца за розум, аціхамі́ріцца. Ну каб ні ўсьмі́ріўся, мы б цябе усьмі́рілі, доўга б помніў. А сьцішы́ўся толька пыд раньня, ато рады ні было. Ну, ці аці́х ты тама, ці нада яшчэ ўсьмі́ряць. Як зы каршэнь узя́лі, ра́зым прі́ціх і дуры́ айдзе дзелі́ся. Троху пы́цішэў, ну толька яшчэ ў́ руках дзяржы ды дзяржы. Ай, паці́шыў, айдзе такей быся́к паці́шыіць. Сьці́х ш шубуце́нь-нім, а раншы́ бува́ла уні́му німа́. Ці ё́н уці́хніць калі́, ці ў́зноў уні́маць нада. Пыдажджы, ня трогы́й, ё́н сам уці́шыцца. Во тыкі ў́гумува́ўся, заснуў, ато пр́яма ні зна́лі, што дзельы́ць. Як зьві́зalı́, тады у́гумані́ўся, нягож ні ў́гумані́ўся. Прі́гразілі́ — тады асе́ў, пі́рістаў адурюва́ць. Ты яшчэ́ ні асе́ўся? — пыгадзі́ трошку, ася́дзіш, ста́ніш цішы́ вады́ ніжы́ травы, ня будзі́ш дзяреўні́ю варочы́ць.

407. Уняць

суняць, прыму́сіць супако́іцца — *успако́іць, суняць с. без злосці́; уціхамі́рыць, усмі́рыць с. шумлі́вага; сці́шыць, аці́шыць, прыці́шыць, паці́шыць, уці́шыць с. часткова, часова; угамава́ць с. груба́; асадзі́ць, асэ́ч, зрэ́заць с. рэ́зка, і́ншаск.; пры́зваць к парáдку, вы́гнаць (вы́біць) ду́рыкі́; збі́ць (злама́ць, аблама́ць, зрэ́заць, спі́ліць, скру́ціць) ро́гі с. стро́га, патрабава́льна.*

Уні́мі ты сваю хуць троху зь і́зыкам, ато ё́н у яе дужа доўгі́й. Як ры́зріўла́ся, чуць успако́іў. Некыму цябе суня́ць, ой, некыму, толька я ды́бярўся калі́-небудзь. Уці́хамі́рь свайго вы́пыўзьня́, ры́зба́лывыўся большы́ некуды́. Я с табо́ю чы́кыцца́ ня буду́, скоро́ усьмі́рю. Ты сваі́х троху сьці́ш, пр́яма ны́ гы́лыва́х ходзю́ць. Даўно́ прі́шла́ пыра́́ цябе аці́шыць. Калі́́ цябе ні́хто ні прі́ці-

шыў, дык я пріцішу жы́ва. Што, цябе йшчэ ні пацішылі? Ні ўспакоі́ся — уці́шуць, аж будзі́ш дзіві́цца. Калі матка цябе ня можаць угумува́ць, дык я мі́гым угаму́ю. Я яго сі́час леты́шню бў́льбыю асаджу́, успакоі́цца. Ну й здорыва ж ты Хры́сьцінку асекла, змоўкла і ні слова. Як зрэзыла, дык сы́ціх, большы слова ні скыза́ў. Быў рушшумеўся, ну скоро прізва́лі к пы́рядку. Доўга ні ца́цкыўся, ураз вы́гныў ду́рікі. Пастой, бацьку рыскажу́, ён сь цябе вы́біць ду́рікі. Нада ро́гі зьбіць, саўсі́м стаў аду́рюва́ць. Злума́лі ро́гі, шаўковы́ стаў. Пріціх, ро́гі аблума́лі, ато, бувала, ны гылаве пы́ дзереўні хадзі́ў. Зрежу ро́гі, яны ны табе дужа пырасьлі́. Пыдажджы, пыдажджы, сыпі́лю табе ро́гі. Усё ні было ў́ходу, пакуль ро́гі ні скруці́лі.

408. Упіра́цца

упарці́цца, упарта не пагаджа́цца — нараві́цца у. па на́туры; нату́рыцца у. вельмі па на́туры; супара́тываць, супара́тывацца у. жартам; упрáміцца у. наперакор ра́зумнаму сэ́нсу; упáрціцца у., кні́жн., рэдка́ўж.

Ні ўпіра́йся, сха́дзі, яны ж усі́х гукáюць. Так ныра́віцца ужо да́йжа нікрасі́ва. Што, і ты нату́рысься, тожа на́да як ма́лінькыга канхве́тыю прізмушча́ць? Усі́гда супу́ра́тыць, калі ёсьць уре́мя і калі не́кылі. Ну, хва́ціць супу́ра́тывыцца, бя́гі ўжо ска́рей. Упрáміцца, упрáміцца, як мыла́летьчка і́кая. Вот нувучы́ўся ты упáрціцца, любі́ш дужа, каб угыва́рывылі ды ўпра́шывылі.

409. Упо́рлівы́й

упарты́, непадатлі́вы пры ў́здзеянні — упо́рысты́й у. вельмі; нату́рлівы́й, нату́рысты́й у. па на́туры; упрáмый у. па ка́прызу; упáрты́й у., кні́жн., рэдка́ўж.

Скажы́ ты мне, ча́го ты таке́й упо́рлівы́й. Упо́рысты́й старэ́й, як ува́прецца, ні́зашто ні ў́гаворі́ш. Глядзі́, ко́нь нату́рлівы́й, і ду́гу можа́ць пу́лума́ць, і а́глоблі. Ну й нату́рысты́я ты ба́ба, як пріпа́дык у та́бе сядзі́ць. Я сь цябе ета́ упрáмства вы́гныў ба, ня быў ба та́кім упрáмы́м. Упáрты́й чыла́век, як што заду́мыць, ху́ць ко́л ны гылаве цяшы́, зьдзельі́ць.

410. Упракаць

папракаць, рабіць папрокі — папракаць; карыць, укараць, дакараць *п. ганьбуючы*; пняць *п. выгаворваючы*; упякаць, папякаць *п. крыўдна*; выгаварываць *п. з ушчуваннем*; калоць вочы *п. злосна*.

За што ён упрікаў, дык я і ні рызыбралыся дужа. Што ты мяне ціплятымі пыпrikaйш, я магу табе курей пымянучь. І карілі, і стыдзілі, а яму ўсё божжыя рыса. Укырай ці ні ўкырай, а пріціць я ня мог: сена касіў. Дыкыраў ужо, дыкыраў, і страміў, і ўсё яму пымянучь. Дужа піняла, што ты ні прішла к ім у скрысеньня. А ну іх, адну ўвідзіла — упікайць, і другую устреціла — пыпикайць. Ніхай пыпикаюць, я ні вінувата, а рот людзям ні зачыніш. Выгаварывала, што я пышла, а яе ні гукнула. Пычыла яму калоць вочы — насупіўся і гылавы дайжа ні пыдняў.

411. Услужываць

услугоўваць, аказваць паслугу — услужывацца *у. паддобрываючыся*; прыслужываць, прыслужывацца *у. прыніжана*; услугоўваць (услуговываць), прыслугоўваць (прыслуговываць) *у. у дробязях, кніжн., гумар., іран.*; хадзіць лісіцаю *у. вельмі ветліва*.

Як ужо іна брігадзіру услужывыла і вазьмі трясу — ні даў кыня ны свадзьбу. Чаго ты піряд імі так услужыісься, ласкі ня выслужыш. Ат мяне ня жджы, каб я табе пріслужывыў. Ай, як ужо Матруна пріслужывылыся, ніхто ні знайць толька. А што ты хочыш, кылі нада, дык нада і услугоўвыць. Пыдажджы, пыгадзі трошку, я табе січас услуговывыць стану. Любіць, каб яму пріслугоўвылі. Нягож, буду я пріслуговывыць, вун вобуў — і бярі. Што йта ты піріць Сямёным лісіцыю ходзіш, ці ні ў радню меціш?

412. Успомніць

успомніць, аднавіць у памяці — успамянучь *у. цёпла, прыязна*; памянучь *у. пры выпадку*; папомніць *у. у будучым*; прыпомніць *у. з надобрымі намерамі*.

Успомні, якей успыльчывытый быў Ісай, пряма як сьпічка, жыг і зыгаріцца. Успымяніш ты матку яшчэ ні раз. Сыбраліся, доўга сядзелі, пымянулі ўсіх — і жывых, і мёртвых. Папомніш маё слова, што гуркі табе так ня бойдуцца. Ты зьвізаўся з Дывыдзённым нывпрасна, ён прыпомніць ета сянцо, ні забўдзіць.

413. Успыльчывы

запальчывы, схільны да ўзбуджальнасці — успыльчывы-тый з., *малаўж.*; гарачый з. *вельмі, іншаск.*; раздражы-цельны з. *у дробязях*; як спічка з. *вельмі*.

Як ты жывеш с такім успыльчывым. Усе троя успыль-чывытыя, зь імі ніхто і зьвязывыцца ня хочыць. Ня будзь ужо, ня будзь такім гырячым. Што ты рыздражыцільныя, дык дужа мне ваяжна. Ух, іна ж тыкая, як сьпічка, чуць што, счас успыхніць, зыгаріцца і пышла ізыком та-та-та-та-та.

414. Устаць

устаць, падняцца з пасцелі пасля сну — падняцца *у. нехаця*; узняцца *у. шпарка, абмеж.*; усхваціцца, ухапіцца, падхваціцца, падхапіцца *у. імкліва*; ускачыць *у. ім-гненна*; ускруціцца, успароцца, ускапашыцца, узбуту-рыцца *у. дачасна, вельмі рана, без патрэбы, неадабр.*

Устану на зорькі і пыбягу ны аборык, яго толька і скосіш з расою. Пыдняўся-тыкі, прыспаў пасьці сўткі. Ня верь Хлімону, ён можыць узняцца ды пітухоў, а можыць прыспаць да беда. Усхваціліся яшчэ пріцімна, ды пакуль туды-сюды пытаўкліся, і сонца ўзыйшло. Строгія дзяўчонкі, ухапіліся чуць дзень, пы стыкану мылыка выпілі і пабеглі. Яшчэ сонца ні ўсхадзіла і дайжа птушкі ні турлычылі, пытхвацілыся, корку хлеба ў кырман і кытанула ціріс парініну ў лес. Калі ж ён спаў, — так рана пытхапіўся. Рана ты ня ўскочыш, я ны цябе ні надзеюся дайжа во настолічка. Табе толька саямыя пыра спаць, а ты ўскруціўся гылыгалець і ны гылаве хадзіць. Успароўся пріцімна, надзеўся ціхінька і шыгнуў за дзьвері. Ускыпашыліся чуць ні пысярэд ночы і адурюваюць. Узбутурыліся ні сьвет ні зыря, што яны будуць дзельыць.

415. Устрэціць

сустрэць, спаткацца, ідучы насустрач — стрэць; *сустрэць с., малаўж.*; *перастрэць с. спецыяльна з нядобрымі намерамі*; *налучыць, натрапіць с. выпадкова*; *папасьць с. выпадкова, іншаск.*; *наткнуцца с. нечакана*.

Ты знаіш, каго я ўстрэціў сяньня дарогыю? — Міхалку Пыльчынкі, у гробы ішоў. Хадзіла трохку лі мыгазіныў, думалыся, каго сы сваіх стрену. Сустреў Дывыдзёнчыху, ды пыгываріць ні прішлося, іна дужа сьпяшыла. Ён прыдаў і пашоў сабе, а яны кругом, пірестрелі ў кустах: дывай грошы. Доўга хадзіў і нікога зь мідзкыўскіх ні налучыў. Пыглідай-ка, можа нятрапіш гылііўчан, пірідасі куму, ніхай зайдзіць. Калі пупадзеш там Храсінню, скажы, каб зыйшла. Наткнуўся ў Колтыві ны Стыльмашонка: што ты тут ходзіш? — прапытывыю паццёлка, гаворіць.

416. Уступаць

уступаць, ісці на згоду — саступаць *у. з павагі*; *наравіць, наравіцца у. з-за стрыманасці*; *абнараўляць, абнараўляцца, абнараўліваць, абнараўлівацца у. часамі з-за стрыманасці*; *перапускаць у. у чарзе*; *зважаць, зважацца у. з-за чалавечнасці*; *уважаць, уважацца у. старэйшаму, паважанаму*.

Зь людзьмі жыўшы, нада умець і ўступаць, і ні сваріцца. Каб ні саступалі адна другой, даўно б пызарезыліся. Ня ўмеіш ты ныравіць, ой, ня ўмеіш, глядзі, так ні прыжывеш. Зразу ўзілася як сьпічка, поцступу німа, а посьлі пычыла троху ныравіцца. Як мы жылі? — абнырыўлялі адна другой, так і жылі. Сколькі жыла, усё абнырыўлялыся, і калі што ні па ёй, ні пыказывала віду. Табе нада было абныраўлівыць, нічога б с табою ня здзелылыся. Ніхай скажуць, а ты абныраўлівайся, карона сь цябе ні спадзец. Ён такей чылавек, яму ўсігда ўсюдых пірпускаюць. А што ты хацеў, каб і ні звыжаць нікому. Ныдаела ўжо мне ім звыжацца. Ты і ўваж, іна ж старей, табе нада увываць. Глядзі, вядзі сябе хырашо, увывайся, яны ж усе старейшыя, а ты ні ў сваёй хачі.

417. Ухажываць

заяцацца, праяўляць прыхільнасць да жанчыны — *ухаджываць з., уст.*; *бэгаць, прыўдараць з. настойліва*,

жарт.; ударáць з. *настойліва*, *жарт.*, *рэдкаўж.*; паганяць з. *легкадумна*, *іншаск.*, *іран.*; цяга́цца, валачы́цца з. *дзеля забавы*, *іншаск.*, *асудж.*; падка́чывацца, клі́нкі падбі́ваць з., *робячы папярэ́днія захады*, *гумар.*; лісто́м сла́цца з. *празмерна*, *неадабр.*; пя́ткі адта́птываць з. *настойліва*, *жарт.*

Нешта ўха́жывыў, уха́жывыў, і разыйшліся. Як пыча́ў уха́джывыць, як пыча́ў, а йна ані блізка. Бе́гыў, бе́гыў, мала што бе́гыў, ці ён зы адною бе́гыў па ўсёй акру́гі. Зра́зу стаў дужа зы Анькью пріўдыра́ць, а тады нешта аціх, так, буваіць, калі сходзіць. Як пыча́ў, як пыча́ў удыра́ць зы Адар́кью, гады два ні выла́зіў з Ры́лыўшчыны. Тут глядзіш, як в́ывірнуцца, што прі́дба́ць, а ён, як вечыр, і пашоў пы́гняць за дзеўкымі. Кы́зalı, за нейкью стырасельскью ціга́ўся троху, то́лька ён ні на ком ня жэ́ніцца. Пробы́выў вылачы́цца за нейкью распу́стыю ў горы́дзі, ды йна яго нешта ачшы́ла. В́ідзіш, к Пыра́ські́нй дачке пы́ткачы́цца. Сенька даўно к Ганьні клі́нкі пы́дбі́ваіць, то́лька нешта ня дужа клеі́цца. Што ты пі́ряд ёю лі́стом сы́целі́сься, у яе дру́гей на ўме. Ні атта́пты́вый ты ё́й пя́ткі, іна сыма гатова зы табо́ю бе́гыць.

418. Учы́ніць

расчы́ніць, *заквасі́ць цеста для хлеба* — *расчы́ніць*; *рас*твары́ць, *разве́сьць*, *затвары́ць р. крыху*; *забаўта́ць* (*забоўта́ць*), *разбаўта́ць* (*разбоўта́ць*) *р. спяшаючыся*.

Ся́ньня пайду тро́шку пазьней: хлеб учы́ніла, на́да ў печ укі́нуць. Рышчы́ніла хлеб і к заў́т́ріку па́ру прісна́коў сы́пі́кла. Міну́тку пы́сядзі́, я ры́стварю ны па́ру бу́лычык хлеба. Бліноў ры́зьві́ла, ды мну́гува́та, да бе́да прі́дзі́цца ва́зі́цца. Зытварі́ла ла́дык, сы́сьмі́танью бу́дуць к заў́т́ріку. Ны́даела ў́се бу́льба ды бу́льба, зу́буўта́й-ка ты троху бліноў. На́да, зна́ць, ху́ць ва́дзі́нькыга за́боўты́ць бу́лычку якую. А, ру́збуўтаю́, ня вы́йдзі́ць пі́ряпечка, спя́ку прі́снок, зья́дуць. Ха́цела ча́го разбо́ўты́ць, а тады пі́ряду́мыла, ё́сьць яшчэ пуўбу́ханкі.

419. Ха́цець

ха́цець, *ме́ць ахвоту* — па́даць, сы́ягнуць *х. вельмі*, *іншаск.*; дры́жэць, трэ́сца, калаці́цца, мле́ць *х. надзвычай*, *іншаск.*, *неадабр.*, *абмеж.*

Ні ха́ці ты тако́га бы́га́ства, як у тых бялі́шчы́нскі́х

лыбытрясыў. Домна Вакуліна у дзецтві зу вугальлім падыла, божа мой, сколька зыда́ла. За морквыю сьмя́гніць, ка́жыцца б, большы і ня еў нічога. Абоя дрыжэлі зы гародніныю, і моркву, і гуркі як зы сябе елі. Чаго ты етык трясесься за йгру́шымі, яны ж даўкія ні прыглы́ціць. Кылаціўся ехыць у лес, а я і ні ўзяў с сабою. Ня млей ты такога здароўя, ета зь віду як бў́ря, а так дзень ходзіць, два ляжыць.

420. Хваці́цца

схаяну́цца, рапто́ўна ўспомні́ць — схваці́цца, спахва́ціцца, шчапяну́цца, хамяну́цца, схаяну́цца; пахва́ціцца, хапяну́цца, схаяну́цца с., *рэдкайж.*; спахапі́цца с., *кніжн., рэдкайж.*

Хырашо, што воўрі́мя хваці́ліся ды зывязьлі ў бальні́цу, там апіра́цыю зьдзелылі. Схваці́ліся бежч, а тут ноч ны дваре, прішлося аста́цца. Спыхва́цісься калінебудзь, толька глядзі каб позна ні було. Што ж ты шчыпяну́ўся, калі позна було. Прішла́ двору, а тады хымяну́лыся: ета ж я нітык ні купіла. Пыгладзі́ш, схымянесься, папомні́ш маё слова. Пышла́ гуркі сеі́ць і тады толька пыхва́цілыся, што нечым — се́мя пыгні́ло. Во калі ты хыпяну́ўся сена касі́ць, што ж ты летым думы́ў. Схыпяну́ліся і́ціць пыц са́мыя раньня. Што ж ты спыхапі́ўся так позна, нада ра́ншы думы́ць пра дровы.

421. Хва́ціць

хопі́ць, дастаткова — бў́дзіць, дос, до; до́сіць х., *гумар.*; даво́льна, даста́ташна х., *неалаг.*

Хва́ціць табе ўжо вылы́нгацца, устыва́й, заўтра́к сты́ніць. Бў́дзіць, мне большы ні пыдліва́й. Дос табе дурату́тварі́ць, зьдзіка́ісься як малю́тычка. До вам сьмія́цца ныв ма́лым, ці ён што пыніма́іць. Можа ўжо досі́ць табе язык свой нізыба́рсывыны́ чыса́ць? Даво́льна табе гі́гікі строі́ць, касу́ кляпі. Па-мойму, дык ужо дыста́тышна кыча́цца, бакі можна атлежы́ць, ато пукні́ш с пакота, як Гічанок з рызла́тыя йгру́шыны.

422. Хво́раст

галлё, дробныя галінкі — хмыз, хмы́знік г. *вельмі дробнае*; хлуз г. *нікчэмнае*; паці́пнік, прў́цце г. *тонкае*.

Нада б хворысту насеч, ды ўсё ўремя ня выбіру. Прівёз два вазкі хмызу, нада пасеч пыць сыяну, ніхай сохніць. Насеклі хмызьніку, думым атвечыра прівезыць. Якей ня быў хлуз, дык і тэй пыдыбра́лі. Што зы тапленьня паціпнікым, пых і німа. Пру́цьця запхну́ла, яно пыхнула, гаршкі дайжа ні зыкіпелі, нада паткінуць буйнейшыга.

423. Хістаць

хістаць, вагаць збоку ўбок — хітаць х. паціху, памалу; шатаць х. моцна ў аснове; гібаць х. прагінаючы; ківаць х. навалі; калыхаць х. навалі шырока, іншаск.

Будзіш хістаць — рысхіста́ш, і верба ня пріміцца. Папробывыў хітаць, дык яно і зь места ня рушыцца. Ты мала шытаў, дай-ка я пышытаў. Гібыў і дагібыўся — рябінку злумаў. Ківа́й яшчэ, должын вёрвыцца, калі якога сучка німа ўнізў. Ні кылышы́ клінка́, ён і так чуць ліпіць, ныўряд ці выжывіць.

424. Хма́рыцца

пахмурнець, зацягвацца хмара́мі — хма́рыць; ту́чыцца, ту́чыць п., малаўж.; кула́жыцца, кула́жыць п. моцна; крывіцца п. моцна, іншаск.

З ночы яшчэ хма́ріцца, дождж пряма вісіць. Дыва́й скарей сена хвытаць, хма́ріць зычало. І ўчора так ту́чылыся, а дождж ні сыбраўся. Відна, нада зьнімаць адзёжу: ту́чыць, каб ні зыма́кла. Раз пычало кула́жыцца, то глядзі, зьбярецца дождж. Два дні кула́жыла, а сяньня трошку во рызыгна́ла. Нешта крві́цца і крві́цца, відна пойдзіць січас дождж.

425. Цаля́ць

намервацца, мець намер злаўчыцца — лацна́ць н. з хітрасцю; лаўчыцца, лаўчыць н. з хітрасцю, неадабр.; ла́дзіць, меркаваць н., падбіраючы зручны момант; меціць, цэліцца, цэліць, падцэлівацца н., робячы абыходныя манеўры, іншаск.; мэрыцца н. пры выпадку; мэрыць н. пры выпадку, абмеж.

Цыляй-ка ты як-небудзь пыцскачыць на той нядзелі ў Ша́мыва, — пі́ріка́зывылі. Я буду лыцна́ць, каб зразу

паехыць у Рослыў. Лаўчыўся ён, лаўчыўся схувацца ац стыршыні і пряма таму на вочы пупаўся. Лаўчы, каб трошку раншы выйціць, дагонюць дык падвязыць. Я сьпіцыяльна ладзіў пупасць з вамі пад'ехыць. Мірькуваў пупасць к аўтобусу і спазніўся. Табе б нада було меціць пасьпець у абеды. Цэльсь-ка залезыць у машыну первым, а я ўсьлед зы табою. Цэліў пупасць ну лужок, а выбіг саўсім у другога места. Паццэлівыліся зыхваціць у сільсавеці, іна на месці ні разу дужа ні буваіць. Меріўся пад'ехыць сь кім, дык ніхто ні ўзяў. Меріў да сонца выйціць, а прілёг, зыдрімаў, дык сонца на гоні выскычыла.

426. Церць

церці, націраць да болю скуру (пра абутак, збрую) — мўляць, мўляцца ц. нямоцна; рэзаць ц. вельмі моцна, іншаск.

Абуўся, ды нешта зусукáлыся, трець і трець. Пыпраў гріву пут хумутом, каб ня мўліла. Пыдажджы-ка, я гляну, што тамыцька мўліцца. Пінжак пыт пáшкымі режыць, нада знаць, пірішываць, ці што зь ім дзелыць.

427. Цеч

цячы, ліцца струменем — ліцца, ліць ц. значным струменем; іціць ц. павольна, іншаск.; турчэць, цурчэць ц. тонкім струменем, рэдкаўж.; бежч ц. невялікім струменем, іншаск.; рэяць ц. значным струменем (звыч. пра кроў); хлястаць, біць ц. моцна; свістаць ц. з вялікай сілай пад напорам.

Глянула я, цякець бочка, а там клёпка треснула. Паслўхый-ка, што тама льлецца, аж плешчыцца нешта. С твайго тулўпа ні цякець, а пряма льлець выда. Выда ідзець і пы кынаві і троху балота зыхватыць. Турчыць с усіх бакоў, дык каб толька ты відзіў як. Посьлі дажджу цурчыць выда пы грядкых, пудмуваіць троху бульбу. Ладный дождж пріпусьціў, па вуліцы бігаць ручайкі. Рызваліла сечкью ладонь, кроў реіць — ні ўняць. Выда з норы хлешчыць і хлешчыць у погрібі. Б'ець выда хвyntáным с усіх бакоў, айдзе ты чым зьдзержыш яе. Бягі скарей што дзелый, сьвішчыць выда у погріб, відна дзірічку якую ныйшла.

428. Ціхі́й

ціхі́, вельмі стрыманы ў паводзінах — спакойны́й ц. з ураўнаважанасцю; мірны́й, змі́рны́й, смі́рны́й ц. да рахманасці; ці́хамі́рны́й ц. з паслухмянасцю; лі́са́вы́й ц. з ласкавай абыходлівасцю; рука́сты́й ц. без баязлівасці; ні́жы вады́, ці́шы травы́ ц. да накорлі́васці.

Не, етыга ты ні кажы, рожыўцы ня ціхія. І спакойныя дзяўчонка, і дужа прычыўная. Іна мірныя, жыць з ёю можна. Хлопцы яны змірныя, бацька іх у строгысці дзіржаў. Сьмірныя, сьмірныя, а во на табе: прінісла маткі ляльку ў пыстанні. Яны ні ціхамірныя малыцы, дужа рызбалывыныя. Дужа лісавыя нявестка і апхадзіцільныя, к кажному умець пыдыйціць. Рукастыя воўцы, хуць рызбярі, ні пыбігаць уцікаць. Я Трішку луччы цябе знаю: ён вады нікому ні замўціць, усіюдых ніжы вады, цішы травы.

429. Цягну́ць

цягну́ць, перамяшчаць волакам — валоч ц. з сілаю, груба; ташчы́ць ц. з сілаю, руск.; цяну́ць ц., руск., рэдкаўж.

Ні цягні, уськінь на плечы, тут ні большы двух пудоў будзіць весу ўсяго. Валок макушку між кустоў, зычапіўся за нейкую прытырчаку і брыз, каб трошку — высьдзіў ба вока. Тачку тащыць зы сабою і крекчыць: «Ух, ціжало», — а яе ж ба луччы піріц сабою піхаць. Сена ж у ношкых ны плічах носяць, а ты пы грязі цяніш, ды яшчэ ў лужу увылакеш.

430. Цяжо́лы́й

цяжкі́, з вялікай вагой — цяжкі́й ц., рэдкаўж.; увесі́сты́й, цяжолавесны́й ц. нечакана; у падойму ц., ледзь можна падняць; у порву ц. вельмі, неадабр.; як каню дзе́рнуць ц. вельмі (пра воз).

Пінька цяжолыя, многа ні нывязывый. Нашто ж ты еткій цяжкій воз кладзеш. Ні глядзі што пяць гадоў, ён увесісты. Гаворіць, дужа ціжылавесны мяшок, данесьць яго — потым зальлесься. Нылажыў ношку ў падойму, толька рвацца ныпрасна будзіш. Што ж ты ношкі вяжыш у порву, пасьпеіш, пірінясеш меншымі. Ныклаў вузюган як каню дзе́рнуць, жаднысьць усё дзелыць.

431. Чад

чад, дым ад недагарэўшага вугалю — брыд ч. горкі; угар ч. едкі з выпаленай печы.

Зірні-ка ну вугальля, нешта ты зычыніла і зразу чад пашоў пы хаці. Ніхай дзьвері пабудуць аччыніны, трошку брыд яшчэ ёсьць. Я там мінутычку і пысядзела, а ўгарым пряма апхваціла гылаву, зыбалела, зыбалела зразу, дык што ня дзелыла, і трыпку прікладывыла, і пырашок хвытала,—ні пымыгаіць.

432. Чуда

цуд, нешта небывалае, нябачанае, што выклікае здзіўленне — дзіва; указэя ц. надзвычайны; чудасія ц. надзвычай смешны, адзінк.; дзіва, дзіўнае ц. вялікі.

Ну, айдзе ты большы такая чуда увідзіш. Во ўжо айдзе было дзіва, дык дзіва, жываты пырвалі. Нысты-яшчыя указэя зь естыга хлопца, як станіць прыстыўляць. Што там толькі ні выдзелывылі, пряма жывая чудасія была. Нагледзіліся ўсе, ныхыхыталіся, ега ж дзіва дзіўныя, ды первы раз увідзілі.

433. Чужэй

чужы, няродны, не звязаны сваяцкімі адносінамі — чужый; ніхто, ні брат ні сват, ні брат ні сват ні родны дзядзька ч. поўнасьцю; прысцябай, прышый кабыле хвост ч., з уяўнай сваяцкай сувяззю, іран.; ніякій чорт ч. поўнасьцю, груб.; дзесятая вада на кісялі ч., з неістотнымі сваяцкімі адносінамі.

Во Кузьма саўсім чужэй, а мне ён як родны брат. Ну, табе ж Зосім, кажыцца, ні чужый быў. Табе яго, канешня, жалка, як-ніяк кум, а мне ён ніхто. А што ты пры Мікілая гаворіш, мне ён ні брат ні сват. Пахом мне ні брат ні сват ні родны дзядзька. Калі табе свой, ты й цацкыйся зь ім, а мне ён прісьцібай, вун вецір хату вымыхыў, пыпрасіла торху прывезыць, — стаў паўлітра. Ён і мне ікраз тыкай рыдня як табе — прішый кабылі хвост. Ніякій чорт ён мне, а ня свой. Ну што ён там зы рыдня, дзісятая вада ны кісялі, такея радні ў мяне хуць гаць гаці.

434. Чыніць

рамантаваць, устараняць няспрайнасць — пачыняць р. грунтоўна; ладзіць р. з большага; правіць, папраўляць р. крыху; падпраўляць р. нязначна; раманціраваць р. кваліфікавана, неалаг.

Ставы саўсім пулумаліся, нада неік чыніць. Бярісь-ка пычыняць сани, нада ж ехыць. Ладзіў, ладзіў калёсы, трайню зьдзелыў, падушку зьбіў, а трубка ўзіла і рассыпылася. Правіў пінжак троху, толька ён узноў нешта ціскіі. Ны прібудушчы год хату збіраюся выпрыўляць. Я тваё бёрда пытпрыўляць ні бяруся — ня ўмею. Па сколько нам зыпісали, што сани риманцірывылі?

435. Шкода

страта, убытак, нанесены псаваннем, пашкоджаннем — квас, купалішча с. вялікая; урэд, ушчэрб, урон с. значная, неалаг.; утрата, страта с. частковая; убытак с. невялікая.

Ну як жа ты глядзеў, такую шкоду зьдзелыў, а тут етый яшчэ рыскріўляўся. Ай-яй-яй, якей квас зьдзелылі сьвіньні ў гародзі. Во купалішча дык купалішча, як піражыць такая. Ат курей усігда многа ўреду: і гарод паложуць і пышынічка ці ямень якей ні стануцца. Эта ж прамэй ушчэрб ат твайго пыства. Многа ўрону буря ~~ны~~ісла, нада наныва усё правіць. Ну што ж ты зьдзелыш, і ўтрату піріжывеш. Канешня, рызаренія, а страты будуць. Вугыл ячменю коні выбілі, канешня ж, убытык.

436. Шпар

паз, выбраная спецыяльна доўгая канаўка ў дэталі збудавання ці абсталявання, выемка паміж бярвеннем у збудаванні — паз п. шырокі.

Што ж ты дзелыў, гўльма пругуляў дзень — чуць субычыўся шпар выдзіўбыць, а дзень жа з год. Пазы гліныю пызыляпіла, ды патрескыліся, нада як дыбрацца пытправіць, а посьлі пыбяліць.

437. Шукать

шукаць, займацца пошукамі — іскаць; разыйскываць, разыйскываць ш. працяглы час; глядзець ш. позіркам, інішаск.; ша́рыць ш. старанна, неадабр.; шніхарыць,

шны́парыць *ш. празмерна старанна, пранырліва, неадабр.*; ню́хаць *ш., уважліва прыглядаючыся, іншаск., асудж.*; шмы́гаць *ш. таемна, імкліва, іран.*; паро́ць *ш. вельмі старанна ўсюды, іншаск.*; цы́гаць, цмы́гаць *ш. павольна, старанна, неадабр.*; трэ́сьць, калаці́ць *ш. у чужым доме.*

Шука́ю во, нейдзі рашчо́ска вы́вылі́лыся. Нейдзі ключ абра́ніў, і́скаў, і́скаў — ні найшоў. Ты ўжо ці ня тре́цьцй ме́сьц до́лыта разы́йскывы́ш. Айдзе я буду разы́скывы́ць, айдзе кіну́ў, там і шука́й, па́ріся. Глядзі́-ка там, можа, лі сы́яны рубáнык зыва́ліўся. Ша́ріў, ша́ріў і ва́зьмі тря́сцу, німа́, ні зна́ю, айдзе дзелі́ся вязе́нкі. Шны́хырі́лі яны, шны́хырі́лі і нічога ні найшлі. Убег і дыва́й шны́пырі́ць пу вугла́х, што айдзе ляжы́ць. Чаго ён там ню́хыі́ць па пу́ні, што яму на́да? Шмы́гыў нешта пы гаро́ду, можа што схува́ў, а ця́перь ні на́йдзі́ць. Я і ў шчэ́пкых паро́ў і пат хворы́стым, а чы́рта ны вакенцы ліжа́ла. Што ты ця́перь бу́дзіш цы́гыць, на́да було ні ці́ряць. Ні глядзе́ў, ні глядзе́ў — ця́перя цмы́гый, айдзе ты ў ле́сі на́йдзі́ш. Тря́сьлі та́го сьвято́га зь мілі́чане-рым, — тря́стў калхозны́ю пат печ хува́ў. Ну што ты кало́ціш там, ка́лі ні кла́ў нічога.

438. Шуці́ць

жартава́ць, гавары́ць *несур'ёзна*—смяя́цца *ж. у насмешку*; жартава́ць *ж. гулі́ва.*

Шуці́ць — шу́ці, ды ме́ру зна́й, ато адзі́н прі́міць за шу́тку, а дру́гей і расьсе́рдзі́цца мо́жыць. Ета ж Зьмі́т-рок сьмія́ўся, а ты ду́мыі́ш, што ён ны́праўду хочы́ць та́бе нешта зьдзе́лыць. Журтува́лі, журтува́лі, а тады: «Ты ны мяне так скы́заў, а ты е́тык», — і чу́ць бі́цца ні схля́снўліся.

439. Яда́

ежа́, пры́гатаваны пра́дукт спажыва́ння — харча́ *е., ма-лайж.*; харч *е., адзі́нк.*; пі́шча *е., неалаг.*; ё́жа *е., кні́жн., рэ́дкайж.*; жра́тва, жратво́ *е., гру́б.*

Еж вун, і́да ё́сьць, ці я та́бе вы́пісы́выць бу́ду. Іка́я та́бе яшчэ хырча́ на́да, із-за мора́ ці што? Нашто ж ты кі́дыі́ш харч ні прі́браўшы, ні прі́крыўшы. Відна, ат пі́шчы жывот рызба́леўся, усё са́льныя ды са́льныя. Кінь яке́я ежы, прі́біга́ць жа с пы́ццягнуты́мі духа́мі галод-

ныя як чэрці. Жратвы етыя ны вас ні ныгатуйсься. Вун жрытва́ ны стала, я табе служыць ня буду. Гатоў ім жратво, а яны будуць вылынга́цца і яшчэ пысьмяю́цца нит табою.

440. Як-небудзь

неяк, якім-небудзь чынам, так ці інакш — як-нібўдзь, нёяк, як-ліба, сяк-так н. з намаганнямі; кой-як н. з большага; з грахом папала́м н. з цяжкасцю; бог бацька н. на рызыку; ча́сам з ква́сам, паро́ю з вадо́ю н., вельмі няроўна.

Хачу ўсё як-небудзь к сыну зьезьдзіць, ды ўсё некылі і некылі. Пыгадзі-ка ты, як-нібўдзь і я вы́біруся ў Ходысы. Ня бойся, неік устроімся, ня вы́йдзіць — дык у маіх піріначу́іш. Ну што, што дождж, нада як-ліба дыбіра́цца, ні нучува́ць жа у полі. Сяньня сяк-так прісныка́мі піраб'ёмся, а заўтра ацскачыш дый кўпіш хлеба. Ні скыза́ць каб дужа здароўя было, кой-як ліплю. Зьезджу і я з горім пыпыла́м, язык да Кі́іва дывядзець. Зіму піріцягну́ла, а вясною бог бацька, на сонца вы́йду пагреюся. Жылі патроху, часым с квасым, парою з вадою, а ўсе́роўна колык нам ніхто ня быў.

(словы з ілюстрацыйных прыкладаў)

Абначыцца -ч-ўся, -ч-ысься; *зак.* Занаचाваць выпадкова ці вымушана. *Хадзілі, хадзілі, не знаім, куды іціць, во кыпá пупáлыся, у ёй і абначыліся.*

Адкінуцца (аткінуцца) -н-іцца; *зак.* 1. Адкінуцца. *Ніхай пыляжыць, увечырі аткініцца.* 2. Пакінуць назусім гняздо (пра птушку). *Ці вы ні знаіця, чаго аткінулыся? — бегылі, ні дыва́лі сядзець, таго й аткінулыся.*

Адскачыць (ацскачыць) -ч-ў, -ч-ыш; *зак.* 1. Адскачыць. 2. Хутка схадзіць, з'ездзіць. *Ацскачу́-ка я суботыю к сваім, неік ужо даўно ні была.* 3. Хутка адрасці ў спрыяльных умовах. *Вісна зразу узі́лася цёплыя, цёплыя, і жыты́ зызілянелі хырашо, і трыва за двоя судык ацскачы́ла.*

Апетаваць (апетывыць) -ту-ю, -ты-іш; *зак.* З'есці. *Што ты тарелку нылі́ла, ета як сыбаку му́ха, — яму вядзернік сты́ляй — апеты́ць.*

Арду узяць (падняць). Пачаць гучны крык, сварку, лаянку. *Узьнялі арду на полі, зы пяць вё́ст чутна. Пы́д-ня́лі арду, як толька людзей ня сты́дна.*

Атваліцца -л-іцца; *зак.* 1. Адваліцца. 2. Зменшыцца (пра цану, жару, мароз). *Ны пыры́ят цэны скоро атва́люцца. Ну, марозы, кажыцца, атвалі́ліся, к вясне дзела йдзець.*

Атрыгацца -а́-іцца; *незак.* 1. Адрыгацца. 2. Паўтарацца (звыч. пра хваробу, захворванне). *Каторый раз ета рожа ў мяне атрыга́іцца.*

Бардадын (бырдадын) *м. іран.* Высокі няскладны чалавек. *Табу́н рыспасы́це́рся на ўсёй амиша́рі, а бырдадын тэ́й, наверна, сьпі́ць.*

Біндаво́кій *прым.* З выбітым, выбалелым вокам, аднавокі. *А што кылі біндаво́кій, а ці адной жыць лу́ччы?*

Бургун м. 1. Купіна, грудок. *Тэя бургуні толька трактырым і возьміш.* 2. перан. Жаўлак. *Відна, зустудзіўся, што бургуні пашлі на ўсёй сьпіне.*

Бэньс (бэньсь) м. асудж. Неслух, гультай (пра хлапчука). *Надзейся, твой бэньсь пытхв'яціцца зьбегыць, будзіць зьбегына.*

Віразубый (вірызубый) прым. Рэдказубы. *Прыкажы свайму вірызубыму, ніхай сяньня ж прынясець вілкі.*

Воґалаў (вогылыў) м., **воґалава** (вогылыва) н. Аброць без повада. *Дўмыць нада, што за вогылыў будзіш плакыць. Нада ж новінькыя вогылыва пыціраць.*

Выпаўзень (выпыўзінь) м. абразл. Худы, непаслухмяны хлапчук; непажаданае дзіця; апошняе дзіця. *Во ўдаўся выпыўзінь, хуць кол ны гылаве цяшы. Прыдбала выпыўзіня сабе, няньчыцца.*

Гаварок (гыварок) м. гумар. Гаварун. *Такей ужо гыварок, ён табе сікундычкі мойча ні пысядзіць, на ўсё ў яго ёсьць рызгавор.*

Гладануць (глыдануць) -н-у, -н-еш; зак. 1. Грызязнуць; укусіць. *Ён юс-юс ды нагою, а йна як глыданець зы сапог.* 2. Перакусіць у спешцы. *Калі было садзіцца, глыданулі стоючы і пабеглі.* 3. Скубнуць крыху (пра жывёлу). *Што на тым аборку глыдануць, там выбіта на ток, нада зы амш'ару гнаць.*

Глуздзіць (глузьдзіць) -дж-у, -дз-іш; незак. Гаварыць бязглуздзіцу. *Што ты глузьдзіш, усяго было, што йна аттушнувала пы Высілю, ніхто толька ні знаіць сколька.*

Дарабок (дырабок) м. Слабы ці трэснуты гаршчок, гладыш. *Трошку ліпеў дырабок, а тут стукнула—і расьсеўся.*

Даробка ж. Слабая ці трэснутая гліняная пасудзіна. *Якую даробку найдзіш і налі, ты ж ні с паньськыга роду.*

Дзяржава (дзіржава) ж. 1. Дзяржава, краіна. *Наша дзіржава кряпчэй усіх.* 2. Моц; тое, на чым трымаецца; магчымасьць трымацца. *Ікая тут дзіржава, кылі ўся падушка паломына, паетыму і трыньня шавеліцца. Ніякія дзіржавы німа, уся прітылка разьбіта.*

Доінка ж. гумар. Карова. *Прыдаў сваю доінку, добра й чыніў, мылыка ат яе як ат казы, а з-зы Сыжа прівёў, нічога карова.*

Задорлівы прым. 1. Задзірысты. *К любому падлезіць і зачэпіцца, такей ужо задорлівы.* 2. перан. Задзірлівы,

пакручасты (пра лесаматэрыял). *Задорліваю палку гладка ня вы́стругы́ш, іна і выла́мыцца, і зыдзіра́цца.*

Закандрычыць (зыкандрычыць) -ч-у, -ч-ыш; зак.; гумар. Зарэзаць. *Во якей стра́шны́й, хочыш — зразу зыкандрычыць і як зваць ня спросіць.*

Засадка (засыдка і зыса́дка) ж. 1. Засаўка. *Троху цісану́ў кусок якея па́лкі, во ў засы́дка.* 2. Пастка. *Іна табе пры́зва́іць, прыйшла́ — і засы́дкі німа, і ня відзі́ў, што брала.*

Захвоставаты́й (захвостывыты́й) прым. Закручаны (пра вяршаліну дрэва). *Маку́шка сукува́тыя і яшчэ настолька захвостывыты́я, пряма выпі́рлякручы́выныя.*

Збежца (зьбежца) зьбягі́цца; зак. 1. Збегчыся. 2. перан. Зморшчыцца ад жары (пра скураны абутак). *Пыста́віў ны загнет баці́нкі, ды, значь, дылікува́та, зьбегліся за́ныч.*

Згуртаваць (згуртуваць) -ту́-ю, -ту́-іш; зак. 1. Згуртаваць, аб'яднаць. 2. Скласці абы-як, без разбору. *Нашто ж ты згуртува́ў ра́зым і чы́стыя і грязны́я, і адзежу, і вобу́ў.*

Здрыгану́цца (здрігану́цца) -н-у́ся, -н-е́сься; зак. 1. Здрыгану́цца. 2. Пайсці; рушыць. *Усі́ дзяре́ўні здры́гану́ліся на кі́рмаш, наро́ду было́ — ня згледзі́ць, айдзе́ там было́ каго шука́ць.*

Зелянцы́ (зілянцы́) мн. Недазрэлыя, недаразвітыя расліны каняпель. *Пучкі́ трі́ зіля́нцоў выля́іцца пы́ць сы́яною, прі́пуці́ў ба́ куды.*

Зналопу прысл. Раптам, раптоўна, нечакана. *Кіну́ліся ны яго́ зналопу, дык ё́н і рысці́раўся, ні зна́іць, што і скыза́ць.*

Зна́тна прыс. Прыкметна відаць. *Ня ду́жа зна́тна, каб рыспагодзі́ліся. Ну што ты ні́ зна́тна, ё́й жа радзі́ць ско́ра.*

Знесца (зьнесца) зьнясу́цца; зак. 1. Знесціся. 2. Знесці ў адно месца. *Нічо́га ж ні аста́лыся, дык людзі́ зьнясьлі́ся, абед спра́вілі.*

Зра́зу прысл. 1. Адразу, зразу. 2. Спачатку. *Яке́я ета збо́ры — зра́зу адзі́н прішоў, ці́ріш час дру́гей пля́цецца.*

Ірва́цца, рва́цца -в-у́ся, -в-е́сься; незак. 1. Рвацца. 2. груб. Крычаць. *Ча́го ты рьвесься, ча́го ць ця́бе хвыта́іць. Узно́ў пы́чай ірва́цца.*

Каб лялька Нікога. *Ехылі мы лі бызара, там каб лялька, ну хто такою завею палезіць, трактор топіцца.*

Капнуць -н-у, -н-іш; *зак. 1. Капнуць. 2. жарт. Памерці. Канешня ж, работа цяжолыя: тут і дайціць нада — цэлыя вірста, і прыкычацца цэлы дзень пуд кустамі ня шутка дзела,— так і капнуць можна.*

Караўка (кыряўка) *ж. 1. Брудная трапка, адзежына. Вун твае кыряўкі ссохліся ў кычаражніку. 2. перан., ланк. Неахайная жанчына, гразнуха. Я б с табою кыряўкыю і тулкуваць ба ні стаў.*

Кару́злік (карыу́злік) *м., груб. Недарослы, нізкі. Хацеў ты, каб я такому кару́зліку пыччынiўся.*

Клявэц *м. 1. уст. Малаток. Пыціраў клявец, цяпер вазьмі трясцы. 2. гумар. Кляпальшчык. Відзіш, кляўцы ўселіся — лыпатуху ныгыняць.*

Комбіца *ж. Хамуток на бязмене. На комбіцу рiмушок тонiнскiй нада ці крепкую нiтку редзі ў тры-чатыры.*

Краннё (краньнё) *н. Крадзеж. Краньнём сыт ня будзіш, а гылаву зламiць можыш,— пысэдзюць і будзіш сядзець.*

Крынджалы (крiнджалы) *мн. Спецыяльныя калёсы для перавозкі бяровення, распускі, касуры, раскаты. Коля сь Пітрачком ны крiнджалых у Дуброву мытанулі.*

Крыцаю (крiцыю) *прысл. Вельмі цяжка, аж не падняць, аж не падняцца. Чаго ты там лёг крiцыю, ці места табе нiма большы айдзе лежч.*

Кукшын *м. Жаўлак. Ны правый руке кукшуны дык прыма пу кулакi.*

Лабудá (лубудá) *ж. 1. Хлам. А як ба так iна наўзныч, ды на ету лубуду? 2. Пустазелле, быллё. Лубуду пызьбiваў троху касою, вуліца на вуліцу паходжа ста́ла.*

Лало *прысл. Добра, прывольна. Лало яму зы бацькы-выю сьпiною сядзець, выгулiўся ладна.*

Ламáць (лумáць) -á-ю, -á-іш; *незак. 1. Ламáць. 2. Праехаць бараною ўзаранае па разу. Як толькі ўспáшыш і лумáй зра́зу, пакуля нi пірсахла.*

Лáнка *ж., гумар. Мажная жанчына. Ого, такім ланкым чаму нi жаць, па тры капы за дзiнь ныклáсьць могуць.*

Лáсіца *ж., жарт. Мажная рухавая жанчына. Носiцца лáсіца туды-нызад, горы гатова звывачывыць.*

Лісіца *ж. 1. Лісіца. 2. Кавалак бярвяна, які кладзецца на сані пад бярвяно пры перавозцы. Дывáй і лісіцу*

пірярежым напыл, нашто ёй выляцца, а так расколіш і вьсыхніць.

Ляпёха *ж. іран.* Мажная нязграбная жанчына. *Узіла-ся ляпёха за кросны, згародзіць бырану, вьйдзіць пылатно зь дзір'кымі.*

Маліць -л-ю, -л-іш, *незак.* Лічыць малым; выдаваць за малога. *Ні маль ужо, ні маль сваю, вічарінык ні прыпускаіць, а работыць мала,— ніхай-ка ідзець торху прызііць.*

Маліцца л-юся, л-ісься, *незак.* Лічыць сябе малым, прыкідвацца малым. *Ты б маліўся,— ні касіць, ні пыхаць выпіросу ў зубы і р'укі ў бр'юкі рысхаджывыць.*

Махар (махыр) *м.* Прайдзісвет. Ой, махыр, ні я буду, кылі ён шыі сабе ня скруціць.

Мурзапон *м.* Мурза, неахайны. *Ходзіць мурзапон, грязь на шчочых зыкарела, а рубашкі і за гыд ні дамыісься.*

Надвор'е (надворья) *н.* 1. Надвор'е. Спорцілыся надворья, другую нядзелю ніяк ні нывадзіцца. 2. рэдкаўж. Двор. Зыграможджына надворья, што хуць літай там ці поўзый, а па-людзку ня пройдзіш.

Надубырыцца (нудубыріцца) -р-юся, -р-ісься, *зак.* 1. Наставіць хіб. *Нудубыріўся кот ны сыбаку.* 2. перан., *іран.* Надзьмуцца, натапырыцца. *Нудубыріцца і ні сь кім ні рызгыварііць.*

Накачагáрыцца (ныкычыгáріцца) -р-юся, -р-ісься, *зак.* 1. гумар. Стаміцца, топячы печ, звыч. у лазні, асці. *Ныкычыгáріўся я сян'ня, дровы сырэя, ні гыряць хуць здохні.* 2. *іран.* Напіцца п'яным, звыч. самагону. *Ныкычыгáріліся у Мыланкі, чуць ідуць.*

Наўгрудкі *прысл.* Дзёрзка, па-забіяцку. *Слова яму ні скажы і дзельць нічога ні зыстай — кідыіцца наўгрудкі.*

Неканешня (ніканешня) *прысл.* Неабавязкова. *Вот табе выпрыўляцца на тую свадзьбу саўсім ніканешня.*

Ноў *ж.* 1. Што-н. новае, невядомае раней. *Ты ўжо зыкарюз, табе ўсякыя ноў страшна.* 2. Навіна, хлеб новага ўраджаю. *З наві ныпаклі хлеба, во смáшний сьвежый.*

Пáвалка (пáвылка) *ж.* Павалока, павуцінне. *Тумán ні тумán, а нейкыя пáвылка. Пáвылка па полю, ета уво-сінь усідá так.*

Падмята́йла (пыдміта́йла) *м. і ж., іран.* Паслугач. *Няўжэлі табе ня стыдна сымаго сябе і людзей служыць зы пыдміта́йлу.*

Падонне (падоньня) *н.* Падонкі. *У вуглу трошку падоння аста́лыся, ня хочыць, скаці́на есьць.*

Падпароць (пытпароць) -р-іш, -р-іць; *зак.* 1. Падпароць. 2. Падагнаць. *Убойный конь, ня дужа патпоріш.*

Па́залкі (па́зылкі) *мн.* Астаткі попелу пасля шчолаку. *Шчолык як зьдзелыіш, па́зылкі куды ж іх, ны гарод вы́кініш.*

Пакот *м.* Насціл з жэрдак на бэльках. *Пакот, бувала, зьдзелю ў пуні, сьвіренкі насушў і пыкладў туды, тады трошку яшчэ сольлю трухнў яе — і зіму спакойны, скатў толька вады пысьпівай насьць.*

Паллэ (пальлэ) *н.* Палкі; дровы. *Нывазілі троху пыльля, нада як пріпырядзіць,— што парезыць, што пасеч.*

Панебніца *ж.* Перакладзіна ў кроснах, на якой падвешваюцца ніты. *Ніхай сабе панебніца ня дужа цэнна, а ста́вы ста́віш, і йна пад рўкі нада, нітоў бізь яе ні павесіш,— дзіржа́ць жа ня бўдзіш іх.*

Папрáннік (пыпря́ньнік) *м.* Пернік. *Як куплю пыпря́ньнікуй сваім, нупірагонкі грызуць, дужа гыняюцца.*

Па́садка (па́сыдка) *м.* Пастка. *Пыста́віў па́сыдку ны мышэй, а кот ла́пыю ўлез, як закрічыць пысарёд ночы,— устыва́ў, рітува́ў.*

Паса́міцца (пыса́міцца) -м-іцца; *зак.* З'явіцца апетыту; паказацца смачным; захацецца есці. *Я ўжо, значь, нядзелю ня ела, во сяньня крупеня зыку́каныя пыса́мілыся неік, ложычкі трі сірбанула. Нешта гарбу́з пыса́міўся, выпрасіў зваріць.*

Па́ства і па́ство *н.* Пасьба. *С тваім па́ством мылыкá ні дажджэ́сься. Якоя там дужа па́ства, глядзі, каб двору ня беглі.*

Перабі́ра (пірябі́ра) *м. і ж.* Пераборлівы. *Пірябі́ра цёлычка, мікчу́ў ня хочыць, клівярок пыдыва́й.*

Перадаражы́ць (пі́рыдыражы́ць) -ж-ў, -ж-ыш; *зак.* Запрасіць надта дорага. *Каб ні пі́рыдыражы́ў зра́зу, і прыда́ў ба, зра́ньня купцы́ ныхадзі́ліся, а так вязі́ся во нызад.*

Перамотка (пі́рамотка) *ж.* Тонкая вяроўка, якой злучаюцца ў санях накліскі з розвальнямі. *Сі́час пі́рамотку да́ю, пі́рымыта́ім сані і паедзі́м, пасьпе́ім — самыя што быза́р бўдзі́ць.*

Перапечка (пі́ряпечка) *ж.* Белы хлеб, спечаны з цеста, якое расчыняецца не на ноч, а раніцай. *Пра́зьнікі скура, сьняку́-ка я, значь, пі́ряпечык.*

Плашы́ *присл.* Цяжка. *Плашы́ маі́мі гыда́мі цягну́ц-*

ца за тэй Сож. Табе ж міну́тныя дзела зьбегиць, а плашы́ дыбірацца з маі́мі ныга́мі.

Пабры́знуць -н-іць; зак. Пакапаць (пра невялікі дождж). Тут і дождж такей, чуць пабры́знуў, алі ж сена гресьць ня бў́дзіш.

Пракі́нуцца -н-іцца; зак. Пачаць расці зрэдку. Летыся бырывікі пракі́нуліся дужа рана.

Пра́лля (пря́лля) ж. гумар. Папрадуха. Ну што ты, пря́лля, ці дۇ́мыіш есьць ліць?

Праско́ўка ж. Кароткая вяроўка, якой барана прывязваецца да ворчыка. Кусок задоўкі атрезы́ў — во табе й праско́ўка.

Прасну́шка (прясну́шка) ж. Прэсны праснак. Пару прясну́шык зымясі, рыскы́чай, і ніхай дзень грызю́ць.

Прачу́ханка (пручу́ханка) ж. Наганяй, праборка. Бۇ́дзіць табе за ета дзела пручу́ханка, ой, бў́дзіць.

Прыварну́ць (пріварну́ць) -н-у́, -н-іш і -н-ёш; зак. Прыварнуць. Пріварні кыня́ к пря́слу. Ну што ты, ня ўмеіш аглабель пріварну́ць 2. Прываражыць, прывабіць. Нейкыю траву сушы́ла, у гарелку сы́пыла, па́іла, дۇ́мыла, пріверніць.

Прыну́да (пріну́да) ж. 1. Прынука. Ні зыстаўляй, я й біс пріну́ды вазьму́. 2. Асуджэнне да прымусовых работ. Чаты́рі гады́ пріну́ды адбы́ў, пыцішэў, а раны́ ж ны гылаве хадзіў.

Прысты́ць (прісты́ць) -ын-у, -ын-іш; зак. 1. Прымерзнуць. За́ ныч вядро прісты́ла на марозі — ні тырва́ць. 2. Прысохнуць. Грязь кымка́мі прісты́ла, атмува́ць на́да. 3. лаянк. Засядзецца. Ці ты прісты́ў тама, што ня в́ыйдзіш, цялёнка ня ўстреціш. 4. Прастудзіцца. Ра́з прісты́ў рыспаце́йшы, дру́гей раз і зьлёг.

Прыту́лле (пріту́лля) н. Прытулак; прыпынак. Ай́дзе ім бў́дзіць пріту́лля, гульту́ям етым, так жа хлебым кармі́ць ніхто ні ста́ніць.

Прытушы́ць (прітушы́ць) -ш-у́, -ш-ыш; зак. 1. Прытушыць. 2. Задушыць. Рыска́зывылі, што радзі́ла і паду́шыкыю прітушы́ла, дык судзі́лі.

Прычэ́лле (прічэ́лля) н. 1. Прыпынак; прытулак. Найдзі́ць ай́дзе прічэ́лля, пірізіму́іць. 2. Нязначная прычына, по́вад. Ёй каб то́лька было прічэ́лля пысварі́цца, ху́ць сь кім-нібудзь — зь любым гатова.

Пугну́ць -н-у́, -н-ёш; зак. 1. Пугнуць. Пугну́ў ат а́йса, а яны ўбры́кі ў грячы́ху. 2. Прадаць без патрэбы. Пугну́-

лі карову, цсьлед сенцы. 3. Змарнатравіць адразу. Столька грошы пугнуць, айдзе ж твоя гылыва́ была, як ты жыць будзіш.

Пўкнуць -н-у, -н-іш; *зак.* Упасці (часцей пра плады садовых дрэў). Што пўкніць — пўдбярець, а зь яблыны ні трясець. Пўкнуў з балькі як выранёнык, — не, ні зы-плакый, пабег.

Пупок м. 1. Ручка ў касе, прымацаваная да сярэдзіны касся. Гладкыя арешына — самы́ лўччый пупок, ну й бярэзу гнуць, і дуб, і лазў. 2. Памянш. ад пуп.

Пяцьміна ж. Пляма. Зыкапыў рубашку, пяцьміны ні тмуваюцца, — і новыя адзежынка, і ні надзець.

Разлўтый (рызлўтый) *прым.* Сукаваты. Зывалілі ёлку, іна ныпылавіну ссохшы, ды рызлўтыя, рызлўтыя, ні пўцступіцца.

Раскрыўляцца (рыскріўляцца) -я-юся, -я-ісься; *зак.* 1. Пачаць крыўляцца. 2. Расплакацца. Як рыскріўляіцца, хуць лўсьніся, ня ўніміш і ні ўгаворіш.

Расцєніє (расьцєнія) н. 1. Расліна. Дождж нада ны кожныя расьцєнія. 2. Рост. Хылады, паетыму і німа дужа ўсходым расьцєнія, — ну, можа, сора пўцяплеіць.

Рўзбарыш (рўзбырыш) м. Барыш пасля выканання здзелкі. Плотнікі ўчора кончылі ў Пынкарацёнка, пілі рўзбырышы.

Савєтніца ж. 1. Дарадчыца. Во відзіш, як твае савєтніцы падводзюць. 2. Посцілка. Вўткыла савєтніцу, уся ў цвєвітах.

Саракавўшкі (сырыкавўшкі) мн. Лапці лыкавыя. Дзед, бувала, спляцець і любўіцца: харошыя сырыкавўшкі.

Сваякіня (свыякіня) ж. іран. Сваячка. Свыякіню збїраіцца трухтуваць, бутўлычку крўсьнінькыга купляла.

Свїстўн (свїстўн) м. 1. Свїстун. 2. Чарвівы арэх (з дзірачкай). Стой, ні кусай, ета ж свїстўн, вун дайжа дзірічка ў бакў.

Селяток (сіляток) м. Цялє-сяголетак. Цялєнык узяўся, дык ні скажыш, што ён сіляток, на летышка змўхыць.

Скалоцвіны (скалоцвїны) мн. Сыроватка, якая адзяляецца пры збїванні масла. Можа хто й п'ець скалоцвїны, мы дык свїньням вылўваім.

Смаллянка (смыльлянка) ж. жарт. Жыхарка Смаленшчыны. Ня дўмый, тую смыльлянку ня дужа прывядзеш.

Спатыхнўць (спытыхнўць) -н-ёць; *зак.* Зменшыцца

(пра агонь, жару). Пірякінься ны сяннік і пыляжы́, спытыхнець жыра́ і пойдзіш.

Ступе́нь па пень Лянота; неахвота. Дык што, ужо ступе́нь па пень ста́ла дайжа ды стыла́ дайціць,— ждэжы: я табе буду узнасі́цца і труктува́цца.

Сход м. 1. Сход. 2. Апошняя чвэрць. Сход пыча́ўся, ночы цёмныя-цёмныя ста́лі.

Сце́мшыся (сьце́мшыся). Гужам. Во ўжо сяння людзей будзіць, са ўсіх бакоў прамы сьце́мшыся ідуць.

Сцягну́ць (сьцягну́ць) -н-у́, -н-іш; зак. 1. Сцягнуць. 2. Украсці. 3. Справіцца. Я зы сваю жы́зньню падбі́ўся, трі вайны прайшоў, у гірма́нскую га́зу хваці́ў, мне з мыла-ды́мі ні сьцягну́ць.

Таніна́ (тыніна́) ж. Тонкасць. Еткыя тыніна́, айдзе ж тут што будзіць дзіра́цца.

Убойны́ прым. Непаслухмяны. У яе два пудуросткі і такея убойныя, прамы слова ні гыварі.

Угамані́ць (угымані́ць) -н-ю́, -н-іш; зак. 1. Супакоіць, уняць, угамаваць, угаварыць. 2. Забіць; знішчыць. Злаві́лі, зывялі́ троху ў бок адзь дзяре́ўні і ўгымані́лі.

Уга́р м. 1. Чад. 2. Разудалы. Сімянок такей ужо угар, што куды там,— ён і на выдумкі і на скокі, і на ўсё.

Узны́к м. Памяць; успамін. Паехы́ў, нейдзі прыпа́ў і ўзны́ку во німа. Якей такой нячысты́ сілі ўзны́к будзіць.

Ума́лку прысл. У дзяцінстве. І ўма́лку бы́ў выранёнык, і цяпер ат ма́лку дужа ні атрос.

Упя́ліцца -л-юся, -л-ісься; зак. 1. Уперціся. Як упя́ліцца — хуць ты яго живога вылакі ці гылаву́ атарьві. 2. Пачаць назойліва, бессаромна углядацца. Ну што ты ўпя́ліўся ну людзей, так жа нікрасіва.

Уставі́шня і уставі́шна прысл. Заўсёды, пастаянна. Во хто работы́ць — ета Мікі́та, калі ён сьпіць, калі ляжыць,— ра́зым с сонцы́м уставі́шня і пашо́ў, і пашо́ў.

Ухайдо́шыць -ш-у, -ш-ыш; зак. Забіць. А Мыксіме́нык, ці чулі́, ву́йка ухайдошы́ў. Зь нейкы́мі бысіка́мі зьвіза́ўся, і яго ухайдошы́лі.

Хлю́ндра м. і ж. асудж. Неакуратны чалавек, звыч. жанчына. Што пра хлю́ндру кыза́ць, каб у яе што путно́я было.

Хра́пка (хря́пка) ж. 1. Храпка. 2. Нос. Што, пуну́ла пы хря́пкі? 3. Дровы з маладога сасняку. Прывёз хры́пак, ім нада лета сохнуць, а тады яны будуць гарець.

Цэ́ль ж. Лесаматэрыял. Во нывазі́ў цэ́лі: чыстыя,

гладкыя, роўныя як струна, зімнія валкі, бярно ў бярно,— хата будзіць як звон.

Чужбіна ж. Чужое. Ні брала я ні разу чужога, і ты чужбіны ні хаці.

Чухвалок м. Усякая накідка. Вун чухвалок накінь на плечы і пірібягіш вуліцу.

Чысціца (чысьціца) -ч-уся, -ц-ісься; незак. 1. Чысціца. 2. Рабіць аборт. У бабык чысьцілыся і пшыла на тэй сьвет.

Чэрня ж. Чорная фарба. Сыма ж помню: купляла пачычку чэрні, а цяперіцька нійдзе ні найду.

Шкарюднік (шкарюднік) м. Задзіра; упарты. Разьві ж ты ні знаіш, што ён такей шкарюднік.

Шморка ж. Кавалак вяровачкі, шнура. Якую шморку пупай, тою й зывізаў, ці табе ны пыказ.

А

- Абабрацца 124
 абабраць 10
 абабраць да нітачкі 10
 абабраць да ніткі 10
 абадрацца 13
 абаждаць 221
 абазліць 322
абайціцца 1, 369
абайціць 2
 абараніць 123
 абарвацца 13
 абароцісты 271
 аббалваніць 16
аббегаць 3
 аббежч 2
 аббразкатаць 5
 аббразкаць 5
абваліцца 4
 абвесць 12
 абвесць кругом пальца 12
 абвыкнуцца 290
 абвыкнуць 290
абгаварыць 5
 абгалаганіць 16
 абгаліць 10, 16
 абгарнуцца 8
 абгледзецца 8
 абглядаць 94
 абдрыпацца 13
абдумаць 6
 абдурыць 12
 абдуць 12
 аб'ед 357
аб'еддзе 7
 аб'едкі 7
 аберагацца 54
 аб'есца 357
 абжвянькаць 5
 абжуліць 12
 абжувальнічаць 12
абжыцца 8
 абзваніць 5
 абзыкаць 3
абідзіцца 9
 абкалаціць 3
 абкалясіць 3
абкрасць 10
 абкруціць 12
 абламаць рогі 407
 аблапатаць 5
 аблапашыць 12
 аблаташыць 10
 аблахаць 3, 5
 аблётаць 3
 аблівацца слязамі 267
 аблупіцца 13
 аблянець 11
абляніцца 11
 аблятаць 3
 абмазгаваць 6
 абмалаціць 5
 абманіць 12
абмануць 12
 абмахнуцца 287
 абмачыць 193
 абмішуліцца 34
 абмундзіраванне 20
 абмўрзаны 90
 абмыліцца 34
 абмыцца 241
 абмыць поршы 217
 абмыць шолудзі 217
 абнадзеіць 222
 абнадзеіжыць 222
 абнаравіцца 221
 абнаравіць 221

абнараўлівацца 416
абнараўліваць 416
абнараўляцца 416
абнараўляць 416
абнаружыць 140
абнасіцца 3, 13
абнясілець 30
абняславіць 27
абняць 14
абраджанне 20
абрадзіцца 186
абрады 20
абразуміцца 247
абраніць 258
абрасіць 193
абрасяніць 193
абрузаць 361
абрушыцца 4
абрэзаць 16
абсеч 15
абскубсць 16
абскусьць 16
абславіць 27
абсмеіваць 77
абстаяць 123
абстояць 123
абстраміць 27
абстрыжч 16
абсудзіць 5
абсунуцца 4
абтрапацца 13
абтрапаць 5
абтрэсць 10
абуза 308
абуць 12
абуць у лапці 12
абхапіць 14
абхваціць 14
абцерпецца 290
абцярпецца 290
абчухацца 8
абчыканіць 16
абчыкрыжыць 16
абчысціцца 8
абчысціць 10
абчысціць да нітачкі 10
абчысціць да ніткі 10
абчысціць поршы 217
абчысціць шолудзі 217
абшаваліць 10
абшарпацца 13
абшныраць 3
абшчалепіць 14
абшчапіць 14

абшчапуліць 14
абшчытацца 287
абшэрпацца 13
абы з рук 17
абы рад здаць 17
абычай 291
абы-як 17
аб'ягорыць 12
аб'ядзенне 357
абязацельна 18
абязвечыць 25
абязумець 338
абярнуцца 1
аб'ясніць 19
абяссілець 30
агаліць 10, 16
агаліць да нітачкі 10
агаліць да ніткі 10
агледзецца 8
агледзець 394
аглядаць 94
агнём гарэць 39
агнём смылець 39
аграшацца 107
агрэсца 124
адалець 262
адалжыць 232
адбараніць 123
адбіцца ад рук 309
адблагадарыць 219
ад ветру валіцца 351
ад ветру хітацца 351
адгакаць 252
адгрохаць 252
адгрэсца 124
адданы 61
адданы душою і целам 61
аддаць 119
аддзелацца 23
аддзенчыць 219
аддзячыць 219
аддудырыць 21
аддуха 67
аддушына 67
аддышка 67
аджалець 99
адзежа 20
адзецца 186
адзёжа 20
адзінакава 44
адзяваць 188
адкараскацца 23
адкасацца 23

адкаснуцца 23
 адкласць 321
 адкляяць 231
 адкормлены 111
 адкрыць 24
 адкуль ні вазьміся 202
 адкуля ні вазьміся 202
 адкутаць 24
 адлажыць 321
 адлупіць 15
 адлупцаваць 15
 адной масці 256
 адолець 262
 адплаціць 31
 адплясываць 345
 адпомсціць 31
 адправіць 250
 адпрэжч 321
 ад пуза 395
 адпусціць 239
 адсачаць 22
 адсачыць 22
 адстаіць 21
 адстаць 22, 23
 адстаяць 123
 адстояць 123
 адстраць 22, 23
 адстроіцца 251
 адстроіць 252
 адсукацца 23
 адсцёбаць 15
 адсцябаць 15
 адсцягаць 15
 адтапырыць 21
 адтапырыць грыбы 9
 адтапырыць губы 9
 адтварыць 24
 адужаць 231, 262
 адумацца 247
 адураванне 38
 адураваць 328
 адурыцца 124
 адурэць 338
 адхадзіць 100
 адхвастаць 15
 адхлупнуць 22
 адхлын 67
 адхрысціцца 23
 адцёрць 242
 адцурацца 23
 адчапіцца 23
 адчахвосціць 15
 адчаянны 358
 адчаяцца 326

адчурацца 23
адчыніць 24
 адшаснуцца 23
 адшатнуцца 23
 адшмуляць 15
 адшпарыць 15
 адшпіляць 15
 адшукаць 140
 адшыцца 23
 адшыць 32
 ажажурывіць 74
 ажарабіцца 124
 ажырэлы 111
 азлабіць 322
 азлобіць 322
 азязюліцца 124
 азяліцца 124
 айдзе 96, 204
 айдзе-ліба 204
 айдзе-небудзь 204
 айдзе-нібудзь 204
 айдзе там 207
 айдзе-то 204
акалечыць 25
 акалпачыць 12
 аканоміцца 26
аканоміць 26
 аканомнічацца 26
 аканомнічаць 26
 аканфузіць 27
 акапацца 8
 акапашыцца 8
 акапіравацца 8
 акляяць 231
 амба 359
 аміні 359
 амуніцыя 20
 ані блізка 207
 аногды 148
 апавясціць 333
апазорыць 27
 апаражніць 74
 апасацца 40
 апастыліванне 339
 апастылянне 339
 аплашаць 30, 287
 аплашэць 30
 аплыўшы 111
 аплятаць 107
 апомніцца 247
 апрастаць рукі 29
 апрэдыялённа 150
 апрэдыяліць 189
 апрэжца 124

апяць 401
 араптам 93, 202
 арашыцца 326
 арашыцца вума 338
арганізатар 28
 арцеллю 93
 арцікулы 38
 аршын з шапкаю 208
 асадзіць 407
 асазнаць 246
асвабодзіць 29, 141
 асвоіцца 290
 асесца 406
 асесць 406
 асеч 407
 асілець 262
 аскарбіцца 9
 аслабодзіць 29, 141
 аслабаніць 29, 141
аслабець 30
 аслабнуць 30
 аславіць 27
 асмеіваць 77
 асмеліцца 326
 астатак 7
 астаткі 7
 астраміць 27
 астудзіцца 284
 астынуць 284
 астыць 284
 асунуцца 257
 асушыць 74
 асцепяніцца 247
 асцерагацца 54
 асыпацца 124
 атабрацца 124
 атайціць 22, 239
 атаман 28
атамсціць 31
 атаспацца 78
 атахоціць 32
 аташчаць 257
 атвядзіць 32
 атважны 358
 атважыцца 326
 атваліць 99
 атведацца 182
 атведаць 182
 атвесіць грыбы 9
 атвесіць губы 9
атвучыць 32
 атвязацца 23
 атлежць 239
 атлезць 23

атлігнуць 239
 атмаліцца 23
 атучыць 32
 атыйскаць 140
 ахаладзіцца 284
 ахінея 56
 ахладзіцца 284
 ахмурыць 12
 ахнуць 323
 аховываць 378
ахотна 33
 ахотня 33
 ахоцю 33
 ахраняць 378
 аціхамірыцца 406
 аціхнуць 406
 ацішыць 407
 ачалавечыцца 247
 ачарніць 5
 ачуняць 231
 ачухацца 8, 231
 ашалець 338
 ашмураванне 38
 ашыбіцца 34
 ашыбнуцца 34
ашыбціцца 34

Б

бабахаць 372
 бабухнуць 344
 бабчыцца 57
 багаства 144
багата 35
 багацей 36
багач 36
 бакі парваць 197
 баклушы біць 53
 балабоніць 51
 балаванне 38
балаваць 37
 балаўства 38
 балаўство 38
балець 39
 бальшый 66
 бальшэй 66
 банда 149
 банным лістом слацца 227
 баня 184
 барабан 110
 барабаніць 373
 барахло 20, 144
 барахолле 20, 144
 барматаць 51

бахаць 372
бахнуць 218
башка 82
башкавісты 316
башкавіты 316
баяца 40
бегаць 41, 417
бедаваць 371
беднасць 42
бедстваваць 83
бежч 43, 427
безгалоўе 89
без году нядзеля 212
без малага 253
без пяці мінут 253
безразлічна 44
безразультатна 195
безуслоўна 150
белы свет 96
бельмакі 69
бельмы 69
бельмы пралупіць 285
бервяно 45
бернушко 45
бернушок 45
беспакойч 46
беспалезна 195
беспарадак 47
беспарыўна 228
бесперастанку 228
бесперастання 228
беспрыменна 18
біцца 48
біць 92, 372, 427
біць ключом 155
біць у ключ 155
благаслаўленне 339
благаславіць 315
благаслаўленне 339
благаслаўляюне 339
блізка 49
блізкі свет 96
блюсьць 55
бог бацька 440
бог знаіць калі 98
божкаць 109
большы 401
бразкатнуць 344
бразнуць 344
бракнуца 164
бракнуць 164, 344
браханне 339
брахануць 344
брахнуць 344

брахня 339
брацца 259, 328
брацца на зорку 63
браць к душэ 371
браць к серцу 371
браць у галаву 371
браць у разон 352
браць у ўніманія 352
брудзяны 90
брудны 90
брузнуць 361
бруха 110
брыд 431
брыдзець 46
брыкаць 41
брыкнуца 164
брыкнуць 164, 218
брынды біць 53
брыць 340
бубен 110
бубнець 51, 373
бўдзіць 421
будзіць 50
бузаваць 269
бузаваць як анучу 340
буран 178
бурбулець 155
буржуй 36
буркалы 69
буркнуць 344
бурлець 155
бурліць 155
бурчэць 51
бухаць 92
бухнуць 344
бухторыць 167
бушаваць 84, 328
буяць 328
бываець 148
быдта 147
быдта бы 147
быстрый 271, 330
быстрый 271, 330
быццам 147
быццам ба 147
бяда 89
бядніца 52
бязглуздзіца 56
бяздзельнічаць 53
бяздоле 89
бяздонне 288
бязладдзе 47
бязмерна 103
бянтэжыца 57

бянтэжыць 94
бярно 45
бярэжца 54
бярэжч 55, 378
бясіцца 341
бясплатна 97
бяссылны 351
бяссмисліца 56
В
вагам 175
ва́дзіць 46
важны 64
вазголіцца 57
вазіцца 57
вазня 58
вайстрыць 146
валаводзіцца 57
валаводзіць 172
валакіта 58
валакіціць 172
валантырыць 172
валачыцца 417
валнаваць 46
валоссе 59
валоч 60, 205, 429
валтузіцца 57
валхвіцца 57
валхвіць 94
валыніцца 57
валыніць 172
валынка 58
валяцца 169
валяць дурака 53
вараціла 36
варона 325
варона загумённая 325
вартаваць 378
вастрыць 146
ваўкарэз 156
ваўкарэзіна 156
вачэй не спускаць 355
везць 60
веку няма 132
верзца 131
верна 147
верный 61
верхавод 28
верыць 62
весць вухам 352
весць за чалавека 389
весаляць 223
ветраннік 325
ветхій 368
вешчы 144

веша 178
вёрткі 271, 330
відна 147
віднецца 63
віднець 63
відный 64
вільгота 68
віляць хвостом 227
вініцца 65
вірыдуваць 133
вісокі 66
воб'еддзе 7
воб'едкі 7
во-во 347
воддых 67
вока ймець 341
вока на кулак несць 91
воля 68
вопадзь 359
вот-вот 347
вочы 69
вочы калоць 375
вочы пароць 375
вочы пралупіць 285
вочы ўскінуць 285
вум 327
вухнуць 218
вушы вянуць 376
выбаркі 7
выбіцца ў людзі 217
выбіць 72
выбіць дурыкі 407
выбрацца 231
выбрузнуцца 78
выбрыкі 152
выбрыкванне 152
выбухаць 73
вываліць 258
вывернуцца 1
вывесць з сябе 322
вывудзіць 400
выгаварываць 410
выгарэць 237
выгладаць 72
выгладзіць 72
выгнаць 70
выгнаць дурыкі 407
выгрыць 72
выгрэсць 402
выдаць 71
выдварыць 70
выдзержаць 80
выдумкі 152
выдумлянне 152

выдыхнуцца 30
вyesць 72
выжлукціць 74
выжмурыць 74
выжыманне 152
выжымкі 152
вызваліць 29
вызваліць рукі 29
выздаравець 231
вызнаць 400
выйціць 237, 369
выйціць у людзі 217
выкалаціць 3
выканькаць 75
выкапаны 256
выкапаць 73
выкарабкацца 231
выкараскацца 231
выкаціць 70
выкачацца 78, 231
выкідаць каленцы 345
выкласць 138
выкленчыць 75
выключаць 387
выкруціцца 1
выкурыць 79
вылажыць 138
вылакаць 74
выламліванне 152
выламыванне 152
вылангацца 169
вылежывацца 169
вылезць 231
вылезць з языком 344
вылітый 256
вылупляцца 86
вылягчаць 138
вымакшы 176
вымаліваць 282
вымаліць 75
вымандзырыць 75
выманіць 75
выманчыць 75
вымачыць 193
вымесць 70
вымудранне 152
вымудры 152
вымыцца 241
вымыць 242
вынесць 80
вынослівы 132
вынуждаць 121
вынюхаць 400
выпаліць 79, 237, 344

выпасць 354
выпаўзьць 231
выперць 70
выпетрыць 76, 257
выпісаны 256
выпіць 74
выплакаць 75
выправіць 250
выпражч 321
выпрасіць 75
выпрастацца 164
выпрашываць 282
выпяціць 234
вырадзіцца 186
вырыць 73
высахнуць 76, 257
выскачыць 157
выскрэсць 402
выскусьць 72
высмактаць 74
высмеіваць 77
выспацца 78
выссаць 74
выставіць 70, 234
выстраіцца 251
выстраіць 252
высунуць 234
высушыць 74
высціраць 242
вытапіць 79
вытаркнуць 234
вытарнуць 234
вытравіць 72
вытрашчацца 86
вытрываць 80
вытурыць 70
выхадзіць 236
выхадзіць з сябе 341
выхадны 276
выхаднэй 276
выхаласціць 138
выхартавацца 272
выхлябтаць 74
выцадзіць 74
выцерпець 80
выцмактаць 74
выцыганіць 75
выць 267
выцягнуцца 164
выцягнуць 74, 75
выцягывацца 267
вычатніць 257
вычаўрыць 76, 257
вычухацца 231

вычацца 272
вычысціць 70
выясніць 400
вярней 168
вяртлявыі 330
вярцець хвастом 227

Г

га́дзіць 269
гадзіць 81
гадзіць як ліхой скуле
81
гадзіць як скуле 81
гады наўрады 331
гады ў рады 331
гайсаць 41
галава 82, 327
галавамоіка 184
галавастый 316
галасіць 267
галеча 42
галота 42
гамаць 107
гамза 216
гамзіць 269
гамкаць 107
гамон 359
гамузам 93, 203
гараваць 83, 371
гарачый 413
гарладзёр 158
гарлан 158
гарлапан 158
гарцаць 41
гарэць 39, 84, 88, 145
гасіць 387
гасцяваць 396
гатавацца 85
гатовіцца 85
гаўкнуць 344
гвалтам 343
геройскіі 358
гібаць 423
гібель 288, 359
гіморнічанне 152
гіморы 152
гісторыя 337
гладзіць па шэрсці 227
гладкіі 111
глаза 69
гламазда 216
гламаздаць 268
глуміць 269
глупасць 56
глядзелкі 69

глядзець 86, 94, 355, 437
глядзі што 147
гнаць 87
гнаць у карак 121
гнаць у сугон 121
гнаць у шыю 121
гневацца 341
гнесца 349
гнеўна 381
гнеўныі 382
гнісьць 88
гнуцца 349
гнявіцца 341
гойсаць 41
голь 42
гора 89
гора гараваць 83
гора мыкаць 83
горка 103
горла 158
гоцаць 41
гоцнуць 218
гразныі 90
грамазда 216
грамаздаць 268
гроб 359
грубіць 91
грубіяніць 91
грукатаць 92, 373
грукаць 92, 373
грыбы закапыліць 9
грыва 59
грыжа 339
грызла 166
грызня 339
грызць 107, 332, 340
грымець 51, 92, 108
грымнуць 391
грэць зубы 53
губы закапыліць 9
гудзец 84, 108, 267
гукнуць 230
гульма гуляць 53
гультайнічаць 53
гультайстваваць 53
гуляць 53
гуляць у маўчанку 174
гурбоі 93
гуртам 93
гуртом 93
гусць 267
гыкаць 51
гыкнуць 344
гыркаць 51

гыркнуць 344
 гэмзала 216
Д
 да атвалу 395
 дабрацца 335
 дабро 144
 дабыць 180
 давадзіць 146
 даваць 340
 даваць веры 62
 даваць волю 37
 даваць волю слязам 267
 даваць наганяй 340
 даваць праборку 340
 даваць свабоду 37
 даваць узбучку 340
 даведацца 182, 400
 давесца 354
 давесць да белага каленія 322
 давіцца 349
 давольна 421
 давярацца 62
 давяраць 62
 дагаджаць 81
 дагаджаць 81
 дагледзець 394
 даглядаць 94
 дадумацца 246
дажыцца 95
 дажыць 95
 дазарэзу 103
 дазволіць 315
 дазнацца 400
 даіць 364
 дайціць 257
 дайціць да ручкі 95, 257
 дайціць да толку 246
 дакапацца 400
 дакараць 410
 дакарыцельны 185
 дакаціцца 95
 дакушлівы 185
 дакушны 185
далёка 96
 далікатнічаць 57
 даляко 96
 данесць 71
 дапаможч 240
 дапусціць 303
 дарам 97, 101, 195
дарма 97, 101, 195
 даскакацца 95
 даскакаць 95
 да слова 33
 да смерці 103
 дастаташна 421
 дастаць 180
 дастукацца 95
 дастукаць 95
 дасужый 280
 датранжырыцца 95
 датапацца 13
 датаціцца 95
 даўгавязый 66
 даўгалыгій 66
 даўлянуць 157, 302
 даўміцца 246
даўно 98
даць 99
 даць аддуху 29
 даць адхлын 29
 даць баню 15
 даць бярозавай кашы 15
 даць жару 198
 даць знаць 333
 даць лад 298
 даць лупку 15
 даць лупцоўку 15
 даць маху 287
 даць парадак 298
 даць прадуху 29
 даць прамашку 287
 даць пытлю 15
 даць рад 298
 даць рады 262
 даць спакой 29
 даць толк 298
 даць узбучку 15
 дачыгацца 95
 дачыгаць 95
 джгаць 43
 джмухнуць 218
 джмыхнуць 218
 дзела 306, 337
дзелацца 100
 дзеля блізіру 17
 дзеля мадзелі 17
 дзесятая вада на кісялі 433
 дзешава 101
 дзеяцца 100
 дзеўбець 107
дзёшава 101
 дзіва 432
 дзіва дзіўнае 432
 дзогаць 41
 дзогнуць 218

дзугаць 41
 дзугнуць 218
 дзыгаць 41
 дзябёлый 159
 дзягнуць 218
 дзяжыць 43
 дзяйствіцельна 150
 цзяннець 63
 дзяржаць язык за зубамі 174
 дзяржаць язык на прывязі 174
 дзяўбаць 107
 дзяшэўлі паранай рэпы 101
 дзяшэўшы паранай рэпы 101
 длінный 66
 днець 63
 днём з агнём не найціць 213
 днямі 212, 347
 до 421
 дос 421
 досветкам 317
 досвеццем 317
 досіць 421
 доўгій 66
 драгнуць 218
 драйнуць 218
 драпануць 218
 драпацца 165
 драпнуць 218
 драхлый 368
 драцца 145, 165
 дрогнуць 218
дрыжэць 40, 102, 109, 419
 дрызнуць 311
 дрынкаць 143
 дрынчэць 108, 143
 дрыхнуць 361
 дрэйфіць 40
 дрэнчыцца 57
 дудоліць 266, 364
 дудыліць 266
дужа 103
 дуйка 178
 думаецца 147
 думаць 379, 380
 думаць нада 150
 думаю 147
 дунуць 218
 дур 38

дурата 38
 дурачанне 38
 дуры 38
 дурыкі 38
 дурыцца 57
 дурэнне 38
дух 104, 105
 духу баяцца 40
 дуцца 341
душа 105
 душу пакласць 123
 душу палажыць 123
 душыцца 349
 дыміць 160
 ды ну 215

Е

ежа 439
 ежалі 148
ездзіць 106
 енчыць 365
 ералаш 47
 еслі 148
есць 107, 340
 есць поедам 340
ехаць 108

Ж

жаднічаць 349
 жадный 350
жалець 109
 жалься божа 101, 195
 жалязняк 163
 жамануць 157
 жарануць 157
 жартаваць 438
 жахнуць 218
 жвавы 330
 жвяліць 107
 жлукціць 266
 жмурыць 266
 жратва 439
 жратво 439
 жраць 107, 266
жывот 110
 жывот парваць 197
 живоцікі парваць 197
 жывы 330
 жывы партрэт 256
 жывэй 330
 жывэй партрэт 256
жырны 111

З

забайтаць 418
 забежч 115

забіць 126
 забіць за бузан 126
 забосць 113
 забоўтаць 418
 забузаныць 126
 забурыцца 164
 забягаць 227
 забягаць наперад 227
 забягаць напярэд 227
 забягаць перад 227
 забягаць прырод 227
 за бясцэнак 101
 завадатар 28
 завадзіла 28
 завадзіць 259
 завадэвуш 28
 заваліцца 4, 164
 заваліць 142
 заварываць 259
 завастрываць 146
 заверыць 388
 завесць 180
 завея 178
 завіруха 178
 завострываць 146
 за вуха не атвесць 357
 завядзёнка 291
 завярацца 100
 завярнуць 115
 загадываць 334
 заганяць 126
 за гарамі 96
 загараць 53
 загарланіць 116
 загарлапаніць 116
 загарлаць 116
 загарэцца 127
 загваздка 112
 заглянуць 115
 загнаць запасы 217
 задавацца 236
 задаваць храпака 361
 задажджыцца 118
 задажджыць 118
 задарам 97
 задарма 97
 задацца 237
 задаць храпака 120
задзержка 112
задзець 113
 задзець за жывое 113,
 224
 задзеўбаць 126
 задзеўбаць 126
 задзяўбаць 126
задрамаць 114
 задрамнуць 114
 задрыпацца 13
 задрэнчыцца 127
 задрэнчыць 127
 задуваць 387
 задумываць 334
 заесца 357
 заесць 113
 зажыташна 35
 зажыцца 217
 зазваць 230
 за здорава жывеш 97
зайціць 115, 391
 закавыка 112
 закавырка 112
 закавырына 112
 закавычка 112
 закадышны 61
 закалоцца 127
 закалупіць 224
 закалупіць за жывое 224
 закалупнуць 224
 закапаць 255
 закапёршык 28
 закарузлы 90, 350
 закарцецца 127
 закарцець 127
 закарэлы 90, 350
 закінуць слова 123
 заклаваць 126
закрываць 116
 закулажыцца 118
 залежч 164
 залівацца 267
 залівацца слязамі 267
 заліваць 387
 заліцца 125
заліць 117
 замамыліцца 9
 замамырыцца 9
 замануцца 127
 замараць 27
 замарыць чарвяка 135
 замачыць 193
 заметны 64
 замеціць 394
 за мілую душу 33
 замінка 112
 замуліцца 127
 замуліць 113
 замурзаны 90
 замышляць 334

занава 401
занепагодзіцца 118
 занепагодзіць 118
 занянасціцца 118
 занянасціць 118
 заняція 306
 заняць 232
 запалі — не трэсніць 213
 за паўцаны 101
заплаціць 119
 заправіцца 135
 запрасіць 230
 запускаць 154
 запявала 28
 запярхнуцца 220
 зараць 63
 зарюю 317
 зарудзелый 90
 зарупіць 127
 зарыць 255
 зарэўць 116
 за светам 96
 засвярбецца 127
 заскачыць 115, 122
 заскрэсца 127
заснуць 120
 засохнуць 76
 за спасіба 97
 заспець 122
застаўляць 121
застаць 122
 застудзіцца 283
 застукаць 122
заступіцца 123
 засцерагацца 54
 засцігнуць 122
засыпацца 124
 за так 97
 затануць 125
затапіцца 125
 затапіць 71, 117
 затачываць 146
 затварыць 418
 заткнуцца 220
 затонуць 125
 затор 112
 затравіць 126
 затронуць 113
 затукаць 126
затуркаць 126
 затхнуцца 220
 затырхнуцца 220
 захадзіцца 267, 371
 захадзіцца ад слёз 267
 захаладзіцца 283
 захапіць 122
захацецца 127
 захваціць 122, 232
 захліпнуцца 125
 захлынуцца 125, 220
 з ахоцю 33
 захрапець 120
 захропсць 120
 зацюкаць 126
 зацюпаць 126
 зацяваць 121, 259
 зацягывацца 160
 зацяжка 112
 зачпіць 113
 зачасацца 127
 зачынаць 259
 зашчучыць 122
 зашчыціць 123
 заявіць 71
 заяданне 339
 збалавацца 309
 збалдзіць 344
 збірацца 85, 334
збіцца 128
збіць 129, 346
 збіць з панталыку 129
 збіць з толку 129
 збіць рогі 407
 зборыць 262
 збрынкаць 346
 збузаваць 366
 збузаныць 126
 збунтаваць 129
 збутурыць 336
 з бухты-барахты 17
збыцца 130
 збэйсаць 323
 зважацца 416
 зважаць 416
 зваліць 142
 звалоч 402
 званне 104, 105
 звар'яець 338
 з вачэй не спускаць 355
 звесць вачамі 120
 звесць вочы 120
 звесць дружбу 134
 зволіць 141
 звольніць 141
 звучыцца 200
 звучыць 301
 звыкнуцца 290
 звыкнуць 290

звичка 291
 зваршыцца 130
 згаворлівый 235
 згаворчысты 235
 згалдзіць 344
 згінуць 281
 згледзець 394
 зглуздзіць 344
 згойзаць 366
 зграмаздаць 252
 зграмаздзіць 252
 з грахом папалам 440
 згрыбціць 136
 згрыбчыць 136
 згультаіцца 11
 згультаіць 11
 згультайнічацца 11
 згультайнічаць 11
 згяркаць 258, 312
здавацца 131
 здаецца 147
 з дарагою душою 33
здоровый 66, 132, 159
 здароўе 342
 здацца 30
 здаць 30
здэкеывацца 133
 здзелаць 252
 здзелаць коць 164
 здзелаць на ток 72
 здзелаць ток 72
 здзелаць як ток 72
 здерж 360
 здзяканне 38
 здзякацца 133
 з дня на дзень 347
 здолець 139, 262
 здорава 103
здружыцца 134
 здурыць 344
 здыхата 359
 з'едзь 339
 зенкі 69
 зерыць 86
з'есць 135
 зеў 329
 з'ехаць 257
 зжыцца 290
 зіркалы 69
 злавацца 341
злавіць 122, 136
зламаць 137
 зламаць рогі 407
 зламіць 137
 зліняць 257
 зліцца 341
 злобна 381
 злосна 381
 злосный 382
 злупіць кожу 15
 злупіць шкуру 15
 злыдната 42
 злыдня 42
 злы 382
 злэй 382
 злэй як чорт 382
 злэўдзіць 402
злягчаць 138
 злянець 11
 зляніцца 11
 змага 342
 змахнуць 346
 змачыць 193
 змеціць 394
 змікіціць 246
 з мінуты на мінуту 347
 змірны 428
зможч 139, 262
 змяніць 141, 260
 змясіць 366
 змясіць 141
знайціць 140
 знак 274
 знамя 274
 знатны 64
 знаць 147
 знібець 39
 зносу няма 132
 знюхацца 134
 знясілець 30
 зняславіць 27
 зняхацца 134
зняць 141
 зоркаю 317
 з-пад палы 383
 з пятага цераз дзесятае 17
 зра 195
 зрадзіцца 134
 зрадзіць 222
 зразу 347
 зрэдку 331
 зрэзацца 377
зрэзаць 15, 142, 407
 зрэзаць на горкае яблы-ка 15
 зрэзаць рогі 407
 зрэць 86

зуб загарэўся 127
 зуб разгарэўся 127
 зуб узгарэўся 127
 з часу на час 347
 зыкаць 41
 зыкнуць 218
 зыркаць 86
 зюкнуць 344
 зялязняк 163
 зямлю есць 341
 зямлю рваць 341
 зяпа 329
І
іграць 143
 іграць у маўчанку 174
 ідзі ты 215
 із аднаго цеста 256
 ізвесна 150
 ізвеснае дзела 150
 ізвясціць 333
 іздзявацца 133
 ізняможч 30
 ізрэдка 331
 ізувечыць 25
 і крошачкі падабраць 256
імушчства 144
 імчацца 43, 108
 імчаць 43, 60, 108
ірвацца 145
 і рохтакі падабраць 256
 іскалясіць 3
 іскаць 437
істрыць 146
 іціць 328, 427
К
 кавараць 151
 кавардак 47
 кавэнчыцца 57
 кавяраць 151
 кавярзаць 268
кажацца 147
 казацца 131
 калаціцца 40, 55, 102, 109,
 349, 419
 калаціць 437
калі 98, 148
 калі-нікалі 331
 каліць 340
 калі яшчэ 98
 калода 45
 калоць 39
 калоць вочы 410
 калупацца 57
 калупаць 151

калыхаць 423
 калякцівам 93
 калясіць 106
 камандзіраваць 250
 камкаць 107
кампанія 149
 камсаць 107, 188
 камсіць 107, 188
 камуна 308
 канавод 28
 кандрашка 359
 кандрычка 359
 канец 359
 канешна 150
канешня 18, 150
 каніцеліцца 57, 172
 каніцеліць 172
 каніцель 58
 кануць 281
 канфузіць 375
 канчына 359
 канькаць 282
 каняка 156
 капацца 172
капаць 151
 капашыцца 57, 172
 капец 359
капрыз 152
 капут 359
 капцець 84
 капціць 84
 кáра 89
 карабкацца 165
 каравуліць 378
 каравый 90
 карауліць 378
 каржанелый 90, 350
 карожанне 152
 карожыцца 267
 кароткі 208
 карстваваць 177
 карыцца 65
 карыць 410
 касавурыцца 153
касіцца 153
 касмоцце 59
 каснуцца 354
 кастрыраваць 138
 катануць 218
 катарга 370
 катацца 106
 катаць 106
 каторая пара 98
 каціць 43, 87, 108

кацялок 82
качацца 169
каша 47
каюк 359
каяцца 65
квакліцца 57
квактаць 52, 349, 365
квас 435
квахтаць 365
квохаць 365
ківаць 423
кідаць 154
кінуцца вопрамеццю 218
кінуць 399
кіпець 84, 155, 341
кіпець у ключ 155
кіпяціцца 341
кірка 163
кіслякі 69
кіснуць 267
клапаціць 371
клеіцца 236
клёк 327
клінкі падбіваць 417
клопат 58
клямка 359
клянчыць 282
кляча 156
кодла 308
кой-калі 331
кой-як 17, 440
конікі 152
комкаць 107
конча 103
конь 156
костачкі перамыць 5
косці перамыць 5
краж 45
край 18, 103
крайня 103
крактаць 349
крама 170
крапануць 157
крапун 171
кроў з носу 18
кругляк 45
круткі 271, 330
круціць хвостом 227
крушыць 162
крывіцца 153, 424
крыкса 158
крыкун 158
крыўлянне 152
крычаць 340

крышка 359
крышыць 162
крэпасць 342
крэпкі 132, 159
кубло 149, 308
кудаса 178
кудлы 59
кудры 59
кукаваць 267
кукобіцца 57
куксіцца 267
кулажыцца 267, 424
кулажыць 424
куламеса 47
куламесіцца 385
кулдыкнуць 74
кумекаць 244
кумпал 82
купалішча 435
купіць 12
курдупый 208
курыць 160
кусаць 107
куцярма 47
кучаю 93
кучма 59
кучыцца 307
кушаць 107
кшчэнне 339
Л
лад 161
ладзіць 81, 425, 434
ладна 98
ладнага 98
лазбень 82
ламанне 152
ламануцца 127
ламануць 127, 137, 157, 218
ламаць 162
ламіць 39
лапата 163
лапатка 163
латвей 168
лаўка 170
лаўчыцца 425
лаўчыць 425
лаўчэй 168
лахмоце 20
лацнаць 425
лаянка 339
лаянне 339
лебязіць 227
лежч 164

лезць 165
 лєскатаць 108, 373
 лѣтаць 41, 106
 лізаць 107
 лінуць 233, 399
 лісавый 428
 лістом слацца 227, 417
 ліха 89
 ліхалецце 89
ліцо 166
 ліцца 427
ліць 167, 427
 лічыць 380
 лодыра спраўляць 53
 лодырнічаць 53
 лом 359
 лопаць 107
 лопнуць 248
 лошадзь 156
 лубак 156
 лубіна 156
 лупнуць 218
 лупянуць 218
 лухта 56
 лухта непадсяваная 56
луччы 168
 лыбіцца 86
 лыкаць 266
 лынды біць 53
 лыпаць 86
 лыскаць 266
 льсціць 227
 любаватца 86
ляжаць 169
 ляжаць крычаю 169
 ляжаць на баку 53
 ляніва 175
 ляпаць 373
 ляпнуць 344
 ляскаць 373
 ляснуць 218, 281
 лятаць 41, 106
 ляцець 43, 108
М
 мага 342
 магазєя 170
магазін 170
 магіла 359
 маёмасць 144
 мазкатаць 373
 мазкаўня 82
 малаціць 107
 маліць 282
 малоць 107
 малый 208
 мальбоны 339
 манаткі 144
 манера 291
 маразюган 171
 мардаватца 177
 маркатаць 51
мароз 171
марудзіць 172
 марудна 175
 масліцца 57
 масоліцца 57
 масоліць 107
масцер 173
 матануць 218
 матацца 41
 матнуць 218
 матузы 20
маўчаць 174
 махаць 154
 махнуць 218
 мацюканне 339
медленна 175
 медліць 172
 меркаваць 380, 425
 мерыцца 425
 мерыць 425
 меціць 425
 мір 161
 мірны 428
 млець 419
 мода 291
 можна падумаць 147
мокры 176
 морда 166
 мох з балота 56
 мошч 342
 мужаственны 358
 мука 370
 муляцца 426
 муляць 46, 426
 мурзатый 90
 мурзы 166
 мурло 166
 мурыжыць 107, 332, 340
мучыцца 83, 177, 371
 мучыць 133
 мучэнне 370
 мчацца 43, 108
 мчаць 43, 108
 мыліць 340
 мырчэць 51
 мэньчыцца 57
 мядліць 172

мяжджуліць 107
 мяліца 216
 мялле 216
 мярэшчыца 131
 мясіць 107
 мяцеліца 178
мяцель 178
 мяцеля 178
 мяцца 172
Н
 на 18
 набажны 235
 набалбатаць 183
 набалматаць 183
 набаўтаць 183
 набівацца 275
 набіцца 191
 набіць 278, 397
 набіць бруха 225
 набіць пуза 225
 набіць руку 200
 набіць трабух 225
 набожлівы 235
 набожны 235
набрацца 179, 191
 набраць вады ў рот 174
 набурхацца 191
 набухацца 191, 225
 набухаць 192
 набушмаціць 183
набыць 180
 навадзіць 146
 навала 89
 на валасок 49
наваліцца 181
 наваліць 192
 наварачываць 107
наведаць 182
 наверна 147
 наверняка 150
 на вецер 101
 на віду 49
 навухрыць 201
 навучыцца 200
 навучыць 201
 навязацца 299
 навязлівы 185
 навязчывы 185
 навяліцца 299
 навясціцца 182
 навясціць 182
нагаварыць 183
 нага за нагу 175
 наганяй 184

нагарадзіць 183
 нагатавацца 179
 нагатовіцца 179
 нага цераз нагу 175
 наглядаць 355, 378
 нагнаць 397
 нагнесца 225
 наградзіць 99
 награкаць 192
 нагрэць 198
 нагуртаваць 192
надаедлівы 185
 надаядлівы 185
 надаядлы 185
 надберагацца 54
 надберагаць 55
 надблюдаць 55
надзецца 186
 надзеяцца 187
 надзежны 61
 надзяванне 20
надзяваць 188
 на днях 212
 надоечы 212
 надражацца 77, 134
 надрыгнуцца 190
 надрыжэцца 190
 надубецца 190
 надубянецца 190
 надуцца 9
 надуцца як мыш на кру-
 пы 9
 надуць 12
 надуць грыбы 9
 надуць губы 9
 наесца 225
 нажарыць 198
 нажрацца 225
 нажыць 180
 назапасіцца 179
 на зарэ 317
 назбірацца 225
 на здзек 194
 назіраць 355
 назло 196
назначыць 189
 назойлівы 185
 на зоркі 317
 назызнуцца 190
 назынуць 181
назябнуцца 190
 наігрываць 143
найціць 140, 191
 наказаць 333

накалецца 190
 накаліць 198
 накамсацца 186, 225
 накамсціцца 225
 на кары каша на прасле
 бліны 35
 накасацца 292
 накатлецца 190
 накахліць 198
 накінуцца 181
накласць 192
 накляпаць 183
 накратаць 192
 на краю света 96
 накрыць 122
 накушацца 225
 налажыць 192
 наледзянецца 190
 налопацца 225
 налупіцца 225
 налупіць 15
 налупцаваць 15
 налучыць 140, 415
 налягаць 121
 намалаціцца 225
 намалёваны 256
 намалоцца 225
 намалоць 183
 намаляваны 256
 намамыліцца 9
 намамырыцца 9
намачыць 193
 намерана 196
 намерзнуцца 190
 намецца 179
 намёрзнуцца 190
 намяжджуліцца 225
 нанавя 401
 напаліць 198
 напараджацца 85
 напарадзіць 250
 напасць 89, 181
 наперак 194
наперакор 194
 наперца 225
 наперць 192
 напець 183
 наплесць 183
 напавіць 250
 напалом 279
 напрамік 279
 напрамкі 279
 напрануцца 186
напрасна 195
 напразці 279
 напратываць 188
 напургацца 225
 напусціцца 181
 напуціць 201
 напярок 194
 наравіцца 408, 416
 наравіць 416
 нарагатацца 197
 нараджанне 20
 нарадзіцца 186
 нарады 20
 нарачыта 194
 нарашна 194, 196
 нарашня 194, 196
 наржацца 197
 нарошна 194, 196
нарошня 194, 196
 наругацца 133
 наругывацца 133
 на руках насіць 389
 насабачыцца 200
 насадзіцца 225
 насадзіць 397
 насесць 181, 299
 насільна 343
 насіцца 41, 106
 насклецца 190
 насланне 89
 насмех 17
 насмяхацца 77
насмьяцца 197
 наснудзіць 296
 настаць 299
 настачыцца 179
 настрапаліць 201
 настыцца 190
 насупіцца 9
 насупраць 194
 насупроць 194
 насцерагацца 54
 насыціцца 225
наталіць 198
 наткнуцца 415
 натоўча 225
 натрапаць 183
 натрапіць 140, 415
 натрэскацца 225
 натуранне 152
 натурлівасць 152
 натурлівы 409
 натурысты 409
 натурыцца 408
 наўдаку 199

наўрад 199
 наўродзі 147
 на ўсе рукі масцер 173
наўчыцца 200
наўчыць 201
 нахахатацца 197
 нахлабучка 184
 нахлехатацца 197
 нахлынуць 191
 нахрапатацца 225
 нахрупатца 225
 нацягываць 188
 начапурыцца 186
 начоўкі 110
 начыканіцца 186
 начынаць 259
 нашаматацца 225
 нашамацца 225
 нашмуляць 15
 нашіпяць 15
 на шырокую ногу 35
 наюдзіць 183
 наярываць 143
неажыдана 202
неакуратны 203
 неапатны 203
 неахайны 203
 небаўшый 208
 небаўшый 208
 небаўшэй 208
 не блізкі свет 96
 невісокі 208
 не голеная дык стрыжаная 44
 не даваць дыхнуць 121
 не даваць прамытае вады 133
 недагледзець 273
 недаглядзець 273
 недаеддзе 7
 недаедкі 7
 недалёка 49
 недарослы 208
 недастаткі 42
 недастача 42
 не даць у абіды 123
 не за гарамі 49
 не звадзіць вачэй 86
нейдзе 204
 некульцяпісты 214
 немярэч 89
 ненавошта 210
 непадкупны 61
 непакоіць 46

непаседлівы 330
 не пахожа 199
 непрадвідзенна 202
 непрачыўна 228
 непрыменна 18
 нерадзівый 203
 неразбярыха 47
 не раскрываць рота 174
 не сказаць каб дужа 211
 не спускаць вачэй 86
 не спяша 175
 неспа 43, 108
несць 205
 не сяння — заўтра 347
 не так даўно 212
 неўдобра 376
 не ў духі 382
 неўзабаве 347
 неўзадаў 212, 347
 нехармузны 214
нехта 206
 нехтачка 206
 нехуцавы 203
 не чуць 213
 нечыстаплотны 203
 неяк 440
 ні адтуль ні адсюль 202
 ні адтуля ні адсюля 202
 ні блізка 207
 ні брат ні сват 433
 ні брат ні сват ні родны дзядзька 433
 нібыдта 147
 нібыдта бы 147
 нібыццам 147
 нібыццам ба 147
 ніжы вады, цішы травы 428
 ні за нюх табакі 101, 195
 ні за панюх табакі 101, 195
 нізашта 101, 207
 нізаштачка 101, 207
нізашто 101, 207
 ні за што ні пра што 195
 ні за якія грошы 207
 ні за якія грошы 207
нізкі 208
нійдзе 209
нікуды 210
 ні к чорту 210
 ніпачом 101
 ні сабе паглядзець, ні людзям паказаць 17

ні свет ні зара 317
 ні тама ні тута 209
 ні тамацька ні тутацька
 209
 ні тамацькі ні тутацькі
 209
 ні там ні тут 209
 ні туды ні сюды 210
 ні ў біла ні ў мяла 210
 ні ў жысць 207
 ні ў зуб нагою 207
 ні ў карман ні с кармана
 44
 ні ў кола ні ў мяла 210
 ні ў міры ні ў Сібіры 209
 ні ў равах ні ў шчарбах
 209
 ні ў равы ні ў шчарбы
 210
 ні халодна ні жарка 44
 ніхто 433
 нішчата 42
 ніякій чорт 433
 ногды 148
 нос паказаць 115
 ночвы 110
 ну 215
 нужда 42
 ныць 39
 нюні распускаць 267
 нюніць 267
 нюхаць 437
няважна 44, 211
 няволіць 121
 нягадана 202
 нядаўна 212
 нядоля 89
 нядорга 101
 нядумна 202
 няжданна 202
 няжданна-нягадана 202
 нязграбный 214
 нязграйный 203
 нязграя 216
 ныйначы 147
 нялоўка 376
няма 213
 нямаведама айдзе 96
 нянчыць 94
 нярашлівы 203
 нярослы 208
няскладный 214
 нястача 42
 няўдобна 376

няўжэлі 215
 няўкложый 214
няўмека 216
 няшчасце 89
П
пабагацець 217
 пабаівацца 40
пабежч 218
 пабіць 254
паблагадарыць 219
 паблжжк 68
 пабрыляць 346
 пабудзіць 398
 пабунтаваць 129
 пабядзіць 262
 павага 390
 паважаць 389
 паваліць 142
 павалоч 402
 паваротлівы 271
 паведаміць 333
 павіснуць 14
 павумнець 247
 пагадзіць 221
 паганіць 269
 паганяць 121, 417
 пагібель 359
 пагледзець 394
 паглядаць 86
 паглядываць 86
 пагнаць 70
 па горла 395
падавіцца 220
 падагнаць 303
падаждаць 221
 падажраць 135
 паданкі 305
 падараваць 99
 падатлівы 235
 падаць 419
 падаць 71
 падберагаць 55
 падбіць 201
 падблюдаць 55
 пад бокам 49
 падбухторыць 201
 падбуць 12
 падбуць у лапці 12
падвесць 222
 падвесць пад дурнога
 хату 222
 падвесць пад манастыр
 222
 падвесць пад намастыр
 222

падвезяляць 223
 падвухрыць 201
 падвучыць 201
 падгаварыць 201
падганяць 223
 падгатаўлівацца 85
 падгатаўляцца 85
 паддабрывацца 227
 паддаць 399
 паддэргаць 240
паддзець 224
 паддзяржаць 240
 паддурьць 12
пад'есць 224, 225
 пад'ехаць 226
 паджыгнуць 201
 падзаправіцца 135
 падзвіжны 330
 падзвіжны 330
 падзякаваць 219
 па дзяшоўкі 101
 падкаваць 12
 падкавырнуць 224
 падкалечыць 25
 падкалоць 224
 падкалупіць 224
 падкалупнуць 224
падкаціцца 226
 падкачывацца 417
 падкінуць 399
 падкласць рукі 240
 падкузьміць 222
 падкусіць 224
 падкуснуць 224
 падладзіцца 226
 падлажыць рукі 240
 падлаўчыцца 226
 падлезць 226, 404
 падлізнічаць 227
падлізывацца 227
 падлэўдзіць 402
 падмазацца 226
 падманіць 12
 падмануць 12
 падмасліцца 226
 падможч 240
 паднарадзіцца 186
 паднасіцца 275
 паднасіць 396
 пад настраеніем 403
 паднімацца 328
 паднімаць 50, 259
 пад носам 49
 падняцца 231, 313, 414

падняцца на ногі 8, 231
 падняць 252, 398
 падняць поршы 217
 падняць трахолле 217
 падняць шолудзі 217
 падолець 262
 падпарываць 121, 223
 падпоўзіць 226
 падправіць 2
 падпраўляць 434
 падпусціць 303
падрад 228
 падрацца 248
 падружыцца 134
 пад рукою 49
 падсабіць 240
 падсадзіць 222
 пад самым бокам 49
 падсатаніць 201
 падскакываць 100
 падскачыць 313
 падсобіць 240
падсохнуць 229
 падстрапаліць 201
 падсунуцца 404
 падсунуць 119
 падсыкнуць 201
 падторкнуцца 404
 падторкнуць 71
 падторнуцца 404
 падторнуць 71
 падупасць 30
 падучыць 201
 падхапіцца 414
 падхватны 353
 падхваціцца 313, 414
 падцэлівацца 425
 падшаваліваць 121
 падшавеліваць 121, 223
 падшамачь 135
 падштырываць 223
 падымаць 50, 259
 пад'юдзіць 201
 пад'ялдыкнуць 201, 224
 паесць 135
 пажалуй 147
 пажраць 135
 паз 436
пазваць 230
 пазволіць 315
паздаравець 231
 пазор 374
 пазорна 376
 пазорыць 375

пазычыць 232
 паімчаца 218
 паімчыца 218
 паймаць 122, 136
пайціць 233
 пайціць гарру 281
 пайціць дымам 281
 пайціць прахам 281
 пайціць у рогі 377
 пайціць хінню 281
паказаць 234
 паказаць вочы 182
 паказываца 131
 пакладаца 62
пакладзісты 235
 пакласць 137, 142, 366
 пакой 161, 360
 пакрыць 117
 пакушаць 135
 палагаца 62
 палагаць 380
 палажыць 137, 142, 366
 паласнуца 241
 паласнуць 249
 палегчаць 239
 палена 45
 палепшыць 231
 паліца 233
 паліць 233, 372
 палка 45
палучаца 236
 палуччы 168
 палуччыць 231
палучыца 237
 пальчыкі абліжаш 357
палюбіць 238
 палягчаць 239
палягчэць 239
 паляцець 218
 памалу 175
 паманіць 230
 памаўківаць 174
паможч 240
 памчаца 218
 памчыца 218
памыца 241
памыць 242
 памянуць 412
 памяркоўны 235
 памяць 327
 памяшаца 338
 панадзіць 301
панаравіца 243
 панаравіца 221
 панаравіць 221
 панароўка 291
 панесца 218
панімаць 244, 352, 379
 пан панам 35
 панравіца 243
 панятлівы 316
панятна 150, 245
 паняца 200
 паняцце 327
паняць 117, 246
 папасць 122, 136, 140, 415
 паплашэць 30
 папомніць 31, 412
 паправіца 231
 паправіць 2
 папракаць 410
 папраўляць 434
 папусціцельстваць 37
 папякаць 410
 папярок 194
 папярхнуца 220
 парадашна 98
 парадашнага 98
 парадкам 98, 103
паразумець 247
 параспасадзіць 323
 парасчыніць 324
 парасчыняць 324
 парохнець 88
парваца 248
 пароцца 57
 пароць 46, 50, 121, 223, 437
 пароць гарачку 363
 партач 216
 партачыць 269
парэзаць 249
 пасабіць 240
 пасвіць 355
 пасеяць 258
 паскудзіць 269
 паслабець 30
паслаць 250
 паслухмяны 353
 паслушлівы 353
 паслушны 353
 пасобіць 240
 паставіца 251
 паставіць 189, 252
пастроіца 251
пастроіць 252
 пастыльства 339
 пасупіца 9

па суседству 49
пасці 253
 пасцігнуць 246
 пасціраць 242
 пасцірнуць 242
 пасці што 253
 пасць 329
 пасчытацца 31
 пасыпацца 248
 патакаць 37
 патараплівацца 363
 патачка 68
 патвараць 37
 патвора 68
 патвораваць 37
 патворнічаць 37
 патворства 68
 патворстваваць 37
 патлы 59
патрапаць 254
 патрашыцца 145
 патура 68
 патураць 37
 паўрамяніцца 221
 паўрамяніць 221
 пах 104
пахараніць 255
 пахваціцца 420
 паходжый 256
 пахожа 147
пахожый 256
пахудзец 257
 паціпнік 422
 паціху 175
 пацішыць 406, 407
 пацішэць 406
 пацягнуць 402
пацяраць 258
 пацярпець 221
 пачот 390
 пачуць вош за каўняром
 217
пачынаць 259
 пачыняць 434
 пачысіць 10
 пачытай 253
 пачытай што 253
 пачытаць 389
 пачышчы 168
 пашаваліваць 121
 пашаваліць 10
 пашаваліць мазкамі 6
 пашавеліваць 121, 223
 пашавяліць мазкамі 6

пашамаць 135
 пашана 390
 пашкумардзіцца 248
 пашкуматацца 248
 пашчупаць 10
 паязджаць 133
 паясніць 19
 пекануць 157
 пекла 370
 пень 308
 перабіць 129
 пераборыць 262
 перабраць 2, 264
 перабунтаваць 129
 пераваліць 261
 перавесць 323
 перавярнуць 74
 перагараваць 80
 перагрузіць 261
 перагуртаваць 261
 перадаць 333
 перадзелаць 264
 перадзержаць 277
перадзец 260
 перадзяржаць 277
 перадолець 262
 перадужаць 262
 перадышка 67
 перажыванне 370
 перажываць 83, 371
 перажыць 80
 перайціць 2
 пераказаць 333
 пераканаць 388
 перакарміць 276
 перакідаць 261
 перакінуцца 164
 перакінуць 260, 261
 перакласць 261
 перакур 67
 перакусіць 135
 пералажыць 261
 пералома 359
 пераляцець 263
 перамахнуць 263
 перамачыць 193
пераможч 262
 перамяніць 260
 перанасіць 177
 перанесць 80
 перапасць 257
 перапіхнуцца 1
 перапрануць 260
 перапрыгнуць 263

перапугацца 362
перапужацца 362
перапускаць 416
перапынак 67
перапынка 67
перапырхнуць 263
перарыў 67
перасілець 262
пераскачыць 263
перасмегавацца 80
перасохнуць 76
перастроіць 264
перастрэць 415
перасцірнуць 242
перасыпаць 264
ператрусіць 264, 362
ператрухнуць 362
ператрэсьць 10, 264
перахадзіць 2
перахваціць 135, 232
перацерпець 80
перацярпець 80
перць 60, 87, 108, 205
песціць 94
петрыць 244
пеўна 150
печ 39, 372
пілаваць 332
пілікаць 143
піліць 143, 332
пільна 103
піпчыць 160
пісаць 81
піхнуць 99, 265
піць 266
пішча 439
пішчэць 267
плакаць 267
планіда 308
плахей 351
плевуцінне 20
племя 308
плесца 131
плесць 268
плойма 308
плохій 351
плюгаваць 269
пляваць у паталок 53
плясаць 345
пляхнуць 218
пляхоцце 20
полк 308
пападзь 359
поперак 194

попусту 195
порціць 269
поўзьць 165
поўны 111
прабіранне 184
прабіраць 340
праборка 184
праваліцца 4
правароніць 273
праведаць 182, 400
правесць 12
праветрыцца 229
праветрыць 229
правінаваціцца 270
правініцца 270
правіць 434
праворный 271, 330
прагайдамачыць 323
прагайдачыць 323
прагаладацца 272
прагалдамачыць 323
прагледзець 273
праглядзець 273
прагнаць 70, 141
прагневаць 322
прагнявіць 322
прагрэць 198
прадаць 71
прадвесція 274
прадзержаць 277
прадзнаменаванія 274
прадзяржаць 277
прадлагаць 275
прадпалагаць 380
прадраць вочы 285
прадставіцельный 64
прадумаць 6
прадуха 67
празантаваць 375
празнаваць 379
празнішны 276
празукаваты 280
празываць 273
праізаіць 354
праісшэствія 337
праймаць 340
пракарміць 277
пракласць 79, 278
пракляцце 89
пракудзісты 280
пракудлівы 280
пракурыць 79
пралажыць 278
пралазлівы 280

праламаць 278
 праламіць 278
прама 279
 прамантачыць 323
 прамаргаць 273
 праматаць 323
 прамахнуцца 287
 праміком 279
 праморгаць 273
 прамычэць 344
 прамэнчыць 323
 прамямліць 344
пранырлівы 280
 пранюхаць 400
 прапаліць 79
прапасць 281
 прапасць ні за нюх та-
 бакі 281
 прапасць ні за панюх та-
 бакі 281
 праперць 70
 прапусціць 273
 прапытаць 400
 прарэшыцца 145
 прасадзіць 323
 прасвістаць 323
 прасіціцца 248
прасіць 282
 праславіць 27
 прасмяхаць 77
 прасохнуць 229
 праспалітны 280
 праспалітый 280
прастудзіцца 283
прастыць 283, 284
 пратапіць 79
 пратаптаць 278
 пратарыць 278
 пратранжырыць 323
 пратраціцца 323
 пратраціць 323
 пратрэсца 272
 пратурыць 70
 праўда 150
 прафесар 173
 прахаладзіцца 283
 прахваціцца 285
 прахлаждацца 172
 прахлопаць 273
 праца 306
 працавіты 386
 працалюбівы 386
 працаўны 386
 працаўнэй 386
 працерць 278
 працаўрыць 229
 працуханка 184
 прачуць 400
 працхацца 272
 прашмыгаць 323
прашнуцца 285
 прашнуць 398
 праштрапіцца 270
 праштрапіць 270
 праштропіцца 270
 праштропіць 270, 273
прашчацца 286
прашчытацца 287
 прашыбіць 34
 прашыбнуць 34
 прашыбць 34
 прашыкацца 323
 прашыкаць 323
 пролабка 288
 пропадам прапасць 281
пропасць 288
 просам прасіць 282
 проця ліха на ўзгорачку
 204
прут 289
 пручіна 289
 пручце 422
 прыабрэсьць 180
 прыберагацца 54
 прыберагаць 55
 прыблюдаць 55
 прыборы 20
 прыбрацца 186
 прыбядняцца 52
 прывілегія 68
 прывучацца 200
 прывучыць 301
прывыкнуць 290
прывычка 291
 прывязацца 292
 прыганяць 121
 прыгатаўлівацца 85
 прыгатаўляцца 85
 прыгласіць 230
 прыглядацца 86
 прыглядаць 94
 прыглядывацца 86
 прыглянуцца 243
 прыгнаць 303
 прыгнесць 302
 прыгрануць 293
 прыгрымець 293
 прыдавіць 302

придаць 71
придаць зямле 255
придбаць 180
придзелаць 296
придзецца 148
придрамаць 114
придрамнуць 114
прыдрацца 292
прыдрыгацца 95
прыдрыгаць 95
прыехаць 293
прыжацца 294
прыжаць 157, 302
прыжымацца 349
прыжымісты 350
прыжыцца 95, 290
прызваць к парадку 407
прызнаваць 352, 379
прызначыць 189
прыкархнуць 114
прыкасацца 292
прыкаціць 293
прыкінуцца 300
прыкінуць 6
прыкінуць слова 230
прыладзіцца 226, 295, 297
прыладзіць 296, 298
прыламацца 200
прылежны 367
прылежч 164
прылезць 226, 292
прыліпнуць 299
прыльнуць 294
прыляцець 293
прымазацца 226
прымасліцца 226
прымасціць 296
прымета 274
прыметляваць 304
прымець 139
прымудрыцца 295
прымудрыць 296
прымчацца 293
прымчаць 293
прымчыцца 293
прымякнуць 304
прынарадзіцца 186
прынізісты 208
прынімаць к душэ 371
прынімаць к серцу 371
прынімаць у галаву 371
прынімаць у разон 352
прынімаць у ўніманія 352

прынудзіцельна 343
прынуждаць 121
прыпарадзіцца 186
прыпарадзіць 298
прыпасць 294
прыперць 127
прыпомніць 31, 412
прыпусціць 218, 233, 303
прыпуціцца 297
прыпуціць 298
прыпяцца 251
прыпяць 252
прысіліваць 121
прыскяпацца 292
прыскяпіцца 292
прыслуговываць 411
прыслугоўваць 411
прыслужывацца 411
прыслужываць 411
прысмаліць 293
прыснасціць 296
прыснудзіць 296
прыспасобіцца 295
прыспасобіць 296
прыспічыць 127
прыставіцца 300
прыстарацца 180
прыстасавацца 295
прыстаць 299
прыстаць з кароткімі гу-
жамі 292
прыстаць з нажом к гор-
лу 292
прыстаць як кароста 299
прыстаць як сляпый к
цесту 299
прыстаць як сляпэй к
цесту 299
прыстаць як смала 299
прыстраць 299
прыстроіцца 297
прыстроіць 298
прыступаць 259
прыстыць 283
прысукацца 292
прысуствія 104
прысцерагацца 54
прысцябай 433
прысцябнуць 304
прысцягнуць 304
прысядзісты 208
прытварыцца 300
прыткнуцца 297
прыткнуць 298

прытуліца 294, 297
прытуліць 298
прыўдараць 417
прыўдарыць 157, 218, 233
прыўчыца 200
прыўчыць 301
прыфранціца 186
прыхаладзіца 283
прыхамета 274
прыхваціць 304
прыхінуца 294, 297
пры цару Гароху 98
прыцерпеца 290
прыціснуца 294
прыціснуць 157, 302
прыціхнуць 406
прыціца 354
прыціца па душэ 243
прыцішыць 407
прыцярпеца 290
прыцясняць 121
прычаліца 297
прычаліць 298
прычапіца 292
прычапурыца 8, 186
прычарціць 303
прычоска 59
прычыгаца 95
прычыгаць 95
прычыканіца 186
прычыхаца 95
прышчаміць 302
прышый кабыле хвост 433
прышыца 292
прышыць 304
прышыць на жывую нітку 304
прышыць на скорую нітку 304
прыюціца 297
прыюціць 298
прэданний 61
прэданний душою і целям 61
прэць 88
псаваць 269
пугаца 40
пугнуць 70, 323
пужаца 40
пуза 110
пуканкі 305
пульга 178
пуляць 154

пурга 178
пургаць 107
пурхаць 51
пускаць 154
пускаць слёзы 267
пусці, божа, павалюся 17
пусціца 218
пусціць на вецер 323
пусціць у трубу 323
путанніца 47
пухнуць 361
пуць 384
пылаць 84
пыпла 216
пырыць 223
пэйсы 59
пэцкаль 216
пякун 171
пяліца 86
пяліць зенкі 86
пяняць 410
пяткі адтаптываць 417
пяткі лізаць 227
пятля 288
пячаліца 371
пячаль 370
Р
рабацяшчый 386
работа 306
рад 384
радам 49
радніца 307
радня 308
ражка 166
раз 148
разабідзіца 9
разабіца 311, 318
разабіць 312, 319
разабраца 246
разабраць па костачках 5
разагнуца 99
разадзеца 186
разажваць 19
разазліць 322
разайціца 313
разам 93, 202
разануць 249, 344
разбагацець 217
разбазарыць 323
разбалаваца 309
разбалбатаць 310
разбаўтаць 310, 418

разбірацца 244
разбіцца 311, 318
разбіць 312, 319
разбоўтаць 418
разбудзіць 398
разбухаць 73
разбушавацца 313
разбуяніцца 313
развага 327
развадзіць сырасць 267
разважна 175
разважыць 6
разваліцца 164
разваліць 249
разваявацца 313
разве 215
разведаць 400
развесіць грыбы 9
развесіць губы 9
развесць 418
развінціцца 309
развітывацца 286
развязаць галаву 29
развязаць рукі 29
разгалдзецца 320
разгласіць 310
разгневаць 322
разгнявіць 322
разгрымецца 320
разгультаіцца 11
разгультайнічацца 11
разгуляцца 313
раздабыць 180
раздаджыцца 118
раздацца 318
раздаць 314
раз-два 347
раздзяўбацца 246
раздзяўбаць 246
раздражыцельны 413
раздурацца 285
разжыцца 180, 217
раззваніць 310
раззлаваць 322
раззяпіцца 116
раззяпіць 324
разінуцца 116
разіня 325
разлежца 164
разлезца 248
разлічыцца 31
разлупіцца 248
разлучацца 286
разлянець 11

разляніцца 11
разляцецца 311
размазкатацца 311
размазкатаць 312
размазня 325
размалаціцца 311
размалаціць 312
размудрэць 309
размыкаць 314
размяжджуліцца 311
размяжджуліць 312
разнепагодзіцца 118
разнесць 254, 310
разнюхаць 400
разня 339
разнянасціцца 118
разон 384
разрашыць 315
разрыць 73
разрэзаць 249
разузнаць 400
разумеецца 150
разумный 316
разураціласць 38
разурацінасць 38
разыграць 300
разыйграцца 313
разыйскаць 140
разыйскаваць 437
разыскаваць 437
разява 325
разявіцца 116
разявон 325
раз'язджацца 106
раз'язджаць 106
раз'ясніць 19
раманціраваць 434
рана 317
рапярціцца 85
раскалаціцца 311
раскалаціць 312
раскалоцца 318
раскалоць 319
раскапаць 73, 400
раскатывацца 106
раскатываць 106
раскахліць 198
раскаціць 249
раскашаліцца 99
раскашырыцца 99
расквасіцца 311
расквасіць 312
раскінуцца 164
раскінуць мазкамі 6

раскіпецца 320
 раскормленый 111
 раскошна 35
 раскрыць 324
раскрыцаца 320
 раскудацтаца 320
 раскулажыцца 118
 раскумекаць 246
 раскусіць 246
 раскутаць 324
 раскяпацца 318
 раскяпаць 319
 раскяпіцца 318
 раскяпіць 319
 распарадзіцца 323
 распасадзіць 323
 распасцерца 116
 распатворыцца 309
 распісаць 310
 расплаціцца 31
 распоўзіца 248
 распрарэшыцца 248
распрэжч 321
 распухвацца 320
 распускаць 37
 распуснаць 38
 распуста 38, 68
 распусціцца 309
 распусціць 323
 распусціць глотку 320
 распусціць горла 320
 распусціць грыбы 9
 распусціць губы 9
 распусціць дзейку 310
 распусціць пагалоску 310
 распусціць слух 310
 распусціць чутку 310
 распытацца 400
 распытаць 400
 распякаць 340
 рассадзіць 319
 рассе 20
рассердзіць 322
 рассесца 318
 рассіпецца 320
 расставацца 286
 расстарацца 180
 расстравацца 286
 рассудзіцельный 316
 рассудзіць 6
 рассупоніцца 309
 расчытацца 31
 расчытываць 187

рассыпацца макам 227
 расталкаваць 19
 растармасіць 398
 растармашыць 398
 растаропный 271
 растаўкаць 398
 растаўхаць 398
 растварыць 324, 418
 растлумачыць 19
 расторкаць 314
 растоўхаць 398
 растранжырыць 323
 растрапаць 254, 310
 растраціцца 323
растраціць 323
 раструбіць 310
 растрэсць 398
 растулмачыць 19
 растуркаць 398
 расхадзіцца 313
 расхлябіць 324
 расцерць 278
 расцягнуцца 164
 расцягываць 26
 расцяпа 325
 расчыніцца 116
расчыніць 324, 418
 расчыніць глотку 320
 расчыніць горла 320
 расшабуецца 320
 расшаваліць 398
 расшавяліць 398
 расшалапуціцца 313
 расшалудзіцца 313
 расшмыгаць 314
 расшмыкаць 314
 расштурхаць 398
 расшумецца 320
 расшурхацца 320
 расшчапаць 319
 расшчапіць 319
ратазей 325
 рахнуцца 338
рашыцца 326
 рашыцца вума 338
 рвацца 145
 ровам рэўць 267
 род 308
 родзічы 308
 роем 93
 розвалка 327
розум 327
 роіла 47, 216
 роіцца 131
 рослы 66

росць 328
рот 329
рубаць 107
рубцы 20
руганне 339
ругаць 339
ругня 339
рудзяны 90
рукасты 428
рукі ламаць 371
рукою падаць 49
румзаць 267
румзы 69, 166
румзы распускаць 267
рупатлівы 367
рупатны 367
рупіць 46
руплівы 367
рухавы 330
рухала 166
рухнуць 4, 344
рыгаць 143, 267, 348
рыдаць 267
рыззе 20
рызыкнуць 326
рызыкаўны 358
рыла 166
рыпаць 143, 348
рыпець 143, 348
рысак 156
рыскнуць 326
рысковы 358
рыскоўны 358
рыць 151
рэдка 331
рэзанне 339
рэзаць 39, 143, 332, 426
рэўць 267
рэзяць 427
С
саабшча 93
саабшчыць 333
сабак ганяць 53
сабаторыя 149
сабірацца 85, 334
сабражаць 244
сабражэння 327
сабразіцельны 316
сабразіць 246
сабрацца 335
сабраць 336
сабшчыць 333
сабыцця 337
савяршыцца 130

сагласія 161
сагнаць 141, 336, 346
саграшыць 270
садзіць 372
садніць 39
сазнаваць 244
сазнанія 327
сазнацельна 196
сайціцца 134
сайціць с ума 338
сакрушацца 371
салідны 64
самавольства 38
само сабою 150
само сабою разумеецца 150
сарваць 262
сарвілаўшчына 42, 149
саслабець 30
саслабнуць 30
састраміць 27
саступаць 416
саўладаць 262
саўмесна 93
сачыць 355
свабода 68
свае 308
сварка 339
сварыцца 340
сваякі 308
свірэпа 381
свірэпны 382
свіснуць 402
свістаць 427
свісты 20
світаць 63
своіцца 307
святлець 63
святошны 276
секануць 344
сердаваць 341
сердзіцца 341
сіла 342
сілаю 343
сілком 343
сілы як у вераб'я 351
сілы як у камара 351
сільна 103
сільны 159
сіпець 84
сіціцца 145
скавярнуць 141
сказануць 344
сказаць 344

скакаць 345
 скалечыць 25
 сканфузіць 27
 скапнуць 141
 скарэй за ўсё 147
 скарэй усяго 147
скасіць 137, 346
 скастрыраваць 138
 скашаліцца 128
 скідаць 252
 скінуць 141
 скласць 138, 252
 склімець 267
 скнарлівый 350
 скнарнічаць 349
 скнарысты 350
 скнарыцца 52, 349
 сколько душэ ўгодна 395
 скопам 93
скора 347
 скорый 271, 330
 скрабацца 165
 скруціцца 309
 скруціць 137, 262, 336
 скруціць рогі 407
 скрыгатаць 348
 скрыгаць 143, 348
 скрыпаць 143, 348
скрыпец 348
 скрытна 383
 скрышыць 137
 скрэсца 165
 скрэсць 46
 скулець 282
 скуліць 282
 скумекаць 246
 скупідомнічаць 349
скупіцца 349
 скупый 350
скупэй 350
 скучыцца 128
 слабасільны 351
 слабода 68
слабый 351
 служба 306
 слухацца 352
слухаць 352
слухмяны 353
 случай 337
 случайна 148
 случыцца 148, 354

слядзіць 355
слясак 356
 смактаць 160, 266, 364
 смаліць 108, 160
смашний 357
 смегавацца 177
смелый 358
смерць 359
 смірны 428
 смылець 39, 84
 смыляць 154
 смысл 384
 смисліць 244
 смягнуць 419
 смяцца 438
 совесна 376
 совесціць 375
 сорама 374
 спавяданне 339
 спадабацца 243
 спазрыцца 243
 спаіць 193
 спаймаць 122, 136
 спакваля 175
спакой 161, 360
 спакойны 428
 спакойствія 161, 360
 спаласнуцца 241
 спанатрыць 301
 спароць 141
 спасць 257
 спасць з цела 257
 спаткнуцца 34
 спатыкнуцца 34
 спахапіцца 420
 спяхваціцца 420
спаць 361
 сперць 402
 спец 173
 спецца 134
 спецыяліст 173
 спецыяльна 196
 спілаваць 142
 спіліць 142
 спіліць рогі 407
 спіхнуць 142
 сплашаць 30, 287
 сплшыць 287
 сплшэць 30
 споведзь 339
 споены 176
 спорціць рэпутацыю 27
 споўніцца 130
 справіцца 262

справіць 180
 спраўдзіцца 130
 спраўный 111
 спугацца 362
спужацца 362
 спуліць 402
 спусціць 142, 323
 спусціць кожу 15
 спусціць мехам шкуру 15
 спусціць шкуру 15
 спусця рукава 17
 спутаць 129
 спяшацца 363
спяшыць 363
ссаць 266, 364
 ссеч 15
 ссохнуць 257
стагнаць 52, 282, 349, 365
 стаеннік 156
 сталаваць 366
 станавіцца 100
стаптаць 366
 старажаваць 378
 старажыць 378
старацельный 367
 стар'ё 20
старый 368
 старэй 368
 старэшчына 42
 стаўмясціцца 128
 стаўпіцца 128
 стаўпясіцца 128
 стаць 369
 стаць гарою 123
 стаць на ногі 8, 231
 стаць у капеечку 369
 стаць у капейку 369
 сташчаць 257
 сташчыць 402
 стаяць над душою 121
стоіць 369
 стоўпіцца 128
страданія 370
страдаць 83, 177, 371
страляць 372
 страм 374
 страміць 375
 страмна 376
 страта 435
 страціць 258, 323
 струсіць 362
 стрэць 415
 стукатаць 92
стукаць 48, 92, 373
 стурыць 346
 стусмець 257
 стучаць 373
стыд 374
стыдзіць 375
стыдна 376
 стырыць 402
 субычыцца 335
 с удавольствам 33
 судолець 139, 262
 суліць 275
 сумець 139
 сунуць 99
 суняцца 406
 суняць 407
 супаратывацца 408
 супаратываць 408
 сурадзіцца 186
 сурла 166
 сурло 166
 сустрэць 415
 схавачь 255
 схадзіць у атведкі 182
 схамянуцца 420
 схапіцца 377
 схапіць 136
 схаянуцца 420
 схараніць 255
схваціцца 377, 420
 схваціцца ў роі 377
 схваціць 136, 246
 схляснуцца 377
 схудзець 257
 схуднець 257
 сцапаць 136
 сцерпецца 290
 сцёбнуць 402
 сцібрыць 402
 сцірнуць 242
 сціхнуць 406
 сцішыцца 406
 сцішыць 407
 сцягацца 267
 сцягаць 252
 сцягнуць 252, 402
 сцяміць 246
 сцянацца 267
 сцяпенный 64
 сцярпецца 290
 сцярэжца 54
сцярэжч 378
 сцясніцца 128
 счачіцца 377
 счатніць 257

счахнуць 257
счытацца 379
счытаць 380
счытаць за чалавека 389
счэзнуць 281
сыпануць 233
сыпацца 145
сыпаць у косці 340
сыпнуць 233
сытый 111
сякрэтна 383
сяк-так 17, 440
сярдзіта 381
сярдзітый 382
сярчаць 341
сярэднянка 211
сярэдня 211

Т

тайком 383
тайна 383
так 97
так сабе 211
талака 149
талакою 93
талкавісты 316
талкавіты 316
талкова 245
талковы 316
галочца 385
танцаваць 345
тарабаніць 205
тараніць 205
тарапіцца 363
тарачыць 205
тармасіць 50
тармашыць 50
таска 370
таскаваць 371
таўкануць 265
таўкацца 385
таўкаць 50
таўкнуць 265
таўмясіцца 385
таўпясіцца 385
таўстабрухій 111
таўстамясый 111
таўстапузый 111
таўхануць 265
таўхацца 385
таўхаць 46, 50
таўхнуць 265
тахаць 48
тахкаць 48

тахнуць 218
тачыць 146
ташнаваць 371
ташчыць 205, 429
тварыцца 100
глець 84, 88
тока што 212
толк 384
толкам 245
толька што 195, 212
толька што не 253
толька шчоту 195
топаць 345
торкнуць 99
торнуць 99, 265
горснуць 265
тоўкацца 385
тоўла 216
тоўхацца 385
тоўхаць 46, 50
тоўч 107
тоўцца 385
трабух 110
транне 20
транты 20
трапануць 344
трапаць як анучу 340
трап'е 20
трап'ё 20
трапіцца 148
трапкі 20
трапятацца 48
трасца 89
трахаць 92
трахнуць 218
трахолле 20
трахтавацца 85
трахтаваць 396
трогаць 46
тронуць 113
тронуща 338
тропка 184
труд 306
трудолюбівый 386
трудзіцца 177
трудна 148
трупехнуць 88
трусіць 40
трухаць 43, 108
трухлець 88
трухнуць 362
трывожыць 46
трылюда 56
трынкаць 143

трысціць 162
трэскаць 107
трэсца 40, 55, 102, 109,
349, 419
трэсьць 50, 437
туды-сюды 17
тужыць 371
тумар 36
турнуць 70
турчэць 427
турыць 87
тут жа 347
тучный 111
тучыцца 424
тучыць 424
тушыць 387
тую мінуту 347
тую секунду 347
тылілікаць 143
тынець 88
тыхаць 48
тыхкаць 48
тэй свет 96
У
у ахотку 33
у ахоту 33
убадзюліць 393
убачыць 394
у белым свеце 96
убівацца 109, 371
уборы 20
убухацца 391, 392
убухаць 119
убытак 435
убядзіць 388
увагнаць 393
уважацца 352, 416
уважаць 389, 416
уважэніа 390
уважэнне 390
увайціць 391
уваліцца 391, 392
уваліць 119
уvaraваць 402
уваткнуць 393
уведаміць 333
уверыць 388
увесісты 430
увесь 256
увесь чыста 256
увідаць 394
увідзець 394
у вірах 96
у віру 96

уволю 395
увязацца 404
увязаць 405
угаджаць 81
угаждаць 81
угамавацца 406
угамаваць 407
угаманіцца 406
угамон 360
угамонне 360
угар 431
угашчаць 396
угледзець 394
углядацца 86
углядывацца 86
угневаць 322
угнявіць 322
угоднічаць 81
удавацца 236
удараць 417
ударыць 157
у дастатках 35
у дастатку 35
удацца 237
удаць 71
удзудзурыць 99
удзядзець 247
удоваль 395
удосвета 317
удосвешце 317
удруг 148, 202
удружыць 99
у духу 403
ужэлі 215
узагнаць 397, 398
узайціцца 313
узапар 228
узбірацца 165
узбіцца 180
узбіць 397
узбудзіць 398
узбутураць 50
узбутурыцца 414
узбутурыць 398
узбучка 184
узбясіцца 313
узваліцца 181
узвесіць 6
узвесца 251
узвесць 252
узганяць 50
узгарэцца 127
уздаць 399
уздолец 139

уздрамнуць 114
 узірацца 86
 узлаваць 322
 узліць 399
узнаць 400
 узнімаць 259
узноў 401
 узняцца 313, 414
 узыйграць 313
 узяцца 157
 узяцца за вум 247
 узяцца за розум 247
 узяць 232, 402
 узяць бараду ў зубы 247
 узяць за жывое 113
 узяць многа волі 309
 узяць многа свабоды 309
 указэя 432
 укалоць 224
 укалупіць 224
 укалупнуць 224
 укараць 410
 укаціцца 391
 укладываць 107
 укласць у мазкі 19
 уклешчыцца 299
 укляпацца 238
 украдкам 383
 украдкаю 383
 украдня 383
украсць 402
 укусіць 224
 укусны 357
 улавіць 246
улагодня 403
 уладзіцца 295, 297
 уладзіць 298
 улажыць у мазкі 19
 улежца 164
 улезць 404
 улезць з языком 344
 улыбнуцца 281
 улюбіцца 238
 улюбіцца па вушы 238
 уляцець 392
 уляцець у капеечку 369
 уляцець у капейку 369
 умаляць 282
 умека 173
 умелец 173
 умесце 93
 умудрыцца 139
 умывацца слязамі 267
 умышленна 196

умяшацца 404
умяшаць 405
 у настраенні 403
 унім 360
 уноў 401
 унушыць 388
уняцца 406
уняць 407
 упаваць 187
 упадабацца 243
 у падойму 430
 упартый 409
 упарціцца 408
 уперак 194
 уперць 99, 119
упірацца 408
 упісывацца 107
 уплятаць 107
 у порву 430
упорлівы 409
 упорысты 409
упракаць 410
 упраміцца 408
 упрамый 409
 упустую 195
 упусціць 273
 упутацца 404
 упутаць 405
 упын 360
 упякаць 410
 упярок 194
 урад 199, 228
 уразуміцельна 245
 уродзі 147
 уроднічаць 133
 уродываць 133
 урон 435
 уручыць 99
 урэд 435
 урэзацца 238
 урэмя ад урэмя 331
 усадзіць 393
 у самам дзеле 150
 у свеце 96
 уседлівы 367
 усердзіць 322
 усёадно 18, 44
 усёадно як 147
 усёдно 18, 44
 усёдно як 147
 усёраўна 18, 44
 усёраўна як 147
 усёраўно 18, 44
 усёраўно як 147

усёроўна 18, 44
 усёроўна як 147
 усідлівы 367
 усідчывы 367
 усканашыца 414
 ускачыць 414
 ускінуць 399
 ускорасці 347
 ускрабаца 165
 ускруціца 285, 414
 ускубнуць 224
 услуговываць 411
 услугоўваць 411
 услужываца 411
услужываць 411
 усмірыца 406
 усмірыць 407
 уснуць 120
 успакаенія 360
 успакоіца 406
 успакоіць 407
 успамянуць 412
 успароца 414
 успароць 398
 успарываць 50
успомніць 412
успыльчывы 413
 успыльчывыты 413
 успяцень 288
 усадзіць 397
 уссесць 181
устаць 414
 устаць на ногі 8, 231
 устраца 123
 устраць 123, 404
 ўстроіца 297
 ўстроіць 298
ўстраціць 415
ўступаць 416
 ўступіца 123
 ўступчывы 235
 ўстуркаць 398
 ўстурыць 398
 ўсунуца 391, 392, 404
 ўсунуць 99, 393
 ўсунуць нос 404
 ўсучыць 99
 ўсхадзіца 313
 ўсхапіца 414
 ўсхваціца 313, 414
 ўсхліпываць 267
 ўсчынаць 259
 ўсядзісты 208
 ўталкаваць 19
 ўталон 360
 ўталонне 360
 ўтануць 125
 ўтапіца 125
 ўтапіць 71
 ўтвараца 100
 ўторнуца 404
 ўторнуць 393
 ўтравіць 405
 ўтрата 435
 ўтроба 110
 ўхаджываць 94, 417
 ўхадор 360
ўхажываць 94, 417
 ўхватка 291
 ўхітрыца 139
 ўхлопаць 323
 у целе 111
 ўціхамірыца 406
 ўціхамірыць 407
 ўціхнуць 406
 ўцішыца 406
 ўцішыць 407
 ўцургаць 99, 119
 ўцюрыца 238
 ўцягнуць 405
 ўцяраць 258
 ўчаліца 404
 ўчапіца 299
учыніць 418
 у шкуры не месціца 111
 ўшчаміць язык 344
 ўшчэрб 435
 уюга 178
Ф
 фізіяномія 166
 форма 20
Х
 хаваць 55
 хадзіць лісіцаю 411
 хадзіць на задніх лапках 81
 хадзіць на пальчыках 81
 хадзіць хадаром 227
 хадзіць ходарам 227
 хайло 329
 халерашны 185
 халерны 185
 халэмус 47, 359
 хаміць 91
 хамянуца 420
 хапянуца 420
 хара 166
 харахоніца 85

харч 439
харча 439
хахол 59
хахолле 59
хацець 419
хватацца 363
хваціцца 420
хваціць 421
хвораст 422
хвяруб'е 20
хеўра 149
хінуцца 307
хістаць 423
хітаць 423
хлабазіна 289
хлехатаць 155, 341
хліпаць 267
хлопаць 373
хлуз 422
хлузіна 289
хлынуць 233
хлыскаць 266
хлюпаць 267
хлюпаць носам 267
хлянуць 233
хлястаць 266, 427
хмарыцца 424
хмарыць 424
хмыз 422
хмызіна 289
хмызнік 422
хмыліцца 153
хныкаць 267
хорма 20
хоць ба што 44
хоць выкруць 176
хоць гарру гары 44
хоць гары 44
хоць заежся 357
хоць трава не расці 44
хоць у плуг запрагай 159
хоць шаром пакаці 213
хоць што дык 147
храбры 358
храпатаць 107
храпець 361
хропсць 361
хрумкаць 107
хрупаць 107
хрышчэнне 339
хто-ліба 206
хто-небудзь 206
хто-нібудзь 206
хто-то 206

хуркаць 51
Ц
цадзіць 167, 266
цаляць 425
цапнуць 136
царапацца 165
царыпнуць 136
цацкацца 57, 94
цацкі 69
цеганіна 58
целеш 45
цеперсь 98
цеперся 98
церабіць 107
цераз пень-калоду 17
цераз час па чайнай
ложкі 175
церць 426
цецярлюк 325
цеч 427
ці кот ці воўк 206
ціняціць 26
ціскануць 157
ціха 175
ціхамірны 428
ціхій 428
цішком 383
цішына 161
цмыгаць 437
цурбэніць 167
цурчэць 427
цыгаць 437
цыркацца 167
цыркаць 167
цырымоніца 57
цьмець 84
цэліцца 425
цэліць 425
цягацца 57, 417
цягаць 160
цягнуцца 108, 328
цягнуць 26, 60, 160, 172,
205, 266, 364, 429
цягнуць ката за хвост
172
цягнуць сабаку за хвост
172
цяжкі 430
цяжолавесны 430
цяжолый 430
цялеш 45
цяміць 244
цямкі 316
цянуць 429

цяп-ляп 17
цяпнуць 344
цярпець 83, 177
цярпіма 211
цяўкнуць 344
цяцера 325
Ч
чабулдыхнуць 392
чад 431
чапаць 46
чапуха 56
чар 105
чарапанка 82
чарапок 82
чартоўскі 103
часам з квасам, парою з
вадою 440
часаць 43
частаваць 396
часціць 396
чос 184
чуда 432
чудасія 432
чудзіцца 131
чужый 433
чужэй 433
чупрына 59
чуць дзень 317
чуць не 253
чуць свет 317
чуш 56
чыкацца 57
чыкнуць 249
чыкрыніцца 57
чыніць 434
чыркануць 249
чырыкнуць 249
чысты 256, 276
чышчы 168
чэрава 110
Ш
шабулдыхнуць 392
шаваліць 50, 121, 223
шавяліць 50, 121, 223
шайка 149
шайка-лейка 149
шалабанка 82
шалець 328
шаллё 20
шалуп'еце 20
шамаць 107
шамнуць 4, 392
шана 390
шанаваць 389

шапарнуць 344
шапнуць 344
шарабур'е 20
шаравацца 85
шарахнуць 218, 249
шарахоніцца 57, 85
шарудзіцца 85
шархануць 249
шáры 69
шарыць 437
шасткій 330
шатаць 423
шаўлюга 156
шахнуць 218, 249
шація 149
швіргануць 265
швіргаць 154
швыраць 154
шкадаваць 109
шклянкі 69
шклянне 69
шкода 435
шкумарджанне 20
шкумардзіцца 145
шкуматацца 145
шкуматы 20
шкумацінне 20
шкумаціцца 145
шкумацце 20
шкумаццё 20
шкумачанне 20
шмоткі 20
шмоцце 20
шмуляць 332
шмыгануць 218
шмыгаць 437
шмыгнуць 218
шмякнуцца 164
шмякнуць 164
шныпарыць 437
шныхарыць 437
шпар 436
шпуляць 154
шпурляць 154
шпыраць 223
штурхануць 265
штурхаць 50
штурхнуць 265
штыраць 223
штырыць 223
шугала 325
шугалей 325
шугануць 70
шугаць 84

шукаць 437
шулды-булды 17
шурнуць 70
шустрый 330
шухаць 167
шухнуць 392, 399
шуціць 438
шчапянуцца 420
шчымець 39
шыбаць 154
шылле 20
шырока 35
Ю
юркій 330
юціцца 307
Я
яда 439
язычок 356
якатаць 365
як біржа 66
як бура 159
як быдта 147
як быдта бы 147
як быццам 147
як быццам бы 147
як вапер 111
як гвозд 132
як гром 159
як грыб 368
як гушча 176
як дзве каплі вады 256
як дрында 66
як жардзіна 66
як жэрдзь 66
як заветачку 33
як задавіцца 281
як задушыцца 281
як заліцца 281
як затануць 281
як затапіцца 281
як захлынуцца 281
як з вады 176

як з вады выцягнутый 176
як звер 159
як камень 132
як камушок 132
як камялёк 132
як каню дзёрнуць 430
як карова языком злізала 281
як клёцка 111
як клёцка ў масле 35
як клубок 132
як-ліба 17, 440
як лялька 111
як мокрае гарыць 175
як наліваны 111
як наліты 111
як-небудзь 17, 440
як не сваімі зубамі 175
як не сваімі нагамі 175
як не сваімі рукамі 175
як не сваім ротам 175
як-нібудзь 17, 440
як перавязаны 111
як піць даць 103, 150
як пратануць 281
як прыходзіцца 211
як раз хлеба ўкусіць 103
як рэдзьку рваць 341
як рэпу рваць 341
як скрозь зямлю права-ліцца 281
як слімень 111
як слова 147
як снег на галаву 202
як спічка 413
як сыр у масле 35
як у бога за пазухай 35
як у ваду кануць 281
як чарапахы 175
ярунда 56
ясна 245
яшчэ 401

ЛИТАРАТУРА

Абакумов С. и Солонино М. К вопросу о работе над синонимами. «Русский язык в советской школе», № 2, 1929.

Авалиани Ю. Ю., Ройзензон Л. И. Проблема фразеологической синонимии в современном языкознании (обзор литературы). Труды Самаркандского гос. ун-та им. А. Навои. Новая серия, вып. № 132 кафедр ф-та ин. языков. Самарканд, 1963.

Александрова З. Е. Словарь синонимов русского языка. М., 1968.

Александров П. С. К вопросу о некоторых лексикологических и лексикографических терминах. Ученые записки Куйбышевского гос. пед. ин-та им. В. В. Куйбышева. Кафедра русского языка, вып. 26. Куйбышев, 1959.

Александров П. С. Краткий очерк истории разработки русской лексической синонимии. Сборник статей по теории и методике русского языка. Ученые записки Куйбышевского гос. пед. ин-та им. В. В. Куйбышева, вып. 38. Куйбышев, 1963.

Александров П. С. О принципах составления словаря синонимов русского языка. Лексикографический сборник, вып. 6. М., 1963.

Апресян Ю. Д. Проблема синонима. «Вопросы языковедения» № 6, 1957.

Баранникова Л. И. К вопросу о диалектной синонимии. Вопросы стилистики. Вып. 1. Саратов, 1962.

Бережан С. Г. О критериях синонимичности в лексике. «Филологические науки», 4(40). М., 1967.

Галкина-Федорук Е. М. Синонимы в русском языке. «Русский язык в школе» № 3, 1959.

Гречко В. А. О лексической синонимии в русском языке. Научные доклады высшей школы. Филологические науки, 2(22). М., 1963.

Григорян В. М. Материалы к словарю синонимов. Прилагательные по данным языка А. С. Пушкина. Ереван, 1957.

Гурскі М. І., Булахаў М. Г., Марчанка М. Ц. Беларуская мова, ч. I. Мінск, 1961.

Дегтярева Т. А. К проблеме синонимии. Ученые записки I-го Московского гос. пед. ин-та иностр. языков, т. V. Харьков, 1953.

Деркач П. М. Короткий словник синонімів української мови. Київ, 1960.

Евгеньева А. П. Проект Словаря синонимов. М., 1964.

Евгеньева А. П. Язык русской устной поэзии (Синонимия). Труды отдела древнерусской литературы. VII. Ин-т русской литературы. М.—Л., 1949.

Захарова М. Н. О разграничении синонимов и видо-родовых обозначений, выраженных существительными. Ученые записки Кишиневского гос. ун-та, т. 71. Вопросы общего и русского языкознания. Кишинев, 1964.

Звягинцев В. А. Замечания о лексической синонимии. Вопросы теории и истории языка. Сборник в честь проф. Б. А. Ларина. Л., 1963.

Клышка Михась. Матэрыялы да слоўніка сінанімаў і блізказначных слоў. «Полымя» № 5—11, 1965; № 1, 2, 6, 7, 9—11, 1966; № 1, 3, 4, 6, 8, 1967; № 3, 4, 6, 1968; № 2, 6, 1969.

Клюева В. Н. Краткий словарь синонимов русского языка. М., 1959; изд. 2-ое. М., 1961.

Клюева В. Н. Синонимы в русском языке. «Русский язык в школе» № 3, 1954.

Лексическая синонимия. М., 1967.

Лукина Г. Н. Синонимы и антонимы в пределах лексико-семантической группы слов. Лексикографический сборник, вып. 6. М., 1963.

Очерки по синонимике современного русского литературного языка. М.—Л., 1966.

Палевская М. Ф. О синонимическом словаре русского языка. Ученые записки Кишиневского гос. ун-та, т. LXI (языковедческий). Кишинев, 1962.

Палевская М. Ф. Проблема синонима и составление синонимического словаря. Ученые записки гос. пед. ин-та им. Т. Г. Шевченко, вып. VIII (за 1958 год). Кишинев, 1960.

Палевская М. Ф. Синонимы в русском языке. М., 1964.

Палевская М. Ф. Синонимы в современном русском языке. Ученые записки Кишиневского гос. ун-та, т. 47, вып. I (филологический). Кишинев, 1962.

Сиротина В. А. Лексическая синонимика в русском языке. Львов, 1960.

Скшидло А. Я. К вопросу о синонимах. Труды Иркутского гос. ун-та им. А. А. Жданова, т. XXVI. Серия языкознания. Вып. I. Иркутск, 1958.

Херольянц Р. В., Кретова В. Н. Лексическая синонимия в народном говоре. Известия Воронежского гос. пед. ин-та, т. 53. Воронеж, 1966.

Чумаков Г. М. К проблеме синонимов (Функциональная синонимика). Доклады и сообщения на итоговой научной конференции за 1962 г. Луганский гос. пед. ин-т им. Т. Г. Шевченко. Серия филол. наук. Тезисы. Луганск, 1963.

Шапиро А. Б. Некоторые вопросы теории синонимов (на материале русского языка). Доклады и сообщения Института языкознания АН СССР, VIII. М., 1955.

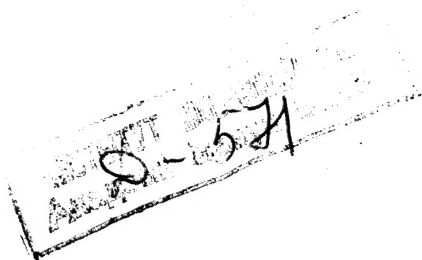
Шкляров В. Т. О фразеологических синонимах в русском языке. Труды кафедр русского языка вузов Восточной Сибири и Дальнего Востока, II. Иркутск, 1962.

Шоцкая Л. И. О слове русских синонимов. Труды кафедр русского языка вузов Восточной Сибири и Дальнего Востока. Иркутск, 1960.

Язовицкий Е. В. Говорите правильно. М.—Л., 1964.

ЗМЕСТ

Ад рэдактара	5
Прадмова	8
Аб сутнасці сінонімаў	8
Паходжанне сінонімаў	12
Дамінанта	15
Сінанімічны рад	15
Фразеалагізмы ў сінаніміцы	19
Будова працы	21
Спіс скарачэнняў	23
Сінанімічныя рады	24
Тлумачальны слоўнік	229
Індэкс	239
Літаратура	278

Юрченко Георгий Федорович

НАРОДНАЯ СИНОНИМИКА

Издательство «Наука и техника»
Минск, Ленинский проспект, 68

Рэдактар *Н. Гняўко*. Мастак *С. Русак*. Мастацкі рэдактар *В. Саўчанка*. Тэхнічны рэдактар *Г. Якубоўская*. Карэктар *І. Пархімовіч*

АТ 02175. Здадзена ў набор 28/III-69 г. Падпісана ў друк 4/VII-69 г. Фармат 84×108¹/₃₂. Папера друк. № 1. Друк. арк. 8,75. Ум. друк. арк. 14,7. Уч.-выд. арк. 13,2. Выд. заказ 645. Друк. заказ 314. Тыраж 1100 экз. Цана 52 к.

Друкарня імя Францыска (Георгія) Скарыны выдавецтва «Навука і тэхніка» АН БССР і Дзяржкамітэта Савета Міністраў БССР па друку. Мінск, Ленінскі праспект, 68